

Jean Monnet
Programme

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Jean Monnet Module

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
«Розвиток співробітництва
між Європейським Союзом та Україною»
(International Scientific and Practical
Internet Conference
«EU-Ukraine cooperation»)**

Ministry of Education and Science of Ukraine
Lviv Polytechnic National University
Educational and Research Institute of Economic and Management
Department of Foreign Trade and Customs

PROCEEDINGS

**of the International Scientific
and Practical Internet Conference
«EU-Ukraine cooperation»**

November 26, 2020 Lviv, Ukraine

Lviv
Lviv Polytechnic Publishing House
2020

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток співробітництва між Європейським Союзом та Україною»

26 листопада 2020 р. Львів, Україна

Львів
Видавництво Львівської політехніки
2020

Р 64 **Матеріали** міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: Розвиток співробітництва між Європейським Союзом та Україною: – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. – Режим доступу: <https://lpnu.ua/jmm-circle/internet-konferentsiia> вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. і англ.
ISBN 978-966-941-547-9

У збірнику матеріалів висвітлено актуальні питання розвитку відносин між Україною та ЄС, визначено тенденції європейської інтеграції та перспективи підвищення конкурентоспроможності ЄС з урахуванням ролі країн Східного партнерства, обґрунтовано напрями створення конкурентних переваг в європейському та світовому контексті, подано результати досліджень щодо впровадження принципів циркулярної економіки.

УДК 330.3 : 339.976

Відповідальна за випуск М.В. Руда

Захід організовано у межах реалізації міжнародного грантового проекту ERASMUS+ J.MONNET MODULE «EU COMPETITIVENESS BOOSTING: CIRCULAR ECONOMY» № 610641-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE

Матеріали подано в авторській редакції.

Висловлені у тезах думки та пропозиції можуть не збігаються з точкою зору редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації, точність назв, статистичних даних, прізвищ та цитат несуть автори. Матеріали опубліковані в авторській редакції. У випадках виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

These materials were prepared in the framework of the J.Monnet Module “EU competitiveness boosting: circular economy” (610641-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE), which is being realized by the Department of Foreign Trade and Customs of Lviv Polytechnic National University with the support of the Erasmus+ Programme of the European Union. The European Commission support for the production of these materials does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова програмного комітету:

Чухрай Наталія Іванівна – д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків Національного університету «Львівська політехніка».

Заступники голови програмного комітету:

Кузьмін Олег Євгенович – д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка»;

Мельник Ольга Григорівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка».

Члени програмного комітету:

Гарцула Ярослав Іванович – Почесний Консул Його Величності Короля Бельгії у м. Львів (за згодою);

Коруд Володимир Богданович – начальник Управління міжнародних економічних зв'язків, віце-президент Львівської Торгово-промислової палати (за згодою);

Юринець Оксана Василівна – к.е.н., професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка», народний депутат Верховної ради України VIII скликання (за згодою);

Тодошук Андрій Васильович – к.е.н., доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка», Президент Асоціації митних професійних посередників (за згодою);

Нагорічна Ольга Степанівна – к.п.н., с.н.с., заступник директора Науково-дослідного інституту фіскальної політики з наукової роботи – начальник Науково-дослідного центру митної справи Університету державної фіскальної служби України (за згодою);

Ищук Світлана Олексіївна – д.е.н., професор, завідувач відділу проблем реального сектору економіки регіонів Інституту регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього Національної академії наук України (за згодою);

Алексєєв Ігор Валентинович – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» (за згодою);

Батченко Людмила Вікторівна – д.е.н., професор, заступник завідувача кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу з наукової роботи Київського національного університету культури і мистецтв (за згодою);

Кузнецова Інна Олексіївна – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Одеського національного економічного університету (за згодою);

Пирог Ольга Володимирівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка»;

Жежуха Володимир Йосипович – к.е.н., доцент, заступник директора Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;

Чижович В'єслав – д.е.н., професор кафедри адміністративного та фінансового права підприємств Колегіуму наук про підприємство Варшавського університету економіки (Польща) (за згодою);

Ехін Пірет – заступник директора Інституту політичних студій ім. Й.Скітте Університету Тарту (Естонія) (за згодою);

Прокоп'юк Олександр – д.е.н., ректор Вищої школи економіки в м. Белосток (Польща) (за згодою).

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Кузьмін Олег Євгенович – д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка».

Заступник голови організаційного комітету:

Мельник Ольга Григорівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка».

Члени організаційного комітету:

Адамів Марта Євгенівна – к.е.н., доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;

Руда Мар'яна Володимирівна – к.е.н., доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;

Горбаль Наталія Ігорівна – к.е.н., доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка».

ЗМІСТ

Секція 1. «МЕХАНІЗМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПІ»

Волковська Ю.І. СУЧАСНІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄС У СФЕРІ СТАЛОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ	11
Дзвоник Р.Я., Маслак Т.О. ФОРМУВАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	12
Кажан К.І. ГАРМОНІЗАЦІЯ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АЕРОПОРТІВ ТА АВІАЦІЙНОГО ШУМУ	13
Комарова Т.В. ВПЛИВ ПРАКТИКИ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС НА ПАТЕНТУВАННЯ БІОТЕХНОЛОГІЧНИХ ВИНАХОДІВ В ЄС	15
Матвійчук Ю.А., Стасюк Н.Р. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ВАНТАЖІВ	18
Попова В.О., Стасюк Н.Р. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ВАНТАЖІВ	19
Савченко Л.В. СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ	20
Сенета З.Я. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄС У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	21
Спорняк Д.М., Гошовська О.В. ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИХОДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЗІ СКЛАДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	23
Філюк Р.Б. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ СУСІДСТВА: ЧИННИК ВПЛИВУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОЄКТІВ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	25

Секція 2. «РОЗВИТОК ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС»

Белянська О.О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС	27
Григор'єва О.П. РОЛЬ ЛІДЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТАМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ	28
Гриценяк С. Р., Лакіза В.В. СПЕЦИФІКА СПІВРОБІТНИЦТВА МИТНИХ ОРГАНІВ КРАЇН ЄВРОПИ	29
Ільчишин А.С., Руда М.В. ПОСИЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ	31
Клименко К.В., Савостьяненко М.В. РОЗВИТОК ПРОГРАМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	34
Кошара К.А. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КЛАСТЕРНОЇ СТРУКТУРИ	36
Крохмальна Я.В. ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	37

Макарова Ю.С., Залізна Л.В. АНАЛІЗУВАННЯ СТАНУ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЧИННИКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19	39
Моїсеєнко О. М. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....	41
Музиченко-Козловська О. В. ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ В РАМКАХ СПІВПРАЦІ З ЄС	43
Пасечник О. В. ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ, КЛІТИН ТА ТКАНИН В УКРАЇНІ.....	44
Петришин Н. Я., Тягнирядко І. О. ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ІМПОРТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	46
Подра О. П. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....	47
Томашевська А.Р., Чернобай Л.І. ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ В РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНА – ЄС	49
Turchyn Y., Ivasechko O., Tsebenko O. JEAN MONNET MODULE EU EASTERN PARTNERSHIP INITIATIVE: OPPORTUNITIES FOR UKRAINE.....	51
Турчин Я.Б., Івасечко О.Я. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ВИМІР СПІВПРАЦІ МІЖ ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ ІНІЦІАТИВИ ЄС «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО»	53
Чиркова Ю.Л., Яремчук Т.С. ОПОДАТКУВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: УРОКИ ПОЛЬЩІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	55
Швець В.Я., Палехова Л.Л. ЦИФРОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЄС.....	56

Секція 3. «ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС»

Веселовський Б.А. ПРАВИЛА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ТА УГОДИ ПРО ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО МІЖ УКРАЇНОЮ І ВЕЛИКОБРИТАНІЄЮ.....	59
Габор Я.Я., Руда М.В. СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ	60
Голуб Р.Р., Мойпанюк Б. СУЧАСНИЙ СТАН ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	62
Горін Н.В. СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС.....	64
І.-М.В. Задоріжна, М.В. Руда. ПОСИЛЕННЯ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНІЧНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНСЬКИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ ДЛЯ ВИХОДУ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ	66
Короленко Н.В. ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄС: ЛОГІСТИЧНИЙ АСПЕКТ	67
Коць І.І. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОЛІНГОВОЇ СПІВПРАЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗАМОВНИКІВ	68
Крайнік О.М. УКРАЇНА ТА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	69
Мазурик М.М. ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	70
Міліщук К. РОЗВИТОК РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	72

Моторнюк У.І. ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДОСВІД КРАЇН ЄС.....	73
Мудра Я.А. СПРИЯННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМОБІЛЬНИХ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	74
Передало Х.С., Огерчук Ю.В. РОЗВИТОК УКРАЇНИ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ	76
Псуй М.С., Завербний С.А. СТАНДАРТИЗУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРУВАННЯ.....	77
Пукас Ю.А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	78
Руда М.В., Петрова Я.Ю. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ЄС: ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	80
Савонов А.В., Горбаль Н.І. СТРАТЕГІЯ ЄС ЩОДО МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД І ПІДТРИМКА ДЛЯ УКРАЇНИ.....	82
Севастьянов Р.В. СОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄС.....	84
Симак А.В., Радь М.І. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ТОРГІВЛЮ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ	86
Талабішко А. В. УКРАЇНА ТА ЄС: МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ.....	87
Товт Т.Й. ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС.....	90
Томашевська А.Р., Дрималовська Х.В. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС НА ПРИКЛАДІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	92
Філюк Р.Б. ГЛИБОКА ТА ВСЕОСЯЖНА ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	94
Шарук А.М., Горбаль Н.І. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ЄС.....	95
Шкварчук Л. О., Слав'юк Р. А. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	97
Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю. ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В УКРАЇНІ ТА ЄС: ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОБЛІК ПРОЕКТІВ.....	98

Секція 4. «ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄС В УКРАЇНІ»

Адамовський О.М. СТАЛИЙ РОЗВИТОК – ЄДИНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА.....	102
Безкоровайна Л.В. , Волобуєв А.О. ТУРИЗМ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ	104
Богдан П. І. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ.....	105
Ганас Л.М., Ноджак Л.С. НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ГРІНВОШИНГУ	107
Ганас Л.М., Тодошук А.В. ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА»	108
Дулеба Н.В., Дулеба А.Д. РОЗВИТОК ЛЮДИНИ – ГОЛОВНИЙ АКЦЕНТ ЇЇ БЕЗПЕКИ.....	109
Дутка В.Я. АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБМІНУ ДАНИМИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У СПІВРОБІТНИЦТВІ УКРАЇНИ ТА ЄС.....	110
Завербний А.С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	112

Зварич І.Я. СТИМУЛЮВАННЯ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-СМАРТМОДЕЛЕЙ В ПОДОЛАННІ ГЕПЦИРКУЛЯРНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК: ДОСВІД ЄВРОПИ.....	112
Злотнік М.Л. АНАЛІЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У КРАЇНАХ ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	115
Ільницький В.С., Завербний А.С. ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	117
Калмикова Т.Д., Горлова О.П. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА КНИЖКОВОМУ РИНКУ В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	118
Когут У.І., Жила Д.О. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС.....	119
Корольчук Л.В. ПРОВІДНА РОЛЬ ЄС У РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ – МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	121
Лібенко Ю.С. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	122
Маслак Т.О. УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	124
Мельник О.Г., Руда М.В. ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК СПРИЯТЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	126
Мельник О.Г., Стельмах І.В. ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ДОСВІД ЄС.....	128
Мельник О.Г., Хомік О.В. КАПІТАЛІЗМ ПРОТИ КЛІМАТИЗМУ: ДОСВІД ЄС, МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	130
Микитенко В. В. КЛЮЧОВІ ПОЗИЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ: УРОКИ ДЛЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	132
Molokanova V. PROBLEMS OF THE EUROPEAN EXPERIENCE IMPLEMENTATION IN UKRAINE.....	135
Мукан О.В., Яригіна Т.О. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	137
Палехова Л.Л. АДАПТИВНИЙ МАРКЕТИНГ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	138
Радченко Я. П. ПРОБЛЕМА СОРТУВАННЯ СМІТТЯ В УКРАЇНІ.....	140
Руда М.В., Мельничук К.Ю. ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄС В УКРАЇНІ.....	142
Руда М.В., Ражик Д.О. ОРГАНІЗУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ.....	144
Типило О.С. ПОЛІТИКА ЄС ІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	145
Шишковський С. В. ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК БАЗИС ПРОАКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	147
Шкриль А.О., Горбаль Н.І. ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ.....	149

**Секція 5. «ГЛОБАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС»**

Адамів М.Є. ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ 4.0 ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОМПАС КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	151
Жежуха В.Й. ВИКОРИСТАННЯ РЕІНЖИНІРИНГУ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРСПЕКТИВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКАХ ЄС.....	152
Kukharyk V. INTERNATIONALISATION OF THE EURO AS A MEANS OF EU'S COMPETITIVENESS ENHANCING	153
Мензул Ю.В. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄС	155
Передерій Т.С., Маковоз О.С. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ЗРОСТАННЯМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС	157
Петришин Н.Я., Пліш І.В. КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА ЄС	158
Петрова Я.Ю., Горбаль Н.І. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС.....	160
Руда М.В., Чип А.В. ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС ПІСЛЯ ПЕРІОДУ ПАНДЕМІЇ COVID-19	162
Скороход І.С., Некритюк В.П. КРИЗОВІ ЯВИЩА У ЄВРОЗОНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	164
Харчук Т.В., Горбаль Н.І. ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	165

Секція 1

МЕХАНІЗМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПІ

Волковська Ю.І.

Національний лісотехнічний університет України

СУЧАСНІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄС У СФЕРІ СТАЛОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ

© Волковська Ю.І.

Транскордонне співробітництво України з державами Європейського Союзу (ЄС) у сфері сталого лісокористування є вкрай важливим для ефективного використання, охорони та відтворення лісових ресурсів у прикордонних територіях України та її сусідніх держав.

Транскордонне співробітництво у сфері сталого лісокористування розглядаємо як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення екологічних відносин між Україною та країнами-сусідами, а також як своєрідний інструмент, за допомогою якого відбувається розширення міжнародної співпраці та реалізація концепції сталого розвитку.

Впродовж останніх років у прикордонних регіонах України можемо спостерігати виникнення ряду серйозних проблем у сфері охорони, використання й відтворення лісових ресурсів. Ці проблеми, спричинені безвідповідальним ставленням людини до лісових ресурсів і безмежним бажанням збагачення в будь-який спосіб, призвели до виснаження лісових ресурсів, великомасштабних біологічних втрат тощо [1].

Враховуючи посилення тенденції деградації лісів та знеліснення на прилеглих до кордону України та країн-членів ЄС територіях, вкрай важливим є перехід до більш ефективної еколого-економічної системи лісокористування, зокрема в умовах належного транскордонного співробітництва, спрямованого на реалізацію концепції сталого управління лісами.

Формування нормативно-правової бази транскордонного співробітництва є завданням центральних органів держав, які мають суміжні території й зацікавлені у вирішенні спільних проблем для забезпечення гармонійного розвитку регіону.

Нормативно-правове регулювання транскордонного співробітництва в Європі та Україні здійснюється на основі таких нормотворчих рівнів:

- міжнародного (правові акти міжнародних інституцій);
- міждержавного (міждержавної угоди двох або декількох держав);
- національного (правові акти центральних органів державної влади);
- місцевого, який можна розділити на два види: правові акти місцевих органів державної виконавчої влади й акти органів місцевого самоврядування [3].

Базовими міжнародними нормативними документами є :

- Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями та два додаткові протоколи до неї;
- Європейська хартія прикордонних і транскордонних регіонів та ін.

Вкрай важливим міжнародним договором, який стосується транскордонного співробітництва у сфері охорони, виокристання та відтворення лісових ресурсів України та країн-членів ЄС є Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат, яка була підписана у 2003 році Україною, Чехією, Словаччиною, Угорщиною, Польщею, Румунією, Сербією на Чорногорією. Основною метою Конвенції є проведення сторонами всебічної політики та співпраці для охорони та сталого розвитку Карпат для поліпшення якості життя, зміцнення місцевих економік та громад, збереження природних цінностей та культурної спадщини [4]. Зобов'язання України в рамках виконання Протоколу про стале управління лісами в рамках Карпатської конвенції є юридично обов'язковими [5].

У 2010 році був організований Форум Організації Об'єднаних Націй з лісів (ФЛООН), що покликаний сприяти створенню сприятливих умов для здійснення узгоджених міжнародним співтовариством дій, що стосуються лісів, на національному, регіональному і глобальному рівнях. У 2017 році відбулося узгодження положень Стратегічного плану ООН щодо лісів на період 2017-2030 років та чотирирічної програми робіт Форуму ООН з лісів на період 2017-2021 роки [6]. Планом передбачено зміцнення до 2030 року національних органів управління лісовим господарством, що надає додаткові можливості для

України з огляду на розвиток наукового, технологічного співробітництва та запровадження інновацій у лісовому господарстві [7].

Хоча Україна бере активну участь у міжнародній співпраці у сфері сталого лісокористування, головним недоліком та проблемою транскордонного співробітництва з країнами ЄС є те, що більшість угод носять зобов'язання добровільного характеру. Серед проблем, які можуть ставити під загрозу виконання зобов'язань слід виділити:

- відсутність стратегії розвитку і управління лісами країни;
- необхідність забезпечення балансу між екологічними, економічними та соціальними функціями ведення лісового господарства;

- недосконалий розподіл функцій управління лісами;
- високий рівень корупції та незаконної діяльності в лісах;
- дисбаланс фінансового забезпечення лісогосподарської діяльності;
- погіршення санітарного стану лісів;
- застаріла інформація щодо лісів та лісового господарства України;
- відсутність прозорого механізму продажу деревини;
- незаконні рубки та обіг незаконно добутої деревини, тощо [5].

Для належного забезпечення охорони, використання і відтворення лісових ресурсів на прилеглих до кордону територіях держав-членів ЄС важливим є створення спільних науково-дослідних центрів сталого розвитку та налагодження системи транскордонного управління, контролю і моніторингу у сфері лісокористування, які б узгоджували інтереси держав-сусідів та відповідали принципам сталого розвитку [2].

1. Dubovych I.A. Current problems in cross-border cooperation of Ukraine and neighboring countries in the field of sustainable forest management / I.A. Dubovych // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. 2017. Вип. 27(8). – С. 88-91.

2. Дубовіч І.А Сучасний стан та перспективи розвитку транскордонного співробітництва України з сусідніми державами у сфері сталого лісокористування [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/NewModelsSustDevEcon2018.pdf>.

3. Нормативно-правове забезпечення транскордонного співробітництва України/ Я. Й. Малик, О. І. Береза //Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 13-19.

4. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. [Електронний ресурс].- Доступно з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text.

5. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року. [Електронний ресурс].- Доступно з: openforest.org.ua.

6. United Nations Strategic Plan for Forests 2017–2030. [Електронний ресурс]. – Доступно з: <https://www.un.org/esa/forests/documents/un-strategic-plan-for-forests-2030/index.html>.

7. Схвалено Стратегічний план ООН щодо лісів на період 2017-2030 років та чотирирічну програму робіт Форуму ООН з лісів. [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://dkg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=176143&cat_id=32888

Дзвоник Р.Я., Маслак Т.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

© Дзвоник Р.Я., Маслак Т.О.

Виходячи з нових викликів та потреб сучасного етапу європейської інтеграції, наріжним каменем є інтеграція досягнень науки та практики для поліпшення інвестиційного клімату в українсько-польському транскордонному регіоні.

Передусім варто відзначити важливу роль законодавчої підтримки таких ланок як: ведення транскордонної статистики, моніторинг виконання транскордонних стратегій, транскордонних програм розвитку, здійснення транскордонних взаємодій між органами місцевого самоврядування, територіальних громад прикордонних регіонів України та сусідніх з нею громад країн-членів ЄС.

Одним із напрямків підвищення інвестиційної привабливості українсько-польського транскордонного регіону може стати налагодження ефективного механізму інтеграції вищих навчальних закладів і наукових установ, розташованих у сусідніх прикордонних регіонах з органами місцевого самоврядування та

державної влади. Це сприятиме залучення інвестицій на основі теоретичних напрацювань та прикладних розробок у процесі формування інвестиційних проєктів. Особливу увагу, на нашу думку, слід приділити затвердженню наукових тем, які фінансуються з державних бюджетів обох країн.

Не менш значимим є формування ефективного механізму популяризації та комерціалізації інноваційних ідей та інвестиційних розробок шляхом наближення їх до потенційного інвестора. Для цього була створена відкрита транскордонна площадка для постійного обміну думками між науковцями та підприємцями. У 2018 році у Львові проходив Українсько-Польський Форум за підтримки Львівської державної обласної адміністрації та Львівської торгово-промислової палати в рамках «Investlvivregion» де були представлені провідні підприємства Польщі, зокрема представники компаній Śnieżka, Kredobank, IdeaBank. Учасники Форуму мали змогу безпосередньо ознайомитися з особливостями виробничого процесу на провідних підприємствах Львівщини, обговорити особливості бізнес-клімату регіону та України загалом, а також налагодити партнерські відносини з представниками влади і бізнесу[1].

Організація таких форумів, конференцій, круглих столів, дає змогу підвищити ефективність використання наявного в українсько-польському регіоні наукового потенціалу і спрямувати його на реалізацію інвестиційних проєктів.

Одним з перспективних векторів інтеграції науки і практики в українсько-польському транскордонному регіоні має стати формування прикладної тематики курсових, магістерських робіт і проєктів, які виконуються студентами вищих навчальних закладів в прикордонних регіонах України і Польщі а також створення і фінансування стартап-інкубаторів і бізнес-акселераторів, які активно розвиваються в галузі IT-технологій, туристичного бізнесу, та інших сферах «нової економіки».

Зокрема, науковці пропонують об'єднання зусиль з боку фінансових інституцій, а саме банків, інвестиційних, страхових компаній для налагодження дієвих форм інвестування та кредитування транскордонних бізнес-проєктів та управління ними на засадах партнерства з окремими територіальними громадами, а також до страхування транскордонних ризиків[2]. Зокрема, це стосується банків і небанківських інституцій, які створені за участі польського капіталу, таких як «РКО», «Кредобанк», страхова компанія «PZU» і проєктів, які реалізуються на засадах співфінансування у сусідніх прикордонних регіонах України і Польщі.

1. Українсько-польський форум «Транскордонне співробітництво та спільний європейський простір» [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://lpnu.ua/event/2018/iv-ukrayinsko-polskyu-forum-transkordonne-spivrobotnytctvo-ta-spilnyu-yevropeyskyu-prostrir>.

2. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічна конвергенція у транскордонному просторі між Україною та ЄС: тенденції, виклики, завдання. – Львів, 2016.- 243с.

Кажан К.І.
Національний авіаційний університет

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АЕРОПОРТІВ ТА АВІАЦІЙНОГО ШУМУ

© Кажан К.І.

Сталий розвиток аеропортів та підвищення екологічної ефективності авіаційного транспорту є одним з ключових питань, що потребує подальшої гармонізації з вимогами Європейського Союзу та пошуку оптимальних рішень щодо адаптації українського законодавства відповідно до вимог європейської спільноти.

Сьогодні авіаційний шум розглядається як одна з найважливіших проблем екологічних проблем, що обмежує розвиток аеропортів, а також яка здійснює істотний вплив на якість життя населення, що мешкає в околиці аеропортів. Зменшення кількості осіб що потерпають від дії авіаційного шуму є однією зі стратегічних цілей Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) у царині екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ, WHO) визначає шум як чинник який спричиняє найбільше, після хімічного забруднення повітря, шкоди здоров'ю населення що проживає в зонах з підвищеними рівнями шуму, в тому числі авіаційного [1]. Методичні вказівки ВООЗ [1] підкреслюють виключну небезпеку, яка надходить від надмірних рівнів шуму, що проявляється у більшості роздратуванням, але під час зростання експозиції шуму, підвищуються ризики розвитку серцево-судинних захворювань, ендокринних порушень, діяльності травної системи та прогнозується скорочення очікуваної тривалості життя.

Питання зниження авіаційного шуму залишаються надзвичайно актуальними, як для аеропортів Європи, так і для аеропортів України, незважаючи на той факт що сучасні повітряні судна вже на 75 %

тихіші ніж 30 років тому. Проблема авіаційного шуму загострюються для аеропортів, що швидко розвивається та поблизу яких житлова забудова наближається впритул до летовищ.

Ефективним рішенням у цьому напрямку є Збалансований підхід що управління авіаційним шумом [2], який було створено та впроваджено ІКАО, і який містить чотири основні принципові елементи:

- зниження шуму в джерелі/ створення повітряних суден, які відповідають останнім рекомендаціям ІКАО щодо рівнів шуму під час сертифікації повітряних суден;
- ефективне управління землекористуванням навколо аеропортів, в тому числі створення зон обмеження житлової забудови, які визначаються контурами рівного шуму відповідно до вимог національного законодавства;
- використання спеціальних прийомів приготування під час зльоту та посадки;
- впровадження експлуатаційних обмежень.

Останній пункт вживається в якості останньої можливості ІКАО рекомендує уникати такого обмеження, якщо це можливо. Вимоги та правила Європейського Союзу встановлюють чіткі та прозорі процедури для впровадження експлуатаційних обмежень, при потребі, коли очевидна вигода від їх впровадження є вищою, ніж очікувана вигода від звичайного режиму експлуатації аеродрому чи аеропорту.

Визначаючими документами Європейського Союзу у цій сфері є Директива ЄС 2002/49 [3], що стосується оцінки та управління шумом навколишнього середовища, та Регламент ЄС № 598 від 2014 року щодо впровадження правил та процедур по відношенню до впровадження обмежень пов'язаних з шумом в аеропортах Європейського Союзу в рамках Збалансованого підходу ІКАО та на заміну Директиви 2002/30/ ЄС [4].

Базовою у питаннях управління авіаційним шумом є Директива ЄС 2002/49 [3], метою якої є визначення єдиного підходу щодо уникнення запобігання і зменшення на пріоритетній основі шкідливих впливів, включно з роздратуванням, яке є найбільш поширеним ефектом несприятливого впливу шуму на довкілля. Досягнення цієї мети пропонується за наступним алгоритмом:

- оцінка впливу шуму навколишнього середовища за допомогою карт шуму та єдиних методичних підходів до оцінювання різних шуму від різних джерел в різних країнах Європейського Союзу
- одержання громадянами інформації порядку щодо рівнів шумового забруднення та їх впливу на навколишнє середовище належної якості у встановленому порядку
- прийняття планів дій країнами Європейського Союзу. На основі картографування плани дій розробляються з метою запобігання та зменшення впливу шуму на довкілля особливо, коли рівні можуть вплинути на здоров'я місцевого населення, а також задля поліпшення стану навколишнього середовища від шумового забруднення. Основні результати. Директива ЄС 2002/49 [3], вводить як загальні підходи до оцінювання рівнів шуму, так і визначає особливості оцінювання рівнів шуму залежно від джерела шуму зокрема визначаються наступні основні джерела шуму: агломерації, головні магістралі, головні залізничні шляхи та головні аеропорти. Для оцінки несприятливого впливу шуму, незалежно від джерела, пропонується використовувати однакові критерії для оцінки шуму для того, щоб оцінити акустичну ефективність різних видів транспорту та мати можливість їх порівнювати. Загальною метою залишається зниження кількості населення Європейського Союзу що страждає від впливу авіаційного шуму та шуму від інших джерел, використовуючи існуючі найкращі практики та методи для досягнення такої мети.
- розроблення стратегії тихих зон.

Особливістю цієї директиви є відсутність жорстких вимог щодо застосування запропонованих критеріїв для оцінки впливу шуму. Допускається використання національних критеріїв. Критерії, які пропонується використовувати як базові є індекс сумарного впливу шуму L_{den} та L_{night} , які є еквівалентними рівнями звуку, тобто описують сумарну кількість звукової енергії та особливості сприйняття організмом людей подразливий дії шуму та дають можливість оцінити очікуванні збитки для здоров'я місцевого населення яке піддається експозиції таких рівнів шуму.

З метою підтримки а загального процесу в межах євроінтеграційної стратегії України а державна авіаційна служба прийняла Авіаційні Правила України (АПУ) № 381, які прийняті відповідно до статей 11 та 84 Повітряного кодексу України [5], а також відповідно до Закону України про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства європейського союзу та з метою впровадження директив Парламенту та Ради ЄС № 49 /2002. Відповідний наказ ДАСУ затверджує вимоги до експлуатації аеродрому щодо просторового зонування території навколо аеропорту із умов впливу авіаційного шуму. Особливістю АПУ № 381 [6] є те, що ДАСУ допускає для оцінювання впливу подразнюючої дії шуму використовувати критерій L_{den} , а також рівні шуму рекомендується оцінювати відповідно до вимог національного санітарно-гігієнічного законодавства та будівельних норм за критеріями L_{Amax} що означає максимальні рівні шуму та за критерієм L_{Aeq} , що означає еквівалентні рівні шуму у визначені періоди доби: денний 7:00-23:00, нічний з 23:00-7:00.

Хоча слід підкреслити а певні особливості АПУ № 381 у порівнянні з вимогами Директиви 49, зокрема зонування території навколо аеропортів, або ж приаеродромної території пропонується для всіх видів аеропортів, незалежно від обсягів авіаційних перевезень в таких аеропортах. В той час як вимоги Директиви ЄС 2002/49 стосується лише аеропортів, які визначено як «головні» аеропорти, що означає щорічну інтенсивність руху більш ніж 50 000 злетів та посадок повітряних суден (не враховуючи інтенсивність руху літаків, які використовуються для тренувальних цілей).

Висновки. Таким чином, проведений аналіз наявних відмінностей між українським та європейським законодавством у частині вимог щодо просторового зонування території навколо аеропортів, показав, що створення стратегічних карт шуму відповідно до Директиви ЄС 2002/49 вимагається лише для головних аеропортів, що є потужними джерелами експозиції авіаційного шуму, водночас з цим вимоги АПУ №381 не мають обмеження щодо створення стратегічного картографування. Для найменших аеропортів України також пропонується створювати таким чином карти шуму, в тому числі базуючись на критерії L_{den} . Результати ми отримуємо певні розходження в фактичних результатах моделювання, які пов'язані з тим що аеропорти, які не завантажено істотно злітно-посадкової операціями, але які час від часу приймають великі типи повітряних суден (скажімо, раз на тиждень) мають дуже великі контури рівні шуму за критерієм максимального рівня звуку, і досить малі з площею контури, визначені на основі еквівалентних рівнів звуку. Така невідповідність буде вимагати певних управлінських рішень. АПУ № 381 також встановлюють вимоги щодо визначення контурів шуму щодо методики побудови карти шуму та впровадження заходів зниження впливу авіаційного шуму відповідно до вимог та рекомендацій Збалансованого підходу ІКАО до управління авіаційним шумом. Щодо інших видів транспорту, в Україні на сьогодні відсутні вимоги щодо стратегічного картографування із умов впливу шуму для таких об'єктів як автодорожній шляхи, головні магістралі, головні залізничні шляхи та агломерації. Таким чином, основна мета Директиви ЄС 2002/49 щодо картографування всіх істотних джерел шуму та оцінка їх сукупного впливу на основі подібних критеріїв не досягається поки що в рамках українського законодавства. На відміну від Директиви ЄС 2002/49, в українському законодавстві на сьогоднішній день відсутні вимоги щодо оцінки кількості населення, що зазнає впливу інтенсивних рівнів шуму.

1. WHO. Methodological guidance for estimating the burden of disease from environmental noise (2012), 69 p // <https://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/noise/publications/2012/methodological-guidance-for-estimating-the-burden-of-disease-from-environmental-noise>

2. ICAO Doc 9829. Guidance on the Balanced Approach to Aircraft Noise Management, 2008 | Second edition | ISBN 978-92-9231-037-0c.

3. Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise // <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002L0049>

4. Regulation (EU) No 598/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on the establishment of rules and procedures with regard to the introduction of noise-related operating restrictions at Union airports within a Balanced Approach and repealing Directive 2002/30/EC // <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0598>

5. Повітряний Кодекс України, Відомості ВВР зі змінами, 2011, № 48-49, ст.536 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>

6. Авіаційні правила України «Вимоги до експлуатанта аеродрому щодо просторового зонування території навколо аеропорту з умов впливу авіаційного шуму», відповідно до наказу Державіаслужби № 381 від 26 березня 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0461-19>

Комарова Т.В.

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ПРАКТИКИ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС НА ПАТЕНТУВАННЯ БІОТЕХНОЛОГІЧНИХ ВІНАХОДІВ В ЄС

© Комарова Т.В.

Проблеми розвитку біоінженерії та використання її результатів у медицині на сьогодні стали надзвичайно важливими завдяки потужному розвитку сучасних технологій та їх можливостям. Водночас це питання не можна віднести виключно до галузі медицини, оскільки воно також тісно пов'язане з етичною, соціальною, економічною та, звичайно, правовою сферами. Якщо говорити про юридичну сторону питання, не можна не торкнутися теми патентування результатів біоінженерії. Таке патентування результатів почало формувати новий вектор у наукових дослідженнях.

Розвиток генної інженерії невід'ємно пов'язаний із використанням людських біоматеріалів, що викликає ще більше етичних проблем. Європейський Союз як потужне наднаціональне утворення з широкою компетенцією, яку передали держави-члени, не міг залишатися осторонь цих нагальних питань. У цій сфері ЄС вжив низку заходів (як організаційних, так і інституційних) для розробки правових та етичних стандартів біомедицини. Наприклад, у 1998 р. Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли Директиву 98/44 про правовий захист біотехнологічних винаходів, яка дала деякі відповіді на питання, що виникали на практиці [1]. Потреба в такій Директиві була зумовлена надзвичайним зростанням біоінженерних досліджень у Європі та водночас невизначеністю дослідників щодо можливості патентного захисту своїх наукових результатів, оскільки Європейська патентна конвенція 1973 р. не давала чітких відповідей на ряд питань.

Стаття 5 Директиви 98/44 закріплює, що: «1. Тіло людини на різних стадіях свого формування та розвитку та просте відкриття одного з його елементів, включаючи послідовність або часткову послідовність гена, не може становити патентоспроможні винаходи. 2. Елемент, виділений із людського тіла або іншим чином отриманий за допомогою технічного процесу, включаючи послідовність або часткову послідовність гена, може становити запатентований винахід, навіть якщо структура цього елемента ідентична структурі природного елемента". Крім того, ст. 6 Директиви встановила, що винаходи вважатимуться непридатними для патентування, якщо їх комерційна експлуатація суперечить публічному порядку (*ordre public*) або моралі. Ця норма є загально визнаною [2]. Зокрема, не можна запатентувати: процеси клонування людини, процеси генетичної модифікації зародкових ліній людини, використання людських ембріонів у промислових або комерційних цілях, процеси зміни генетичної ідентичності тварин, які можуть спричинити їх страждання без будь-якої значної медичної користі для людей чи тварин, а також тварини, які є результатом таких процесів.

У відповідь на прийняття Директиви 98/44 Нідерланди подали позов проти Європейського Парламенту та Ради ЄС про скасування, стверджуючи, що це порушує людську гідність [3]. Суд справедливості вирішив у 2001 році, що Директива не суперечить законодавству ЄС, оскільки елементи людського тіла не можуть бути запатентовані самі по собі. Предметом патентного захисту можуть бути лише винаходи, що поєднують природний елемент з технічним процесом, що дозволяє ізолювати або виготовити природний елемент для промислового використання. Таким чином, частина людського тіла може бути частиною продукту, який можна запатентувати, але жодним чином не сама по собі. Ця різниця також стосується роботи над послідовністю або частковою послідовністю генів людини. Результат такої роботи може бути підставою для видачі патенту лише в тому випадку, якщо заявка супроводжується описом оригінального методу послідовних дій, що призвели до винаходу, а також поясненням промислової заявки. Таким чином, захист, передбачений Директивою, поширюється лише на результати винахідницької, наукової чи технічної роботи і поширюється на біологічні дані, які існують у своєму природному стані та можуть застосовуватися у промисловості.

На жаль, це рішення Суду справедливості не дало відповіді на багато запитань, оскільки все ще існували суперечності щодо положень п. 42 Преамбули Директиви, де сказано, що використання людських ембріонів у промислових або комерційних цілях повинно бути виключене з патентоспроможності, але водночас таке виключення не впливає на винаходи з терапевтичною або діагностичною метою, які застосовуються до людського ембріона та є корисними для нього. Невідповідність стосується того факту, що не існує уніфікованого визначення такого поняття, як "людський ембріон". Формулювання Директиви також повністю ігнорує той факт, що сучасна репродуктивна медицина має можливість маніпулювати людськими яйцеклітинами та спермою, що не розглядається як клонування або втручання в зародок людини, а отже, на підставі Директива можуть бути видані патенти на використання статевих клітин людини як патенти на частини людського тіла.

Досить значним кроком у тлумаченні Директиви було рішення Суду справедливості у справі *Brüstle*, винесене у 2011 р., яке стосувалось тлумачення ст. 6 (2) Директиви [4]. Обставини справи полягали в тому, що у 1997 р. Німецький невролог Брюстле подав заявку на патент на винахід щодо виділення та очищення нейрональних клітин, взятих із ембріональних стовбурових клітин. Стверджувалося, що даний винахід може бути використаний для терапевтичних цілей, наприклад, для боротьби з хворобою Паркінсона. Грінпіс подав апеляцію на патент, а Федеральний патентний суд Німеччини скасував патент, що було оскаржено доктором Брюстлем у Федеральному суді Німеччини. У 2010 р. Федеральний патентний суд Німеччини направив преюдиціальний запит до Суду справедливості щодо тлумачення ч. 2 п. с ст. 6 Директиви у частині заборони "використання людських ембріонів у промислових та комерційних цілях". У своєму рішенні Суд зазначив, що патентування людських ембріональних стовбурових клітин є порушенням права людини на гідність.

Суд вирішив, що визначення поняття "ембріон" слід тлумачити автономно та уніфіковано стосовно всіх держав-членів ЄС. Беручи до уваги, що Директива передбачає, що людський організм на різних етапах свого формування та розвитку не може бути запатентованим винаходом, Суд дав дуже широке тлумачення

визначення ембріона. Відповідно, будь-яку яйцеклітину людини після запліднення слід розглядати як "людський ембріон" у значенні та для цілей ч. 2 п. с ст. 6 Директиви, оскільки таке запліднення є початком процесу розвитку людини. Крім того, "людський ембріон" – це незапліднене людське яйце, в яке пересаджено ядро клітини із зрілої людської клітини, а також будь-яке незапліднене людське яйце, поділ і подальший розвиток якого стимулюється партеногенезом. Тобто ембріон – це будь-яка людська яйцеклітина, яка ділиться і здатна розпочати процес людського розвитку.

Для наукового медичного співтовариства стало надзвичайно важливим, що заборона на використання людських ембріонів поширюється також на таке патентування в наукових цілях. Використання людських ембріонів у винаходах може бути патентоспроможним лише з терапевтичною або діагностичною метою. Більше того, винахід, в якому були використані ембріональні стовбурові клітини, не може бути запатентовано, оскільки ембріон знищується для їх вилучення, а це також суперечить праву на гідність людини.

Результат цього рішення Суду є очевидним – значне уповільнення наукового прогресу в галузі генної інженерії, яка спрямована на розробку ліків. Багато лабораторій перенесуть свої установи за межі ЄС, наприклад, до Китаю чи США.

Подальший розвиток відбувся із винесенням у 2014 році Судом справедливості рішення у справі *International Stem Cell Corporation*, де Міжнародна корпорація стовбурових клітин хотіла запатентувати у Великобританії винахід процесу, при якому яйцеклітина людини активується різними хімічними та електричними методами і вона може перерости у фазу бластоцисти (приблизно 200-300 клітин після поділу клітини), але вона не може розвиватися далі, оскільки їй бракує батьківської ДНК, необхідної для формування плаценти. На підставі рішення Брюстля даний винахід не можна запатентувати, оскільки він також підпадає під занадто широке визначення поняття "ембріон", дане Судом.

Але у рішенні *International Stem Cell Corporation* Суд роз'яснив, що "ембріоном" можна вважати незапліднене людське яйце, поділ і подальший розвиток якого стимулюється партеногенезом, якщо йому "властива здатність розвиватися в людину" [5]. І тут важливий не початок процесу розмноження клітин, а їх здатність стати людиною. Питання про те, коли виникає така можливість, має вирішуватися національними судами, і саме вони можуть заборонити патентування відповідних винаходів з підстав публічного порядку та моралі. Зрозуміло, що неможливо досягти єдиного ставлення судів усіх держав-членів ЄС, оскільки ця позиція буде залежати від традиційних особливостей держави. Після рішення у справі *International Stem Cell Corporation* можна стверджувати, що роль судів у питаннях етики та моралі стала досить значною. У зв'язку з цим процес гармонізації судової діяльності в ЄС потребує значної уваги, оскільки медицина є сферою, на яку поширюються свободи ЄС. На це звернула увагу Європейська Комісія у 2018 році та направила офіційний запит до спеціалізованого органу – Європейської групи із етики у науці та нових технологіях – який зараз розробляє висновок щодо етики редагування генів [більш детально див.: 6]. У цьому висновку буде проаналізовано етичні, соціальні права, що зчіпаються програмами редагування геному у людей, тварин та рослин, а також буде видано набір рекомендацій для держав-членів ЄС. Ці рекомендації будуть узгоджувати (а саме гармонізувати, а не уніфікувати) підходи лікарів-дослідників у цих питаннях.

1. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. Official Journal. L. 213, 30.7.1998: 13–21.

2. Min Y. Morality – an equivocal area in the patent system. European Intellectual Property Review. 2012; 34(4): 261-265.

3. Judgment C-377/98, Netherlands v Parliament and Council. European Court Review: I – 7149.

4. Judgment C-34/10, Oliver Brüstle v Greenpeace. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111402&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3312047>

5. Judgment C-364/13, International Stem Cell Corporation v Comptroller General of Patents, Designs and Trade Marks. para. 28: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160936&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=232540>

6. Tetyana V. Komarova. THE PATENTABILITY OF BIOTECHNOLOGICAL INVENTIONS IN THE EU: AN IMPACT ON THERAPEUTIC PRACTICE. Wiadomości Lekarskie, VOLUME LXXIII, ISSUE 8, AUGUST 2020. P. 1747-1751.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ВАНТАЖІВ

© Матвійчук Ю.А., Стасюк Н.Р.

Сьогодні вагому роль у розвитку України займає зовнішньоекономічна діяльність, яка впливає на її різні сектори, як політично-економічні так і соціально-культурні. Зовнішньоекономічна діяльність впливає також і на здійснення митних операцій, які, в свою чергу, включають митне оформлення вантажів. Операції з розмитнення вантажів, які імпортуються та експортуються в країні стосуються вагомої частини українських підприємств. Проте, незважаючи на поширеність та масовість даних операцій, більшість підприємств стикається з низкою проблем при системному аналізі оформленні міжнародних вантажів, що робить тему неабиякою актуальною.

Відповідно до Митного кодексу, можемо дати наступне визначення термінам:

Митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, які потрібні для випуску товарів і транспортних засобів. У свою чергу митні формальності – сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і органами доходів і зборів з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи [1].

Проблеми системного аналізу митного оформлення вантажів є актуальною саме тому, що налічує велику кількість присвячених наукових робіт. Зокрема роботи Воскобійник Г. С., Туржанський В.А, Несторишен І.В [2].

Головною метою аналізу, зокрема системного, зовнішньоекономічних операцій, на думку Воскобійник Г. С. є визначення посадовими особами органів доходів та зборів їх відповідності законодавству з питань державної митної справи у частині сплати податків у повному обсязі, достовірності декларування, дотримання законодавства щодо товарів, на переміщення яких через митний кордон України існують заборони чи обмеження, з чим важко не погодитись [2].

Можна виділити низку проблем з якими стикається підприємство, що здійснює системний аналіз митного оформлення вантажів, це помилки при підготовці документів, перелік документів для розмитнення вантажів настільки складний, що найчастіше при заповненні документів, підготовці тієї чи іншої довідки, виписки трапляються помилки, виявити які заздалегідь досить складно. Також, одна з головних проблем для підприємців, які займаються міжнародною торгівлею – це постійні зміни законів і нормативних актів, які регулюють митне оформлення та затримки і повільна робота на Українських митницях.

Отже, системний аналіз не може бути повністю формалізований (а отже, не може бути знайдений єдиний алгоритм знаходження розв'язку), оскільки в ньому значну роль відіграє творча робота, що виконується системними аналітиками та експертами при оформленні митних вантажів. Важливу роль у вирішенні даних проблем відіграє кількісні методи зокрема програмне забезпечення, яке відповідатиме за збір, обробку та зберігання інформації для здійснення аналізу. Що стосується неформальних методів, їх ефективність залежатиме від досвіду, спостережливості та інтуїції посадової особи, що представляє підприємство.

Можна зробити висновок, що задля усунення проблем при митному оформленні вантажів, підприємству необхідно удосконалювати системний аналіз. Зокрема покращенням або створенням програмного забезпечення власної розробки, спеціалізованим програмним забезпеченням для системного аналізу зі збору інформації та підвищенням кваліфікації працівників, забезпечення їх доступом до оперативної інформації, моніторинг законодавства, повідомлення про можливі порушення від громадян та посадових осіб, інформація у мережі Інтернет, та інші методи системного аналізу.

1. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верховною Радою 13.03.2012 № 4495-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

2. Г. С. Воскобійник, В. А. Туржанський, І. В. Несторишен Інструментарій та методи системного аналізу в контексті розробки методики поглибленого аналізу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/10-2016/32.pdf>.

3. Колесник І.П. Організаційно-економічний механізм митного контролю та митного оформлення товарів/ І.П. Колесник // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 18–19 травня 2017 року) – 2017.. – С. 35-42.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку обліку осіб, які здійснюють операції з товарами» від 15.06.2015 р. № 552 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0807-15> (19 березня 2019)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ВАНТАЖІВ

© Попова В.О., Стасюк Н.Р.

Поняття митної вартості є базовою категорією у системі митного законодавства з питань державної митної справи, оскільки саме на основі митної вартості здійснюється розрахунок митних платежів.

Відповідно до Брюссельської Конвенції про створення уніфікованої методології визначення митної вартості товарів 1950 року, митна вартість була визначена як нормальна ціна товару, за якою товар може бути проданий в країну призначення в момент подання митної декларації (тобто ціна, що укладається між незалежними один від одного продавцем і покупцем за умов повної ринкової конкуренції). Така ціна визначалась на умовах CIF у місці перетину митного кордону країни призначення [1].

Визначення митної вартості як однієї з умов митного обкладення має важливе значення, оскільки саме в його процесі встановлюється база для обчислення митних платежів: мита, податку на додану вартість, акцизного збору.

Нагального вирішення у сфері регулювання визначення митної вартості потребують наступні проблеми:

- Відсутність у органів доходів та зборів довіри до вартості товару, зазначеної в договорі, і, як наслідок – часте ігнорування основного методу визначення митної вартості та необґрунтоване використання шостого (резервного методу). Частково вирішити цю проблему зможе запровадження обміну даними та відкриття доступу до бази даних з оформлення експортних декларацій для контролю вартості товару, який експортується в Україну.
- Якість додаткових документів, які декларант відповідно до Кодексу має надати для доведення правильності визначення митної вартості. Через відсутність у Кодексі визначення поняття «експертних організацій» орган доходів і зборів при митному оформленні товарів самостійно здійснює перевірку наявності у них відповідних повноважень і приймає рішення щодо прийняття до розгляду виданих ними експертних документів. З огляду на це, на практиці органи доходів і зборів відмовляють декларантам у прийнятті наданих ними документів від експертних організацій за суто формальними ознаками. Необхідно законодавчо визначити критерії до експертних організацій, які уповноважені надавати висновки про якісні та вартісні характеристики товарів, а також вимоги до оформлення зазначених висновків.
- Повернення суб'єктам ЗЕД суми фінансових гарантій у спорах щодо митної вартості.

Одним із шляхів вирішення цього питання може стати задоволення вимог про стягнення разом зі скасуванням рішення про коригування митної вартості, що дозволить відновити ефективність судового захисту імпортерів [2].

Окрім того, згідно положення Митного кодексу, виділяють наступні методи визначення митної вартості товарів [3]:

- 1) основний – за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції);
- 2) другорядні:
 - а) за ціною договору щодо ідентичних товарів;
 - б) за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів;
 - в) на основі віднімання вартості;
 - г) на основі додавання вартості (обчислена вартість);
 - г) резервний.

Незважаючи на існуючі відмінності між методами, що розглядаються в Митному Кодексі України, відбувається поступове уніфікація процесу визначення митної вартості, що пояснюється майбутнім членством України в ЄС, та взятими на себе зобов'язаннями, щодо гармонізації законодавства у сфері митної діяльності.

1. Брюссельська Конвенція про створення уніфікованої методології визначення митної вартості товарів (1950 р.). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/en/about-us/legal-%20instruments/~media/7E31EB9C9DC24D7984C217508F05D9E8.ashx>

2. Тоцька С.Т., Аршиннікова А.В. Недоліки в системі державного контролю митної вартості в Україні // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Державне управління”. – 2014. – №1 (10). – С. 150-158.

3. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верховною Радою 13.03.2012 № 4495-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

© Савченко Л.В.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку світу характеризується динамізмом і багатовекторністю. За таких умов відбуваються суттєві трансформації ринку праці, який є «живою» складовою національної економічної системи, а також змінюються форми і види зайнятості. Тому важливою соціокультурною функцією суспільних інституцій залишається надання людині допомоги у розвитку власного потенціалу, що особливо важливо в умовах євроінтеграційних перспектив.

Враховуючи надзвичайно стрімкий розвиток техніки та інформаційно-комунікаційних технологій, а також проблеми соціально-економічного становища в країні, передбачити ситуацію на ринку праці у контексті євроінтеграційних перспектив надзвичайно складно. Однак, очевидно, що технологічний прорив зумовлює суттєві зміни в організації виробництва товарів, надання послуг, появу нових сфер діяльності та трансформацію існуючих, а також зміну економічних відносин і формування нових ринків [1].

Сучасний ринок праці України характеризується дисбалансом між попитом та пропозицією робочої сили, який відображається у професійно-кваліфікаційній невідповідності. Дисонанс якісної та кількісної підготовки кадрів призводить до підвищення структурного безробіття, що має вплив на ефективність функціонування економіки, розвиток науково-технічного прогресу [2].

Загалом сьогодні слід констатувати про певні структурні зрушення на ринку праці, що багато в чому обумовлені не лише глобалізаційними процесами, а й євроінтеграційними перспективами України. Наслідком цього є, зокрема, розвиток економіки знань, посилення конкуренції на ринку праці, зміна нормативно-правової бази взаємовідносин працівників та роботодавців тощо. В умовах української економіки додатково слід говорити і про істотний вплив на ринок праці чинника соціально-економічної нестабільності, що істотно посилюється і політичною складовою. Крім того, не слід ігнорувати й проблем, пов'язаних із впливом пандемії COVID-19.

За даними Державної служби статистики України, чисельність зайнятого населення у I півріччі 2020 року, у порівнянні із I півріччям 2019 року зменшилася на 437,1 тис. осіб та становить 16,1 млн. осіб. За віковими групами: 49% зайнятих громадян становили особи віком 40-59 років, 29% – особи у віці від 30 до 39 років, 19% – у віці від 15 до 29 років (рис. 1). Рівень зайнятості знизився з 51,4% до 50,3% [3].

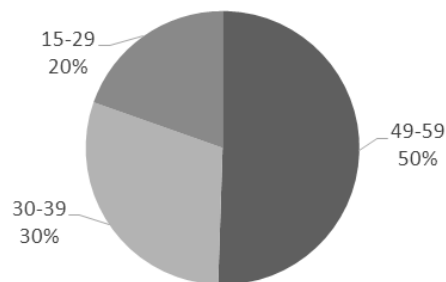

Рис. 1. Вікова структура зайнятого населення України (за роками)
у I півріччі 2020 р.

Як зазначає С. Кулицький [4], загалом вплив пандемії COVID-19 на світову та українську економіки протягом березня – липня 2020 р. призвів до ряду таких змін на вітчизняному ринку праці:

- фактичного скорочення зайнятості в Україні;
- зростання кількості безробітних в Україні;
- зменшення кількості українців, що працюють закордоном (трудових мігрантів);
- зменшення доходів населення України від продажу своєї робочої сили та самозайнятості через зменшення зарплати, втрати роботи та доходів фізичних осіб-підприємців.

Враховуючи цьогорічне скорочення кількості трудових мігрантів з України, треба очікувати й на зменшення сум коштів, які вони направлятимуть в Україну до кінця 2020 року. Зменшення приватних переказів в Україну з-за кордону в 2020 р. відображає фактичний процес зменшення доходів населення України загалом. Так, згідно з оцінкою фахівців НБУ, представленою у «Звіті про фінансову стабільність. Червень 2020 року», у 2020 р. трирічна тенденція зростання доходів припиниться [5].

Для боротьби з безробіттям неминучим є розроблення і впровадження адресних програм підтримки непрацездатного населення, з одного боку, а з іншого – пошук шляхів активізації підприємництва, наприклад, шляхом використання різних кредитних програм (у цій сфері цікавим є досвід США), реалізації масштабних інфраструктурних проєктів (зокрема, за прикладом Туреччини).

1. Сучасні тенденції розвитку ринку праці в Україні: наукова доповідь / [Джинчарадзе Н.Г., Боків О.В., Гулевич О.Ю., Вітряк Т.Б., Шостак І.В., Куліков Г.Т., Красівський Д.О., Савченко Н.В., Савенко О.О., Літвінчук Л.Й.]. – К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – 42 с.

2. Як змінився ринок праці в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://robotodavets.org.ua/2018/12/12/yak-zminyvsya-rynok-pratsi-v-ukrayini.html>

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Кулицький С. Український ринок праці під впливом пандемії COVID-19: стан та оцінка перспектив розвитку [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2020. – № 12. – С. 43–57. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2020/ukr12.pdf>.

5. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2020 [Електронний ресурс] / НБУ. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4.

Сенета З.Я.

Аспірант кафедри екологічної економіки,
Національний лісотехнічний університет України,
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄС У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

© Сенета З.Я.

Розширення процесів глобалізації у сучасному світі веде до зростання ролі транскордонного співробітництва, внаслідок чого у житті регіонів та міських і сільських громад відкриваються нові шляхи та можливості для активізації господарської діяльності на віддалених периферійних територіях, що у свою чергу сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності [3, с. 8].

Сільський туризм займає вагомe місце у розвитку транскордонного співробітництва. Розвиток сільського туризму у прикордонних регіонах має важливе економічне та соціальне значення, адже збільшення кількості гостинних осель стимулює розвиток сільської інфраструктури, створює можливості для територіальних громад сіл та селищ залучати додаткові кошти до місцевих бюджетів.

Транскордонне співробітництво включає співпрацю суміжних територій сусідніх держав. Визначальним для нього є наявність державного кордону. Там, де проходять сучасні кордони між державами, по різні їхні боки століттями проживають народи, котрі й досі зберігають спільні елементи мови й культури, схожі звичаї і традиції. Через нерівномірність розвитку сусідніх країн у прикордонних областях переплітається минуле, сьогодення і майбутнє кожного народу. Країни Європейського Союзу (ЄС) набули значного досвіду транскордонної співпраці, спрямованої на стирання відмінностей у рівні економічного достатку, соціальної захищеності, охорони здоров'я, освіти, екологічної безпеки та інших чинників. Транскордонне співробітництво є одним з найбільш дієвих інструментів на шляху просування до ЄС на регіональному рівні, зокрема через активну участь територіальних громад прикордонних країн у співпраці з сусідами [5, с. 2].

Україна – пріоритетний партнер Європейського Союзу. ЄС підтримує Україну в забезпеченні стабільного, процвітаючого та демократичного майбутнього для її громадян, а також займає непохитну позицію в підтримці її незалежності, територіальної цілісності та суверенітету [1].

Нормативно-правовою базою транскордонної співпраці між Україною та ЄС у сфері туризму є: Закон України «Про туризм» (від 18.11.2003 р.); Закон України «Про курорти» (від 05.10.2000 р.); Закон України «Про музеї та музейну справу» (від 29.06.1995 р.); Гаазька декларація Міжпарламентської конференції по туризму ООН (від 14.04.1989 р.); Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (від 04.10.1988 р.); Хартія Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) (від 01.01.1985 р.); Глобальний етичний кодекс туризму Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) (від 01.10.1999 р.).

Економіко-правову основу міжнародного співробітництва в галузі туризму становлять міжнародні договори України, укладені 2004 р., відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» (від 29.06.2004 р.). Держава сприяє розширенню та зміцненню міжнародної співпраці в галузі туризму на принципах і нормах розроблених Всесвітньою туристичною організацією (ВТО).

В Україні головним документом, що визначає регіональну політику у сфері транскордонного співробітництва, є Державна Стратегія регіонального розвитку України. Одним з інструментів реалізації даної Стратегії є державні програми розвитку транскордонного співробітництва.

Програми транскордонного співробітництва дозволяють розв'язати багато регіональних проблем: розвивають малий та середній бізнес, туризм, торгівлю, транспорт, прискорюють впровадження новітніх технологій та ін. Саме міжнародні проекти є тими «точками росту», які помітно впливають на економіку та рівень культури держави в цілому [5, с. 3].

Розвиток транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС здійснюється на лінії спільного кордону (1390 км) з такими країнами як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія (табл. 1) [4, с. 27].

Таблиця 1

Прикордонні регіони України та сусідніх держав ЄС [4, с. 27]

Транскордонний регіон	Сусідні прикордонні території
Українсько-румунський	4 області України (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська) та 5 повітів (жудеців) Румунії (Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошань, Тулча)
Українсько-угорський	2 області (медье) Угорщини (Саболч-Сатмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен) та Закарпатська область України
Українсько-словацький	Закарпатська область України та Кошицький і Прешівський краї Словаччини
Українсько-польський	Закарпатська, Волинська, Львівська області України та Люблінське і Підкарпатське воєводства Польщі

Прикордонні регіони України та сусідніх держав ЄС мають особливі можливості для використання спільної ресурсної бази, реалізації спеціальних проектів та програм. Зокрема, на сьогоднішній день Україна бере участь у реалізації чотирьох програм в рамках Європейського інструменту політики сусідства на 2016-2020 рр.: «Україна-Польща-Білорусь», «Україна-Словаччина-Угорщина-Румунія», «Україна-Румунія» і «Басейн Чорного моря». На кордонах України та держав-членів ЄС створені і діють єврорегіони: «Буг», «Карпатський єврорегіон», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Чорне море» [4, с. 27].

Зазначимо, що сільський туризм є відпочинковим видом туризму, сконцентрованим на сільських територіях. Він орієнтується насамперед на туристів-індивідуалів, швидше за все сімейного плану, які проводять вільний час у вигляді стаціонарного відпочинку. Введення безвізового режиму дозволяє українським сім'ям з незначними грошовими доходами відвідати сусідні держави, ознайомитися з побутом європейців, відпочити в гостинних сільських оселях поляків, словаків, угорців, румунів. Щоб такий відпочинок був вдалим, цікавим та юридично захищеним, Україні варто було б на законодавчому рівні зосередити увагу на врегулюванні відносин у сфері сільського туризму на прикордонних територіях.

Сучасний стан розвитку транскордонного співробітництва України з країнами ЄС у сфері сільського туризму має певні проблеми та труднощі. У зв'язку з цим необхідно вирішити ряд невідкладних заходів:

- удосконалити національне законодавство відповідно до стандартів країн ЄС, оскільки відсутність єдиних економіко-правових норм уповільнює темпи розвитку транскордонної співпраці;
- затвердити організаційні умови надання послуг у сфері сільського туризму, сформулювати пропозиції щодо елементів фірмового стилю та етнічних особливостей ідентифікації української садиби;
- розробити ефективну модель координації транскордонної співпраці у сфері сільського туризму на місцевому рівні, особливо для реалізації економічних та соціальних проектів;
- активізувати місцеві органи влади у прикордонних територіях для підтримки сільського туризму, адже сільський туризм – це додаткові гроші в розвиток інфраструктури прикордонних регіонів;
- організувати навчання та підготовку кваліфікованих кадрів, які здатні впроваджувати нові ідеї, залучати інвестиції та здійснювати ефективний менеджмент нових проектів у сфері сільського туризму;
- залучати кошти європейських структур та фондів для розвитку сільського туризму у прикордонних регіонах України і сусідніх держав ЄС;
- здійснювати фінансову підтримку спільних транскордонних проектів за рахунок місцевих коштів на умовах партнерства приватних структур;
- брати участь у міжнародних програмах розвитку сільського туризму;
- враховувати інтереси місцевих громад, які проживають у прикордонних регіонах і мають власне бачення щодо цілей реалізації проектів транскордонного характеру;
- проводити навчальні семінари, тренінги та забезпечувати ці заходи якісним навчальним матеріалом, організовувати поїздки та екскурсії у найкращі садиби прикордонних територій;
- створити та розвивати нові спільні культурні транскордонні маршрути;
- створити якісне рекламне забезпечення туристичного потенціалу та доступні електронні сайти у мережі Інтернет з адресами сертифікованих гостинних осель [2, с. 27].

На сьогоднішній день існують хороші перспективи розвитку транскордонного співробітництва у економічній, політичній, культурній та туристичній галузях. Саме тому пріоритетними напрямками ефективного розвитку транскордонного співробітництва у сфері сільського туризму повинні стати: підвищення конкурентоспроможності українських прикордонних регіонів та сприяння гармонійній інтеграції України у загальноєвропейський простір. Піднявши на якісно новий рівень сільський туризм у прикордонних регіонах, Україна створює позитивні умови для поповнення місцевих бюджетів, працевлаштування населення, збереження народних традицій та розширення можливостей та меж співпраці між сусідніми європейськими країнами.

1. Відносини між ЄС та Україною у фактах та цифрах. URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/vidnosini-mizh-es-ta-ukrainoyu-u-faktakh-ta-cifrah>
2. Дубовіч І.А. Економіко-правові особливості транскордонного співробітництва України з державами Європейського Союзу у сфері сільського туризму / І.А. Дубовіч, З.Я. Сенета // «Проблеми системного підходу в економіці». Збірник наукових праць. – Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – Випуск 6 (74). – С. 24-28.
3. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво: посібник. Київ: Крамар, 2011. 259 с.
4. Стрижакова А.Ю. Механізми державного управління розвитком транскордонного співробітництва між Україною та державами Європейського Союзу: дис. на здобуття наукового ступеня канд. наук з державного управління: 25.00.02. Маріуполь, 2017. 248 с.
5. Україна-Євросоюз у деталях. 2010. № 3. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/3rd_inset_ukr_web_uk.pdf

Спорняк Д.М., Гошовська О.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИХОДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЗІ СКЛАДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© Спорняк Д.М., Гошовська О.В.

31 січня 2020 року Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії покинуло Європейський Союз, членом якого було ще з 1973 року (враховуючи також попередні форми цього об'єднання). До цього моменту жодна інша держава не залишала ЄС. Окрім ряду політичних прецедентів, дане рішення спричинило до вагомих змін в галузі економіки обох задіяних сторін. Дослідження економічних наслідків такого процесу дозволить краще зрозуміти як мотиви вступу країн до даного об'єднання, що є надзвичайно актуальним питанням для України, так і передбачити можливі подальші шляхи розвитку і перспективи такої міжнародної інституції.

Вихід зі складу ЄС передбачає перегляд та розірвання великої кількості міжнародних угод. Цей процес супроводжується значними витратами часу і великими обсягами бюрократичної роботи, за рахунок чого період до 31 грудня 2020 року вважається перехідним періодом, протягом якого Велика Британія тимчасово залишається членом торговельного блоку. При цьому Велика Британія продовжує дотримуватися правил ЄС та здійснювати платежі до бюджету ЄС, але втратила право голосу [1]. Таким чином, деякі з наслідків уже ухваленого рішення були відтерміновані. Враховуючи усі вказані вище умови, ускладнення та можливості, доцільним буде аналіз поточної ситуації, а також визначення можливих варіантів подальшого її розвитку.

Так, у першій половині 2020 року ВВП Великої Британії скоротився на 22,1%, що є одним із найгірших показників для неї [1]. Втім, основною причиною даного значення показника є наслідки карантинних заходів, пов'язаних із коронавірусною інфекцією. Не можна, проте, не зважати на об'єктивний факт погіршення інвестиційної активності і зростання рівня безробіття у Сполученому Королівстві ще з 2018 року, здебільшого спричинене невизначеністю щодо умов так званого «брекзиту».

Слід зауважити, що зазначений вище перехідний період використовувався для проведення переговорів щодо умов виходу Сполученого Королівства з ЄС, які є вкрай дискусійним питанням і джерелом серйозних конфліктів. Більше того, усі зазначені проблеми ускладнюються фактом наявності пандемії коронавірусної інфекції, що порушила вказаний переговорний процес. У випадку ж його тотального зриву, будуть зруйновані наявні ланцюги постачання і споживання, що є небажаним для обох сторін. Отже, очікується, що через вищезазначені фактори, перехідний період може бути продовжено, що знову відстроить реальні економічні наслідки.

Втім, на даний момент розглядається до 8 варіантів розвитку даної ситуації. Розглянемо ті із них, що матимуть максимально можливі негативні та позитивні наслідки.

Найменш вигідним для обох сторін є вихід Великої Британії з ЄС без жодної угоди і продовження співпраці на умовах СОТ. За такого варіанту очікується скорочення ВВП Сполученого Королівства на близько 5% впродовж наступних 10 років після виходу, порівняно з ситуацією збереження членства у ЄС. У такому разі обсяг скорочення становитиме 140 млрд дол. США. Програє від цього й ЄС, втративши близько 0,7% ВВП за аналогічний період [2].

Найбільш позитивним варіантом є укладання тристороннього договору між ЄС, Великою Британією та США. За даних умов прогноз розвитку національної економіки держави є помітно кращим і становить зростання на рівні 7,1%, що є навіть більш вигідним варіантом, ніж збереження членства у союзі [2]. Пов'язано це з доступом Британії до ринків ЄС і США водночас. Втім, можливість подібних домовленостей є абсолютно мінімальною за дійсних обставин, оскільки вони не є бажаними для інших сторін можливої угоди, адже економічні вигоди є надто малими, порівняно з політичними загрозами.

Решту ж 6 варіантів, що їх розглядають аналітики, є поєднаннями різних умов договору між ЄС та Великою Британією і входять до категорії так званого «м'якого брекзиту». За своїми наслідками вони перебувають «між» двома попередніми варіантами, але при цьому в будь-якому разі призводять до економічних втрат, на що вказують розрахунки й прогнози науково-аналітичних організацій.

Таким чином, економічні наслідки виходу Сполученого Королівства зі складу Європейського Союзу, попри всю дискусійність умов перебігу даного процесу, будуть однозначно негативними для обох сторін. Навіть відтермінування, пов'язане з проведенням переговорів щодо даного питання, не сприяє загальному покращенню даного прогнозу. Це дозволяє стверджувати, що членство у Європейському співтоваристві є вигідним не лише для «умовно-бідніших країн», а й для економічно передових країн об'єднання, не лише в політичному, а й у суто фінансовому плані.

Вихід Великої Британії з ЄС матиме суттєві наслідки й для України. Великобританія не буде брати участі в угоді про асоціацію і зону вільної торгівлі Україна-ЄС і запровадить імпорتنі мита на українські товари. Також необхідне оформлення нової нормативно-правової бази українсько-британських відносин. Вже три роки опрацьовується можливість підписання угоди про зону вільної торгівлі між Україною і Великою Британією, яка має сприяти збільшенню двостороннього товарообігу з 2,5 до 3,5 млрд дол. Україна вже експортує пшеницю, кукурудзу, соняшникову олію, британців же може зацікавити український ринок медикаментів, транспортних засобів, фінансових та юридичних послуг. Та постає питання, як скоро вдасться підписати цю угоду, адже вся увага британської дипломатії цього року приділена торговельним переговорам із ЄС і США.

Брекзит може відкрити нові можливості для українських айтишників і вчених. У кінці січня Б.Джонсон анонсував нову візову схему Global Talent з метою залучення до Великої Британії дослідників і математиків зі всього світу.

Крім певних можливостей, вихід Великої Британії з ЄС принесе Україні нові політичні виклики. Лондон був найбільш впливовим союзником Києва в Європі щодо протидії російській агресії: британська влада є провідником антиросійських санкцій, підтримує ідею посилення тиску на режим Путіна. Франко-німецький союз, який тепер може мати монопольний вплив на розвиток ЄС, буде ймовірно дотримуватися більш м'якої позиції щодо Росії. Так, президент Франції Е.Макрон розмірковує про єдиний простір у сфері торговельно-економічного співробітництва та безпеки від Лісабона до Владивостока, а Канцлер Німеччини А.Меркель і її партія "Християнсько-демократичний союз" виступають проти санкцій щодо компаній, які беруть участь у реалізації проекту газопроводу Північний потік-2. У таких умовах Україні буде непросто домагатися відновлення територіальної цілісності і виведення російських військових і найманців із окупованих територій [3].

1. Brexit and the UK economic impact. URL: <https://ihsmarkit.com/research-analysis/brexit-and-the-uk-economic-impact.html>.

2. Economic Implications of Brexit. URL: <https://www.rand.org/randeurope/research/projects/brexit-economic-implications.html>.

3. Кухалейшвілі Г. Велика Британія виходить із ЄС: Що чекає Лондон, Брюссель і Київ після Брекзиту. URL: <https://ua.112.ua/statji/velykobrytaniia-vykhodyt-z-yes-shcho-chekaie-na-london-briussel-i-kyiv-pislia-brekzit-523916.html>.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ СУСІДСТВА: ЧИННИК ВПЛИВУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОЕКТІВ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

© Філюк Р.Б

Співробітництво, забезпечення миру та безпеки, відповідальність і відданість загальноприйнятими цінностям – верховенству закону і прав людини, демократії – є базовими принципами міжнародних відносин між ЄС та країнами східної і південної частин регіону Сусідства. Основною метою цього партнерства – створити сприятливі умови регіонів щодо процвітання та добросусідства, яка буде ґрунтуватися на європейських цінностях Союзу і характеризуватися тісними соціально-економічними відносинами на основі співробітництва.

Починаючи з 2004 року, Європейський Союз реалізує проект «Європейської політики сусідства» (ЄПС), який зміцнює міжнародні економічні відносини, забезпечуючи економічну вигоду як для ЄС, так і для його регіональних партнерів Сусідства, а також, дає розвиток транскордонного співробітництва в рамках різних програм.

За 2014-2020 рр. Європейський Союз надав підтримку партнерам у регіоні сусідства, в основному, за допомогою Європейського інструменту сусідства (ENI), на суму понад 15 млрд. євро. Окрім надання грантів, ЄС також прагне залучити значне додаткове фінансування шляхом співпраці з міжнародними фінансовими установами за допомогою інвестиційних субсидій з Інвестиційного фонду сусідства [1].

Варто представити програми транскордонного співробітництва України за 2014-2020 рр., що фінансуються в рамках Європейського Інструменту Сусідства:

- Програма транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2014-2020.
- Програма транскордонного співробітництва Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020.
- Програма транскордонного співробітництва Румунія – Україна 2014-2020.

Бюджети програм та їх пріоритети в рамках Європейського Інструменту Сусідства за 2014-2020 рр. зображено на рис. 1.

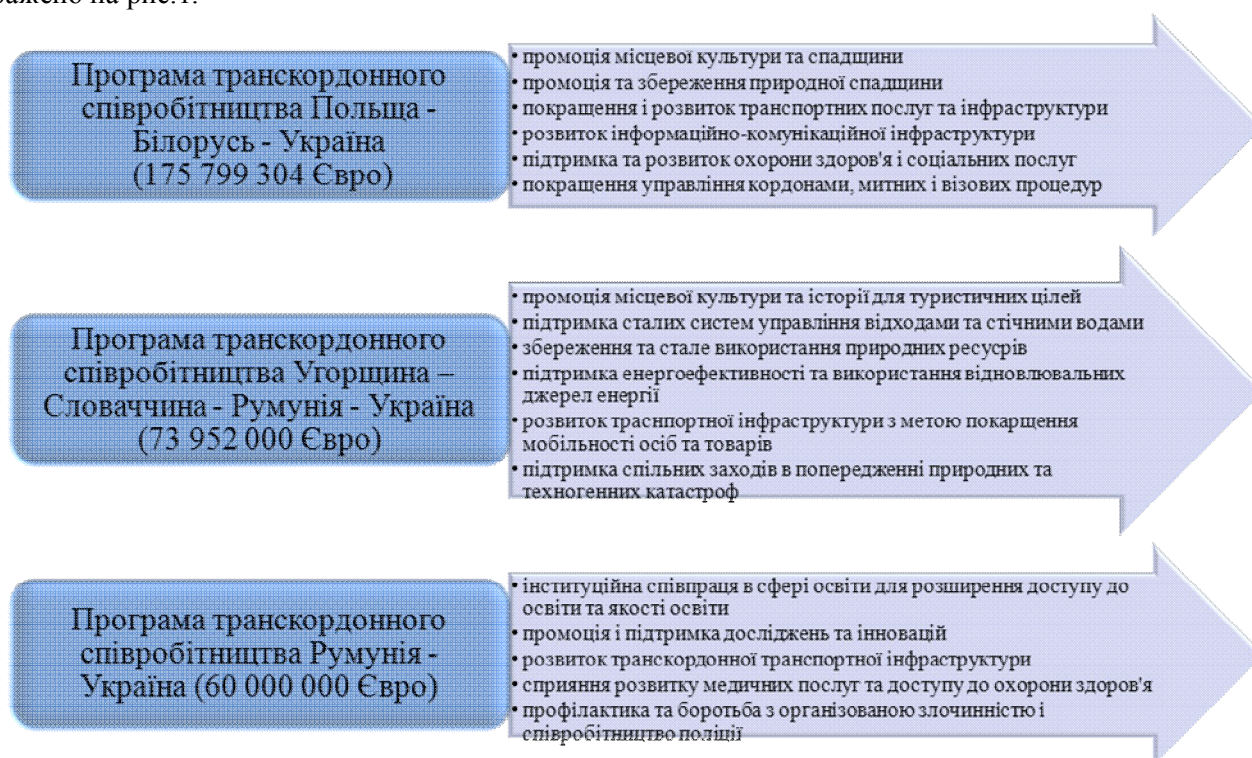

Рис. 1. Членство України в програмах транскордонного співробітництва, що реалізуються в рамках Європейського Інструменту Сусідства за 2014-2020 рр. [2]

Варто підсумувати, що Європейський Інструмент Сусідства відіграє важливу роль для України у розвитку транскордонного співробітництва з Європейським Союзом. Програми транскордонного співробітництва, що реалізуються за участю України охоплюють такі ключові сфери: освіта і наука, інноваційний розвиток, мобільність населення регіонів, ефективність торгівлі товарами та послугами, захист навколишнього середовища, національна безпека та розвиток туризму.

Слід зазначити, що реалізація вищевказаних програм та їх проєктів сприятиме соціально-економічному розвитку не тільки для регіонів України, але й для країн-партнерів Європейського Союзу, що в загальному, підвищує конкурентоспроможність Європейського Союзу на світовому рівні.

1. European Union External Action. European Neighborhood Policy. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

2. Матеріали До комітетських слухань з питань інтеграції України з Європейським Союзом «Посилення ролі єврорегіонів у здійсненні транскордонного співробітництва». URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/fsview/72609.html>

Секція 2

РОЗВИТОК ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Белянська О.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

© Белянська О.О.

У сучасних глобалізаційних умовах більшість держав світу безпосередньо включені в інтеграційний процес. Формування, розширення, поглиблення та зміцнення системи транснаціональних зв'язків між державами – це складові елементи інтеграційного процесу в умовах глобалізації, які безпосередньо змінюють специфіку функціонування системи державного управління. Сьогодні, від ефективності внутрішньої та зовнішньої політики держав залежить характер здійснення інтеграційного процесу: для одних він має ситуативний характер, для інших – стратегічний. Навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі їхній вплив.

Після розширення ЄС Україна стала безпосереднім сусідом даного економічного та політичного союзу. Це відкрило нові можливості для поглиблення співпраці між Україною та Євросоюзом, адже вона є засобом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої та демократичної держави, а також одним зі способів зміцнення позицій країни у світовій системі міжнародних відносин. Інтеграційні процеси доволі складні, саме тому необхідно чітко розуміти, що отримає Україна від співпраці з ЄС та які проблеми можуть виникнути внаслідок членства в ЄС.

Сьогодні, відповідно до Глави 9 Розділу V Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, розвивають та посилюють наукове та технологічне співробітництво з метою як наукового розвитку як такого, так і зміцнення свого наукового потенціалу для вирішення національних та глобальних викликів. У березні 2015 року Україна набула статусу асоційованого члена у програмі ЄС «Горизонт 2020». "Горизонт 2020" (Horizon 2020) – найбільша програма Європейського Союзу, спрямована на фінансування досліджень та інноваційних розробок. Ця програма є фінансовим інструментом, що спрямований на забезпечення конкурентоспроможності Європи в світі. Оскільки Україна стала асоційованим членом програми, то вона має можливість користуватися тими ж привілеями, якими користуються країни ЄС [3]. Крім цього, Європейський Союз є головним торговельним партнером України. За результатами 2019 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 40,1% від загального обсягу торгівлі України (за результатами січня-червня 2020 року – 40,8%) [2].

Серед переваг, які може отримати Україна внаслідок інтеграції в Євросоюз, варто виділити: залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій в українську економіку; сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин; членство в НАТО; технологічна модернізація; упровадження соціальних стандартів у сферах охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту та соціального страхування; упровадження стандартів ЄС у виробництві; співпраця у сфері освіти та культури, зокрема з програмою Erasmus+; підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника; підвищення кваліфікації робочої сили; спільні митні тарифи та макроекономічна стабільність [1].

Проте, можуть виникнути і певні загрози, а саме: використання дешевої ресурсно-сировинної бази України, її робочої сили, скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС; зростання безробіття; витіснення деяких національних товаровиробників із внутрішнього ринку. Тому потрібно обов'язково враховувати можливість виникнення даних чинників та розробити план заходів з усунення проблем, до яких вони можуть призвести [1].

Отже, враховуючи вплив інтеграційних чинників на політичну, економічну та соціальну сфери держави, можна зробити висновок, що імплементація України у Європейський Союз є перспективним стратегічним напрямком, який дозволить нашій державі розвиватися в контексті європейських цінностей та збагачувати свій національний добробут. Україна вже приклала немало зусиль для цього, адже європейська інтеграція є ключовим цільовим орієнтиром нашої держави, для досягнення якого слід наполегливо працювати і надалі в напрямку впровадження ще низки стандартів та практик, які відповідають основним принципам ЄС.

1. Україна та ЄС: Проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/25.pdf

2. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnookonomichneSpivrobitnistvoMizhUkrainoiuTas>

3. Наукове співробітництво [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eu-ua.org/yevrointehratsiia/naukove-spivrobitnytstvo>

Григор'єва О.П.

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

© Григор'єва О.П.

Важливу роль в управлінні проектами євроінтеграційного спрямування відіграє лідерство. В умовах сьогодення недостатньо просто реалізовувати такі проекти – слід це робити фахово та цілеспрямовано, враховуючи усі обмеження, ризики і можливості. Успішним досвідом доведено, що ключовою складовою процесів управління будь-якими проектами, у т.ч. і проектами євроінтеграційного спрямування, є команда проекту, а особливо – її керівник.

Вивчення теорії і практики дає змогу зробити висновок, що в умовах ускладнення бізнес-середовища до керівників проектів євроінтеграційного спрямування висуваються особливі вимоги. Одна з домінуючих таких вимог стосується саме наявності у цих керівників лідерських якостей, які, як відомо, далеко не завжди ототожнюються з типовими менеджерськими якостями.

Загалом, лідерство – одна з багатьох можливих ролей, яку можуть виконувати керівники проектів євроінтеграційного спрямування. Знання і розуміння, в яких ролях ці керівники зараз перебувають і які очікування покладаються на них, мають вирішальне значення в кожному проекті. Типовими ролями для менеджерів-лідерів, зокрема, можуть бути: «той, хто приймає рішення», «модератор», «посередник», «інтегратор», «арбітр», «стратег», «навігатор», «капітан», «розвідувач талантів» тощо [1-3].

Вивчення теорії і практики управління проектами євроінтеграційного спрямування дає змогу стверджувати, що ролі лідерів у проектах з часом можуть змінюватися. Зрозумілість таких ролей – це постійний процес переговорів та роз'яснень. Прийняття і підтримка ролі, яка відповідає ситуації, в кожному конкретному випадку вимагає внутрішньої ясності щодо власних завдань, а також значної уваги до бізнес-середовища, вимоги якого можуть щонайменше раптово або ледь помітно змінитися [4].

Проекти євроінтеграційного спрямування, як свідчить вивчення теорії і практики, є особливо унікальними та складними, що вимагає максимальної концентрації уваги на них та повної відданості проектним завданням всіх учасників проектною команди. Загальний успіх при цьому перш за все залежить від керівника проекту, котрий насамперед відповідальний за ухвалення управлінських рішень в його межах. Поширеними є ситуації, коли проект євроінтеграційного спрямування не може досягти своїх цілей, а ключова причина цього – керівники проектною команди. Вину приписують їхній невдачі або нездатності ефективно використовувати наділені їм повноваження для досягнення успіху проекту.

У контексті цього слід зауважити, що проект євроінтеграційного спрямування – це певне зобов'язання, яке не може реалізувати лише одна особа. А отже повинна бути команда проекту, яка складатиметься з різних осіб. Незалежно від складу такої команди, мета проектною діяльності повинна бути досягнута.

Для того, щоб досягти цілей проекту євроінтеграційного спрямування разом із власною проектною командою, керівник-лідер повинен забезпечити [5-6]:

- проектування та розроблення процесів, належні умови праці та робочу атмосферу;
- ефективну мотивацію проектною команди;
- сприяння подальшому розвитку співробітників;
- представлення власних ідей та рішень;
- підприємницьке мислення та дії;
- розроблення та передання бачення, цілей та стратегій;
- ініціювання та впровадження інновацій;
- побудову позитивних стосунків між людьми;
- посередництво між різними людьми з різними точками зору, інтересами та способами мислення.

Таким чином, використання у практичній діяльності з управління проектами євроінтеграційного спрямування лідерських якостей керівників є важливою складовою успіху такої проектною діяльності.

1. Масквелл Дж. 21 беззаперечний закон лідерства. Харків: Клуб сімейного дозвілля. Maxwell, J.C. 2007. The 21 irrefutable laws of leadership: follow them and people will follow you. 10th anniversary ed. Nashville: Thomas Nelson. 2017.

2. Сергеева Л.М., Кондратьева В.П. та Хромей М.Я. Лідерство. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ». 2015.
3. Про лідерство: 10 найкращих статей з Harvard Business Review; Пер. з англ. О. Лобастової. Київ: Видавнича група КМ-БУКС. 2018.
4. Організаційні поради [online]. Доступно: <<https://organisationsberatung.net/gute-fuehrung-gute-fuehrungskraft/>>
5. Роль лідерства в управлінні проектами. Університет LIGS [online] Доступно: <https://www.ligsuniversity.com/>
6. Ролі менеджера [online]. Доступно: <https://www.business-wissen.de/artikel/fuehrung-die-8-rollen-einer-fuehrungskraft/>

Гриценяк С. Р., Лакіза В.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

СПЕЦИФІКА СПІВРОБІТНИЦТВА МИТНИХ ОРГАНІВ КРАЇН ЄВРОПИ

© *Гриценяк С.Р., Лакіза В.В.*

Митні органи країни Європи мають власні завдання, функції та певні особливості стосовно їх діяльності. Розглядатимемо особливості митних органів на прикладі України, Люксембургу, Латвії та Литви в розрізі:

1. Організаційної структури управління.

В Україні структуру апарату Держмитслужби затверджує її Голова за погодженням із Міністром фінансів. У Латвії митна служба складається із центрального штабу – Національної митної ради Європейського центрального банку (European Central Bank-ЕСВ) та регіональних митних підрозділів ЕСВ. Директор керує Національною митною радою, будучи також першим заступником генерального директора ЕСВ. У Литві митна система складається з:

- Митного департаменту при Міністерстві фінансів Литовської Республіки;
- Територіальних митниць (Вільнюс, Каунас, Клайпеда);
- Спеціальних митних служб (Митної кримінально служби, Центру митних інформаційних систем, Митного навчального центру, Митної лабораторія).

У Люксембурзі до децентралізованих митних органів входить Адміністрація мита і акцизів, а сама митна служба складається із центрального штабу – Національної митної ради ЕСВ та регіональних митних підрозділів ЕСВ.

2. Підпорядкування.

Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого скеровується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. У Литві та Люксембурзі Державна митна служба теж підпорядковується Міністерству Фінансів. А в Латвії в регіональних підрозділах ЕСВ – митні питання функціонально координуються Національною митною радою [2].

3. Функцій.

В Україні Держмитслужба реалізує державну митну політику, державну політику в сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. У Люксембурзі відбувається боротьба з наркотиками, охорона навколишнього середовища, контроль транспортних засобів; контроль за кормами для тварин, овочевими продуктами, продуктами, за які стягується сільськогосподарський збір, притягнення до відповідальності за порушення законодавства про небезпечні та нездорові об'єкти; акцизні збори, контроль ПДВ у підприємств-платників, а також податкового режиму для автотранспорту, податкового режиму на пиво та алкогольні напої [1]. У Латвії митна служба координує збір мит та податків, які підлягають сплаті під час ввезення та вивезення товарів; а також захист митного кордону від переміщення товарів, котрим в'їзд або виїзд із Латвії заборонено [2]. У Литві митна служба контролює транскордонний рух вантажів із обмеженим і забороненим характером, контролює сплату ввізних та вивізних мит, а також забезпечує збір податків, попереджує та розслідує правопорушення митного законодавства [3].

4. Основних характеристик.

В Україні Держмитслужба в своїй діяльності керується Конституцією, Митним кодексом, законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими законодавчими та нормативно-правовими актами.

Після того, як Люксембург став членом Європейського Союзу та приєднався до спільного Митного союзу ЄС, Люксембурзька митниця, здійснюючи свою діяльність, також дотримується Митного кодексу Співтовариства та положень щодо його реалізації. У Латвії законодавство, що охоплює правопорушення та

покарання проти митного законодавства, включено до двох окремих правових актів – Адміністративного кодексу та Кримінального закону. Тому їх важко застосувати для потреб митної служби. Завданням митної служби є сприяння дотримання нормативів діючої законодавчої системи з тим, щоби відповідальність за порушення митних правил, а також судові провадження, пов'язані з ними, регулювалися єдиним актом, як це відбувається в країнах-членах ЄС [2]. У Литві митна служба здійснює свою діяльність відповідно до Конституції Литовської Республіки, правових актів Європейського Союзу, міжнародних договорів Литовської Республіки, Закону про бюджетні установи Литовської Республіки, Статуту внутрішньої служби Литовської Республіки, Закону про кримінальну розвідку Литовської Республіки та інші закони Литовської Республіки, постанови Уряду Литовської Республіки, розпорядження Генерального директора Митного департаменту та інші нормативно-правові акти [3].

5. Сутності та мети міжнародного співробітництва з питань митної справи.

Прагнення України інтегруватися до європейської спільноти стає додатковим потужним стимулом соціально-економічних перетворень, в реалізації котрих важлива роль належить митній службі України та здійснюваному нею міжнародному співробітництву в галузі митної справи. Європейський вибір України, визначений у початковий період формування основ її зовнішньої політики, став природним наслідком здобуття країною державної незалежності. Він відображає життєво важливі інтереси України, викристалізувався з усієї попередньої історії держави, його ментальності та глибоких демократичних традицій, ґрунтується на законному прагненні громадян України бачити свою державу невід'ємною частиною єдиної Європи.

Головною метою Латвії на найближчі три-п'ять років є створення митної служби, яка відповідатиме стандартам, встановленим ЄС, забезпечуватиме реалізацію державної економічної політики в сфері митної справи, захищатиме митну територію, економічні та суспільні інтереси Латвійської Республіки та забезпечуватиме якість надаваних нею послуг. Метою митниці на наступні 3-5 років є вдосконалення управління персоналом шляхом поліпшення складу та компетентності персоналу, сприяння здатності персоналу самовдосконалюватися, підтримувати державну політику та ефективно виконувати свої обов'язки.

У 1992 р. Литва стала членом Ради з митного співробітництва (нині Світова митна організація), котра має значний вплив на митну політику Європейського Союзу. У 2003 р. Світова митна організація організувала у Вільнюсі регіональну митну конференцію, в якій також взяв участь генеральний секретар цієї організації Мішель Данет. Після вступу Литви до ЄС митниця Литви тісно співпрацює з європейськими установами – Генеральним управлінням Європейського комітету з питань митного та податкового союзу (TAXUD) та Офісом Європейської комісії з питань боротьби з шахрайством (OLAF)

Литовська митниця провадить активну співпрацю з Європейською комісією та країнами Європейського Союзу відповідно до Регламенту Ради No 515/97, що було опубліковано у 1997 р. Також, відповідно до угод між ЄС та третіми країнами щодо адміністративної та правової допомоги у сфері митної діяльності, має місце співпраця Литовської митниці з іншими країнами за межами ЄС. На момент сьогодні Литва разом із Польщею та Німеччиною допомагають Україні з удосконаленням законодавства в митній сфері, покращенням операційних процедур, боротьбою із корупцією, також окреслено подальші кроки в напрямку розвитку митної справи в Україні відповідно до європейських стандартів.

Наприкінці здійснюваних досліджень доцільно зупинитись на показниках, які характеризують результативність функціонування митних органів країн:

1. Економічні показники України є достатньо високими (не найвищими), проте слід зауважити, що населення України, порівняно з іншими країнами є найчисельнішим, через що й складається висновок, що співвідношення чисельності населення до експорту, імпорту, чи ВВП – є низькими, чого не скажеш про інші досліджувані країни.

2. Аби аналізувати показники на одного службовця митної служби, слід брати до уваги їх чисельність в митних службах кожної досліджуваної країни: в Україні – 10,238 тис. ос., в Люксембурзі – близько 2,00 тис. ос., у Латвії – 1,754 тис. ос. та в Литві – 3,658 тис. ос. Практично всі показники, розраховані на одного працівника митних органів, в Україні є найнижчими. Лише показники, які характеризують площу та розмір ВВП на одну особу між досліджуваними країнами мають найвищі значення.

3. Митні органи всіх досліджуваних країн координуються Міністерством Фінансів, проте в Латвії в регіональних підрозділах ЕСВ митні питання функціонально контролюються Національною митною радою.

4. Основними функціями митних служб досліджуваних країн є реалізування державної митної політики, а також політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи.

1. Митно-акцизне управління Люксембургу, 2020. [Online]. – Доступ: https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=de&tl=uk&u=https%3A%2F%2Fguichet.public.lu%2Fde%2Forganismes%2Forganismes_citoyens%2Fadministration-douanes-accises.html&prev=search&sandbox=1

2. Митне управління Латвії, 2020 [Online]. – Доступ: <https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=lv&tl=uk&u=http%3A%2F%2Flikumi.lv%2Fta%2Fid%2F17245-latvijas-valsts-ienemumu-dienesta-muitas-darbibas-strategija&prev=search&sandbox=1>
3. Митниця Латвії, 2020 [Online]. – Доступ: <https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=lv&tl=uk&u=https%3A%2F%2Fwww.vestnesis.lv%2Fta%2Fid%2F8763&prev=search&sandbox=1>
4. Митна кримінальна служба Литви, 2020 [Online]. – Доступ: <https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=lt&tl=uk&u=https%3A%2F%2Flrmuitine.lt%2Fweb%2Fguest%2F281&prev=search&sandbox=1>
5. Литовська митниця, 2020 [Online]. – Доступ: https://translate.google.com/translate?depth=1&hl=ru&prev=search&rurl=translate.google.com&sl=lt&sp=nmt4&tl=uk&u=https://lt.m.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_muitin%25C4%2597
6. Показники для порівняння країн, 2020 [Online]. – Доступ: <https://knoema.ru/atlas>

Гльчишин А.С., Руда М.В.
Національний університет «Львівська політехніка»

ПОСИЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

© Гльчишин А.С., Руда М.В.

Вперше намір України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом (ЄС) був проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України».

В грудні 1991 року відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку було схвалено 11 червня 1998 року, та в Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. Саме в цій Програмі інтеграції була проголошена довготермінова стратегічна мета – європейська інтеграція України [1].

Угода про асоціацію та глибоку й всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ), підписана у 2014 році, є основним інструментом зближення України та Євросоюзу, сприяючи розвитку тісніших політичних відносин, сильніших економічних взаємозв'язків та поважного ставлення до спільних цінностей. Розглянемо детальніше співпрацю України та Євросоюзу в окремих сферах, а саме економіка, управління, суспільство, довкілля та взаємозв'язки.

Щодо сфери економіки можна зазначити такі ключові аспекти:

- Угода про асоціацію та глибоку й всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ) набула чинності 1 вересня 2017 року. Положення про ГВЗВТ є важливою віхою в розвитку двосторонньої торгівлі та пропонують нові економічні можливості для обох сторін.
- Угода про асоціацію запускає реформу законодавчої бази України, метою якої є приведення законодавства у відповідність із нормативно-правовими актами ЄС. Ця реформа покращить загальний бізнес-клімат в Україні, також українські підприємства отримують привілейований доступ до найбільшого єдиного ринку у світі.
- Положення про ГВЗВТ забезпечили безперервне зростання двосторонньої торгівлі між ЄС та Україною з моменту їхнього попереднього застосування. У 2019 році обсяги такої торгівлі становили 43,3 млрд євро. ЄС зміцнив свої позиції найбільшого торговельного партнера України. Наразі його частка в зовнішній торгівлі України становить 40%.
- Розвиток приватного сектору, зокрема малих та середніх підприємств (МСП) підтримується в рамках спеціальних програм та ініціативи «EU4Business».
- З 2014 року ЄС виділив понад 205 млн євро для інвестицій у розвиток транспорту, муніципальної інфраструктури та енергоефективності, а також для кредитування МСП, у тому числі у місцевій валюті.

Сфера управління:

- ЄС мобілізував широкомасштабну підтримку для України в галузі реформи державного управління через програми щодо: протидії корупції (EUACI), верховенства права («ПРАВО-Justice»), реформи державного управління (EU4PAR), управління державними фінансами (EU4PFM) та децентралізації («U-LEAD з Європою»). Їхній загальний бюджет становить понад 300 млн євро.

- Програма ЄС «U-LEAD з Європою» спрямована на покращення прозорості дій та підзвітності місцевих і регіональних органів державної влади та посилення їхнього потенціалу щодо надання покращених послуг. Загальний бюджет – 130 млн євро.
- ЄС продовжує підтримувати антикорупційні установи через виділення загалом 30 млн євро. Додаткову підтримку було надано через організації громадянського суспільства.
- ЄС також виділив 25 млн євро для підтримки цифрової трансформації в Україні, в тому числі електронного урядування, кібербезпеки та впровадження положень телекомунікаційного розділу Угоди про асоціацію та ГВЗВТ. Консультативна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні (КМЄС в Україні) підтримує реформування сектору цивільної безпеки.

Сфера суспільних відносин:

- Безвізовий режим для українських громадян, які мають біометричні паспорти, набув чинності в червні 2017 року. У третьому звіті в рамках механізму призупинення безвізового режиму, опублікованому 10 липня цього року, зазначається, що Україна продовжує виконувати критерії лібералізації візового режиму.
- Україна є одним із найбільших бенефіціарів програми Erasmus+ в регіоні Східного партнерства. Більш ніж 9000 українських та близько 4000 європейських студентів і викладачів скористалися можливостями академічних обмінів Erasmus+.
- Професійні, культурні та молодіжні обміни, співпраця між спеціалістами в галузі культури, а також участь України в програмах ЄС, підтримуються в рамках програми «Дім Європи» (18 млн євро). ЄС також надає 53 млн євро для підтримки модернізації системи професійної освіти й навчання та середньої освіти.
- З 2014 року ЄС виділив близько 80 млн євро на цільову підтримку громадянського суспільства України.
- Україна бере участь у програмі «Горизонт 2020». На сьогоднішній день бенефіціари української програми «Горизонт 2020» отримали гранти на загальну суму 36,11 млн євро.

Сфера довкілля та взаємозв'язків:

- Безпека енергопостачання є ключовою сферою, яку ЄС продовжує підтримувати. У 2019 році Європейська Комісія посприяла укладенню нової угоди щодо схеми транзиту газу через Україну. Угода, підписана строком на п'ять років, забезпечить стабільність поставок та транзиту.
- ЄС значно сприяє діяльності Фонду енергоефективності України (104 млн євро) та підтримує підвищення обізнаності громадськості щодо інвестицій у галузі енергоефективності.
- У тісній співпраці з партнерами та фінансовими інституціями, ЄС сприяє модернізації газотранспортної та електроенергетичної системи України.
- ЄС є найбільшим провайдером фінансової підтримки щодо створення нового безпечного конфайнменту Чорнобильської атомної електростанції.
- З метою покращення транспортної системи та логістики в регіоні Східного партнерства, ЄС впроваджує Індикативний план дій щодо інвестування у Транс'європейську транспортну мережу (TEN-T). Він використовується для координування майбутніх інвестицій в цілях завершення розширеної основної мережі TEN-T до 2030 року, а також задля просування діджиталізації та декарбонізації транспорту.
- ЄС покращує безпеку дорожнього руху через низку заходів, у тому числі через створення Регіональної обсерваторії безпеки дорожнього руху Східного партнерства.

Також варто зазначити, що ЄС активно підтримує Україну в боротьбі з пандемією COVID-19. У рамках підходу «Єдина команда Європи» («Team Europe») ЄС мобілізує спеціальний пакет заходів реагування на пандемію COVID-19 на суму 190 млн євро, в якому використано в поєднанні наявне та нове фінансування [2].

Приклади наданої допомоги ЄС разом із ВООЗ Україні наведено на рис. 1.

Також ЄС запросив Україну долучитися як спостерігач до Комітету з питань безпеки здоров'я ЄС. Україні було надано доступ до Системи раннього попередження та реагування, створеної в рамках такого ж законодавства, яка передбачає поінформованість про загрози та заходи у сфері охорони здоров'я. Ці рішення відображають статус України як пріоритетного партнера ЄС та є потужним сигналом, що свідчить про тісну співпрацю у боротьбі з пандемією COVID-19. Завдяки участі в програмі «Горизонт 2020» Україна також долучилася до Плану дій «ERA vs CORONA» (Європейський дослідницький простір проти коронавірусу) та отримала доступ до декількох етапів конкурсів, пов'язаних із COVID-19, у рамках програми «Горизонт 2020», що охоплюють широкий спектр секторів: від медичних досліджень до соціальних наслідків пандемії [2].

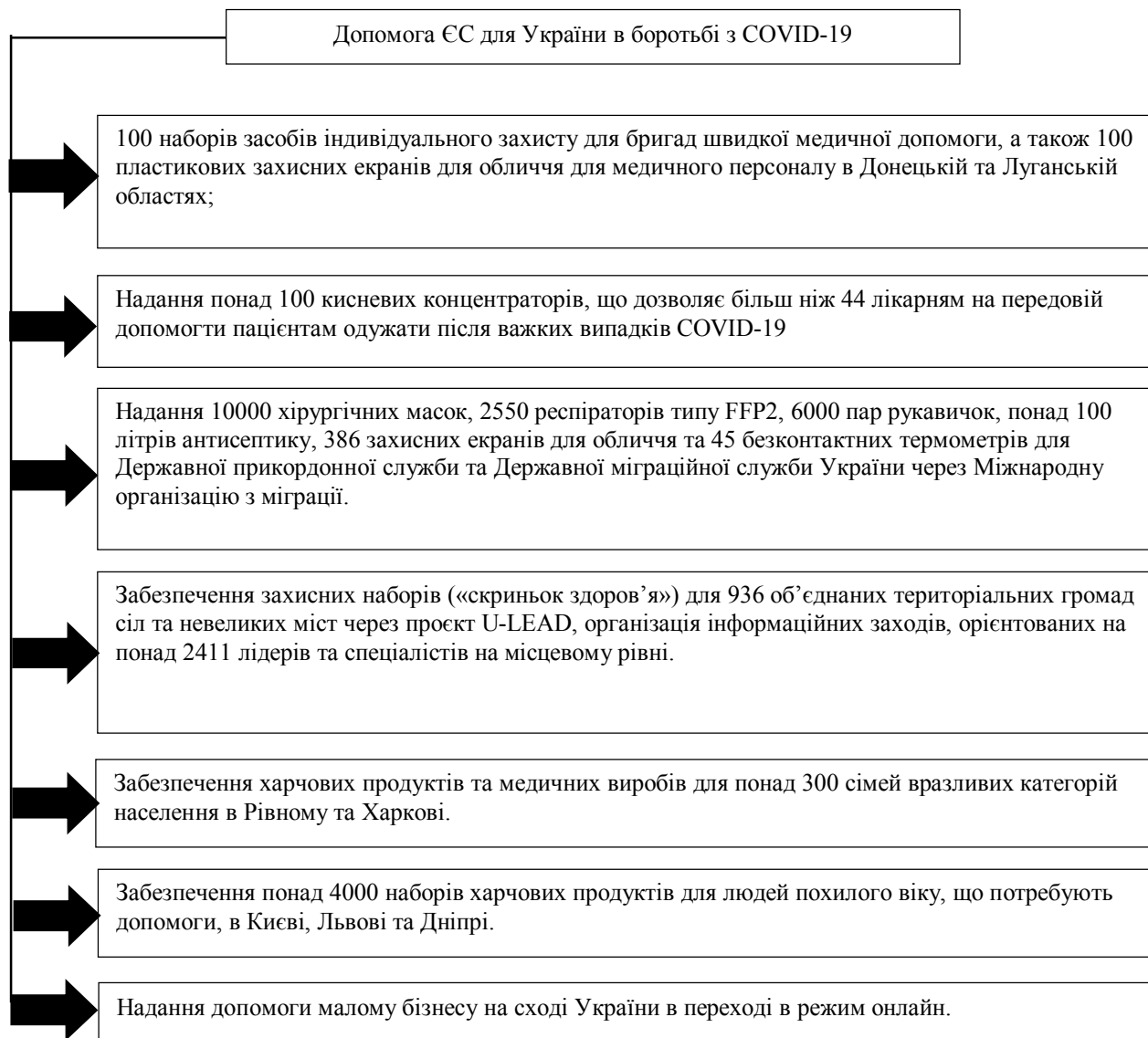

Рис. 1. Приклади надання допомоги ЄС для України в боротьбі з COVID-19 [2]

Отже, проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що Україна – це пріоритетний партнер Європейського Союзу (ЄС). ЄС підтримує Україну в забезпеченні стабільного, процвітаючого та демократичного майбутнього для її громадян, а також займає непохитну позицію в підтримці її незалежності, територіальної цілісності та суверенітету [3].

1. Історія відносин України та ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>
2. Відносини України та ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/202010/EAP%20FACTSHEET%20UKRAINE_UKR.pdf
3. Відносини ЄС та України в цифрах та фактах [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/vidnosini-mizh-es-ta-ukrainoyu-u-faktakh-ta-cifrah>

РОЗВИТОК ПРОГРАМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

© Клименко К.В., Савостьяненко М.В.

У сучасних умовах світова фінансова система схильна до швидких, динамічних трансформацій, які полягають у зростанні невизначеності й непрогнозованості економічних процесів, скороченні та викривленні економічних циклів, підвищенні ризиків загострення економічної конфронтації, що ускладнює відносини України із зовнішніми кредиторами. Для нашої держави надзвичайно важливою є повноцінна інтеграція у світову фінансову систему з максимальним акцентом на розвиток потенціалу національної економіки (агропромисловий сектор, металургія, транспортні коридори і транзит енергоносіїв, рекреаційний потенціал, ресурсний потенціал економічного розвитку, чималий кадровий потенціал тощо).

З огляду на зазначене головним завданням є побудова механізму ефективного міжнародного фінансового співробітництва задля забезпечення економічного відновлення та зростання, а також підвищення рівня національної безпеки країни. Це сприятиме результативнішому використанню залучених зовнішніх фінансових ресурсів і оптимальному поєднанню інтересів усіх сторін – міжнародних фінансових партнерів, держави й приватного сектору. Одним із найбільших джерел забезпечення реформ і зростання національної економіки є фінансово-технічний потенціал Європейського Союзу (далі – ЄС).

Основними напрямками допомоги з боку ЄС є: 1) бюджетна підтримка; 2) макрофінансова допомога; 3) фінансові інструменти Єврокомісії. Програми бюджетної підтримки ЄС дають можливість країнам-одержувачам залучати на безоплатній і безповоротній основі до державного бюджету фінансові ресурси ЄС із метою підтримки структурних реформ. Міжнародна фінансова угода щодо бюджетної підтримки базується на принципах узгодженості з пріоритетами, цілями та політикою розвитку країн-партнерів (а отже, узгодженості й координації дій із іншими донорами) та відповідності політиці розвитку ЄС. Така підтримка орієнтована на вирішення питань розвитку, важливість яких залежить від особливостей країни. Кошти надаються головним чином на вдосконалення системи управління державними фінансами, забезпечення макроекономічної стабільності й економічного зростання, боротьбу з корупцією та шахрайством, здійснення структурних реформ, дотримання прав людини й демократичних цінностей, оптимізацію системи залучення внутрішніх фінансових ресурсів [1, с.87].

Протягом останніх семи років, з 2014 по 2020 рік, Україна в рамках чотирьох програм макрофінансової допомоги з ЄС отримала кредитів на суму 3,81 млрд. євро (табл.1).

Таблиця 1

Програми макродопомоги ЄС – Україні у період 2014-2020 рр., млрд. євро

№	Дата підписання	Сума програми	Отримано	Транші
1	2002*-2010* (документи підписані у 2002 та 2010 рр. і об'єднанні в першу програму в 2014 р.)	0,61 млрд. євро	0,61 млрд. євро	0,10 млрд. євро – 05.2014 0,26 млрд. євро – 11.2014 0,25 млрд. євро – 04.2015
2	19.03.2014	0,1 млрд. євро	0,1 млрд. євро	0,5 млрд. євро – 06.2014 0,5 млрд. євро – 12.2014
3	22.05.2015	1,8 млрд. євро	1,2 млрд. євро	0,6 млрд. євро – 07.2015 0,6 млрд. євро – 15.2017
4	14.09.2018	1,0 млрд. євро	1,0 млрд. євро	0,5 млрд. євро – 12.2018 0,5 млрд. євро – 06.2020
5	23.07.2020	1,2 млрд. євро	-	Очікується: 0,6 млрд. євро – 09.2020 0,6 млрд. євро – 12.2020

Джерело: [2].

Верховна Рада ратифікувала угоду для отримання Україною 1,2 млрд. євро кредиту від ЄС. Ратифікація меморандуму дозволить Україні отримати макрофінансової допомоги Євросоюзу 1,2 млрд. євро під відсотки, що не перевищують 2%.

Тривалість програми становить 12 місяців і передбачає виплату двох траншів по 600 млн. євро, перший з яких є безумовним і надається після ратифікації та набуття чинності угод. Кредит ЄС надається на 10-15 років, річна процентна ставка – до 2%.

Для отримання другого траншу Україна повинна виконати низку додаткових зобов'язань у сфері поліпшення бізнес-клімату, секторальних реформ і управління державними коштами. У 2014–2020 роках

Україна та ЄС реалізували чотири програми макрофінансової допомоги, за результатами яких Україна отримала 3,81 млрд. євро [3].

6 жовтня в Брюсселі відбувся саміт Україна – ЄС. Під час 22-го Саміту Україна – Європейський Союз були окреслені подальші кроки активної співпраці та взаємодії. Під час переговорів було ретельно розглянуто прогрес імплементації Угоди про асоціацію. Фундамент відносин з ЄС – це спільні цінності: демократія, верховенство права, повага до прав людини, гендерна рівність. Макрофінансова допомога – це частина цього партнерства. І мобілізація ресурсів для того, щоб боротися з COVID [4].

Згідно спільної заяви за підсумками 22-го Саміту Україна – ЄС було підтверджено пріоритетність підтримки макроекономічної стабільності України, дотримання зобов'язань перед МВФ та реалізації всіх середньострокових умов, погоджених у межах програми макрофінансової допомоги ЄС, включно з сильним та незалежним НБУ; відзначено прогрес, досягнутий Україною у процесі здійснення реформ, і необхідність подальшого прискорення цих зусиль. ЄС підтвердив свою триваючу вагому підтримку України та її обумовленість ефективним впровадженням реформ та політичних заходів. ЄС оголосив про нові програми з підтримки сільського господарства, місцевого мікробиробництва, малих та середніх підприємств (МСП), зокрема за рахунок кредитування у місцевій валюті, громадянського суспільства, транспорту, інфраструктури, навколишнього середовища та кліматичної діяльності, а також про конкретну підтримку для сходу України. ЄС також продовжує підтримувати Україну в питаннях децентралізації, зміцнення місцевого самоврядування та в посиленні боротьби з корупцією.

Також сторонами задекларовано подальше зміцнення економічної інтеграції та регуляторного зближення в межах Угоди про асоціацію у таких сферах:

- у цифровій сфері: щодо здійснення на місці оцінки виконання зобов'язань України у межах Угоди про асоціацію/ПВЗВТ, залучення ЄС до подальшої підтримки України та її інституцій у наближенні до Єдиного цифрового ринку для отримання всіх переваг Угоди про асоціацію;
- щодо оновлення додатків до Угоди стосовно телекомунікацій, навколишнього середовища, клімату та фінансового співробітництва. Вітаючи прагнення України наблизити свою політику та законодавство до Європейського зеленого курсу, наголошено на важливості прогресу у виконанні зобов'язань України у галузі зміни клімату, довкілля, морської екосистеми, освіти, енергетики, транспорту та сільського господарства на основі наявних секторальних діалогів і домовилися щодо цільового діалогу стосовно необхідних кроків;
- у сферах прав інтелектуальної власності, державних закупівель, захисту торгівлі з метою побудови відкритого та передбачуваного ділового та інвестиційного клімату в Україні;
- щодо майбутньої Рамкової програми досліджень та інновацій ЄС «Горизонт Європа» та Програми EU4Health, що стане важливим чинником для «зеленого» та цифрового відновлення після пандемії COVID-19;
- щодо покращення сполучення між Україною, ЄС та іншими країнами Східного партнерства з метою сприяння торгівлі, подальшого розвитку безпечних та сталих транспортних зв'язків та підтримки контактів між людьми;
- щодо участі України у програмах ЄС та підкреслили важливість програми «Еразмус+» для освіти, навчання, молоді та спорту та програми Creative Europe для культури [5].

Наразі дуже важливим аспектом розвитку двосторонніх відносин України та ЄС є вагома підтримка партнерською стороною реформування вітчизняного сектору управління державними фінансами, основними напрямками якої є:

- модернізація бюджетного процесу та посилення бюджетної дисципліни шляхом запровадження фіскальних правил, що, зокрема, передбачає аналіз і визначення найприйнятніших із них (наприклад, рівень дефіциту, державні гарантії та ін.), закріплення цих правил на законодавчому рівні;
- поліпшення якості фінансового контролю та аудиту в державному секторі, в т. ч. складення програми розвитку чинних і введення нових напрямів аудиту в Державній аудиторській службі України та їх стандартизації;
- розроблення й затвердження структури Бюджету для громадян, змісту і процедури його складання та оприлюднення;
- підвищення прозорості й ефективності видатків держави, зокрема державних закупівель та інвестицій, а також управління держпідприємствами;
- розвиток сучасної системи збору доходів та заохочення добровільного дотримання податкового законодавства;
- зміцнення інституційної й організаційної спроможності учасників процесу реформування системи управління державними фінансами тощо.

1. Іванов С. М. Актуальні питання реалізації програм фінансової допомоги ЄС в Україні / С. М. Іванов, К. В. Клименко, М. В. Савостьяненко // Фінанси України. – 2017. – № 9. – С. 87-111.

2. Скаршевський В. Кредити ЄС себе не виправдали: Як Україна розтратила все і залишилася без нічого. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/kredyty-yes-sebe-ne-vypravdaly-yak-ukraina-roztratyla-vse-i-zalyshylasia-bez-nichoho-553750.html>.

3. Рада схвалила отримання 1,2 млрд. євро від ЄС. URL: <https://finclub.net/ua/news/rada-skhvalylyatrymannia-1-2-mlrd-ievro-vid-yes.html>.

4. Володимир Зеленський: Відносини України та ЄС – це насамперед про спільні цінності, які ми поділяємо й поширюємо. URL: <https://president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-vidnosini-ukrayini-ta-yes-ce-nasampered-64329>.

5. Спільна заява за підсумками 22-го Саміту Україна – ЄС. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-22-go-samitu-ukrayina-yes-64321>.

Кошара К.А.
НУК ім.ад.Макарова

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КЛАСТЕРНОЇ СТРУКТУРИ

© Кошара К.А.

Кластери в даний час є невід'ємною частиною національних і регіональних економік в більшості країн світу. Вони дозволяють підвищити соціально-економічну ефективність їх функціонування за рахунок сукупності ефектів, які формуються на синергетичній основі. Саме утворення ефективних кластерних структур допоможе розвинути відносини між Україною та ЄС.

Сутність кластера визначається нами як інтеграційне об'єднання групи конкуруючих господарюючих суб'єктів з притаманними ключовими ідентифікаційними ознаками для досягнення конкурентних переваг. Конкурентоспроможність кластеру є рівнем ефективності використання головним суб'єктом економічних ресурсів щодо ефективності використання економічних ресурсів конкурентами.

При цьому алгоритм формування кластерної стратегії має на увазі моніторинг ефективності та конкурентоспроможності кластерних структур, що робить необхідною первісну оцінку ефективності кластеризації комплексу. В першу чергу слід розуміти, що кластер є не жорсткою структурою, а радше мережею пов'язаних організацій. Мережеві зв'язки між учасниками кластера характеризуються різною природою і можуть варіюватися від укладення договорів до випадкових взаємодій працівників різних фірм. У зв'язку з цим великого значення набувають особливі характеристики кластерів, які відрізняють їх від інших економічних структур і які повинні впливати на їх ефективність.

Завдяки аналізу досліджень процесу кластеризації та кластерного підходу для підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку зарубіжних країн, можна виділити відмітні особливості даного процесу в тій чи іншій державі, визначити зміст, напрямки та методи реалізації кластерної політики, що дозволить спростити розвиток відносин між Україною та країнами ЄС.

На основі величезного досвіду науковців та завдяки їх фундаментальній дослідницькій роботі ми можемо аналізувати велике різноманіття теорій, що пояснюють сутність кластерного підходу. Основними положеннями даної теорії є Портер та Маршалл. Основні їх ідеї та переваги кластеризації наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні переваги кластеризації за Портером та Маршаллом

№	Портер (За ринкових умов)		Маршалл (зовнішні ефекти)	
1	Потреби населення	Мотивація за рахунок потреб населення при умовах підвищення якості та зниження вартості	Локалізація ринку праці	Економія за рахунок вільного доступу до спеціалізованих фахівців.
2	Конкуренція	Мотивація за рахунок конкуренції в одній локації.	Можливість вибору спеціалізованих товарів та послуг	Можливість вибору з локальної бази постачальників спеціалізованих товарів та послуг
3	Доповнення один одного	Покращення якості продажу за рахунок економії на аналізі конкурентів та за рахунок комплементарних продуктів.	Локальне розповсюдження інформації	Отримання інформації через локальні канали всередині фірм та локальної мережі
	Транспорт		Зниження вартості доставки за рахунок близького розташування	

*Розроблено автором

Кластери є регіональними економічними утвореннями, тому оцінка їх ефективності повинна здійснюватися на мезорівні економічних відносин. При цьому оцінка ефективності на регіональному рівні ускладнюється доступністю статистичних даних, складними механізмами взаємодії учасників (на мезо- і мікрорівнях) і пов'язаними з цим похибками. Кластери є надскладними структурами, задіють не тільки бізнес структури, але також науку, уряд і безліч пов'язаних організацій. У зв'язку з цим слід враховувати, що ефективність функціонування кластера відображає синергетичний ефект спільної діяльності всіх учасників кластера. Найчастіше для розрахунку синергетичного ефекту використовується наступна формула :

$$СЕк = \Sigma ЕВЦСС - \Sigma ЕЗЦБС, \quad (1)$$

де СЕк – синергетичний ефект кластера; ЕВЦСС – Економічні вигоди, які отримують учасники кластеру за рахунок дії центрорухійних сил; ЕЗЦБС – економічні збитки, які отримують учасники за рахунок дії центрорухійних сил.

Варто відзначити, що синергетичний ефект формується як в цілому по кластеру, так і для окремих його учасників. Однак при розрахунку синергетичного ефекту, одержуваного окремими фірмами, слід розділяти ефект, отриманий за рахунок інтеграції в кластер, і ефект, в основі якого лежали будь-які інші причини [1].

Висока ефективність впровадження кластерних структур, обумовлює зацікавленість як з боку органів державного управління, так і з боку бізнес-структур. Саме тому розвиток кластерів є неодмінним елементом державної економічної політики і окремих її складових при поліпшенні умов співпраці з іншими країнами. Світова економіка вже накопичила широкомасштабний позитивний досвід кластеризації, а саме кластерний підхід довів свою ефективність у підвищенні конкурентоспроможності окремих регіонів і країни в цілому. Все це дозволяє зробити висновок, що збільшення кількості кластерів, масштабів їх діяльності і величини генерується ними синергетичного ефекту дозволить підвищити конкурентоспроможність окремих регіонів, країни в цілому та спростить процедуру розвитку відносин між Україною та іншими країнами.

1. Левченко Т.А., Тунгусова Е.В. КЛАСТЕРНЫЕ СТРУКТУРЫ: ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ГЕНЕРИРУЕМЫЙ ЭФФЕКТ // Фундаментальные исследования. – 2017. – № 3. – С. 144-148; URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=41410>

Крохмальна Я.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

© Крохмальна Я.В.

Намір України розпочати відносини з Європейським Союзом вперше був проголошений в Постанові Верховної Ради України 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, тоді коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуєчої в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України [1].

Після цього подальший стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений у Стратегії інтеграції України до ЄС, яка була схвалена 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, яка була схвалена 14 вересня 2000 року, де була проголошена довготермінова стратегічна мета – європейська інтеграція України.

Однією з основних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС відповідно до статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»

Наступним кроком розвитку взаємовідносин став переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС 5 березня 2007 року.

Далі 9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС дійшли до політичної домовленості щодо укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка ґрунтуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Відповідно до даних домовленостей, досягнутих, у 2009 року Україна та Європейський Союз розробили та схвалили Порядок денний асоціації, який замінив План дій Україна – ЄС та поставив собі за мету слугувати орієнтиром задля здійснення реформ в Україні та процесі підготовки імплементації майбутньої Угоди про асоціацію [3].

Через 2 роки, а саме на 15-му Саміті Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року завершилися переговори про майбутню Угоду про асоціацію, а 30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, а економічну частину – 27 червня. 16 вересня Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, а 1 листопада цього ж року здійснювалося її тимчасове застосування.

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Україна – це пріоритетний партнер Європейського Союзу. ЄС підтримує Україну в забезпеченні стабільного, процвітаючого та демократичного майбутнього для її громадян, а також займає непохитну позицію в підтримці її незалежності, територіальної цілісності та суверенітету [4].

На сьогоднішній день, враховуючи пандемію COVID-19, ЄС і в цій ситуації не залишила Україну без підтримки. Пандемія COVID-19 супроводила величезні зміни на всіх рівнях – від економічного розвитку до ділової діяльності та приватного життя. Підприємства стикаються із значними проблемами, а саме яким чином адаптуватися до нових обставин, утриматися на плаву та утримати клієнтуру.

Представництво Європейського Союзу в Україні запускає спеціальний проєкт про можливості, які ЄС пропонує малим та середнім підприємствам для подолання наслідків COVID-19.

Малі та середні підприємства (МСП) відповідають за понад половину ВВП нашої країни, забезпечуючи роботу 82% працездатного населення України. Це підприємства, що мають до 250 працівників і річний оборот не перевищує 50 мільйонів євро. Самозайняті особи також включаються до цієї категорії.

Як стратегічний та найбільший торговий партнер України, Європейський Союз надає підтримку українським МСП вже понад 10 років у рамках ініціативи EU4Business ця ініціатива спрямована на поліпшення бізнес-клімату в країні [2]. Програми ініціативи полегшують отримання фінансування для малого і середнього бізнесу, забезпечують навчання та адресну підтримку підприємств, очолюваних жінками, і тих, які працюють в сфері зеленої економіки. Станом на сьогоднішній день співпраця між Україною та Європейським Союзом лише зміцнюється.

Для подолання наслідків пандемії ЄС мобілізував для України терміновий пакет допомоги на суму понад 190 мільйонів євро, а найбільша частина цієї суми виділена на підтримку МСП.

Матті Масікас, естонський дипломат Глава Представництва ЄС в Україні, сказав : «ЄС співпрацює з міжнародними фінансовими інститутами , зокрема, з Європейським інвестиційним банком . Велика частина з коштів від ЄС " пакету допомоги s для України буде витрачено на потреби малого бізнесу і фермерських господарств. Ми хочемо зробити його доступним якомога швидше через українські банки». Окрім цього, ЄС продовжує впроваджувати програми підтримки EU4Business в Україні, зокрема, надавати позики та гранти на суму понад 300 мільйонів євро. Деякі з цих програм будуть скориговані для подолання наслідків кризи .

Програма підтримки EU4Business, полягає у таких чинниках, як:

- лояльність умов дозволить бізнесу інвестувати в розвиток та вийти з кризи;
- європейський банк реконструкції та розвитку надає українській лізинговій компанії OTP Leasing 15 мільйонів євро позики для довгострокових орендних операцій з МСП по всій країні;
- фінансування доступне і в гривнях, і в євро, позики в національній валюті захистять позичальників від валютних ризиків та матимуть довший термін погашення

Існуючі програми співпраці доступні одночасно з новими. Перш за все, програма EU4Business продовжує надавати низькопроцентне фінансування в гривнях та іноземних валютах через українські банки. Низькопроцентне фінансування доступне в будь-якій точці України.

Існують також регіональні програми, що пропонують 50-відсоткове повернення процентної ставки. Завдяки співпраці між Київською міською державною адміністрацією, Фондом розвитку підприємництва та EU4Business, підприємства столиці України можуть отримати позику в гривнях під 6,5% річних .

Подібні програми також доступні у Тернопільській області та Білій Церкві. Крім того, ця модель лежить в основі державної програми «Доступні позики» на 5-7-9% .

ЄС приділяє особливу увагу наданню підтримки МСП на підконтрольній Україні урядовій території Донецької та Луганської областей. Загалом сьогодні фінансується майже 70 проєктів мікро- та малих підприємств, і ця кількість продовжує зростати.

1. Міністерство юстиції України. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua>
2. Карта можливостей для малих і середніх підприємств EU4BUSINESS. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://smemap.eu4business.eu>
3. Міністерство закордонних справ України. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua>
4. Інформаційний портал EUNEIGHBOURS. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://www.euneighbours.eu>

АНАЛІЗУВАННЯ СТАНУ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЧИННИКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19

© Макарова Ю.С., Залізна Л.В.

Аналітики останнім часом все більше уваги приділяють дослідженню автомобільної сфери в Україні, тому доцільно розглянути експорт та імпорт даної продукції і проаналізувати зміни за час пандемії COVID-19.

Автомобільна промисловість України раніше приносила значні кошти в бюджет України, але станом на 2019 рік практично припинила своє існування. Українські підприємства автомобілебудування (ЗАЗ, ЛуАЗ, КраЗ, ЛАЗ) дуже відстали за стадіями розвитку виробництва порівняно з Європейськими країнами та до сих пір не можуть адаптуватися та вдосконалити виробництво.

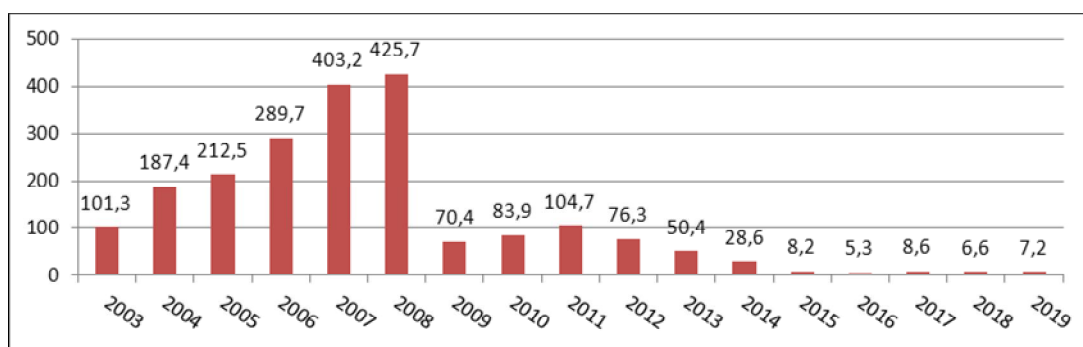

Рис.1. Обсяг виробництва легкових автомобілів в Україні 2003-2019 роки, тис. одиниць

У 2003-2014 роках на експорт припадало 40% виробленої продукції, а 60% на внутрішній ринок споживання. Як ми можемо побачити з рис. 1, то починаючи з 2014 року виробництво автомобілів досягло критично мінімальної відмітки порівняно з попередніми роками та далі продовжує зменшуватися. Це означає, що експорт автомобілів, який, наприклад, був у 2008 році та входив до топ-15 товарів з найбільшою часткою експорту, у 2019 році не входить навіть у топ-30.

За даними Держстату України[3], у 2018 році експортувалося 413 одиниць автомобілів, а у 2019 році було експортовано тільки 104 одиниці на суму 5 млн.\$. Основними ринками збуту у 2019 році стали США та Канада, а також Уганда та Туреччина.

Але ситуація з імпортом повністю протилежна експорту. Починаючи з 2015 року імпорт легкових автомобілів на територію України почав стрімко зростати, що й зумовило зацікавленість аналітиків до цієї сфери.

Як ми можемо побачити з рис.2 найбільший приріст у 2017 та 2019 роках порівняно з минулими – 76% та 136% відповідно. 2019 рік досяг рекордної кількості куплених автомобілів, що збільшилася з 2015 на 830%.

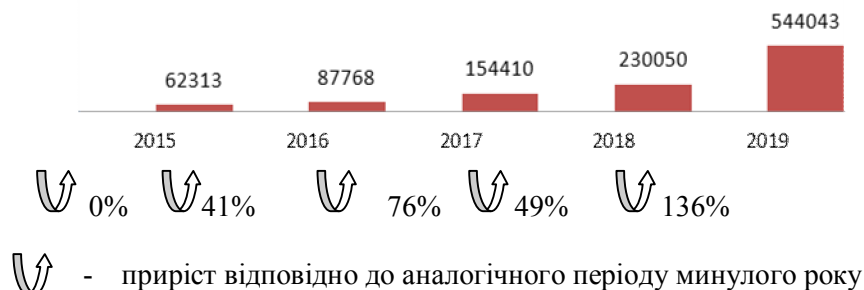

Рис. 2 Динаміка імпорту легкових автомобілів в Україну за 2015-2019 рр., одиниць

Завдяки політиці України щодо старих та нових автомобілів (зменшення ввізного мита на автомобілі з Європи та відстрочення штрафів), на рис.2 можна чітко побачити приріст зростання імпорту з Литви та Польщі за останні 2 роки.

Найбільш популярною країною – експортером для України стала Німеччина, частка якої кожний рік становила 20+% загальних продажів.

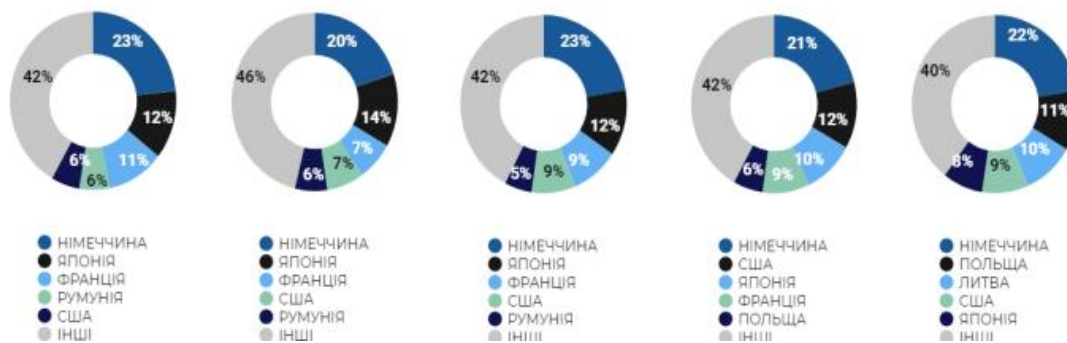

Рис. 3. Країни – експортери для України легкових автомобілів 2015 – 2019рр. [2]

З впровадженням карантину, у квітні 2020 року спостерігалось скорочення імпорту автомобілів на 14,5%. Було зафіксовано, що українці купили та поставили на облік 3700 легкових автомобілів, що майже вдвічі менше порівняно з аналогічним періодом 2019 року. В травні 2020 року ситуація погіршилася, що змусило відсоток імпорту впасти ще нижче – -15%. Ситуація стала покращуватися у червні 2020 року – було зафіксовано, що придбано та поставлено на облік 7300 нових легкових авто.

Впродовж перших двох місяців літа – червень та липень – українці витратили на придбання нових автомобілів 1,2 млрд. \$. Популярними країнами – експортерами на перше півріччя 2020 року стали: Німеччина – 200 млн. \$, Японія – 229 млн. \$, США – 268 млн. \$.

У червні було придбано 7300 нових легкових автомобілів, в результаті цього, порівняно з минулим роком, червневий ринок виріс на 12% за даними Укравтопром.

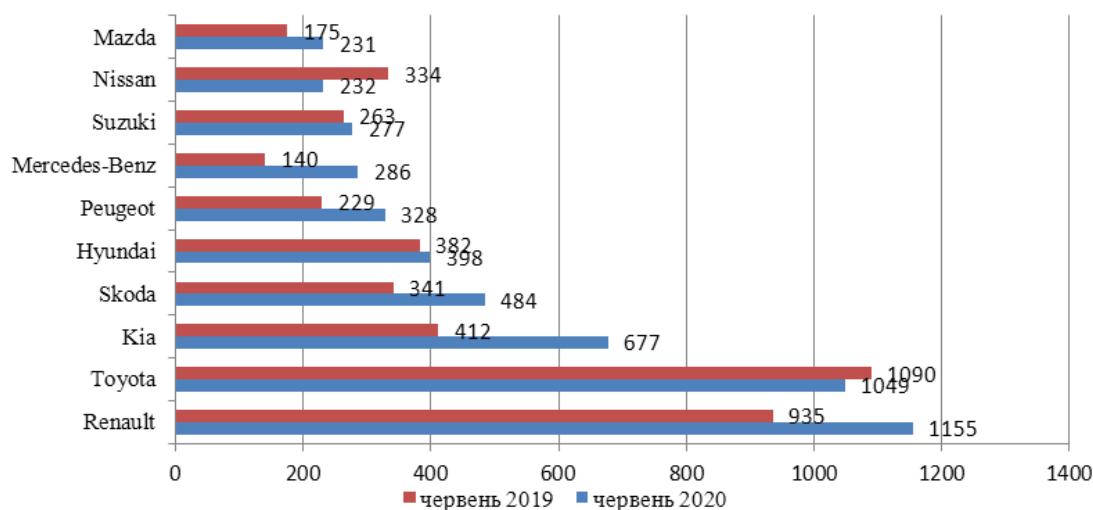

Рис. 4. Порівняння червневих закупок нових автомобілів 2020 року з аналогічним періодом 2019 року

Перше місце у 2020 році займає Renault (у 2019 році – Toyota) із показником 1155 проданих нових автомобілів. Цей результат показує, що продажі у 2020 році, порівняно з червневим результатом реалізації автомобілів французької марки 2019 року, поліпшилися на 19%. Друге місце займає марка Toyota (2019 – Ford) із 1049 проданих автомобілів, що на 4% менше з червнем минулого року. На третьому місці марка Kia (2019 – Honda). Продажі збільшилися на 39% та на даний момент становлять 677 зареєстрованих автомобілів. Четверту позицію займає Skoda (2019 – Kia), яка поповнила український автопарк на 481 автомобіль, що на 29% перевищує дані за попередній період. Замикає п'ятірку лідерів Hyundai (2019- Volkswagen), в активі якої 398 одиниць нових авто, що підняло ринок даної марки на 4%.

Всього за перше півріччя 2020 року нових автомобілів було зареєстровано – 37100. За аналогічний період минулого року показник знизився на 4%, що доводить, що ситуація з введенням карантину хоч і погіршилася, але не критично. Але якщо судити по динаміці імпорту за останні роки, то таке скорочення можна віднести до невеликого коливання попиту, а на кінець 2020 все йде до того, щоб нагнати результати 2019 року. Це говорить про незначне відношення карантину та пандемії COVID-19 до автомобільної продукції в сфері імпорту в Україну. Можна прогнозувати, що до початку 2021 року автомобільний ринок України прийде в норму.

Аналізуючи експорт, можемо побачити, що стан автомобільної промисловості ще до пандемії був не в кращому стані. З інформації вказаної вище, можна зробити висновок, що експорт знизився з 2019 по 2020

в 3,5 рази. Можливо, таке зниження спричинила пандемія COVID-19, оскільки зменшилася кількість працівників в досліджуваній сфері майже в 2 рази і знизилася продуктивність приблизно в 1,5 рази.

1. В Україні різко виріс попит на нові автомобілі. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://ua-news.liga.net/economics/news/v-ukraini-rizko-viris-popit-na-novi-avtomobili>

2. В Україні показали статистику імпорту авто за п'ять років. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/465915/v-ukrayini-pokazaly-statystyku-importu-avto-za-pyat-rokiv>

3. Офіційний сайт державної служби статистики України. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Моїсєнко О. М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

© *Моїсєнко О. М.*

На сучасному етапі міжнародних відносин найбільшим торгівельним партнером України є Європейський Союз. Незважаючи на позитивну динаміку у взаємній торгівлі, у 2019 році вперше у відносинах ЄС із країнами, що мають угоди про асоціацію, було порушено процедуру вирішення спорів у зв'язку з виконанням Україною своїх договірних зобов'язань у рамках положень про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі відповідно до Розділу IV Угоди про асоціацію 2014 р. [1] (далі – УА). 20.06.2019 р. Європейський Союз ініціював механізм вирішення спору через арбітражну процедуру за ст. 306 УА. Зазначена процедура на сьогодні ще триває [2]. У зв'язку з цим, а також можливим збільшенням суперечок під час дії УА, вкрай актуальним теоретичним і практичним завданням є вивчення окремих правових механізмів врегулювання спорів між Україною та ЄС. Одним із таких механізмів, що знайшов застосування у міжнародній практиці, зокрема в рамках СОТ, є медіація або медіаційна процедура.

Медіація (в офіційній українській версії УА використовується термін «посередництво», в англійській – «mediation») як спосіб вирішення спорів передбачена у ст. ст. 327-336 УА і Додатку XXV УА.

Відповідно до Угоди медіація належить до позасудових (політичних) інструментів вирішення спорів між Сторонами. При цьому спори можуть виникати у зв'язку із відсутністю єдиного підходу щодо тлумачення положень Угоди або добросовісного застосування, а також через неналежне виконання зобов'язань однією із Сторін. Метою механізму медіації є сприяння досягненню взаємопогодженого рішення на основі всеохоплюючих та прискорених процедур за допомогою посередника – медіатора. Як зазначає М. Емерсон та В. Мовчан, «мета посередництва – не аналіз законності заходу, а пошук ефективного вирішення проблем, що стосуються доступу до ринку, без порушення судового провадження» [3, с. 271].

У механізмі медіації посередник неупереджено та транспарентно допомагає Сторонам внести ясність щодо заходу та його можливих наслідків для торгівлі. Медіатор може прийняти рішення щодо найбільш доцільного способу внесення ясності до зазначеного заходу та його можливого впливу на торгівлю. Зокрема, він може організувати засідання Сторін, проводити спільні або індивідуальні консультації зі Сторонами, звертатися за допомогою або консультуватися з відповідними експертами та заінтересованими особами й надавати будь-яку додаткову допомогу, яка вимагається Сторонами. Проте перш ніж звернутися за допомогою або за консультаціями до відповідних експертів та заінтересованих осіб медіатор проводить консультації зі Сторонами. Він може запропонувати пораду та представити рішення для розгляду Сторонами, які можуть прийняти чи відхилити запропоноване рішення або можуть домовитися про інше рішення.

Відповідно до УА Сторони є вільними у виборі найбільш прийняттого із передбаченого у ній способу вирішення спору. Однак в окремих випадках, зазначений міжнародний договір встановлює певні умови, за яких той чи інший механізм може бути використаний. Зокрема, передбачено, що медіаційний механізм застосовується до будь-яких заходів, що підпадають під сферу дії Глави 1 («Національний режим та доступ товарів на ринки») Розділу IV цієї Угоди, які негативно впливають на торгівлю між Сторонами. При цьому він не застосовується до заходів, що підпадають під сферу дії Глави 6 («Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля»), Глави 7 («Поточні платежі та рух капіталу»), Глави 8 («Державні закупівлі»), Глави 9 («Інтелектуальна власність») та Глави 13 («Торгівля та сталий розвиток») цієї Угоди. Однак Комітет з питань торгівлі може після належного розгляду питання прийняти рішення про те, що цей механізм повинен застосовуватись до будь-яких із згаданих сфер. Крім того, варто зауважити, що зі змісту ст. 327 УА можна дійти висновку, що на відміну від арбітражної процедури, яка зокрема застосована наразі Сторонами, предметом медіації може бути будь-який спір, що стосується положень Розділу IV УА.

Відповідно до ст. ст. 328-331 УА процедура медіації включає декілька етапів: 1) запит інформації стосовно заходу, що негативно впливає на торгівлю або інвестування між Сторонами; 2) надання відповіді на запит іншою Стороною упродовж 20 днів з дати отримання запиту або у найкоротший термін, що перевищує цей строк, із належним обґрунтуванням причин затримки; 3) порушення процедури медіації за письмовим запитом на підставі «чітко висвітленого занепокоєння запитуючої Сторони»; 4) розгляд запиту та його прийняття або відхилення іншою Стороною протягом 10 днів з дати отримання; 5) вибір медіатора шляхом погодження кандидатури не пізніше 15 днів з дати отримання відповіді на запит або, якщо Сторони не дійшли згоди, обрання медіатора Комітетом з питань торгівлі з постійного переліку із 15-ти арбітрів шляхом жеребкування за запитом Сторін упродовж 5-ти робочих днів; 6) розгляд спору медіатором на основі письмового деталізованого опису проблеми зацікавленою Стороною, зокрема щодо впливу заходу, що розглядається, і його наслідків для торгівлі, а також з урахуванням письмових зауважень іншої Сторони; 7) прийняття Сторонами взаємопогодженого рішення з урахуванням рекомендацій медіатора протягом 60 днів з дати призначення медіатора. При цьому до дати прийняття остаточного рішення Сторони можуть розглянути можливі проміжні рішення, особливо якщо захід стосується швидкопливних товарів. Рішення може бути також ухвалено Комітетом з питань торгівлі за згодою Сторін.

Вимоги до особи, що може бути обрана медіатором є аналогічними тим, що висуваються до членів арбітражної групи. Вони визначаються у ст. 330 УА, а також Кодексі поведінки членів арбітражної групи і посередників, що міститься у Додатку XXV до Глави 15 УА (далі – Кодекс поведінки). Зокрема, медіатор може бути громадянином однієї зі Сторін, якщо вони дали на це згоду. Крім того, якщо медіатором виступає арбітр, обраний Комітетом з питань торгівлі, то, відповідно, професійні вимоги, передбачені ст. 323 УА, застосовуються *mutatis mutandis*.

Однією із найважливіших вимог, що передбачені Кодексом поведінки, є вимога щодо незалежності і неупередженості. Зокрема, передбачено, що кандидат має уникати зловживань повноваженнями, повинен бути незалежним та неупередженим, повинен уникати прямого або непрямого конфлікту інтересів і має дотримуватись вищих стандартів поведінки таким чином, щоб це сприяло незалежності, неупередженості механізму вирішення спорів. Перед підтвердженням обрання на посаду медіатора кандидат має розголосити будь-який інтерес, відносини або обставини, які ймовірно впливатимуть на його незалежність та неупередженість чи можуть створити враження зловживання або упередженості під час провадження. У зв'язку із цим кандидат має докласти всіх обґрунтованих зусиль, щоб дізнатися про будь-які такі інтереси, відносини та обставини.

Відповідно до ч. 7 ст. 331 УА процедура медіації припиняється: а) шляхом прийняття взаємопогодженого рішення Сторонами, з дати його прийняття; б) письмовою заявою медіатора після консультацій зі Сторонами, що подальші зусилля у посередництві не дадуть жодних результатів; в) письмовою заявою Сторони після вивчення взаємопогоджених рішень відповідно до процедури медіації та після розгляду всіх порад та запропонованих рішень медіатора; або д) на будь-якому етапі процедури за взаємною згодою Сторін.

Взаємопогоджене рішення, ухвалене Сторонами у процесі медіації, є обов'язковим для Сторін та підлягає виконанню в рамках погоджених ними строків (ст. 332 УА). Варто відзначити, що медіатор може залучатися й на стадії виконання такого рішення. Зокрема, на вимогу Сторін медіатор у письмовій формі надає Сторонам проект звіту про фактичний стан справ, який містить короткий виклад: а) заходу, що розглядається у цих процедурах; б) процедури, що застосовується; та в) будь-якого взаємопогодженого рішення, досягнутого як остаточний результат цих процедур, зокрема можливих проміжних рішень. Медіатор надає Сторонам 15 днів для надання коментарів щодо проекту звіту. Після розгляду коментарів Сторін, поданих у цей строк, посередник у письмовій формі подає Сторонам протягом 15 днів остаточний звіт про фактичний стан справ. Якщо Сторони не домовились про інше, усі етапи процедури, у тому числі будь-яка порада або запропоноване рішення, є конфіденційними. Проте кожна Сторона може публічно розголошувати факт про те, що посередництво мало місце.

На нашу думку, механізм медіації має низку переваг у порівнянні з іншими способами вирішення спорів, передбачених УА. На відміну від арбітрів, медіатор не має права подавати сторонам остаточний варіант вирішення спору. Його мета – сприяти прийняттю взаємопогодженого рішення, прийнятого саме Сторонами як результат їхньої самостійної згоди. Таким чином, медіатор не виконує квазисудових функцій, а виступає фасилітатором для Сторін спору. На нашу думку, така особливість робить механізм медіації більш привабливим способом розв'язання конфлікту між Сторонами, які не завжди готові зобов'язувати себе рішенням арбітражної групи. Крім того, спільний пошук взаємовигідного рішення може сприяти більш ефективному вирішенню проблем, пов'язаних із реалізацією взаємних зобов'язань у рамках Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною.

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. Офіц. вісн. України. 2014. № 75. Ст. 212.

2. Arbitration panel established on Ukraine's wood export ban – deadline for submissions. News 04.02.2020. URL: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2109&fbclid=IwAR0tIV5Q0FknsVxu2e7MupGdy-c-EeE4UsPQcVy3pvalumpoFvOS2XZU680>

3. Поглиблення відносин між ЄС та Україною: Що, чому і як? / за ред. М. Емерсона, В. Мовчан. Вид. 2-е. Брюссель (CEPS), Київ (Ін-т економічних досліджень і політичних консультацій), 2018. 288 с.

Музиченко-Козловська О. В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ В РАМКАХ СПІВПРАЦІ З ЄС

© Музиченко-Козловська О. В.

Щороку у світі утворюється все більше відходів. Однак, досі цієї проблеми не вирішено, особливо це стосується України.

Так, за даними Державної служби статистики України у 2015 р. було утворено 312,268 млн. т відходів, утилізовано – 92,464 млн. т., а у 2019 р. утворено 441,517 млн. т., а утилізовано – 108,024 млн. т [1].

У Європейському Союзі проблеми з відходами регулюють низкою документів: Директива № 2008/98/ЄС «Про відходи» [2]; Директива № 1999/31/ЄС «Про захоронення відходів» [3]; Директива № 2006/21/ЄС «Про управління відходами видобувної промисловості» [4].

В Україні теж взяли зобов'язання імплементувати ці директиви, щоб вітчизняне законодавство містило такі самі принципи та механізми, як і європейське. Такі зобов'язання Україна має відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [5].

Виконання Угоди про асоціацію у 2019 році сприяло здійсненню національних завдань 12.4. «Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництва», 13.1. «Обмежити викиди парникових газів в економіці». Затверджено Національний план управління відходами до 2030 року, який передбачає розроблення низки законопроектів у зазначеній сфері. На виконання плану у Верховній Раді України зареєстровано проекти законів України «Про управління відходами» (реєстр. № 2207-1 від 16.10.2019), «Про батареї і акумулятори» (реєстр. № 2352 від 30.10.2019), «Про відходи електричного та електронного обладнання» (реєстр. № 2350 від 30.10.2019) [6].

Впровадивши принципи ЄС щодо управління відходами, в Україні можна досягти таких результатів:

- формування національної системи поводження з відходами;
- зменшення обсягів утворення відходів;
- збільшення обсягів перероблення відходів та повторного використання ресурсів;
- впровадження методів циркулярної економіки;
- збільшення рівня відповідальності виробника за утворення відходів;
- підвищення рівня свідомості споживачів;
- створення мережі пунктів прийому вторинних ресурсів та відходів електричного та електронного обладнання;
- посилення контролювання за видалення небезпечних відходів;
- покращення якості довкілля;
- підвищення рівня добробуту та здоров'я населення, що в умовах пандемії Covid-19 надзвичайно актуально.

Отже, співпраця з ЄС сприяє вирішенню багатьох проблем в Україні, особливо важливою є зменшення обсягів утворення відходів.

1. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення 11.11.20 р.).

2. Directive 2008/98/EC «On waste» : URL: <https://ec.europa.eu/environment/waste/framework> (Дата звернення 13.11.20 р.).

3. Directive 1999/31/EC «On waste disposal»: URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31999L0031> (Дата звернення 13.11.20 р.).

4. Directive 2006/21/EC «About waste management of the extractive industry»: URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/21/oj> (Дата звернення 13.11.20 р.).

5. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: веб-сайт URL: <https://www.kmu.gov.ua> (Дата звернення 11.11.20 р.).

Пасечник О. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ, КЛІТИН ТА ТКАНИН В УКРАЇНІ

© Пасечник О. В.

У 2013-2015 роках медичним закладам зарубіжних держав МОЗ перерахувало 2,431 мільйони доларів та 616,2 тисяч євро [1]. Так, за даними МОЗ, на рік є потреба у 1000 операцій по пересадці кісткового мозку, проте за період 2013-2015 рр. в Україні було проведено 306 операцій [1]. Статистичні дані свідчать про прогресуючу проблему, яка призводить до смерті громадян України. Неможливість проведення операцій з трансплантації органів, клітин та тканин зумовлює до порушення державою права на здоров'я громадян України.

В Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2015 р. включені положення які стосуються трансплантації органів, клітин та тканин, так у статті 428 встановлено, що «Україна поступово наближує своє законодавство та практику до принципів *acquis* ЄС, зокрема у сфері ... служб крові, трансплантації тканин і клітин, ... Перелік відповідних актів *acquis* ЄС визначено у Додатку ХІІ до цієї Угоди.».

Відповідно до положень статті 428 Угоди про асоціацію 2015 р. повинна гармонізувати власне законодавство у тому числі з Директивою Комісії 2006/86/ЄС «Про імплементацію Директиви Європейського Парламенту і Ради 2004/23/ЄС у частині вимог щодо простежуваності, повідомлення про серйозні побічні реакції та серйозні несприятливі випадки, а також у частині деяких технічних вимог щодо кодування, перероблення, консервації, зберігання та реалізації людських тканин і клітин від 24 жовтня 2006 року» від 24 жовтня 2006 р.

Директива 2004/23/ЄС встановлює стандарти якості та безпечності для донатії, стандарти якості повітря під час перероблення тканин і клітин для трансплантації, вимоги щодо запобігання передачі захворювань через людські тканини і клітини при трансплантації, системи акредитації та вимоги щодо неї.

Директиву Комісії 2006/86/ЄС застосовують «до кодування, перероблення, консервації, зберігання та реалізації: (а) людських тканин і клітин, призначених для застосування на людях; та (б) виготовлених продуктів, отриманих із людських тканин і клітин та призначених для застосування на людях, якщо такі продукти не охоплені іншими директивами» (стаття 1) [2]. Вимоги щодо акредитації, призначення, авторизації чи ліцензування закладів тканин та процесів підготовки тканин і клітин

розкриті в статтях 3 і 4 Директиви Комісії 2006/86/ЄС. Стаття 5 встановлює алгоритм дій для держав щодо повідомлення про серйозні побічні реакції, в статті 6 передбачений механізм повідомлення про серйозні несприятливі випадки. Процедури нагляду та контролю містяться в статті 7 «Річні звіти» та статті 8 «Обмін інформацією між компетентними органами і Комісією».

Важливими для трансплантації тканин та клітин є положення Директиви Комісії 2006/86/ЄС, які стосуються вимог до європейської системи кодування, формату єдиного європейського коду, застосування єдиного європейського коду. Основними вимогами до закладів тканин стосовно формату єдиного європейського коду є (1) присвоєння єдиного європейського коду всім тканинам і клітинам, що вимагають застосування такого коду, перед їх реалізацією для застосування на людях; (2) присвоєння ідентифікаційної послідовності донатії після заготівлі тканин і клітин або при їх отриманні від заготівельної організації, або при імпорті тканин і клітин від постачальника із третьої держави; (3) незмінність ідентифікаційної послідовності донатії після її присвоєння випущеним в обіг тканинам і клітинам, окрім випадків, коли це необхідно для виправлення помилки кодування; будь-які виправлення вимагають належного документування; (4) використання однієї з дозволених систем кодування продуктів і відповідних номерів тканинних і клітинних продуктів, передбачених Компендіумом тканинних і клітинних продуктів ЄС, не пізніше, ніж перед їх реалізацією для застосування на людях; (5) використання відповідних номера порції та терміну придатності. У випадку тканин і клітин, які не мають визначеного терміну придатності, терміном придатності є 00000000 принаймні перед їх реалізацією для застосування на людях; (6) нанесення незмивного та стійкого єдиного європейського коду на етикетку відповідного продукту, а також зазначення такого коду у відповідній супровідній документації не пізніше, ніж перед його реалізацією для застосування на людях (стаття 10b Директиви Комісії 2006/86/ЄС). Крім технічних вимог передбачених у вказаній Директиві, є і перелік зобов'язань відповідних компетентних органів держав-членів ЄС, зокрема, забезпечити присвоєння унікального номера закладу тканин усім закладам тканин, авторизованим, акредитованим, призначеним чи

ліцензованим у державах-членах ЄС; визначити системи чи систему, які використовуватимуться для присвоєння унікальних номерів донорів у державі-члені ЄС; моніторинг та забезпечити повного впровадження єдиного європейського коду у державі-члені ЄС; забезпечити валідацію даних про заклади тканин, що містяться у Компендіумі закладів тканин ЄС, для держави-члена та оновлення Компендіуму без невинуватих затримок.

Отже, Директива Комісії 2006/86/ЄС встановила вимоги щодо кодування, перероблення, консервації, зберігання та реалізації людських тканин і клітин, призначених для застосування на людях та виготовлених продуктів, отриманих із людських тканин і клітин та призначених для застосування на людях, а також механізми контролю. Також Україна повинна гармонізувати власне законодавство з положеннями Директиви № 2010/45/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС «Про стандарти якості та безпеки людських органів, призначених для трансплантації» від 7 липня 2010 р. У статті 1 Директиви № 2010/45/ЄС встановлено, що вона встановлює правила щодо забезпечення високого рівня стандартів якості та безпеки людських органів, призначених для трансплантації в організм людини, а метою цієї Директиви є досягнення високого рівня захисту здоров'я людини. Необхідно зазначити, що право на здоров'я гарантоване статтею 35 Хартією основних прав Європейського Союзу 2000 р., де вказано, що «Кожна людина має право на профілактичне лікування і медичне обслуговування на умовах, передбачених національним законодавством і практикою. Підвищена увага повинна приділятися захисту здоров'я людини при розробці та здійсненні всіх політик та дій Європейського Союзу.» Таким чином, «Конституція прав людини ЄС» (Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р.) зобов'язує держав-членів ЄС приділяти підвищену увагу захисту здоров'я людини при розробці та здійсненні всіх політик та дій Європейського Союзу, включаючи сферу трансплантації органів, тканин та клітин, які знайшли свою регламентацію в низці директив ЄС. Таким чином, система директив ЄС у сфері трансплантації органів, тканин та клітин створює підгалузь права охорони здоров'я ЄС. Саме ця обставина обґрунтовує необхідність в системній і комплексній імплементації та гармонізації права ЄС у сфері трансплантації органів, тканин та клітин у законодавство України.

Щодо основних положень Директиви № 2010/45/ЄС слід зосередити увагу на статті 4, присвяченій стандартам якості та безпеки органів протягом усього процесу з моменту вилучення їх у донорів до моменту пересадки реципієнтам, або їх знищення [3]. Дотримання стандартів якості та безпеки трансплантації органів є запорукою та умовою для реалізації права на здоров'я та забезпечення прав пацієнтів, які потребують трансплантації. Окремо врегульовані питання організації по підготовці органів (стаття 5), підготовки органів (стаття 6), характеристик органу і донора (стаття 7), транспортування органів (стаття 8). Забезпечення якості та безпеки органів для трансплантації залежить від налагодження системи відстеження стану органів. Зобов'язанням держав-членів ЄС є забезпечення відстеження стану органів, підготовлених, які перебувають і трансплантуються на їх території, з моменту їх отримання від донора і до моменту їх пересадки реципієнту, і, навпаки, з метою охорони здоров'я донорів і реципієнтів (ч. 1 статті 10) – данні положення направлені на реалізацію права на здоров'я та прав пацієнтів. Також, держави-члени ЄС відповідно до Директиви № 2010/45/ЄС повинні забезпечити впровадження такої системи ідентифікації донорів і реципієнтів, яка б дозволяла ідентифікувати кожне вилучення органу від донора, також кожен орган і пов'язаного з ним реципієнта. При застосуванні зазначеної системи ідентифікації держави-члени ЄС повинні забезпечувати збереження конфіденційності та безпеку інформації відповідно до нормативних документів Європейського Союзу і національним законодавством. У даному зобов'язанні акцентується увага на створенні умов в реалізації права на конфіденційність, яке є складовою права на повагу до приватного і сімейного життя.

Окремими положеннями Директиви № 2010/45/ЄС визначені повноваження центрів з трансплантації органів, які перед проведенням операції з трансплантації органу засвідчуються в тому, що характеристики органу і донора підготовлені і оформлені відповідно до вимог та умови зберігання органу і його транспортування дотримані (стаття 9). Проаналізовані положення директив №2006/86/ЄС та № 2010/45/ЄС є обов'язковими для України відповідно до зобов'язань за Угодою про асоціацію 2015 р.

Виконавчий директор ГО «Український центр європейської політики» Л. Акуленко, аналізуючи стан імплементації Угоди про асоціацію у сфері трансплантології, вказує, що «Яскравим прикладом недоліку нашого порядку імплементації Угоди про асоціацію є аспект конфіденційності в трансплантології. Цей принцип наче затверджений в українському законодавстві – натомість немає жодної конкретики з приводу того, яким чином, коли й у який спосіб він реалізовується.» [3]. У даному випадку сфокусовано на одній з проблем імплементації Угоди про асоціацію у сфері трансплантації, яка пов'язана з реалізацією права на повагу до приватного і сімейного життя, яке гарантовано статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., проте прогалин значно більше щодо конкретного виду (органів, тканин та клітин) трансплантації та його правового регулювання в Україні.

1. Акуленко Л. Ігноровані органи. В чому проблема з трансплантаціями в Україні. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2017/02/17/222633/> <https://life.pravda.com.ua/health/2017/02/17/222633/>

2. Директива Комісії 2006/86/ЄС від 24 жовтня 2006 року «Про імплементацію Директиви Європейського Парламенту і Ради 2004/23/ЄС у частині вимог щодо простежуваності, повідомлення про серйозні побічні реакції та серйозні несприятливі випадки, а також у частині деяких технічних вимог щодо кодування, перероблення, консервації, зберігання та реалізації людських тканин і клітин». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/komisii-2006-86-es.pdf>

3. Директива № 2010/45/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про стандарти якості і безпеки людських органів, призначених для трансплантації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b38/card2#Card

Петришин Н. Я., Тягнирядко І. О.
Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ІМПОРТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

© *Петришин Н. Я., Тягнирядко І. О.*

Управління підприємством, будучи складною, багатоаспектною економічною категорією, еволюціонує та змінюється у відповідь на динамічний розвиток суспільного виробництва та ринкових відносин. Це є причиною подальшого вивчення, уточнення та систематизації теоретичних основ управління підприємством і визначає актуальність розгляду «управління підприємством» як економічної категорії.

Поняття «управління» має багато трактувань, ми розуміємо його як напрям господарської діяльності, що контролює, організовує, та координує решту видів господарської діяльності підприємства. Наявність ефективної технології управління виробничими процесами, фінансами та персоналом із заздалегідь встановленими цілями є важливим фактором діяльності та процвітання суб'єктів господарювання, особливо сьогодні, коли Україна так активно інтегрується у глобальне економічне середовище.

Без сумніву можна стверджувати, що використання досвіду країн Європейського Союзу допоможе значно удосконалити систему управління підприємствами на території України, та матиме позитивний вплив на зміцнення економіки у країні. Більше того, завдяки вивченню досвіду країн ЄС можна дізнатись про найбільш результативні та ефективні управлінські заходи і, як наслідок, застосовувати кращі практики.

Елементи технології управління повинні бути взаємозалежними, розкривати всі характерні ознаки, за допомогою яких здійснюється процес управління. Таким чином, під технологією управління варто розуміти сукупність операцій, що утворюють взаємопов'язані управлінські процедури, які передбачають реалізацію функцій управління та досягнення бажаних результатів і цілей із використанням спеціальних інструментів, методів, засобів та прийомів [1, с. 65].

В умовах глобалізації світової економіки дослідження особливостей управління імпортною діяльністю підприємств є актуальною проблемою. Загострення конкурентної боротьби між підприємствами, як на вітчизняному так і на міжнародному ринках, за ринкову нішу, потенційних споживачів, доступ до інновацій та інвестицій з-за кордону зумовлює активізацію суб'єктів господарювання в удосконаленні технології управління імпортною діяльністю як одного з ключових факторів конкурентоспроможності.

Управління імпортною діяльністю підприємства здійснюється відповідно до результатів аналізу ситуації на ринку та тенденції її зміни, а також з урахуванням певної реакції ринку на рішення, що приймаються керівними органами компанії [2, с. 55].

Сучасна ситуація, яка склалась, вносить свої корективи у світову економіку і загалом у технологію управління імпортною діяльністю. Пандемія коронавірусу вдарила як по малому і середньому, так і по великому бізнесу. Основними негараздами, які приніс підприємствам карантин, є зниження купівельної спроможності споживачів; неможливість закуповувати сировину за кордоном в аналогічних за попередні періоди обсягах та повноцінно здійснювати імпортну діяльність; складнощі логістики через закриття транспортного сполучення; послаблення національної валюти; скорочення робочих місць на підприємствах тощо.

Імпортна діяльність завжди була, є і буде залишатись невід'ємною складовою економічного розвитку країни. Імпорт капіталів, робочої сили чи товарів розглядається як один з основних видів та складова зовнішньоекономічної діяльності.

Дослідження особливостей організації імпортої діяльності підприємства та шляхи її вдосконалення знаходять місце у наукових працях багатьох вітчизняних та іноземних науковців, серед яких: Ю. Бодак, М. Бондаренко, В. Вінтоняк, І. Волкова, О. Кириченко, Е. Ковтун, О. Легостаєва, О. Мельник, С. Пермінова, О. Сич, І. Турлюк, О. Шереметинська.

Наукові праці цих дослідників присвячені вивченню особливостей управління імпортною діяльністю на підприємствах, методам удосконалення, підходам до оцінювання ефективності здійснення операцій ЗЕД, аналізу ризиків, пов'язаних із веденням міжнародної діяльності.

Процес здійснення імпортової діяльності неможливий без використання таких класичних інструментів зовнішньоекономічної політики як митні тарифи, збори та методи нетарифного регулювання. Відповідно до діючих стандартів та вимог товари повинні обов'язково відповідати фармакологічним, санітарним та фітосанітарним, технічним, ветеринарним та екологічним характеристикам [3, с. 25].

Перш ніж обрати відповідний підхід до організації імпорту та визначити шляхи його удосконалення, підприємство повинне проаналізувати власні можливості, а також умови, що склалися на ринку. Основними напрямками вдосконалення управління імпортовою діяльністю на підприємстві є створення окремого відділу на підприємстві, який би здійснював підбір кваліфікованих спеціалістів та контроль за управлінням ЗЕД; моніторинг та підбір надійних постачальників з вигідними умовами співпраці; страхування валютних ризиків; контроль термінів доставки; вибір найоптимальнішого транспортного забезпечення та умов поставки.

Розвиток технології управління імпортовою діяльністю, що передбачає послідовність дій щодо здійснення імпорту з країни-експортера до країни-імпортера, є рушійною силою економічних перетворень в Україні, що здійснює неабиякий вплив на рівень якості життя громадян, а також на структуру суспільного виробництва; визначає наскільки національний товаровиробник є конкурентоспроможним поруч з іноземними товарами і зумовлює наближення вітчизняних стандартів життя як до європейського, так і до світового рівня.

Отже, для досягнення ефективного управління імпортовою діяльністю підприємство повинне: забезпечувати виконання загальної стратегії; охоплювати усі ключові аспекти, що пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю підприємства; при здійсненні імпортової діяльності орієнтуватись на успіх; забезпечувати єдність внутрішніх та зовнішніх процесів.

1. Лесик В.О. Підходи до визначення поняття "технологія управління" / В.О. Лесик, В.М. Григоренко // Економіка розвитку. – 2013. – № 4. – С.62-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2013_4_14

2. Волкова І.А. Методика аналізу експортно-імпортних операцій в діяльності підприємств / І.А. Волкова, І.В. Гірчук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2015. – № 3 (53). – С. 53-55.

3. Дем'яненко А.Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия / А.Г. Дем'яненко // Економіка, фінанси, право. – 2005. – № 2. – С. 22-28.

Подра О. П.

Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

© Подра О.П.

Офіційні відносини між Україною та Європейським Союзом беруть свій початок ще з грудня 1991 р., коли Міністр закордонних справ Нідерландів як головуючої в Раді Європейських Співтовариств держави у своєму листі від імені ЄС офіційно визнав незалежність України. З того часу відносини між Україною та країнами-членами ЄС розвивалися у напрямках економічного, соціального, освітнього, політичного, правового співробітництва.

Важливим законодавчим актом, який сприяв розбудові відносин між Україною та ЄС є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07. 2010 р. Зокрема, у ст. 11 Закону зазначено, що однією із ключових засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС». Вирішальне значення для розвитку відносин між Україною та ЄС було прийняття Верховною Радою України 13 березня 2014 року Постанови «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі», якою підтверджується незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі. А вже в червні 2014 р. було підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка має вирішальне значення для досягнення кінцевої мети України – набуття повноцінного членства у ЄС. Важливо зазначити, що в січні 2016 року почала функціонувати поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС. Процес ратифікації Угоди усіма державами-членами та інституціями ЄС було завершено 11 липня 2017 р., а повному обсязі Угода набула чинності 1 вересня 2017 р. Крім того, ЄС надає значну фінансову підтримку Україні на шляху впровадження реформ, з цією метою 10 квітні 2014 р. було створено Групу підтримки України в Європейській Комісії.

В умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС важливого значення набуває укладання угод фінансування з метою підтримки різних сфер та галузей вітчизняної економіки, зокрема

- у січні 2020 р. було підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських

господарств в Україні», на реалізацію заходу ЄС вділив 26 млн євро, програма передбачає стимулювання та підтримку розвитку малих та середніх фермерських господарств в Україні;

- у жовтні 2020 р. було підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Програма ЄС «Міцні регіони», на реалізацію заходу було виділено фінансування у розмірі 30 млн. євро, програма передбачає допомогу місцевим органам влади у боротьбі із пандемією COVID-19, підтримку незалежних ЗМІ, підвищення безпеки населення в регіонах, які постраждали від конфлікту, незаконної анексії Криму та ін.
- у жовтні 2020 р. було підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Механізм розвитку громадянського суспільства в Україні» з обсягом фінансування 20 млн. євро. Метою Угоди є допомога ЄС у розбудові та зміцненні демократії, громадянського суспільства в Україні.
- у жовтні 2020 р. було підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Кліматичний пакет для стабільності економіки: (CASE) в Україні» з обсягом фінансування 10 млн. євро. Метою укладеної угоди є підтримка та реалізація заходів, пов'язаних із забезпеченням переходу до нейтрального, чистого, ресурсоефективного та безпечного енергопостачання та споживання, пом'якшення змін клімату та стимулювання переходу до циркулярної економіки. В межах підписаної Угоди передбачається фінансування малих та середніх підприємств з метою досягнення енергоефективності, фінансування проектів відновлювальної енергії, розробка Планів сталого міської мобільності, реалізація заходів підвищення цифровізації енергетичної інфраструктури, пришвидшення переходу до економіки замкнутого циклу та ін.
- у жовтні 2020 р. було підписано Угоду між Урядом України та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) про фінансування проекту «Енергоефективність громадських будівель в Україні» з обсягом фінансування 300 млн. євро.
- у жовтні 2020 р. було підписано Гарантійну угоду між Урядом України та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) «Логістична мережа (Модернізація та цифровізація Укрпошти)» запланований загальний обсяг позики для реалізації проекту становить 30 млн. євро. В результаті реалізації кредитної угоди планується технічне переоснащення АТ «Укрпошта», створення сортувальних об'єктів та депо, впровадження систем автоматичного відслідковування вантажів.

Таким чином, ЄС виступає ключовим стратегічним партнером України, а європейська інтеграція – це шлях перспективного розвитку, який забезпечить модернізацію економіки, подолання технологічної відсталості, збільшення обсягів інвестицій, впровадження принципів енергоефективності та енергоощадності, циркулярної економіки, підвищення конкурентоспроможності, розвиток громадянського суспільства, свободи слова, підвищення рівня та якості життя. Незважаючи на існуючі перепони та складнощі на шляху до євроінтеграції та розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС, слід зауважити, що з точки зору експорту європейський ринок є надзвичайно привабливим, як за кількістю населення, так і за обсягом ВВП на душу населення, а отже значним рівнем платоспроможності. Водночас, реалізація перелічених заходів в частині проведення глибоких економічних реформ, відповідність європейським стандартам вітчизняних товарів та послуг вимагатиме модернізації підприємств, призведе до посилення конкурентної боротьби на вітчизняному ринку і, як наслідок, зменшення цін, в результаті чого перевагу отримає український споживач.

Логічно, що європейська інтеграція – це складний процес, який вимагає виконання чітких та послідовних заходів, які пов'язані із гармонізацією вітчизняного законодавства із європейським; розвитком торговельно-економічного співробітництва; реалізацією принципів співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки; проведенням політичного діалогу; співробітництва у політико-безпековій сфері тощо.

1. Загальний огляд відносин Україна-ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes>

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ В РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНА – ЄС

© Томашевська А.Р., Чернобай Л.І.

Вектор руху до європейської спільноти Україна задекларувала ще з часів набуття незалежності, а у 2017 році набула чинності Угода про асоціацію з ЄС [1].

Якщо розглядати особливості співпраці України з ЄС в період з 2013 по 2018 рік, то можна виокремити такі основні напрями, в яких рухалась українська сторона [2]:

1. *Зосередження уваги на європейських ринках для зовнішньої торгівлі товарами України.* Зокрема, у 2018 році на ринки країн Європейського Союзу припала найбільша на той час частка зовнішньоторговельного товарообороту України – 41,5%; у структурі експорту товарами 42,6% припадає на країни ЄС.

2. *Часткове призупинення змін, що стосуються технологічної структури у торгівлі товарами між Україною та ЄС.*

Першим важливим фактором було те, що український експорт став майже повністю сировинно, низько та середньо – технологічно орієнтованим. Так, у 2018 році основними товарами експорту були: продукція сільськогосподарської галузі (83,1%), низько- та середньо-технологічні промислові товари (83,2%). Найвищих показників було досягнуто саме у сфері сільського господарства: у 2013 році експорт сільськогосподарською продукцією становив 1,9 млрд \$ США, а у 2018 році цей показник досягнув 2,4 млрд \$ США, тобто зріс в 1,8 раза.

Другим важливим фактором став процес незначного збільшення експорту середньо- та високотехнологічної продукції у порівнянні з 2013 роком. У 2018 році цей обсяг склав 2,9 млрд \$ США, в той час як у 2013 році – 2,5 млрд \$ США. Проте, більших змін зазнала вагомість ринку ЄС в загальному експорті вищевказаних товарів. У 2013 році показник дорівнював 25,2%, а у 2018 році – 54,4%.

3. *Зовнішня торгівля товарами продовжувала залишатись диспаритетною. Заходи, направлені на стимулювання та активізацію експортерів, мали успіх.*

У 2013 позитивне сальдо торгівлі товарами було тільки з 10 країнами ЄС. У 2014 році кількість країн уже збільшилась до 14. Такого покращення досягнуто внаслідок нарощення позитивного сальдо з багатьма країнами ЄС: Португалія, Іспанія, Болгарія, Латвія, Словаччина, Естонія, Угорщина, Італія; відновлення паритетності у торгівлі з Мальтою, Румунією, Бельгією та Грецією; рівень від'ємного сальдо було зменшено з 10 країнами ЄС: Австрія, Данія, Польща, Чехія, Велика Британія, Литва, Німеччина, Фінляндія, Словенія, Швеція.

Отже, проаналізувавши три основні напрями для покращення взаємовідносин України з ЄС, можна сказати, що позитивна динаміка справді прослідковується. Але можна побачити прогрес тільки у декількох галузях промисловості. Україні важливо реструктурувати всю промисловість вцілому. У Главі 10 Угоди про асоціацію «Політика у сфері промисловості та підприємництва» [1] передбачені інструменти для забезпечення промислового зростання України. Тому, урядом було визначено такі напрями промислового розвитку [2]:

1. *Здійснення структурних змін, підтримка модернізації та реструктуризації окремих галузей промисловості України та ЄС.*

План дій прописано в Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року, яку було розроблено спільними зусиллями органів державної влади України та експортної спільноти ЄС. Завдання стосуються удосконалення усталених методів господарювання, впровадження та розвитку нових галузей економіки, які давали б вищу додану вартість, розвитку промислових регіонів України, запровадження у виробництві новітніх технологій та інновацій.

Важливо відзначити, що уже є прогрес в певних напрямках. Зокрема, Україна розпочала впровадження європейської концепції смарт-спеціалізації регіонів. У 2017 році це було запроваджено у Запорізькій, Одеській та Харківській областях [3]. Сьогодні Харківська, Черкаська, Чернігівська та Закарпатська області є учасниками європейської платформи смарт-спеціалізації, що об'єднує регіони ЄС та інших країн.

Для активування розвитку галузей промисловості впроваджується модель циркулярної економіки, заснованої на енергозбереженні та розвитку екологічно чистого виробництва та споживання. Україна сьогодні все більше освоює альтернативні джерела енергії та працює над переробленням відходів. У 2006 році була розроблена та затверджена Енергетична стратегія України. Але вона не враховувала в повному обсязі світові тенденції розвитку енергетичної галузі. Тому у 2017 році була розроблена нова Енергетична стратегія України до 2030 р., яка покликана визначити вектор розвитку галузей енергетики країни відповідно до цілей і завдань ПЕК до 2030 року [4].

2. *Розвиток та удосконалення інноваційної політики, обмін досвідом у науково-дослідних та конструкторських роботах.*

Важливим кроком в цьому напрямку є економічна інтеграція України до цифрового ринку ЄС та сприяння цифровізації галузей промисловості та політика розвитку НДДКР, завдяки активному розвитку кластерів. Основні пріоритетні напрямки прописані в документі Цифрова адженда України – 2020 [5].

3. Розширення контактів між українськими приватними підприємствами та європейськими, стимулювання експорту та імпорту.

У 2017 році розпочато Діалог Україна-ЄС щодо горизонтальних питань та окремих секторів промисловості. Цей Діалог зосереджений на створенні доданої вартості, залученні України до програми «Horizon 2020» та COSME. Завдяки роботі Діалогу у жовтні 2017 року Україна отримала статус спостерігача в Експертній групі ЄК з питань постачання сировини та матеріалів [2].

Отже, у 2017-2018 роках прослідковувалась реалізація низки заходів щодо втілення «Політики у сфері промисловості та підприємництва».

Що стосується сьогоднішніх результатів виконання економічної частини Угоди про асоціацію у 2018 та 2019 роках, можна стверджувати, що показник виконання становив в середньому близько 50%. Прогрес виконання завдань Угоди протягом 2018 року зображено на рис.1. Як можна побачити з рисунку, успішно було виконано заходи щодо технічних бар'єрів у торгівлі. У інших секторах прогрес менший.

Важливою подією для України буде те, що на початку 2021 року ЄС планує розпочати оновлення Угоди про асоціацію з метою перегляду переліку й обсягів українського експорту. Зокрема, віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, під час онлайн-інтерв'ю "Торгові війни: мистецтво захисту" [7] зазначила: «Україна ініціювала процес оновлення угоди, оскільки юридично відкрилася така можливість, а також виникла необхідність переглянути параметри торгівлі». Підґрунтям таких змін стало обмеження для подальшого розвитку та можливість «перегляду угоди щодо всіх видів товарів і послуг, а також розширення їх переліку та включення нових позицій, за якими раніше не велися переговори». Крім того, за її словами, планується розглянути питання створення стимулів для виходу малого та середнього бізнесу на європейські ринки, за якими ще не було домовленостей. Що стосується оцінки виконання Угоди про асоціацію, то, за словами віце-прем'єра, вона необхідна для розуміння того, що працює, а що потребує додаткових угод або правових ініціатив.

Рис. 1. Прогрес виконання завдань Угоди про асоціацію у 2018 році [6]

Аналізуючи розвиток співробітництва України та ЄС у період з 2013 по 2020 роки, можна підтвердити позитивну динаміку продовж останніх 7 років. Чимало зроблено для набуття статусу країни-члена ЄС, є і багато планів, серед яких оновлення Угоди про асоціацію уже найближчим часом. Тому, Україні варто не зменшувати темпів на обраному шляху.

1. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Про пріоритети розвитку співробітництва України з ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-07.pdf>

3. У трьох регіонах України розпочнуться пілотні проекти смарт-спеціалізації промисловості [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a43dbe5-485a-416f-9422-](https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a43dbe5-485a-416f-9422-4c87d758303f&title=UTrokhRegionakhUkrainiRozpochnutsiaPilotniProektiSmartpetsializatsiiPromislovosti)

4c87d758303f&title=UTrokhRegionakhUkrainiRozpochnutsiaPilotniProektiSmartpetsializatsiiPromislovosti

4. Енергетична стратегія України до 2030 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13#Text>

5. Цифрова адженда України – 2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

6. Про результати виконання економічної частини угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2018 році та завдання на 2019 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/pro-vezultati-vikonannya-ekonomichnoi-chastini-ugodi-pro-asociaciyu-mizh>

7. Ольга Стефанішина: Оновлення Угоди про асоціацію з ЄС відкріє нові можливості для малого та середнього бізнесу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/olga-stefanishina-onovlennya-ugodi-pro-asociaciyu-z-yes-vidkriye-novi-mozhlivosti-dlya-malogo-ta-serednogo-biznesu-ukrayini>

Y. Turchyn, O. Ivasechko, O. Tsebenko
Lviv Polytechnic National University

JEAN MONNET MODULE EU EASTERN PARTNERSHIP INITIATIVE: OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

© *Y. Turchyn, O. Ivasechko, O. Tsebenko*

An important element of the foreign policy of the European Union (EU) was the introduction in 2009 of the Eastern Partnership (EaP) initiative, which accumulates a wide range of integration opportunities for Ukraine, Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaijan and Belarus. It is an opportunity for the countries participating in the initiative to move closer to EU standards, and for the European partners to ensure the stability of the Eastern borders and the security of the EU by raising living standards and introducing democratic values in the partner countries. Unfortunately, information about the initiative is not sufficiently spread in Ukraine, so the Eastern Partnership's resource potential is not fully utilized for our country transformation due to lack of both information and specialists with knowledge as well as practical skills to implement the EaP. Hybrid influences in Ukraine contributed to forming an opinion about the inefficiency of Eastern EU foreign policy vector, including in the EaP. It worth noting, that Euroscepticism grows in the student youth environment as well. For example, the Project applicants conducted a sociological survey among students of Lviv, Kyiv, Odessa and displaced universities from the occupied territories of Donetsk and Luhansk regions on the topic: "EU and Ukraine perspectives: visions of Ukrainian students". Only 33% of the students surveyed said they felt knowledgeable of the European Union, and 75% desired to be more informed, including on the integration potential of the EaP.

The introduction of the online interactive course "EU initiative Eastern Partnership: opportunities for Ukraine" will help the students to understand how European foreign policy towards the Eastern dimension is formed and what the interests of the key players are; what value this policy has for transformation of the Post-Soviet states; how the EaP brings countries of Eastern Europe closer to the EU; in what way it promotes security, civil society and democratic values as well as offers financial support for better change in the various spheres of partner countries, such as new directions for change in such a European initiative in order to increase its effectiveness and what Ukraine can do to facilitate the matter. The module proposed will develop the skills of analyzing the strengths and weaknesses of EU policy towards Ukraine, the results of implementation of EaP and the opportunities to improve them, as well as the students' practical skills to use EaP tools for positive change in their countries. Such knowledge will be used by graduates in their professional activities, to better understand and promote European values.

The prerequisites for the introduction of the module called "EU Eastern Partnership Initiative: Opportunities for Ukraine" lie within the Ukrainian society's request for continuation and activation of the European integration process, and at the university level: 1) existence of qualified tutors to avail the module proposed, in particular young and mature scientists who are researching the topic mentioned above being participants in a number of international grants and academic exchanges as well as having practical skills in implementing EaPs in Ukraine; 2) students having theoretical basis for the course perception, formed by previously learned disciplines; 3) the employers' request for graduates who will have the knowledge and practical skills to implement the EaP initiatives at the regional level, as a significant part of Ukraine's regions are involved in cross-border cooperation with the EU; 4) experience of interactive teaching methods that will make the module learning attractive, interesting and practically oriented; 5) skills for informational promotion of the module and formation of a national network for its dissemination and improvement; 6) the possibility to involve practitioners in the implementation of EaP of both the public sector and NGOs in teaching.

Module implementation also includes: creation of didactic general-purpose materials, electronic course content on a virtual platform that can be integrated into other European studies; publication of research results in articles; a monograph; carrying out various thematic activities, etc.

The purpose of the introduction of a new interactive interdisciplinary course in European Studies is to research the principles and foundations of EU foreign policy and its importance for its eastern neighbors, in

particular, the EaP's resource potential for Ukraine's European integration course. The module will become a new discipline for undergraduate students majoring in International Relations, Public Communication and Regional Studies. The module's topics are in harmony with the training program for such specialists, whose focus is "international relations", "international systems", "foreign policy and regional studies" and "international communications". The proposed module will allow students to develop competences in both the conceptual framework of EU foreign (Eastern) policy and the practical skills of applying the Eastern Partnership integration potential at national and regional levels. This will not only enhance the integration potential of the EaP in Ukraine, but also accelerate the process of internal change in the country.

The content of the proposed course is determined by its relevance for the following tasks:

1. During teaching the course young researchers at first place will be able to realize their teaching potential and familiarize students with the results of their research. For example, the group providing the module included the political science PhD, assistant at the Department of Political Science and International Relations Dominika Roslon, born in 1985, who in 2018 defended her PhD thesis on "Eastern Partnership in Foreign Policy of the Republic of Poland" at Chernivtsi National University. She has practical skills in conducting sociological surveys on the subject of the Eastern Partnership (conducted in the Republic of Poland), experience of foreign scientific internships, and has a number of publications on the topic of the module. Oleg Tsebenko is another young researcher, PhD in Political Science, Lecturer in Political Science and International Relations, who in 2016 defended his dissertation on "Separatism in GUAM Member States: An International Political Dimension", where he has extensively studied the European experience of preventing separatism. He is the author of numerous scientific works, methodical developments and monographs.

The project's working group also included mature European Union scholars and practitioners. In particular, Professor, Doctor of Political Science Yaryna Turchyn, born in 1975. She is the author of numerous scientific researches on foreign policy, including the ones on the Eastern Partnership. In particular she has issued seven monographs, more than 180 scientific articles, 30 textbooks and dictionaries, 60 works of educational and methodological character. Ivan Vuhovskyi Prize for her research on the role of the Republic of Poland in implementing the Eastern Partnership Initiative: Results, Challenges and Prospects (Poland, Warsaw University) (2018 – 2019). Participant in academic exchanges of the Erasmus + program with a lecture on "Eastern Partnership Today" (2018). Head of the international grant with the support of the Visegrad Fund (2019), which addressed the protection of the rights of national minorities in the EU and Ukraine, main executor of the joint Ukrainian-Polish scientific project under the patronage of the Ministry of Education and Science of Ukraine (2018-2019), main executor of the Presidential Grant Ukraine (2018).

Oksana Yurynets, PhD in Economic Sciences, Chairing Professor of Foreign Economic and Customs Activities Department, born in 1977, has important practical skills in European Union matters. Member of Parliament of Ukraine (People's Deputy of Ukraine at the Verkhovna Rada). Member of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on issues of European integration. Head of the Subcommittee on issues of regional and trans border cooperation between Ukraine and the EU, co-chair of the interparliamentary Group on relations with the Republic of Poland, Member of the Delegation to the NATO Parliamentary Assembly, Member of the EU-Ukraine Parliamentary Association Committee (2014-2019). Author of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Cross-Border Cooperation" (2018).

It is important that the completion of the course is also motivating for intensifying the research of EU Eastern policy students in their immediate perspective, such as writing bachelor's and master's qualifications and completing a PhD research. The planned projects, within the offered interactive course, will allow to form not only the first research, but also develop analytical and academic skills among the students themselves.

2. The objective of the module is to generate interest in the study of the European Union, to reach the largest possible audience, to ensure the practical orientation of the knowledge gained. To this end, the following activities will be undertaken: Didactic materials and academic research results on the topic of the module are to be developed and freely available; the results gained are to be presented at international conferences, scientific forums, published in peer-reviewed journals articles, monographs; public lectures on the topic "Eastern Partnership today" are to be held in both structural units of Lviv Politechnic National University and partner universities (regional and located in the east of Ukraine), events such as guest lectures, roundtables, scientific festivals, quizzes and other events on the topic the project; competition of course promotion; illustrated reports are to be posted on a separate module web page, on the website of the university, institute, department, "Vector" political research center, university newspaper, social networks, etc.. Student self-government, namely Lviv Politechnic National University Young Scientists Council will be involved in improving and popularizing the course; systematic announcements will be made to regional media.

3. The interdisciplinary nature of the course (by thematic content and team for its implementation) will generate interest for students and researchers in the various spheres of functioning of the European Union – democracy and development of civil society, economy and social standards, law, politics, security, as well as the possibility of adapting such European standards in Ukraine.

Participation of the University in such a project will not only strengthen the educational and scientific components of the training of specialists taking into account the European experience, but also create the basis for the creation of a consortium of academic, state and public structures, whose activities are related to the development of cooperation between Ukraine and the EU standards.

The proposed course will become an integral part of the process of students' acquisition of European experience, identity and values; the formation of a highly qualified specialist responsible for the implementation of EU Eastern policy initiatives in Ukraine in the context of its European integration course; promoting the political, economic, social and security components of European integration.

Турчин Я.Б., Івасечко О.Я.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ВИМІР СПІВПРАЦІ МІЖ ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ ІНІЦІАТИВИ ЄС «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО»

© Турчин Я.Б., Івасечко О.Я.

В умовах глобальних міждержавних взаємодій, розвитку багатосторонніх напрямів міжнародної співпраці Європейського Союзу (ЄС) особливе місце займає енергетична політика. Її реалізація відбувається шляхом взаємодії ЄС з іншими державами. Одним з практичних виявів останньої є вирішення енергетичних проблем на одній із тематичних платформ Східного партнерства (СхП) – польсько-шведської ініціативи в рамках ЄС, яка охоплює шість країн-учасниць, як-от: Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Ініціативу започатковано 7 травня 2009 року на Празькому саміті ЄС з метою поглиблення співпраці держав Східної Європи та Південного Кавказу з ЄС.

Зустрічі країн-учасниць в рамках СхП організовуються з 2010 року. Проте, пандемія Ковід-19, масові протести та демонстрації в Білорусі після виборів Президента, загострення військових дій щодо Нагірного Карабаху між Вірменією та Азербайджаном, окупація частини Грузії Російською Федерацією (РФ) та її військова агресія проти України, сьогодні вносять суттєві корективи у порядок денний СхП.

Енергетичний вимір співробітництва ЄС з країнами-учасницями СхП включає такі аспекти: 1) зміцнення солідарності; 2) підтримку розвитку інфраструктури взаємозв'язків та диверсифікації постачань; 3) гармонізацію політик у сфері енергетики тощо [4].

Однак, енергетична співпраця в рамках СхП не завжди є ефективною. Адже ефективність реалізації енергетичної політики тісно залежить від зовнішньополітичного курсу держави, здатності останньої протидіяти політичним викликам та загрозам й тим самим забезпечувати енергетичну безпеку [2, С. 282]. Відтак, енергоресурси стають інструментом політичного маніпулювання. Це приводить до конфліктної риторики між державами, сприяючи посиленню політичних протиріч і ставлячи під загрозу міжнародну або регіональну стабільність та безпеку.

З огляду на вищесказане зазначимо, що основними проблемами країн-учасниць СхП є енергетична залежність від РФ та різний енергетичний потенціал. Розглянемо їх детальніше.

Азербайджан є єдиним учасником СхП, який має власні енергетичні ресурси. Тому в енергетичних відносинах з ЄС та РФ займає достатньо важливу роль. Участь у СхП надала нового виміру відносин між ЄС та Азербайджаном. Головним чином відносини між ними спрямовані на поглиблення співробітництва, створення зони вільної торгівлі, лібералізацію візового режиму та посилення енергетичної безпеки ЄС [1, С. 63].

Водночас Азербайджан є стратегічно важливим партнером РФ, яка має свої інтереси в Каспійському регіоні та формує особливі енергетичні відносини з Туреччиною (газові трубопроводи Баку-Тбілісі-Джейхан та Баку-Ерзурум). Для ЄС, який отримує більше половини природного газу завдяки імпорту саме з Росії, енергетична співпраця з Азербайджаном, перш за все, дає змогу частково послабити цю залежність.

Протилежною є енергетична політика Вірменії. Її можна звести до таких ключових аспектів, як-от Вірменія: 1) є членом Євразійського економічного союзу (2015 р.); 2) немає добросусідських відносин з Азербайджаном та Туреччиною, зокрема в енергетичному секторі; 3) імпортує паливо для теплової енергії з Росії (83%) та Ірану (17%); 4) єдиним оператором газорозподільної системи та постачальником має вертикально інтегровану холдингову структуру “Газпром Вірменія”, яка де-факто є дочірньою компанією російського “Газпрому”. Отже, можемо стверджувати, що газовий сектор Вірменії повністю монополізований одним постачальником (РФ)[6].

Важливо, що енергетичні відносини між державами СхП нині зазнають трансформації внаслідок загострення Нагірно-Карабаського військового конфлікту між Вірменією та Азербайджаном. Зокрема,

6 жовтня 2020 року під час посилення боїв відбулась спроба обстрілу трубопроводу, який є важливим компонентом енергетичної безпеки Європи. Загострення конфлікту ускладнює процеси демократизації обох держав та їхню енергетичну співпрацю з ЄС.

Зовнішньополітична стратегія Грузії зосереджена на тісному співробітництві із Заходом з метою повноправного членства як в ЄС, так і в НАТО. Водночас ці прагнення унеможливується військовим конфліктом з Росією.

Енергетичний вимір відносин Грузії можна звести до таких аспектів: 1) Грузія є енергетично транзитною державою (через її територію до Туреччини транзитом поступають енергоресурси з Азербайджану); 2) Грузія прагне розширення мереж трубопроводів з Азербайджану до Туреччини та Європи, що надасть їй додаткових переваг як важливого регіонального центру енергетичних відносин; 3) Грузія експортує електроенергію до Східної Європи, Туреччини та Сербії; 4) Грузія відіграє ключову роль у каспійському експорті нафти та газу до Європи та Середземномор'я; 5) з метою зменшення енергетичної залежності від РФ, Грузія інвестує у розвиток відновлюваної енергії, переважно гідроенергії [8]. Щодо останнього зазначимо, що Грузія друга у світі країна за наявністю гідроелектростанцій.

Молдова є членом Енергетичного Співтовариства з 2010 р. Також держава підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом 27 червня 2014 р. До грудня 2017 року Молдова зобов'язалась привести своє законодавство у відповідність до вимог основного законодавства ЄС у сфері енергетики. Європейська політика сусідства сприяє двосторонньому співробітництву між Європейським Союзом та Молдовою відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво, що включає енергетичну співпрацю.

Попри це, з-поміж усіх країн СхП, енергетична ситуація Молдови є найскладнішою. Це зумовлено наступними чинниками: 1) невідповідним економічним розташуванням та відсутністю енергоресурсів; 2) імпортом енергоресурсів з Білорусі, Румунії, Росії та України; 3) розташуванням електростанцій у відокремленому регіоні Придністров'я; 4) відсутністю інвестицій в енергетичний сектор через економічну кризу.

Білорусь – одна з найбільш авторитарних держав СхП, також є транзитною державою між ЄС та Росією. Проте її міжнародна співпраця більше орієнтована на відносини з РФ. Енергетичний потенціал Білорусі, як і Вірменії, характеризується низьким запасом природних ресурсів та залежністю від російської енергетики. Незважаючи на те, що Білорусь експортує електроенергію, її теплові електростанції залежать від російського палива. Окрім того, РФ контролює трубопровід “Північне сьйво”. Зважаючи на те, що РФ прагне будувати нові трубопроводи, очевидним є той факт, що енергетична залежність Білорусі не зміниться. Водночас нинішні масові протести в Білорусі з приводу прагнення народу зміни влади можуть внести суттєві корективи в її енергетичні відносини з ЄС. Одночасно слід вказати, що в ЄС з цього приводу не виключають і ймовірності виходу Білорусі із СхП [7].

Україна є ключовою транзитною державою для імпорту енергоносіїв з Росії. Понад 50% поставок російського газу в ЄС проходить через трубопроводи в Україні. Також Україна є членом Енергетичного Співтовариства з 2011 року і прагне інтегрувати свій енергетичний ринок з ринком ЄС. Енергетичні відносини Україна-ЄС базуються на Угоді про асоціацію Крім того, у 2016 році Україна та ЄС підписали новий Меморандум про взаєморозуміння про стратегічне енергетичне партнерство, що передбачає досягнення повної інтеграції енергетичних ринків сторін.

Важливо, що Україна досягла значної енергетичної незалежності від Росії за рахунок диверсифікації поставок газу з країн ЄС, зокрема Польщі. Водночас, перед Україною нині постають ряд викликів, що впливають на її енергетичні відносини. З-поміж них, варто виділити: 1) потребу імплементації законодавства ЄС у галузі енергетики, яке в попередні роки суттєво відставало в газовому та електроенергетичному секторах у порівнянні із сусідніми країнами; 2) невідповідність реформ європейському вектору розвитку; 3) війна на Сході України; 4) економічна слабкість; 5) корупція [8].

Можемо зробити висновок, що шість країн СхП характеризуються значними розбіжностями в енергетичній сфері. Загалом прослідковується певна закономірність: одні країни-учасниці СхП отримують дохід від транзиту та енергетичних ресурсів, інші – суттєво залежать від імпорту енергії. Окрім того, в країнах-учасницях СхП спостерігаються також проблеми в економії енергії та відсутність інвестицій. Грузія, Молдова, Україна та Білорусь виділяються як стратегічні енергетичні транзитні держави. Азербайджан є провідним виробником енергії. Вірменія має атомну електростанцію, що дає їй змогу експортувати електроенергію. Водночас, перед державами постають нові виклики та загрози, як внутрішньо-, так і зовнішньо-політичного характеру, які впливають на трансформацію енергетичних відносин, зокрема у безпековому вимірі.

1. Кирилко Д. Політичні засади безпекової співпраці ЄС та Азербайджану [Електронний ресурс] / Д. Кирилко. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/evrpol_2017_4_6_11.pdf

2. Мазурець Ю. О. Енергетичний концепт сучасних міжнародних відносин: Понятійно-категоріальні характеристики та концептуальні підходи / Ю. О. Мазурець //Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». – Вип 112. – С. 282-286

3. Основні положення енергетичних стратегій та програм Європейського Союзу щодо розвитку енергетичної сфери в умовах формування загальноєвропейського ринку електроенергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/2.-Energetychni-Strategiyi-YES.pdf>
4. Східне партнерство [Електронний ресурс] // Міністерство інфраструктури України. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>
5. Eastern partnership prospects on energy efficiency and renewable energy [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/workshop/join/2013/433708/EXPO-AFET_AT%282013%29433708_EN.pdf
6. Energy governance in Armenia Policy Recommendations [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: file:///C:/Users/Admin/Downloads/ECS_Armenia_072017.pdf
7. Licinia S. The Eastern Partnership's contribution to security in Europe: bringing the political back in? [Elektronniy resurs] / Simao Licinia. – Rezhim dostupu: <https://eustudies.org>
8. Politics and energy Eastern partnership trends [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://visegradinsight.eu/eap2030/politics-energy-eastern-partnership/>
9. Proniska K. Energy and security: regional and global dimensions [Elektronniy resurs] / Kamila Proniska // Security and conflict. – 2006. – Rezhim dostupu: <https://www.sipri.org/yearbook/2007/06>

Чиркова Ю.Л., Яремчук Т.С.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОПОДАТКУВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: УРОКИ ПОЛЬЩІ ДЛЯ УКРАЇНИ

© Чиркова Ю.Л., Яремчук Т.С.

Сучасний формат функціонування системи оподаткування в Україні постає одним із вкрай негативних факторів впливу на розвиток вітчизняного бізнес-середовища. Тому актуальним є дослідження податкової системи Польщі, визначення її особливостей, встановлення переваг та недоліків, порівняння її з податковою системою України, а також пошук переваг польської податкової системи, які доцільно імплементувати в Україні.

Однією з ключових проблем податкової системи України є податкове навантаження на бізнес та громадян. Податки в Україні станом на 2019 рік становлять 34% ВВП – тобто кожен українець в середньому віддає державі кожену третю гривню. Для порівняння в сусідній Польщі згідно з даними Європейського статистичного бюро, станом на 2018 р. податкове навантаження складає 35,2% ВВП. У розгорнутому вигляді цей показник виглядає так: непрямі податки – 14,3%, з яких ПДВ (VAT) – 8,1%, акцизи – 4%, податки на товари (включаючи мито) – 0,4%, інші податки – 1,7%; прямі податки – 7,8%, з яких податок з доходів фізичних осіб (ПІТ) – 5,3%, податок з доходів юридичних осіб (СІР) – 2,1%, інші податки – 0,4% [1].

Податкове навантаження в Україні та Польщі має багато спільних ознак, однак через низку логічних чинників, таких, як відставання України від Польщі в соціально-економічному розвитку, нерівномірність податків в Україні, великі зовнішні борги, збитковість українських підприємств тощо, в Україні спостерігається більш негативна ситуація [2]. Нижчий показник податкового навантаження в Україні можна пояснити високим рівнем тінізації економіки, що сягає 47,2% ВВП у 2019 р. проти 17,2% в Польщі у тому самому році [3, 4].

У Польщі немає спрощеної системи оподаткування, водночас, майже до кожного виду податку застосовуються пільгові ставки. Найбільше це помітно в податку на додану вартість (ПДВ). В Польщі, як і в інших європейських країнах, встановлено більш гнучкі ставки на ПДВ. Окрім того, податком на додану вартість в Україні обкладається набагато більше товарів, ніж у Європі. Існує також велике навантаження на фонд заробітної плати, є акцизи та ввізні мита – все це сплачують громадяни, інколи навіть про це не здогадуючись.

Одним із найбільш суттєвих недоліків польської податкової системи є велика різниця між різними ставками одного і того самого податку. Особливо це помітно в податку на доходи з фізичних осіб та ПДВ. В Україні також існує велика різниця між нижньою і верхньою шкалою деяких податків, зокрема і ПДВ.

У Польщі спостерігаємо значний розвиток місцевих податків – велика частина податків знаходиться у розпорядженні місцевих органів влади. В Україні, навпаки, частка місцевих податків досить невелика.

Отже, для побудови ефективної податкової системи в Україні необхідно орієнтуватися на практичний досвід провідних європейських країн. На сьогоднішній день у нашій державі все ще залишається багато проблем у сфері оподаткування, які можна частково вирішити шляхом імплементції основних переваг польської податкової системи: шляхом запровадження пільгових ставок до більшості податків, розвитку

місцевих податків, запровадження податку на розкіш тощо. Все це дозволить привести українську податкову систему у відповідність до принципів та норм Європейського союзу, а відтак допоможе покращити рівень конкурентоспроможності України.

1. Taxation Trends in the European Union, 2020 edition, Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2020.pdf (дата звернення: 16.11.2020).

2. Радишевська О. Порівняльно-правове дослідження податкових систем України та Польщі у контексті європейської інтеграції. Київські полоністичні студії. 2011. Т. 18. С. 519–525. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kps_2011_18_89 (дата звернення: 16.11.2020).

3. Рівень тіньової економіки в Україні у 2018 році. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/2797596-riven-tinovoї-ekonomiki-v-ukrainistanovit-majze-polovinu-vid-vvp.html> (дата звернення: 16.11.2020).

4. Тіньова зона в Польщі досі існує. URL: <https://monitor-press.info/ua/categories/polshcha/32641-tinova-zona-u-polshchi-dosi-isnuie-vazhko-ii-zupynyty> (дата звернення: 16.11.2020).

Швець В.Я., Палехова Л.Л.
НТУ Дніпровська політехніка

ЦИФРОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЄС

© Швець В.Я., Палехова Л.Л.

Новий порядок денний зі сталого розвитку до 2030 року включає Ціль 4: «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти і заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх». У документі підкреслюється, що «поширення інформаційно-комунікаційних технологій і глобальне взаємне підключення мереж, як і науково-технічні інновації в таких різних областях, як медицина і енергетика, відкривають величезні можливості для прискорення людського прогресу, подолання “цифрового розриву” і формування суспільства, заснованого на знаннях, а також для розвитку» [1].

Протягом багатьох років численні міжнародні та європейські форуми розробляли методологічні основи і пов’язані з ними інструменти по системним змінам в підтримку ІТ навчання в контексті цілей сталого розвитку (ЦСР), які повинні стати досить ефективними в світлі прийнятих пріоритетів. Тематичні дослідження показують, що їх висновки і ініціативи були підтримані урядами країн ЄС та в усьому світу [2, с. 9].

Згадаємо, що ще Всесвітній саміт з проблем розбудови інформаційного суспільства (WSIS) у 2003 році поставив за мету подолання глобальної цифрової нерівності, яка існує між розвинутими країнами і такими, що розвиваються. Конференція прийняла тоді Декларацію «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» (Женевську декларацію принципів) та Женевський план дій, що встановили завдання і контрольні показники до 2015 року. Друга конференція WSIS від 2005 року прийняла «Туніське зобов’язання» і «Туніську програму для інформаційного суспільства», які визначили механізми і ресурси для подолання розриву у цифровій грамотності та цифровій освіті в контексті цілей сталого розвитку. Всесвітній форум МСЕ «Використання ІКТ для Цілей сталого розвитку» (ICT 4 SDGs), що відбувся 9-20 жовтня 2017 року в Аргентині, прийняв План дій Буенос-Айресу, який включив конкретні програми, завдання та очікувані результати з активізації розвитку ІКТ та подолання розриву у цифровій грамотності та цифрових можливостей країн у контексті виконання ЦСР [3, с. 184].

Міжнародний союз електрозв’язку публікує відомий «Звіт про інформаційне суспільство». Огляд висвітлює тенденції ІТ розвитку та питання цифрового розриву, пропонує рейтинг країн за інтегральним показником рівня інформаційно-комунікаційних технологій (IDI). Показник IDI включає три виміри – доступ, використання та вміння. У 2017 році Україна за індексом IDI посіла 79-е місце серед 176 країн, а за індексом особистих вмінь з ІТ обігнала Польщу, Францію, Німеччину та Великобританію. Проте є розрив майже у два рази відносно країн ЄС за використанням сучасних цифрових технологій [3, с. 187].

В моделі «Освіта для сталого розвитку» ІТ освіта розглядаються не тільки як самостійна цінність, але і як генератор мультиплікативного ефекту в формуванні інформаційного суспільства на засадах сталого розвитку. Причому в центрі уваги ІТ освіти знаходиться не стільки процес чи результат отримання знань з ІТ методів та технологій, скільки формування фахівців нової формації, які зможуть використовувати ІТ знання при здійсненні професійної діяльності на принципах сталого розвитку [4]. Отже, ІТ освіта має завдання «майбутнього втілення» в тому сенсі, що студенти або слухачі приватних курсів проймаються

задачею щодо кращого виконання у майбутньому своїх професійних функцій, мати підвищений вплив на прогресивний розвиток економіки та соціуму в цілому, а також брати на себе відповідальності за наслідки впливів своєї діяльності або з точки зору забезпечення прав майбутніх поколінь зі сталого розвитку.

Наприклад, Німецька комісія у справах ЮНЕСКО за підтримки Федерального міністерства освіти і досліджень створила Німецький координаційний центр з Десятиліття освіти для сталого розвитку ООН. У 2010 році Конференція німецьких ректорів і Німецька комісія у справах ЮНЕСКО прийняли Декларацію про сталий розвиток, в якій надаються рекомендації щодо адаптації основних компетенцій університетів щодо наукових досліджень і е-освіти та навчання [4].

Можна впевнено стверджувати, що від ІТ освіти в Україні очікуються подвійні результати. З одного боку, невідкладним завданням залишається імплементація фундаментальних ідей і базових принципів сталого розвитку в систему освіти з урахуванням нового формату навчання і ІТ професійної підготовки. ІТ знання та технології створюють необхідні умови для гнучкої, проте більш вимогливої і відповідальної системи навчання, що має можливості для акумуляції великих масивів інформації, швидкого передавання знань та комунікацій без географічних меж. Одночасно з цим, останні глобальні ініціативи ЄС спонукають ІТ освіту до флагманських дій на підтримку глобальних і локальних цілей сталого розвитку, включаючи у професійну практику такі питання, як моделювання сталого споживання і виробництва, управління споживанням ресурсів, захистом клімату і т. д.

Загалом, як показало наше дослідження, в Україні простежуються наступні ключові зміни: (1) ІТ освіта стає інструментом забезпечення навчального процесу у різних галузях знань; у формальній та неформальній освіті активно створюються e-line науково-освітні платформи; (2) ІТ знання та кваліфікації все більше затребувані для здійснення різних видів економічної діяльності та генерації інновацій; (3) e-line програми та платформи використовуються для об'єднання науково-освітніх ресурсів і реалізації міжнародних спільних проектів; (4) поряд з ІТ освітою в державних організаціях збільшується пропозиція відповідних послуг приватних фірм та громадських асоціацій; (5) ІТ освіта все більше фокусується на вибудовування персоналізованих освітніх знань та кваліфікацій; (6) ІТ освіта стає більш структурованою, пропонує систему відносно самостійних тематичних модулів, які можуть збиратися відповідно до індивідуальних потреб в ІТ знаннях [4, с. 713].

Головною проблемою ІТ освіти в українському суспільстві ми бачимо в зміні загальної парадигми. По-перше, є потреба у забезпеченні більшої актуальності знань і навичок щодо застосування ІТ інструментів для цілей сталого розвитку. Вимоги до ІТ підготовки спеціалістів у певних галузях діяльності швидко змінюються; тобто, можна казати, ІТ освіта постійно відстає від запитів суспільства. По-друге, сьогодні повноцінна ІТ освіта не може бути здійснена без організації партнерських мереж, що включають державні та приватні освітні установи, суб'єкти бізнесу, різні громадські організації та інші зацікавлені особи з підтримки процесів створення цифрової економіки та цифрового суспільства. По-третє, ІТ освіта ще має фрагментарну основу; попереду нас чекає перехід на моделі безперервної освіти для цілей сталого розвитку. Тобто процес ІТ освіти не може бути зупинений, оскільки ІТ знання увесь час розвиваються і повинні обслуговувати нові цілі та програми сталого розвитку певного рівня.

До специфіки освітніх послуг з ІТ треба віднести високу ступінь залученості споживача до процесу надання послуг. Це означає, що якість послуги значною мірою залежить від підготовленості, відношення та мотивації отримувача знань. Від студента або слухача приватних курсів очікується, що він стане носієм на тільки ІТ знань і умінь, а й ідеології цифрового суспільства у контексті завдань сталого розвитку.

Досвід сумісного проекту Бранденбурзького технічного університету Коттбус-Зенфтенберг, Німеччина (БТУ) та НГУ Дніпровської політехніки (ДП) «Впровадження завдань сталого розвитку через е-навчання у вищій освіті», що виконується з 2014 року, довів високу доцільність використання міжуніверситетських платформ дистанційного навчання. У даному випадку e-платформа ESO-Campus, яка є власністю БТУ та оновлюється в онлайн режимі за підтримки Німецького товариства з міжнародного співробітництва (GIZ), акумулює сучасні знання зі сталого розвитку для певних професійних напрямків у вигляді окремих освітніх модулів англійською мовою.

Платформа ESO-Campus одночасно використовується для вивчення окремих предметів або тем у процесі навчання в БТУ, а також для освоєння курсів зі сталого розвитку, що вивчаються на чотирьох факультетах в Дніпровській політехніці – Електротехнічному факультеті, Факультеті будівництва, Факультеті ІТ технологій та Факультеті менеджменту. Усі предмети мають інтегрований зміст, вивчаються за вільним вибором студентів та забезпечують необхідний рівень професійних знань відповідного професійного спрямування. Подібну платформу можна розглядати як самостійний захід з розвитку ІТ освіти та цифрової освіти взагалі, що орієнтований на контекст сталого розвитку.

Проте наш досвід довів також, що для ефективного використання проекту і можливостей платформи ESO-Campus є необхідним запровадження певних зусиль внутрішнього маркетингу, завдяки яким треба досягати певної поінформованості, зацікавленості, залучення та прагнення у використанні таких можливостей усіма сторонами процесу. З метою збільшення ефективності використання платформи ESO-Campus

потрібні заходи, що: (1) збільшують обізнаність учасників навчального процесу про зміст та цінність знань, які вони можуть отримати; (2) сприяють активності використання модулів ЕСО-Campus не тільки при вивченні окремих курсів, проте, можливо, певних тем та питань зі сталого розвитку; (3) домагатися стійкого наміру учасників процесу навчання отримувати та оновлювати професійні знання з урахуванням контексту сталого розвитку. Додатковими заходами, які можуть посилити отримання вигід від платформи ЕСО-Campus, були визначені, наприклад, спеціальні семінари та тренінги, тематичні літні/зимові школи та стажування для викладачів та студентів; посилення зв'язку з бізнес середовищем; втягування студентів у процес адаптації навчальних планів.

1 Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Декларація ООН від 25 вересня 2015 року.

2 Pivnyak G. G., Shvets V. Ya., Palekhova L. L. Sustainable development strategy as the key factor for competitiveness of technical universities. In: Economics Bulletin of the National Mining University. № 1 (57). 2017. P. 9-14.

3 Палехова Л. Л. Управління сталим розвитком: довідник базових понять. Дніпро: НТУ «Дніпровська Політехніка», 2020. 332 с.

4 Palekhov D., Palekhova L., Schmidt M., Hansmann B. (2019) A Paradigm Shift in University Education towards Sustainable Development. In: Giovannucci D., Hansmann B., Palekhov D., Schmidt M. (Eds.). Sustainable Global Value Chains. Springer-Verlag, Berlin Heidelberg. 2019. P. 713-737.

Секція 3

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Веселовський Б.А.

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВИЛА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ТА УГОДИ ПРО ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО МІЖ УКРАЇНОЮ І ВЕЛИКОБРИТАНІЄЮ

© Веселовський Б.А.

Вихід Великобританії з ЄС підняв безліч питань майбутнього у відносинах з багатьма акторами в світі. Не виключення і наша держава. Відносини України та Великобританії на стратегічному рівні регулювала Угода про асоціацію між ЄС та його державами-членами, а також Україною до 31 січня 2020 року. Після офіційного виходу з ЄС, Великобританія розпочала активно переговори з Україною щодо майбутньої угоди для врегулювання всього комплексу відносин, а також зони вільної торгівлі. 8 жовтня 2020 року Президент України Володимир Зеленський і Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон підписали Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії (надалі – Угода з Великобританією). Так як Угода з Великобританією є новою як для теоретичного вивчення, так і для практичного застосування, існує актуальність огляду її норм у порівняльному аспекті з Угодою про асоціацію з ЄС (яка залишалась чинною для інших 27 держав-членів ЄС). Зокрема, для даної роботи, ми обрали такий аспект як державна допомога з двох причин: по-перше, інститут державної допомоги в рамках галузі конкуренційного права є дуже важливим для розвитку економіки, бюджетної дисципліни, а також побудови зони вільної торгівлі, яка без конкурентних правил не буде ефективно функціонувати. По-друге, Угода з Великобританією є двосторонньою угодою і не передбачає апріорі зобов'язань щодо наближення законодавства України, так як маємо справу з національними правовими системами, а не наднаціональною особливою правовою архітектурою, якою є право ЄС та в ширшому розумінні *acquis* ЄС, і особливе конкуренційне право ЄС як окрема система норм щодо регулювання конкуренції на внутрішньому ринку ЄС.

Отже, при первинному текстуальному аналізі норм Угоди з Великобританією щодо правил надання державної допомоги (ст. 250-254), можемо зробити висновок, що основою для їх написання виступила саме Угода про асоціацію з ЄС з наступними відмінностями:

а) В статті 250 Угоди з Великобританією про загальні принципи закладена норма щодо несумісності державної допомоги, яка спотворює або загрожує спотворити конкуренцію шляхом надання переваг окремим підприємствам або виробництву окремих товарів з належним функціонуванням цієї Угоди в тій мірі, в якій вона може впливати на торгівлю між Сторонами[1, с.183]. В даній статті, на відміну від статті в Угоді про асоціацію з ЄС, відсутні будь-які винятки з даного загального принципу, що притаманно праву ЄС. Окрім того, відсутня норма про виключення з-під дії конкуренційних правил підприємств, які уповноважені надавати послуги, що мають загальний економічний інтерес, Вони, за загальним правилом, підпорядковуються даним нормам лише в тій мірі, в якій застосування цих правил юридично або фактично не перешкоджає виконанню окремих завдань, визначених для них.

б) Стаття 252 стосується тлумачення правил, що застосовуються до державної допомоги. Цікавим для нас є те, що Угода про асоціацію з ЄС чітко встановлює, що для тлумачення правил державної допомоги Сторони будуть використовувати відповідну судову практику Суду Європейського Союзу, а також відповідне вторинне законодавство, рамкові положення, керівні принципи та інші чинні адміністративні акти Європейського Союзу[2]. Натомість Угода з Великобританією, як це логічно впливає з двостороннього характеру міжнародної угоди, зазначає, що будь-які сумніви в тлумаченні норм будуть вирішуватись відповідно до національних законодавств Сторін. Нагадуємо, що Угода про асоціацію, відповідно до статті 9 Конституції України є частиною нашого національного законодавства, а тому усі майбутні суперечки щодо інтерпретації норм Угоди з Великобританією в частині правил державної допомоги повинні вирішуватись в т.ч. і на основі права ЄС.

в) Однією з визначальних рис Угоди з Великобританією є також відсутність статті щодо чітких правил наближення законодавства в сфері національної системи контролю за державною допомогою. Натомість в статті 250 Угоди з Великобританією є відсилка до визначення термінів, які вміщені в цій частині та

тлумачиться в Додатку XVIII. При перегляді дефініцій, зокрема такої як послуги загального економічного інтересу, розуміємо, що вони повністю взяті зі сталої практики права ЄС.

Таким чином, основою для написання правил, що стосуються надання державної допомоги в Угоді з Великобританією стала Угода про асоціацію з ЄС. Серед основних рис правового регулювання даного інституту в Угоді з Великобританією можемо виокремити наступні:

- Рецепція основних дефініцій, які необхідні для правильного застосування норм щодо державної допомоги з усталеної практики права ЄС
- Імплицитне відсилання до правил конкурентного права ЄС та норм Угоди про асоціацію при виникненні суперечок щодо тлумачення тих чи інших положень Угоди
- Відсутність нормативного комплексу щодо наближення законодавства через двосторонній характер угоди, а також з урахуванням того факту, що правила ЄС щодо державної допомоги і так є частиною національного законодавства двох сторін через різні інструменти.

1. Political, Free Trade and Strategic Partnership Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine – London: APS Group, 2020. – 575 с.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.aa

Габор Я.Я., Руда М.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ

© Габор Я.Я., Руда М.В.

Експорт товарів з України є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, оскільки в такий спосіб покращується економіка нашої держави. Вагомою та значущою подією, яка посприяла та надалі сприяє збільшенню обсягів експортованих товарів, стало підписання Україною 08.11.2017 р. Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. Конвенція набрала чинність для України 01.02.2018 р. [2]

Регіональна конвенція встановлює ідентичні правила походження товарів, що застосовуються в рамках угод про вільну торгівлю, укладених між її договірними сторонами. Участь України в Конвенції потенційно розширює можливості для преференційного експорту товарів на перспективні зовнішні ринки (за нульовою або зниженою митною ставкою), а застосування єдиних правил походження та принципу діagonalної кумуляції надає переваги для розвитку торговельних відносин.

Країнами-учасниками Регіональної конвенції є країни ЄС, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія, Албанія, Алжир, Боснія і Герцеговина, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Косово, Північна Македонія, Марокко, Молдова, Палестина, Сербія, Сирія, Туніс, Туреччина, Україна, Фарерські острови та Чорногорія.

Для того, щоб скористатися преференціями, має бути виконана одна із нижченаведених вимог:

- 1) наявність сертифіката EUR.1, який підтверджує преференційний характер походження товару;
- 2) наявність декларації інвойсу уповноваженого (схваленого) експортера;
- 3) наявність декларації інвойсу, вартість якого не перевищує 6 000 €.

Дані документи є дійсними впродовж 4 місяців.

Сертифікат походження товарів EUR.1 можна отримати в митних органах ДФС на безкоштовній основі, написавши заяву.

Важливим фактом є те, що цією преференцією може скористатися як юридична, так і фізична особа.

Статус уповноваженого (схваленого) експортера дає змогу українським експортерам при експорті товарів до держав-членів ЄС самостійно визначати країну походження товарів без оформлення сертифіката "EUR.1". Схваленим експортером може бути підприємство-експортер, юридична особа, зареєстрована в Україні, за винятком митного брокера, яка здійснює постійні відправлення товарів на умовах угод та має право самостійно оформлювати декларацію інвойс незалежно від вартості партії товару.

Для отримання статусу уповноваженого (схваленого) експортера підприємство-експортер подає до митниці за місцем своєї державної реєстрації відповідну заяву. У разі схвалення, митниця присвоює літерно-цифровий код і статус уповноваженого (схваленого) експортера. Строк дії цього статусу не обмежений у часі.

Якщо в експортера наявний даний статус, на інвойсі або пакувальному аркуші має бути написаний текст із зазначенням присвоєного літерно-цифрового коду: «Експортер продукції, на яку поширюється цей документ (митний дозвіл №...) заявляє, що за винятком випадків, де це явно зазначено, ці товари є товарами преференційного походження».

У декларації інвойсі, вартість якого не перевищує 6 000 €, теж має зазначатися вищенаведений текст, проте упускаємо дужки із зазначеним літерно-цифровим кодом.

Для того, щоб зазначити дану преференцію у митній декларації, потрібно в графі 36 «Преференції» зазначити код «410» на місці перших трьох цифр. Графічне відображення наведено на рис. 1.

Рис. 1. «Зазначення преференції у митній декларації» [4]

В основному, преференційні ставки мита зведені до 0%, але також можуть бути і значно менші ставки мита порівняно із повною ставкою мита. На деякі товари також встановлено тарифну квоту, при якій, задану кількість товарів може бути імпортовано за "пільговою" ставкою мита протягом певного періоду часу. При цьому імпорт зазначених товарів понад визначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими ж умовами, які діяли до запровадження вільної торгівлі з ЄС.

Встановлення тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів [1]. Наприклад, яловичина, свинина, м'ясо баранини, м'ясо птиці, молоко, вершки, йогурти, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солод, виноградний і яблучний соки, вершкове масло, цигарки, етанол, яйця та альбуміни, інші. Крім того, для деяких товарів тарифні квоти передбачають збільшення обсягів впродовж 5 років з дати застосування торговельних положень даної Угоди.

В свою чергу, Україна встановила тарифні квоти для 3 видів товарів, таких як м'ясо свинини; м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці, цукор.

Розгляньмо динаміку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС впродовж 2015-2019рр. (див. табл. 1) [3].

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі з країнами ЄС [3]

	2015	2016	2017	2018	2019
Експорт, млн.дол.США	13015,2	13496,3	17533,4	20157,0	20750,7
Імпорт, млн.дол.США	15330,2	17140,8	20799,4	23216,5	25012,2

Як видно з таблиці, зовнішня торгівля з країнами ЄС щороку зростає, що є позитивно для економіки України. Порівнюючи 2017 р. та 2018 р., якраз саме цей перехідний момент щодо підписання Конвенції, чітко бачимо, що обсяги експорту та імпорту значно збільшилися, графічне відображення можемо спостерігати на рис. 2.

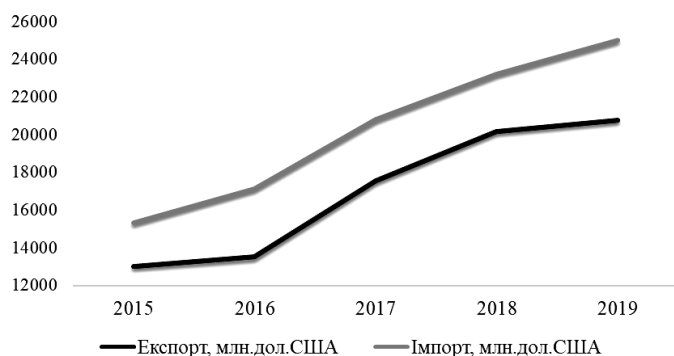

Рис. 2. «Динаміка зовнішньої торгівлі з країнами ЄС, млн. дол. США» [3]

Отже, підписання Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження було важливим та значущим етапом для інтеграції України в ЄС. Вона дала значні переваги для експортерів та імпортерів продукції та товарів, найголовнішою із яких є отримання преференційних ставок мит, що зменшує (або й взагалі зводить до нуля) сплату мита, а отже, і зменшує суму митних платежів, в такий спосіб стимулюючи зовнішньоекономічну діяльність між країнами.

Сьогодні необхідно приймати рішення, які не потребують значних інвестицій і можуть кардинально покращити регуляторне середовище зовнішньоторговельної діяльності, механізми надання посильної дипломатичної, маркетингової, інформаційної та фінансової підтримки національному експортеру. Таким чином, слід активно залучати до експортної діяльності малі та середні підприємства (МСП). У країнах ЄС частка МСП у загальній вартості експорту склала в 2020 р. близько 40 %, а в Україні – 15 % [2].

Резерви для здійснення реформ є, але на шляху їх реалізації існують досить серйозні перешкоди: визначення бізнес-можливостей за кордоном; ідентифікація та аналізування відповідних цільових ринків; налагодження контактів із закордонними клієнтами; забезпечення надійного представництва комерційних інтересів компанії за кордоном; доступ до фінансування зовнішньоекономічної діяльності; спроможність менеджменту приділити достатньо часу управлінню діяльністю компанії на зовнішніх ринках; залучення професіоналів для допомоги менеджменту при здійсненні операцій на зовнішніх ринках: покриття витрат виходу на міжнародні ринки; протидія недобросовісній конкуренції; труднощі в плані отримання державної підтримки.

1. Державна фіскальна служба України. Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/vilna-torgivlya/regionalna-konventsiya-pro-pan-evro-se/>

2. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <https://www.me.gov.ua>

3. Державна служба статистики. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gz_rik_u.html

4. Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <http://sfs.gov.ua>

Голуб Р.Р., Мойпанюк Б.
Університет банківської справи

СУЧАСНИЙ СТАН ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

© Голуб Р.Р., Мойпанюк Б.

Валютний ринок України за останній період, як, зрештою, й інші види ринків, піддався істотному впливу через процеси трансформації, глобалізації, інтеграції й диверсифікації. Не менший вплив на нього мали й процеси євроінтеграції України, а також наслідки COVID-19. Водночас, і надалі на цьому ринку здійснюються операції з купівлі/продажу безготівкової та готівкової іноземної валюти, а також банківських металів (хоча обсяги таких операцій є значно меншими, ніж раніше). Його активними учасниками є Національний банк України, різні банківські та небанківські установи, а також клієнти банків.

Першочерговими завданнями НБУ на валютному ринку є організування торгів, стабілізація офіційного курсу гривні до іноземних валют, використання валютних інтервенцій та валютних обмежень з метою стабілізації валютного курсу тощо. Для виконання цих завдань НБУ розробляє стратегію монетарної політики, від якої значною мірою залежить і стан валютного ринку України. Так, зокрема, за 2017-2020 рр. Стратегія монетарної політики полягала в запровадженні валютного режиму «інфляційне таргетування» та плаваючого валютного курсу, мета якого полягала в забезпеченні економічного зростання. До основних цілей цього режиму відносилися: ціль щодо інфляції; поповнення міжнародних резервів; відсоткова ставка як операційна ціль. Плаваючий курс планується розвивати і надалі (з 2020 року). На думку НБУ, очікується, що плаваючий валютний курс сприятиме розвитку прозорого та ліквідного внутрішнього валютного ринку на основі поступового послаблення адміністративних заходів, що обмежують гнучкість обмінного курсу, та оприлюднення і роз'яснювання учасникам ринку нормативно-правових актів НБУ (постанови, положення, правила тощо), а також використання валютних інтервенцій з метою згладжування функціонування валютного ринку, накопичення міжнародних резервів, підтримання трансмісії ключової відсоткової ставки як основного інструменту грошово-кредитної політики [1, с. 6].

Аналізуючи сучасний стан валютного ринку України, розглянемо перш за все динаміку співвідношення офіційного курсу гривні до основних іноземних валют (долар, євро) за 2020 р. (рис. 1).

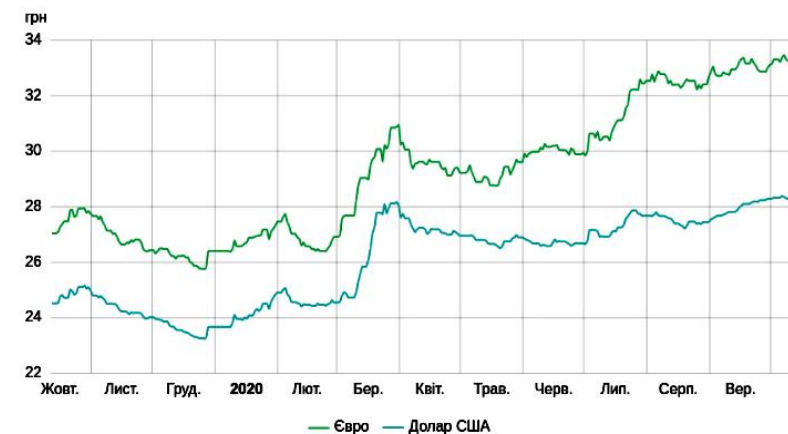

Рис. 1. Динаміка співвідношення офіційного курсу гривні на основі іноземних валют (долар, євро) [2]

Проаналізувавши наведену в рис. 1 інформацію, можна зробити висновок, що курс гривні на основі іноземних валют (долар, євро) є нестабільним за наявними даними 2020 р. та загалом має місце тенденція зростання курсу. До переліку факторів, що посприяли девальвації гривні, варто віднести такі, як: негативні ділові очікування, скорочення притоку прямих іноземних інвестицій, суттєве зростання витрат на обслуговування державного боргу, девальвація валют країн-торгових партнерів і безумовно загальну ситуацію, пов'язану з пандемією Covid-19 тощо. Крім цих факторів, варто згадати і про сезонні та психологічні фактори, що також сприяють падінню курсу національної валюти країни.

Варто звернути увагу і на оцінювання валютних інтервенцій НБУ за наявними даними 2020 р. (рис. 2), адже динаміка валютного ринку безпосередньо залежить від балансу загальних потоків іноземної валюти та попиту і пропозиції на неї.

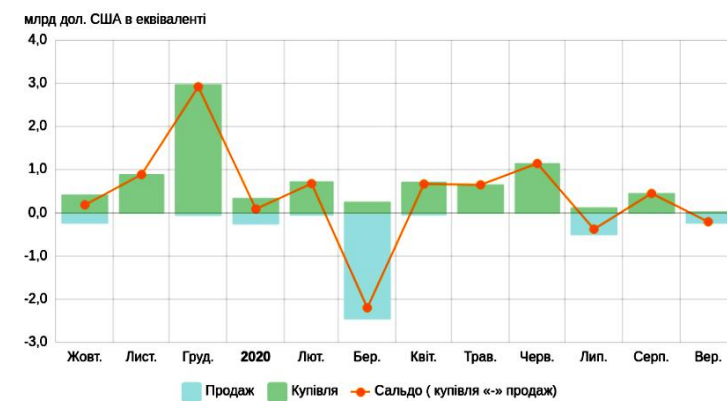

Рис. 2. Валютні інтервенції НБУ [2]

Проаналізувавши валютні інтервенції НБУ (див. рис. 2), можна дійти висновку, що вони здійснювалися у вигляді купівлі валюти для поповнення власних резервів НБУ, але у березні місяці валютні інтервенції здійснювалися у вигляді продажу валюти, що було потрібно для згладжування курсових коливань та задоволення попиту на іноземну валюту на міжбанківському ринку в зв'язку з недостатньою пропозицією.

Отже, валютний ринок виступає невід'ємною складовою функціонування загального фінансового ринку країни, а ефективність його функціонування – це запорука успішної та конкурентної економіки держави та її фінансових процесів загалом. Тому для того, щоб досягти певного рівня стабілізації фінансово-економічних процесів у країні, необхідно сформуванню певну поетапну програму для виходу з наявної кризи, основним пунктом якої має бути розвиток вітчизняної економіки.

1. Національний банк України (офіційне Інтернет-представництво): Монетарна політика: Стратегія монетарної політики на 2017-2020 роки. – К., 2017. – 12с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=20985224&cat_id=68677.

2. Валютний ринок [Електронний ресурс] / НБУ. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market>.

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС

© Горін Н.В.

На сучасному етапі взаємовідносини України з країнами-членами ЄС визначаються умовами Угоди про асоціацію [1] після того як 11 липня 2017 року Рада ЄС ухвалила остаточне рішення про укладення Угоди про асоціацію з Україною від імені Європейського Союзу. Зазначена Угода замінила діючу до того Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дала змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Сама угода складається з двох частин: політичною, яка була підписана 21 березня 2014 р., та економічної, підписаної 27 червня 2014 р.

В економічній площині з 1 січня 2016 року між Україною та ЄС діє Угода про зону вільної торгівлі (ЗВТ), хоча на практиці ще з квітня 2014 року ЄС в односторонньому порядку скасував мита для українських експортерів. Саме переговори про зону вільної торгівлі були ключовим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. ЗВТ передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили.

Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це повинно сприяти усуненню нетарифних (переважно технічних) бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Таким чином, поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має на меті забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Як зазначає віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина, Україна виконала 45% своїх зобов'язань з Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [2]. На офіційну думку Європейського Союзу, Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі посприяла розвитку двосторонньої торгівлі між ЄС та Україною [3], про що свідчить постійне зростання обсягів двосторонньої торгівлі. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [4], Європейський Союз є головним торговельним партнером України. У 2019 р. частка торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 52,6 млрд дол. США, що становило 40,1% від загального обсягу торгівлі України, та зросла у порівнянні з 2018 р. на 5,8%. При цьому експорт вітчизняних товарів та послуг у 2019 р. становив 24 млрд дол. США (порівняно з 2018 р. зростання відбулося на 3,9%), а імпорт – 28,6 млрд дол. США (порівняно з 2018 р. зростання відбулося на 7,5%).

Найбільша частка експорту товарів припадає на чорні метали – 15,2% (порівняно з 2018 р. зниження на 15,3%); зернові культури – 12,7% (порівняно з 2018 р. зростання на 18,2%); електричні машини – 11,1% (порівняно з 2018 р. зниження на 2,6%); руди, шлаки – 8,5% (порівняно з 2018 р. зниження на 2,5%); жири та олії – 7,4% (порівняно з 2018 р. зростання на 35,0%); насіння та плоди олійних рослин – 7,4% (порівняно з 2018 р. зростання на 32,3%).

Найбільшу частку в експорті товарів становлять реактори ядерні, котли, машини – 13,3% (порівняно з 2018 р. зростання на 3,4%), засоби наземного транспорту, крім залізничного – 13,0% (порівняно з 2018 р. зростання на 46,1%), енергетичні матеріали – 10,8% (порівняно з 2018 р. зниження на 15,2%), електричні машини і устаткування – 8,4% (порівняно з 2018 р. зростання на 10,0%), фармацевтична продукція – 6,3% (порівняно з 2018 р. зростання на 10,2%).

У сфері послуг найбільшу частку в експорті України до ЄС становлять транспортні послуги – 30,9% (порівняно з 2018 р. зростання на 4,0%), послуги з переробки матеріальних ресурсів – 24,5% (порівняно з 2018 р. зростання на 0,8%), послуги у сфері телекомунікацій – 23,1% (порівняно з 2018 р. зростання на 18,8%), ділові послуги – 13,3% (порівняно з 2018 р. зростання на 7,6%); в імпорті – транспортні послуги – 24,8% (порівняно з 2018 р. зростання на 4,1%), ділові послуги – 22,2% (порівняно з 2018 р. спад на 4,1%), послуги, пов'язані з подорожами – 15,8% (порівняно з 2018 р. зростання на 31,5%), роялті та інші ПІВ – 12,6% (порівняно з 2018 р. зростання на 12,3%), послуги у сфері телекомунікацій – 9,4% (порівняно з 2018 р. зростання на 5,6%).

Окрім сфери зовнішньоторговельних відносин, реформи, передбачені Угодою про ЗВТ, стосуються й інших секторів, зокрема покращення загального бізнес-клімату в Україні, зокрема щодо боротьби з корупцією, що, своєю чергою, збільшить довіру інвесторів.

Імплементация положень Угоди про ЗВТ дає Україні можливість диверсифікувати свою економіку та рухатися до більш сучасної моделі, зокрема до розвитку динамічного сектору послуг та збільшення кількості малих і середніх підприємств.

У перспективах розвитку співробітництва України та ЄС уряд нашої країни наголошує на пріоритетності таких першочергових завдань, як [5]:

- оновлення додатків до Угоди про асоціацію
- цифровий порядок денний
- інтеграція енергетичних ринків
- впровадження політик Європейського Зеленого курсу;
- важливості діалогу щодо логістики та транспорту.

Оновлення додатків до Угоди про асоціацію передбачає поглиблення секторальної інтеграції, а також оновлення торговельних умов в частині тарифних та нетарифних обмежень. Особливо останнє стосується збільшення обсягів тарифних квот ЄС для вітчизняного експорту (переважно це продукція аграрного сектору), а також відміну нетарифних технічних бар'єрів, які мають обмежувачий вплив на торгівлю України з ЄС.

Гостро стоїть питання гармонізації українських систем ринкового нагляду, стандартизації та органів оцінки відповідності з технічними регламентами, директивами, нормами та вимогами законодавства ЄС.

Важливим кроком на шляху покращення доступу до ринку ЄС має так званий «промисловий безвіз», тобто укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Угода АСАА). Укладення цієї Угоди надасть можливість вітчизняним експортерам промислової продукції отримати ДОСТУП на ринки ЄС на основі визнання українських результатів робіт з оцінки відповідності на їхню продукцію. До слова кажучи, таке визнання технічних сертифікатів повинно бути взаємним для обох сторін.

Фактично Угода повинна забезпечити зменшення (а частково й ліквідацію) технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС і включати наступні положення:

- вимоги українських технічних регламентів до продукції повинні бути ідентичними до вимог відповідних директив ЄС;
- стандарти, що надають презумпцію відповідності вимогам технічних регламентів, повинні бути ідентичними до відповідних європейських гармонізованих стандартів;
- вимоги до органів сертифікації в Україні повинні бути ідентичними до вимог до нотифікованих органів в ЄС;
- українські виробники отримають право нанесення на продукцію європейського знаку відповідності «СЕ».

За визначенням українського уряду, пріоритетними для Угоди АСАА секторами промислової продукції є низьковольтне електричне обладнання, електромагнітна сумісність обладнання, безпека машин [6].

Підсумовуючи, важливо зазначити, що сучасний етап співробітництва України з ЄС визначається Угодою про асоціацію, зокрема в економічній сфері Угодою про ЗВТ. Імплементация Угоди розрахована на 10-річний період, тому сьогодні оцінити результати можна лише приблизно, хоча зроблено немало. Найкращі результати співробітництва досягнуто у зовнішньоторговельній сфері, припливові інвестицій сприятиме стійке економічне середовище і політична стабільність, тож успіх України залежатиме лише від результативності дій уряду самої країни.

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Україна виконала 45% зобов'язань Угоди про асоціацію – Стефанішина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3093734-ukraina-vikonala-45-zobovazan-ugodi-pro-asociaciu-stefanisina.html>

3. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk

4. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2d47dab0-2594-4372-836c-2b636928f34a&title=BiuletynPotocznegoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas>

5. Ольга Стефанішина: У торгівлі і політичних питаннях Україна-ЄС не повинно бути жодних бар'єрів / Урядовий портал. Єдиний портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/olga-stefanishina-u-torgivli-i-politichnih-pitannayah-ukrayina-yes-ne-povinno-buti-zhodnih-baryeriv>

6. Доступ українських товарів до ринку ЄС. Угода АСАА / Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnioekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/dostup-ukrayinskih-tovariv-do-rinku-yes-ugoda-asaa>

ПОСИЛЕННЯ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНІЧНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНСЬКИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ ДЛЯ ВИХОДУ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ

© Задоріжна І.- М.В., Руда М.В.

Укріплення та зміцнення співпраці між Україною та ЄС є надзвичайно важливим компонентом у веденні економічних відносин для нашої держави. Інтеграція на європейський ринок відкриває безліч можливостей національним виробникам і забезпечує більші масштаби для реалізації продукції. Важливим етапом у посиленні співпраці є урахування інтересів та принципів держав, які будуть брати участь у даному процесі.

Найбільшим зовнішньоторговельним партнером України є ЄС, адже 41,5 % від загального зовнішньоторговельного обороту нашої країни припадає на 27 країн-членів Європейського союзу [1].

Для того, щоб продукція на іноземних ринках була конкурентоспроможною, то потрібно дотримуватись усіх стандартів якості та орієнтуватись на світові вимоги. Українські виробники зацікавлені у розширенні ринків збуту і готові удосконалюватись та модернізувати виробничі процеси для досягнення відповідного рівня. Стандарти сприяють розвитку вільної торгівлі та викладаються таким чином, щоб їх неможливо було використовувати з метою введення в оману споживачів продукції чи надавати перевагу виробнику продукції або продукції залежно від місця її виготовлення.

Зона вільної торгівлі України з ЄС спричинила збільшення товарообміну в рази. Скасування мита на імпорту українських товарів, застосування безмитного експорту в рамках тарифних квот впливає на обсяг реалізації продукції. Саме тому впровадження технічних стандартів відіграє велике значення [2]. Вітчизняні виробники, які запровадили європейські стандарти, змушені були підняти ціни, щоб компенсувати витрати на підвищення якості продукції, але це варте того, бо невимовним плюсом для вітчизняних підприємств є підвищення технічного рівня виробництва, адже він потребує удосконалення.

Перед українськими виробниками постає три завдання, при вирішенні яких, співпраця між Україною та ЄС має дати продуктивні результати. По-перше, потрібно реалізувати у відповідний проміжок часу стратегію випереджального розвитку. По-друге, опанувати інноваційні моделі з метою істотного підвищення конкурентоспроможності, утвердження України як високотехнологічної держави. По-третє, забезпечити надійні передумови скорочення розриву в рівні та якості життєвих та технічних стандартів із країнами ЄС [3].

Із січня 2016 року між Україною та Євросоюзом запрацювала зона вільної торгівлі. Українські виробники отримали можливість експортувати до Європи 98% товарів без сплати мита на кордоні, хоча деякі категорії лише у межах квот (приміром, пшениця, кукурудза, томати, мед, сік). Український бізнес отримав миттєве зниження тарифних бар'єрів – те, що раніше здорожчувало українські товари на європейському ринку. Однак окрім тарифних є ще нетарифні перешкоди [4].

З метою повноцінного економічного "входу" на європейський ринок зі 500 мільйонами споживачів, Україна зобов'язалася виконати "домашнє завдання". Зокрема, привести технічні вимоги та стандарти для товарів, що перебувають в обігу на українському ринку, у відповідність до європейських, а також змінити процедури державного нагляду за дотриманням цих вимог.

Стандарти – це рекомендації, як виконати всі вимоги регламенту для конкретного товару, наприклад, для холодильника чи для столу. Вони добровільні. Тобто виробник може використовувати власний стандарт, але у цьому випадку має довести, що він не протирічить регламенту і відповідає суттєвим вимогам щодо безпечності.

Коли всі українські вимоги до товарів та процедури нагляду відповідатимуть європейським, а Євросоюз довірятиме Україні та її органам нагляду, вітчизняним компаніям у перспективі не потрібно буде двічі отримувати сертифікати та інші подібні документи для експорту. Для тих компаній, які вже експортують, це зекономить час і гроші, адже достатньо буде пройти процедури один раз. Для внутрішніх виробників це відкриє європейський ринок і полегшить доступ до інших світових ринків.

Перспектива тісної співпраці на засадах запровадження нашими виробниками новітніх європейських стандартів управління якістю повинна забезпечити прибуткові результати. Це свого роду високоокупні інвестиції в майбутнє. Таким чином, більше українських компаній зможе завоювати на іноземному ринку високі позиції.

1. Стандартів боятися – у ЄС не ходити [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zn.ua/ukr/macrolevel/standartiv-boyatisya-u-yes-ne-hoditi_.html

2. Радзівська С.О. Конкуренстоспроможність та інтеграційні перспективи України / С.О. Радзівська. – К.: Знання України, 2012. – 344 с.

3. Романова Т.В. Стандартизація української продукції при виведенні на європейський ринок / Т.В. Романова, О.А. Волошина, О.О. Гавриленко // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наук. фах. вид. – 2015. – № 8. с. 603-608. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-8-2015>.

4. Вихід вітчизняних виробників на ринок ЄС: коментарі ДЗЗУ – провідного українського експортера зварювального обладнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://paton.ua/news/smi_o_nas/vihid_vitchiznjanih_virobnikiv_na_rinok_es_komentari_dzзу_l_providnogo_ukra_inskogo_eksportera_zvarjuvalnogo_obladnannja.html

Короленко Н.В.

Одеський національний економічний університет

ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄС: ЛОГІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

© *Короленко Н.В.*

Регіональна інтеграція стала однією з основних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Сучасна світова економіка характеризується посиленням ризикових обставин, що обумовлено пандемією. Міжнародної інтеграція, яка проявляється у створенні міждержавних об'єднань на основі угод про лібералізацію умов торгівлі, може бути ефективним шляхом щодо подолання наслідків сучасної глобальної кризи.

Зона вільної торгівлі є найбільш поширеною формою інтеграції у сучасному світі.

Визначення зони вільної торгівлі (ЗВТ), як форми та угоди, можна розглядати з позиції синергичного підходу, тобто матиме місце інтеграція вигод від об'єднання стратегій і ефекту масштабу. В цьому випадку, формування регіонального об'єднання як системи, та отримання синергичного ефекту можливе лише за умови зміцнення зв'язків між господарствами країн-учасниць, тобто усунення обмежень.

З часом зміст торговельних угод істотно змінився. Зокрема, основна увага зосереджена на переході від торговельних угод, що зосереджуються головним чином на лібералізації торгівлі товарами, до більш глибоких торговельних угод, що також лібералізують торгівлю послугами, ринки державних закупівель та трансграничні інвестиції. Для позначення таких зон використовується термін DCFTA (Deep and Comprehensive Free Trade Area) або Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) [1, с. 839]. Фактично ПВЗВТ є ЗВТ з елементами спільного ринку, однак, не включають в себе елементи митного союзу. ПВЗВТ, крім скасування тарифів і кількісних обмежень у взаємній торгівлі партнерів, передбачає часткову лібералізацію руху факторів виробництва і гармонізацію законодавства.

Майже весь світовий бізнес в наступний час залежить від Китаю. Так, у листопаді 2020 року Китай, попри торговий конфлікт зі США, уклав з 14 країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону найбільшу у світі угоду про вільну торгівлю, після переговорів, що тривали вісім років.

На частку учасників угоди "Всебічне регіональне економічне партнерство" (RCEP) припадає майже третина світової економіки – 29%. Це трохи менше, ніж частка Євросоюзу (33%), але експерти впевнені, що показник RCEP найближчим часом зросте. На території країн-учасниць угоди проживають 2,2 млрд осіб.

Торговельні угоди мають важливу потенційну роль у зменшенні політичної невизначеності та підвищенні довіри чи покращення реформ.

Європейська інтеграція – це шлях перетворення економіки України, подолання технологічної відсталості, удосконалення міжнародної логістики країни, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

В умовах пандемії, а також світової кризи є ефективними засоби, які представляють собою мікс міжнародних заходів маркетингового і логістичного характеру.

Для успіху у світовій торгівлі, крім впровадження новітніх технологічних напрямків (роботехніки, «зеленої» економіки та ін.) в національній економіці, необхідно з метою підвищення міжнародної конкурентоспроможності, використовувати такі логістичні концепції, як: Just-in-time, QR (Quick Response Relatalling), CALS, які покращують ефективність логістичних потоків.

Умовами розвитку міжнародної логістики є інтеграція і партнерство з логістичними посередниками, вдосконалення глобальної мережі дистрибуції, створення надійних систем телекомунікацій, контролю і моніторингу поставок, вибір ефективних методів управління, засобів транспортування та ін.

Сучасний розвиток сервісної логістики у світовому господарстві зачіпає вже не тільки сферу послуг, але і інші сфери діяльності, що вимагає відповідного теоретичного відображення, і дає підставу до розширення загальної логістичної концепції.

Логістика в Україні займає важливе місце, як одного з центрів розвитку логістичних послуг в Європі, на її території знаходяться декілька морських та річкових портів, діяльність яких безумовно пов'язана з логістичним управлінням.

Отже, ЗВТ між Україною та ЄС є широкомасштабною за змістом торговельною угодою, предмет якої виходить далеко за межі лібералізації тарифів. А Угода про Асоціацію з ЄС стає, насамперед, «дорожньою картою» щодо переходу функціонування української економіки на нові стандарти та впровадження новітніх інструментів сервісної логістики.

Хоча українська економіка стає частиною одного з найбільших у світі ринків товарів та послуг ЄС, проте миттєвих результатів після введення ЗВТ у дію чекати не варто, оскільки на ці процеси впливає велика кількість різних чинників, як наприклад, сучасна пандемія 2020 року, яка є форс-мажорною.

1. Hoekman B. and Ozden C. The EuroMediterranean Partnership: Trade in Services as an Alternative to Migration? / B. Hoekman & C. Ozden. Journal of Common Market Studies. – 2010. – 48 (4). – P. 835—58.

2. Korolenko N.V., Osypenko V.P. «THE MODERN THEORETICAL FEATURES OF NON-TARIFF BARRIERS IN INTERNATIONAL TRADE / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=8&w=N.+V.+Korolenko>

3. Д. Горюнов. "Китай" на Дніпрі: COVID-19 перекроїть мирову економіку, это шанс для Украины. Как им воспользоваться. – Режим доступу: https://project.liga.net/projects/investors_china/

Коць І.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОЛІНГОВОЇ СПІВПРАЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗАМОВНИКІВ

© Коць І.І.

Логічною тенденцією європейської інтеграції України є активізація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств на теренах Європейського Союзу. Однак далеко не усі українські суб'єкти господарювання спроможні самостійно вийти на європейські ринки та успішно функціонувати. Здебільшого це зумовлено відсутністю достатнього фінансового забезпечення, налагоджених партнерських зв'язків за кордоном, низьким рівнем конкурентоспроможності вітчизняної продукції на європейських ринках, тощо. Крім того, багато із українських товаровиробників характеризується нестабільним або кризовим фінансовим станом, неповною завантаженістю виробничих потужностей, неефективністю чи згортанням виробничої діяльності, застарілістю майнового складу, масовими звільненнями працівників, тощо. Для вирішення таких проблем доцільно запроваджувати толінгову діяльність, в межах якої вітчизняний суб'єкт господарювання виконуватиме роль переробного підприємства, тоді як європейський замовник виступатиме власником давальницької сировини.

Не зважаючи на існування чималої кількості сумнівів щодо доцільності реалізації толінгових операцій, що здебільшого пов'язані із виготовленням вітчизняними підприємствами продукції для іноземних замовників та відповідно відсутністю права власності на неї, толінгова діяльність характеризується істотними перевагами для українських товаровиробників. В умовах існування критичних проблем виробничо-господарської діяльності налагодження толінгової співпраці дає змогу переробним підприємствам не лише відновити стабільне функціонування, але й забезпечити зайнятість персоналу, завантаження виробничих потужностей, оновлення майнової бази, впровадження прогресивних виробничих технологій, здобуття зарубіжного досвіду, покращення фінансового стану, тощо. Це може послужити у перспективі підґрунтям для відновлення вітчизняним підприємством самостійної виробничо-господарської діяльності та забезпечення прогресивного розвитку.

Як свідчить практика толінгової діяльності, європейські власники давальницької сировини зацікавлені у налагодженні співпраці із вітчизняними переробними підприємствами. Це обґрунтовується нижчими витратами на оплату праці в Україні порівняно із європейськими державами, наявністю висококваліфікованого персоналу, нижчою вартістю енергетичних та сировинно-матеріальних ресурсів, вигідним географічним розташуванням України, наявністю значної кількості підприємств із великими незавантаженими виробничими площами, складськими приміщеннями, обладнанням, транспортною базою, тощо.

Слід зазначити, що поряд із перевагами здійснення толінгових операцій як для вітчизняних переробних підприємств, так і для європейських замовників існує чимало проблем, які ускладнюють реалізацію толінгової діяльності. Мова йде, насамперед, про військово-політичну та економічну нестабільність в країні, що є ключовими демотивуючими чинниками для іноземних власників давальницької сировини при виборі

переробного підприємства. Крім того, на сьогодні існує чимало неузгодженостей та невідповідностей у вітчизняному законодавстві, зокрема щодо митного оформлення давальницької сировини, готової продукції, відходів, оподаткування толінгових операцій, тощо.

Крайнік О.М.

Національний університет «Запорізька політехніка»

УКРАЇНА ТА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

© *Крайнік О.М.*

Якщо країна інтегрується у світовий економічний простір, то формування ринкової економіки буде більш результативним. Для цього процесу потрібно використовувати різноманітні форми економічного співробітництва, такі як обмін технологіями, обмін капіталами, виробничу кооперацію.

Намір України розбудувати відносини з ЄС був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «про основні напрями зовнішньої політики України». Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. [1]

Для того, щоб Україна стала на шлях набуття повноправного членства в ЄС. Вона повинна створити економічні і правові передумови для початку переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також враховувати умови вступу, які мають назву «Копенгагенські критерії», які представлені на рисунку 1:

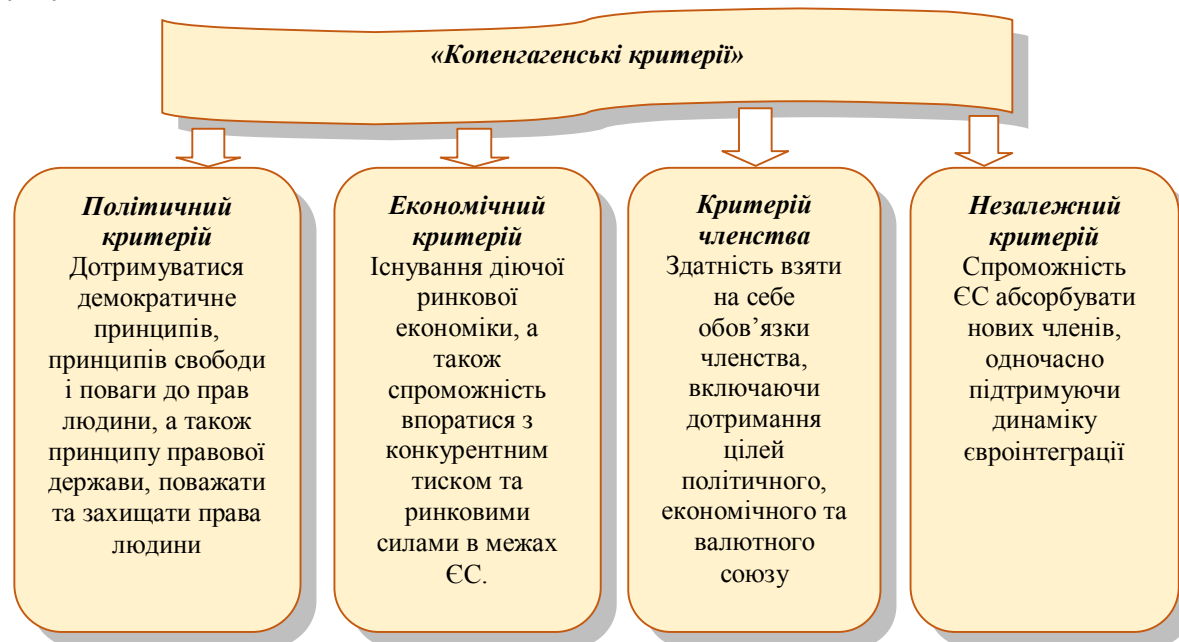

Рис 1. Умови вступу до ЄС під назвою «Копенгагенські критерії».

Європейський вибір України залишається стратегічним курсом.

Вивченню різних аспектів економічного співробітництва України приділяється велика увага вітчизняними вченими. Зокрема, це висвітлено в працях таких вчених як: Ф. Барановський, О.Ковальова, М. Михальченко, В. Столяров, І. Москалюк, І. Березовська, І. Черкаський, Т. Сергієнко.

Економічна ситуація України на сучасному етапі розвитку, ускладнена рядом проблем. Одним із вирішальним фактором цих проблем є співпраця з ЄС. Україна наполегливо упродовж останнього десятиріччя бажає наблизитися до європейських стандартів. Для цього потрібно здійснювати послідовне та виважене реформування соціальних та економічних сфер. Робити більш ефективним процес наближення законодавства України до законодавства ЄС, а також реалізовувати положення Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС та його членами. [3, с.445]

Дуже важливим моментом є сприяння розвитку торгівлі та інвестицій, забезпечувати підґрунтя для взаємовигідного соціального, фінансового, економічного, науково-технологічного та культурного співробітництва. Перспективи подальшого розвитку також залежать від підтримки зусиль України щодо зміцнення розвитку її економіки, демократії та завершення переходу до ринкової економіки. [4, с. 259]

Вдосконалення зовнішніх економічних зв'язків України пов'язані з проникненням та зміцненням на зовнішніх ринках товарів а послуг позицій національного товаровиробника, посиленням її конкурентоспроможності, збільшення її експорту, надходжень іноземних інвестицій. Для України співробітництво з ЄС – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій, освоєння новітніх технологій, а також створення нових робочих місць, вихід на світові ринки. [2]

На сьогодні Україна є провідним одержувачем грантів від Інвестиційного фонду сусідства. Цей фонд надає фінансування у формі грантів для того, щоб підтримати інвестиційні операції, які здійснюються під керівництвом європейських фінансових установ.[3]

Підводячи підсумок даного дослідження, зазначимо, що нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту для України відкриває європейський вибір. Він надає можливості економічного розвитку, у світовій системі міжнародних відносин дає зміцнення позицій України.

1. Історія становлення відносин Україна – ЄС // Міністерство Юстиції URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.

2. І Беззуб Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stand-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350.

3. Sergienko T., Kraynik O., Berezhnaya O. Socio-economic components of the integration policy of modern ukrainian society in the conditions of information-psychological warfare // Published by the University of Economics in Bratislava. Peer-review under responsibility of the Organizing Committee of EDAMBA 2020. Any remaining content and linguistic errors fall under sole responsibility of the authors, 2020. – С. 443-450.

4. Сергієнко Т.І. Вплив деструктивних явищ на соціально-економічний розвиток українського суспільства в сучасних умовах // СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (21-22 червня 2019р.) Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного; за загальною редакцією д.т.н. професора Надикто В.Т. – Мелітополь: ФОП Одрог Т.В. 2019. –Частина 2. – 420 с. – С. 258-260.

Мазурик М.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

© Мазурик М.М.

В сучасних умовах розвитку глобалізації та інтеграції світової економіки Україна як велика європейська держава з високим економічним потенціалом не може залишитися осторонь світових процесів. Відповідно, входження України до світової економічної спільноти являється досить вагомим пріоритетом розбудови нашої держави. Відносини з Європейським Союзом набувають для України особливого значення при визначенні власних перспектив і резервів для підвищення рівня міжнародних торговельних контактів та рівня конкурентоздатності вітчизняної економіки на світовому ринку. Співпраця з Європейським Союзом дає неоціненний результат, який є очевидним. Це і доступ до світових ринків, інформаційних технологій, і розширення участі у міжнародних інвестиційних процесах, і освітні програми допомоги, вдосконалення транспортних та телекомунікаційних систем.[1]

Першою правовою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.). Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалогу між Україною та ЄС на політичному та секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства (*acquis communautaire*) у визначених секторах української економіки. У рамках УПС було визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.[5]

Варто зазначити, що причиною зближення між Європейським Союзом та Україною є Угода про асоціацію та глибоку й всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ), яка підписана у 2014 році, сприяючи розвитку тісніших політичних відносин, сильніших економічних взаємозв'язків та поважного ставлення до спільних цінностей.

Положення про ГВЗВТ є важливою віхою в розвитку двосторонньої торгівлі та пропонує нові економічні можливості для обох сторін. Українські підприємства отримують привілейований доступ до

найбільшого єдиного ринку у світі, так як і підприємства ЄС отримують полегшений доступ до українського ринку та створення нових відносин з постачальниками й партнерами.[2]

За результатами 1-го півріччя 2020 року ЄС залишається ключовим торговельним партнером України із часткою 40,8% (у 2019 р. – 40,1%). За даними Держстату України, обсяг торгівлі товарами і послугами з ЄС знизився на 14,8% відносно аналогічного періоду 2019 року та становив 22 млрд. дол. США. Протягом цього періоду обсяг експорту товарів та послуг до ЄС знизився на 14,7% та становив 10,5 млрд. дол. США. Обсяг імпорту товарів і послуг з ЄС знизився на 14,2% та становив 11,5 млрд. дол. США. Негативне сальдо торгівлі з ЄС за підсумками 1-го півріччя 2020 року складає до -1 млрд. дол. США. При цьому сальдо торгівлі товарами становить -1,8 млрд. дол. США, а сальдо торгівлі послугами залишається позитивним і складає 0,8 млрд. дол. США(рис.1). [3]

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з Європейським Союзом за 2019 –2020 рр.

Показники	2019	2020	Відхилення
Загальний обсяг торгівлі	\$ 52,6 млрд	\$ 22,0 млрд	↓14,8%
Експорт	\$ 24,0 млрд	\$ 10,5 млрд	↓14,7%
Імпорт	\$ 28,6 млрд	\$ 11,5 млрд	↓14,2%
Сальдо	-\$ 4,6 млрд.	-\$ 1,0 млрд	

До основних товарних категорій українського експорту 2020 року в ЄС належать: чорні метали – 15,5% (↓21,3%); зернові культури – 12,8% (↓30,7%); жири та олії – 11,2% (↑30,0%); електричні машини – 10,9% (↓21,0%); руди, шлаки – 7,0% (↓40,4%); деревина і вироби з деревини – 5,5% (↓13,5%); реактори ядерні, котли, машини – 3,1% (↑4,8%); енергетичні матеріали – 3,0% (↓29,1%).

У імпорті з ЄС до України у 2020 році домінують такі товарні категорії: реактори ядерні, котли, машини – 12,6% (↓16,4%); засоби наземного транспорту, крім залізничного – 10,2% (↓34,2%); енергетичні матеріали – 8,4% (↓29,2%); електричні машини і устаткування – 7,9% (↓7,9%); фармацевтична продукція – 7,7% (↑9,4%); пластмаси, полімерні матеріали – 5,8% (↓4,5%); різноманітна хімічна продукція – 4,7% (↓15,1%); папір та картон – 2,6% (↓10,9%).

Підсумовуючи, потрібно відмітити, що у товарній структурі зберігаються тенденції до експорту Україною переважно сировинних та базових товарів та імпорту з Європейського Союзу промислової, машинобудівної, а також хімічної продукції з більшою часткою доданої вартості. Відповідно, основним завданням українських експортерів є збереження на ринках країн ЄС частки української продукції металургійної та металообробної промисловості. Європейський ринок є перспективним для нарощування обсягів експорту продукції сільського господарства за умов наявності відповідних сертифікатів та відповідності стандартам європейського внутрішнього ринку. В плані економічного співробітництва з країнами-членами ЄС необхідним є формування таких заходів, при яких розвиток торгівлі, розширення економічного співробітництва в галузях, що становлять взаємний інтерес, здійснюється на основі рівності, взаємної вигоди і міжнародного права. Це сприятиме створенню сприятливих умов для збільшення експорту українських товарів на ринку ЄС та забезпечить можливості збалансувати сальдо двосторонньої торгівлі. Отже, основними формами економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом є торгівля товарами та послугами, а також інвестиційна діяльність. Дослідження спільної торговельної та інвестиційної політики з ЄС має особливе значення для України, оскільки дає можливість більш ефективно використовувати її можливості з метою сприяння сталому розвитку країни та інтеграційному зближенню з Європейським Співтовариством.

1. Електронний ресурс: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5899/6649>

2. Електронний ресурс: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-10/EAP%20FACTSHEET%20UKRAINE_UKR.pdf

3. Електронний ресурс: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobotnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ukrayina-yes>

4. Електронний ресурс: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2d47dab0-2594-4372-836c-2b636928f34a&title=BiuletенPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas>

5. Електронний ресурс: <https://adm.dp.gov.ua/gromadyanam/pamyatki-ta-poradi/ukrayina-yes/vidnosini-ukrayina-yes>

РОЗВИТОК РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

© Міліщук К.

В умовах сьогодення міжбанківське кредитування є важливим джерелом підтримки платоспроможності та ліквідності банківських установ у різних країнах світу. На міжбанківському ринку функціонують чимало «гравців», розв'язуючи свої проблеми та завдання і досягаючи своїх цілей. Як зазначено у праці О.С. Шевченка [1], залучення ресурсів через міжбанківський ринок має низку переваг порівняно із іншими такими потенційними джерелами, а саме:

- надійність повернення позичених коштів, на відміну від інших позичальників, значно вища, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками;
- швидкість отримання (мобільність), адже в разі виникнення потреби у ресурсах можна в будь-який момент отримати кошти від інших банків, які мають вільні кошти;
- короткостроковий характер – на відміну від інших джерел поповнення ресурсної бази, міжбанківські кредити в разі необхідності можна залучати на досить короткий термін.

Р.В. Михайлюк трактує ринок міжбанківських кредитів як «частину ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, з використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування» [2, с. 154]. Основними елементами такого ринку є [3, с. 105]:

- учасники ринку (банки) – продавці і покупці;
- набір фінансових інструментів – короткострокові кредити, депозити;
- організація розгалуженої інфраструктури ринку – система комунікацій, інформаційна система, електронні платежі;
- керівні органи, які здатні вплинути на конкуренцію.

В історичному ракурсі виокремлюють низку етапів розвитку міжбанківського кредитного ринку в Україні, зокрема [4, с. 134-136]:

1. 1991–1994 рр. – становлення міжбанківського кредитного ринку.
2. 1995–1998 рр. – розвиток міжбанківського кредитного ринку.
3. 1999–2004 рр. – в Україні спостерігалася загалом позитивна динаміка основних макроекономічних показників – зростання реального обсягу ВВП, сповільнення темпів інфляції, курсова стабільність.
4. 2005–2007 рр. – «кредитний бум» призвів до того, що банки, ігноруючи ліквідність, намагалися надавати якомога більше кредитів.
5. 2008–2009 рр. На цьому етапі відбувається згортання міжбанківського кредитного ринку. Банківська криза чи криза ліквідності внесла свої корективи у розвиток як банківської системи, так і економіки не лише України, а й світу.
6. 2010-2013 рр. – відбувається покращення економічної ситуації в Україні загалом і грошово-кредитного ринку, зокрема.
7. З 2014 р. і до нині – Україна перебуває в економічній кризі та поступово спостерігається тенденція стабілізації економічної ситуації.

Аналізуючи обсяги міжбанківського кредитування за 2015-2019 рр. (рис. 1), можна зробити висновок, що зростання таких обсягів у 2017 р. свідчить про використання ресурсів міжбанківського кредитування першочергово як джерела залучення відносно дешевого капіталу. Банки використовували міжбанківський ринок переважно для покриття дефіциту ліквідності.

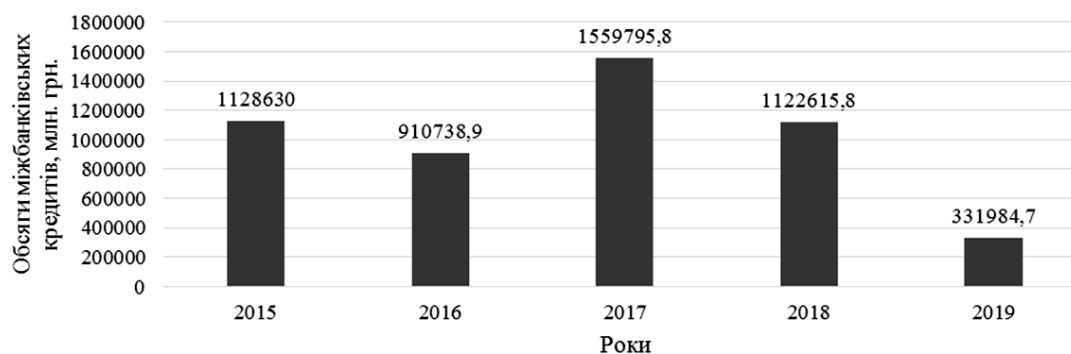

Рис.1. Динаміка обсягу міжбанківських кредитів в Україні за період 2015-2019 рр. [5]

Рис. 1 також показує існування величезних проблем подальшого розвитку ринку міжбанківського кредитування в Україні. Очевидним є те, що «корінь» проблеми пов'язаний перш за все з низьким рівнем ділової активності у бізнес-середовищі України. За цих умов якраз перспективи слід бачити в співробітництві між Європейським Союзом та Україною, що повинно дати новий поштовх у тому числі й у розвитку ринку міжбанківського кредитування в Україні.

1. Шевченко О.С. Розвиток ринку міжбанківського кредитування в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/23april2017/28.pdf>.

2. Михайлюк Р. В. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні / Р. В. Михайлюк // Вісник НУВГП. – 2017. – № 2 (38). – С. 152-158.

2. Крупка М.І. Банківські операції: навч. посібн. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 312 с.

4. Сулима М.О. Етапи розвитку вітчизняного міжбанківського кредитного ринку / М.О. Сулима, С.В. Андрос // Бізнес-інформ. – 2016. – № 7(2). – С. 134-136.

5. Основні показники стану міжбанківського кредитного ринку / Щоденні данні Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578.

Моторнюк У.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДОСВІД КРАЇН ЄС

© Моторнюк У.І.

Валютне регулювання в Україні передбачає діяльність Національного банку України та в установлених цим Законом випадках Кабінету Міністрів України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами [1].

У 2014 році Україна взяла зобов'язання в межах адаптації національного валютного законодавства до норм і стандартів ЄС. Дане положення було закріплено Угодою про асоціацію із ЄС від 27.06.2014 р. Інструменти валютного регулювання в Україні відповідно до даної Угоди повинні забезпечувати проведення зовнішньоекономічних розрахунків у валюті між суб'єктами господарювання та покривати можливі ризики. Принциповою відмінністю від раніше діючих методів регулювання є створення умов для економічних суб'єктів, які надають свободу у прийнятті рішень, що відповідають національним інтересам країни. Валютне регулювання спирається на норми міжнародного права [2].

З метою формування нової ліберальної системи валютного регулювання прийнято Закон України «Про валюту і валютні операції» (далі – Закон). Метою Національного банку України є поступове зняття всіх валютних обмежень і перехід до режиму вільного руху капіталу. Вдосконалення нормативно-правової бази валютного регулювання розширює можливості суб'єктів господарювання ефективно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій в економіку України. Ці зміни сприяють законодавчому забезпеченню державної валютної політики, розвитку валютного ринку України.

Згаданий Закон став центром валютного регулювання, замінивши собою розгалужену систему нормативно-правових актів, яка існувала в минулому. Втратив чинність Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» №15-93 від 19.02.1993 р., Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» №185/94-ВР від 23.09.1994 р., а також низка інших підзаконних нормативно-правових актів з питань платіжної дисципліни, повернення в Україну валютних цінностей тощо [3].

З прийняттям Закону «Про валюту і валютні операції» Україна офіційно підтвердила курс на лібералізацію валютних відносин. При цьому важливим є врахування досвіду Європейських країн, зокрема, країн Центральної та Східної Європи (далі – ЦСЄ).

Країна-сусід Польща має власну історію становлення валютного законодавства. З 90-тих років минулого століття Банк Польщі активно використовує курсову політику для боротьби з інфляцією. Однією з перших реформ можна вважати введення фіксованого обмінного курсу для п'яти найвпливовіших валют, щоб стримати інфляцію. Водночас надходження від приватизації та обмеження монетарної політики польського уряду в 2000—2001 рр. допомогло зміцнити обмінний курс злотих і вплинуло на приплив іноземного капіталу. Закон «Про іноземну валюту» від 27 липня 2002 р. скасував усі обмеження на рух коштів між Польщею та країнами Євросоюзу, ввівши нові обмеження по відношенню до країн, які не є членами ЄС, а уряд Польщі зміг досягнути стабільності валютного курсу, мобільності капіталу та грошової автономії [4].

Заслуговує на увагу досвід валютного регулювання та здійснення валютного контролю в державах Центральної та Східної Європи загалом. Так, здійснення експортно-імпортних операцій у державах ЦСЄ є загалом вільним, існує лише низка незначних обмежень залежно від країни. На відміну від України, в таких державах немає обмежувальних термінів щодо розрахунків у рамках виконання зовнішньоторговельних контрактів. Така операція, як відкриття рахунків резидентів за кордоном, згідно з новим Законом про валюту в Україні так само, як і в державах ЦСЄ, на сьогодні не містить обмежень на відкриття рахунків резидентами в інших країнах та переказ туди коштів, що наближає валютне законодавство України до правил проведення валютних операцій в розвинутих країнах. Що стосується транскордонних платіжних операцій, то у таких країнах, як Польща, Угорщина та Чехія немає жодних спеціальних обмежень на здійснення грошових переказів, однак є порогові суми, щодо яких є вимога здійснення транзакцій через банк або ідентифікації особи. У Польщі, наприклад, переказ, що перевищує 15 тис. євро, має обов'язково здійснюватись через банк [5, с. 6].

Таким чином, зміна валютного законодавства в Україні та курс на лібералізацію валютних відносин була здійснені з врахуванням досвіду країн Європейського Союзу та досвіду валютного регулювання країн Центральної та Східної Європи, зокрема. Даний процес потребує завершення, оскільки ряд обмежень поки що зберігаються, зокрема, резервування коштів за валютними операціями, встановлення граничних строків для здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями, запровадження лімітів на здійснення окремих валютних операцій, продаж частки іноземних надходжень та ряд інших обмежень. Врахування досвіду валютного регулювання країн ЄС на наступних етапах лібералізації валютного законодавства в Україні сприятиме активізуванню даного процесу напередодні вступу до ЄС.

1. Закон України «Про валюту і валютні операції» № 2473-VIII від 28.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19/ed20200428#Text>.

2. Москалюк Н. П. Валютне регулювання в Україні в умовах інтеграції до ЄС. Макроекономічне оцінювання публічного сектору в антикризовому управлінні: матеріали наукових прикладних досліджень освітньо-професійної програми 281 «Публічне управління та адміністрування» за 2017–2018 рр. Київ: КНЕУ, 2019. С. 102–124. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30349/MO_2019_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Бурковська А. В. Особливості валютного регулювання в Україні / А. В. Бурковська, В. М. Шевченко // *Modern Economics*. – 2019. – № 17. – С. 50-54. – DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-09).

4. Лавров Р. В., Садчикова І. В., Середюк І. О. Сучасні тенденції валютного регулювання в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 4–11. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.8.4. №8. С. 4–11.

5. Піонтківська І., Солтисьяк Р. Валютна лібералізація в Україні: крок у Європу. Офіційний веб-портал «Громадської синергії». URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/valyutna-liberalizatsiya-v-ukrayini-krok-u-uevgoru/>.

Мудра Я.А.

Хмельницький національний університет

СПРИЯННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМОБІЛЬНИХ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

© Мудра Я.А.

Співпраця України з країнами Європейського Союзу (далі – ЄС) регулюється рядом законодавчо-нормативних документів, які укладено та уніфіковано за основними напрямками адаптації законодавства України у транспортній сфері до законодавства ЄС. Зокрема, розробка нормативних актів, що регулюють діяльність транспорту в Україні відповідають директивам ЄС щодо транспорту, положенням Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ) і Світової організації торгівлі (СОТ), Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії ін.

У контексті гармонізації національного законодавства України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р схвалено Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року. Основним завданням стратегії є адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, що сприятиме лібералізації та взаємному доступу на ринки України та Європейського Союзу [3].

Міжнародні автомобільні вантажні перевезення – це основний вид перевезень, який застосовується малим та середнім бізнесом. Експортери в країні ЄС мають можливість бізнес-діяльності у 27 країнах ЄС з ринком понад 480 млн споживачів. Зважаючи на те, що ринок ЄС є інтегрованим та узгодженим спільними законодавчими актами, правила міжнародних транспортних вантажних перевезень мають уніфікований характер.

У 2018 році відбувся двосторонній діалог Україна-ЄС щодо зміцнення двосторонньої співпраці у транспортних відносинах. Попри обговорення необхідності пришвидшення реформ у транспортній сфері, прийняття Національної транспортної стратегії на 2030 рік (чинний від 30.05.2018 р), важливими для України були питання включання до TEN-T (Trans-European Transport Network), інвестиції в Бескидський тунель та реалізація проєктів щодо спрощення перетину кордону Україна-ЄС автомобілями, що здійснюють вантажні перевезення [6]. Перевагами TEN-T для України є: підвищення конкурентоспроможності українських транспортних коридорів, удосконалення логістики, спрощення формальностей у сфері транспорту між Україною та ЄС, дотримання принципів та програм ефективного використання інфраструктури, зниження шкідливого впливу транспорту на навколишнє середовище, підвищення енергоефективності та безпеки. У березні 2020 року для сприяння безпечній роботі водіїв для підтримки сталого товарообігу між країнами у період пандемії, ЄС у рамках TEN-T виробив рекомендації для сприяння безперешкодному руху вантажів, доступності товарів та основних послуг [4]. В основному рекомендації стосуються способів захисту та мінімізації часу проведення на території митниць та максимального дотримання соціальної дистанції. Дотримання рекомендацій дозволяє перевізникам не скорочувати обсяги перевезень і тим самим не зменшувати експортно-імпорتنі потоки між Україною та ЄС.

З 2019 року в рамках співпраці з ЄС та програми TEN-T Європейський інвестиційний банк продовжує фінансування проєкту щодо модернізації дорожньої інфраструктури в Україні. Підписаний договір про фінансування у сумі 450 млн євро, що прогнозовано спрямовується на фінансування нового будівництва доріг та відновлення дорожньої мережі уздовж найважливіших магістральних сполучень в Україні [7]. Проєкт реалізовується з 2007 року з дофінансуванням. Фінансування проєктів підвищить безпеку та допоможе модернізувати частини мережі, включені до розширеної TEN-T.

Вагомою складовою ефективного регулювання є впровадження та адаптація міжнародних стандартів до інструментів митного оформлення та механізму проходження митної процедури.

Важливим інструментом у регулюванні автомобільних вантажних перевезень є документи, які дають можливість перетину кордону при міжнародних вантажних перевезеннях. Протягом останніх років вони зазнали змістовних змін, а протягом 2020 року проєктні зміни активно впроваджувалися у діяльність.

Загалом, для вантажних міжнародних автоперевезень застосовують такі документи:

1) міжнародну автомобільну накладну (Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road – CMR), яка регламентується Конвенцією КДПВ (Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом), а форму наведено в листі № 16-2217/10-1300;

2) книжку МДП (Carnet TIR – Transports Internationaux Routiers), форму якої наведено в Конвенції МДП [2].

У 2008 році (м. Женева) до Конвенції CMR було додано протокол, який регламентує оформлення е-CMR, тобто електронних автомобільних накладних. Цей протокол набрав чинності 6 червня 2011 року, а офіційно був впроваджений у січні 2017 року при перетині кордону Іспанія-Франція [4]. Основними перевагами е-CMR є: скорочення витрат часу на оформлення; якісне і швидше адміністрування через скорочення часу на введення даних; уникнення необхідності обробки паперових документів, обміну факсами, копіями, листами, ін. Протягом 2020 року, зважаючи на світову пандемію COVID-19, за даними Міжнародного союзу автомобільного транспорту (IRU- International Road Transport Union) е-CMR почали використовувати на 80% більше. Україна приєдналася до Додаткового протоколу до Конвенції «Про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) про електронну накладну» 03.06. 2020 р. (Закон України від 03.06.2020 р. №660-IX) [1]. Чинності додатковий протокол в Україні набрав 03.09.2020 р.

Враховуючи стратегічне розташування України на перетині торговельних шляхів, використання нею е-CMR сприятиме підвищенню внутрішньої та міжнародної ефективності логістичних систем. Особлива ефективність спостерігається у процесі подолання COVID-19 шляхом істотного зниження транспортних витрат та зменшення фізичних контактів між водіями, замовниками та працівників митниці.

Система МДП – це єдина глобальна система митного транзиту, метою якої є максимальне спрощення перевезення товарів під митними печатками та пломбами в міжнародному сполученні та забезпечення необхідної митної безпеки й гарантії доставки товару до митниць призначення в країнах-учасницях Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів з використанням книжки МДП. З 2018 року Україна розпочала впровадження інноваційного проєкту eTIR при перевезеннях товарів інтермодальним коридором Україна – Грузія – Азербайджан -Казахстан. Після успішної реалізації заплановано розробку подібного проєкту інтермодальним коридором Польща-Угорщина-Чехія.

Необхідно зазначити, що eTIR як нове покоління глобальної системи митного транзиту так і е-CMR – цифрова накладна є інструментами цифрової трансформації та гармонізації міжнародних автомобільних транспортних операцій. Основними перевагами зазначених інновацій є забезпечення більшої прозорості та безпеки, економії транспортних витрат, підвищення конкурентоспроможності та зростання.

Таким чином, Європейський союз різносторонньо та різногалузево сприяє розширенню можливостей та підвищенню ефективності міжнародних автомобільних вантажних перевезень. Підтримка полягає у

консультаціях щодо адаптації та гармонізації діючих нормативно-правових норм, фінансуванні ряду проєктів, залучення до міжнародних організацій та максимального сприяння на рівні технічного інструментарію та механізмів міжнародних перевезень.

1. Закон України від 03.06.2020 р. №660-IX «Про приєднання України до Додаткового протоколу до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ) про електронну накладну». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-20#Text>

2. Автомобільні перевезення / Вісник «Офіційно про податки». URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100004963-avtomobilni-perevezennya>

3. Співробітництво у сфері транспорту / Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spirovitnictvo/transport>

4. Coronavirus: Commission presents practical guidance to ensure continuous flow of goods across EU via green lanes / European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_510

5. Facilitating trade and transit: e-CMR / IRU. URL: <https://www.iru.org/what-we-do/facilitating-trade-and-transit/e-cmr>

6. Joint Statement – Transport: EU and Ukraine to intensify cooperation / An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/transport/themes/international/news/>

7. Ukraine: EU bank supports road infrastructure upgrade with EUR 450m loan / EIB. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2019-320-eu-bank-supports-ukraine-s-road-infrastructure-upgrade-with-eur-450m-loan>

Передало Х.С., Огерчук Ю.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЗВИТОК УКРАЇНИ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

© Передало Х.С., Огерчук Ю.В.

Глобалізація, інтеграційні процеси, активізування міжнародної співпраці, діджиталізація та, водночас, посилення умов невизначеності, фінансова та трудова нестабільність, надмірне споживання ресурсів, погіршення стану екології, локальні війни, голод вимагають від країн світу співпраці щодо вирішення спільних набутих проблем з метою підтримання загального добробуту та економічного розвитку.

Саме з метою вирішення загальних світових проблем, які не обмежені кордонами, були розроблені 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) або глобальних цілей (ГЦ), які поряд зі 169 завданнями затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році у Нью-Йорку та набули чинності у січні 2016 року. Їх реалізація покладена в основу політики та фінансування ПРООН протягом 15 років. 17 ЦСР є ключовими орієнтирами для країн світової спільноти, охоплюють різні сфери життя і направлені на подолання бідності, голоду, нерівності, забезпечення якісної освіти, міцного здоров'я, гідної праці, чистої води, гендерної рівності, миру та справедливості, збереження екосистеми моря та суші, розвиток міст та спільнот, інфраструктури, партнерства, відповідального споживання [1, 2, 4].

Рішення щодо участі у реалізації ЦСР кожна держава приймає добровільно. Вони не носять примусовий характер. Однак, розуміючи їх важливість, Україна, як і інші члени – країни ООН, відразу приєдналася до глобального процесу і активно імплементує їх у стратегічну національну політику. З метою реалізації глобальних цілей з врахуванням національної специфіки в Україні протягом 2016 року було проведено 4 національних та 10 регіональних консультацій, в яких брало участь понад 800 осіб, серед яких були урядовці, дипломати, представники підрозділів ООН, економісти, бізнесмени тощо [2, 4].

Для забезпечення належного моніторингу виконання завдань за конкретними цілями сталого розвитку сформована низка показників, яких налічено понад 300 найменувань, при цьому кожна країна має також свої індикатори оцінювання прогресу в напрямку реалізації 17 ГЦ [2]. Зокрема, в Україні система ЦСР нараховує 86 завдань та 184 індикатори моніторингу до 2030 року, які висвітлені у [1, 3].

Україна зробила вже значний крок у підтриманні та імплементатії ЦСР у національну економіку. Наразі, у 2019 році було визначено відповідальність міністерств за станом реалізації ЦСР, прийнятий Указ Президента №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», сформовано систему моніторингу та систематизовано низку нормативних актів під ЦСР. У цьому ж році проведені дослідження показали прогрес за 15 з 17 показників. Як зазначено у [3] за 4 роки збільшилося позитивне сальдо зовнішньої торгівлі у 2,5 рази, зменшився рівень бідності, відбувалася освітня реформа тощо. Однак, у 2020 році пандемія внесла суттєві корективи у світову економіку. Так, через впровадженні карантинні заходи частка зайнятості населення суттєво знизилася в багатьох галузях. А згідно [5], за прогнозами Світового банку падіння вітчизняної економіки відбудеться на рівні – 5,5% у поточному році, а її ріст становитиме лише 1,5% у наступному 2021 році.

Однак, з метою успішної реалізації національних цілей в межах цілей сталого розвитку, слід враховувати проблеми, які утруднюють даний процес. До них можна віднести: прагнення отримання надприбутків будь-якою ціною; низький рівень можливості фінансування розроблених проєктів в рамках реалізації конкретних цілей сталого розвитку; мінімізування негативних глобальних кризових наслідків від існуючих проблем; прояв опору зі сторони цільових груп впливу на рекомендовані проєкти; низька інформованість щодо розроблених цілей серед представників влади на місцях тощо.

Вирішення їх вимагає низки заходів, які, в першу чергу, мають бути спрямовані на популяризацію глобальних цілей серед різних верст населення і оприлюднення проміжних результатів що їх виконання в ЗМІ, підтримання стартапів, спрямованих на реалізацію окремих цілей, кооперування діяльності різних організацій, наукових установ, представників бізнес – структур як в середині країни, так і активізування співпраці з науковцями та представниками бізнесу чи органів влади інших держав, зокрема ЄС, посилення контролю та відповідальності за невиконання встановлених завдань тощо.

Спільні зусилля України та інших держав ЄС в напрямку реалізації програм в системі ЦСР сприятимуть не лише подоланню наслідків пандемії, що охопила весь світ сьогодні, а також і подальшому розвитку у досягненні спільних цілей та національного добробуту.

1. Цілі сталого розвитку: Україна. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
2. Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments>
3. Добровільний національний огляд. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Цілі сталого розвитку-Добровільний національний огляд.pdf>
4. Цілі сталого розвитку. ПРООН в Україні URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>
5. Про падіння економіки та перспективи виходу з кризи URL: <https://suspilne.media/69848-spoilnenna-rostu-vvp-ta-bezrobitta-ekspert-rozpoviv-ak-ukrainska-ekonomika-perezive-pandemiu/>

Псуй М.С., Завербний С.А.

Національний університет «Львівська політехніка»

СТАНДАРТИЗУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРУВАННЯ

© Псуй М.С., Завербний С.А.

Початок 21 століття ознаменувався активізуванням процесів глобалізування, що охоплюють практично всі сфери суспільного життя. Важлива роль у реалізуванні цього процесу належить міжнародній торгівлі, що високо динамічно розвивається останніми десятиліттями, чинячи суттєвий вплив економіки країн світу. Саме міжнародна торгівля є найстарішою, найбільш розвинутою форм міжнародних відносин. Міжнародна торгівля опосередковує практично всі види міжнародного співробітництва. Саме вона являється однією із найважливіших форм міжнародних економічних відносин [1, с. 3, 12]. Важливим для спрощення реалізування виступає стандартизування цієї форми відносин. Проблематиці впливу стандартів, стандартизування на реалізування міжнародної торгівлі одним із перших було приділено В. Є. Новіцьким [2, с. 5-11]. Він розглянув стандартизування як чинник, передумову для взаємовигідного міжнародного співробітництва. Зокрема, саме даним вченим було проаналізовано міжнародні угоди (договори), вітчизняне законодавство за зазначеною тематикою, визначено рівень важливості гармонізування вітчизняних стандартів із міжнародними (зокрема, європейськими) задля успішного інтегрування України до світової (зокрема і європейської) системи торгівлі. Нарощування обсягів торгівлі, гармонійного економічного зростання для вітчизняних виробників продукції та послуг можливе завдяки ефективному входженню на єдиний європейський ринок. Цього можна легше досягнути шляхом мінімізування тарифних/нетарифних бар'єрів, що передбачатиме дотримання законодавства ЄС, практики технічних регламентів, стандартизування, метрології, акредитування, процедур оцінювання відповідності, системи нагляду за ринком (згідно із виконанням Угоди «Про асоціацію між Україною і ЄС»). Як показало аналізування звіту виконання цієї у 2018 р., загалом Україною виконано загалом лишень 52% зобов'язань, в той час як у сфері технічних бар'єрів у торгівлі виконання склало аж 70%. Аналізуючи вітчизняне законодавство у сфері стандартизування, можна стверджувати, що Україна на даний момент перебуває на етапі глобальних змін. Обґрунтоване стандартизування дозволить створювати сприятливі умови щодо збільшення обсягів експорту, зменшення рівня імпортозалежності, дозволить Україні прискорити євроінтеграційні процеси [1, с. 182]. Важливим кроком гармонізування українських стандартів має виступати процес формування, розвитку інформаційної бази даних із оцінювання відповідності в Україні, яка би відповідала європейській.

Запровадження європейських стандартів в Україні, перехід до європейської системи технічного регулювання, стандартизування вимагають комплексного підходу. Високо ефективний перехід до європейських стандартів відбуватиметься лишень за умови співпраці із регулюючими органами зі стандартизування, враховуючи реальну ситуацію та динамічність.

1. Давиденко Г.В. Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі України: дис... канд. екон. наук: 08.00.02 / Тернопільський національний економічний у-нт, Тернопіль 2020. 276 с.

2. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.

Пукас Ю.А.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

© Пукас Ю.А.

Бюджет Європейського Союзу (ЄС) є важливим інструментом фінансово-економічної політики ЄС та допомагає втілити в реальність глобальні цілі європейського суспільства. В основі формування бюджету ЄС закладена ідея про те, що об'єднання ресурсів країн-членів зробить Європу сильнішою і стане запорукою процвітання та миру на європейських теренах.

Метою формування бюджету ЄС є реалізація пріоритетів, про які домовились усі його країни-члени. Такий бюджет формує європейську додану вартість, підтримуючи дії, які відповідно до принципу субсидіарності та пропорційності можуть бути ефективнішими, ніж дії, що здійснюються на національному, регіональному чи місцевому рівнях [1]. Згідно із ст. 199 Римського договору ЄС повинен мати єдиний бюджет, оскільки це – головна фінансова база інтеграційних заходів. Бюджет ЄС є централізованим фондом грошових коштів країн-членів та водночас фінансовим планом формування та використання фінансових ресурсів ЄС. Специфікою бюджету ЄС є те, що він не може виконувати роль інструменту макро-економічної політики, тобто впливати на стабілізацію економік держав-членів [2]. Його доходи та витрати мають бути збалансованими, тобто не можна використовувати бюджетний дефіцит як інструмент поживлення сукупного попиту та інвестицій або зменшення безробіття.

При формуванні бюджету ЄС дотримується певних принципів (рис. 1) [2].

Принципи формування бюджету ЄС

Принцип єдності та принцип бюджетної точності означають, що доходи й витрати ЄС мають бути зведені в єдиному документі з метою ефективного обліку та контролю за витрачанням спільних коштів. Практика бюджетних відносин ЄС еволюціонувала відповідно до цього принципу, забезпечивши на сучасному етапі об'єднання всіх статей доходів і витрат у єдиний бюджет

Принцип щорічності передбачає розроблення бюджету строком на один рік, а також те, що операції за зобов'язаннями та платежами бюджету мають бути завершені упродовж поточного року

Принцип рівноваги вимагає, щоб доходи відповідали витратам бюджету. Тобто, не допускається дефіцитність бюджету, а також забороняється здійснення позик для покриття витрат. У випадку виникнення дефіциту (що є винятком із правил у європейській практиці) його розмір зараховується у видаткову частину бюджету наступного року. Як правило, бюджет зводиться із профіцитом і його активне сальдо переноситься в дохід бюджету наступного року

Принцип єдиної одиниці обліку полягає у тому, що бюджет складається, виконується та обліковується у єдиній одиниці — євро

Принцип універсальності передбачає незакріплення доходів бюджету за окремими статтями витрат. Усі доходи та витрати повною мірою включаються до бюджету ЄС без будь-якої прив'язки між собою

Принцип цільового характеру видатків потребує, щоб кожна сума асигнувань мала власне конкретне призначення й обґрунтування

Принцип ефективного фінансового управління полягає у врахуванні закономірностей функціонування економіки з метою досягнення ефективності формування та використання ресурсів бюджету ЄС

Принцип прозорості гарантує надання повної та точної інформації про складання й виконання бюджету.

Рис. 1. Принципи формування бюджету ЄС [2]

Щорічний бюджетний процес у ЄС включає певні послідовні етапи. Відповідно до Маастрихтської угоди він відбувається у результаті взаємодії органів управління ЄС, зокрема Європейської Комісії, Ради міністрів ЄС і Європарламенту. Проект бюджету розробляє Європейська Комісія відповідно до економічних реалій та затвердженій бюджетній стратегії ЄС. Рішення Європейської Комісії приймаються більшістю голосів, а її члени голосують персонально. Після цього проект бюджету ЄС подається в Раду міністрів ЄС для розгляду й затвердження. Рада ЄС збирається, як правило, два рази на рік, щоб розглянути проект бюджету, представлений Європейською Комісією, і після затвердження скеровує його в Європейський Парламент [2].

Бюджет Європейського Союзу є певною мірою відображенням як завдань ЄС, так і можливостей щодо формування доходів. З огляду на це, бюджет покликаний, перш за все, сприяти реалізації політики й стратегії розвитку ЄС у таких ключових напрямках:

- забезпечення високих темпів економічного зростання;
- вирівнювання рівнів соціального й культурного розвитку різних регіонів;
- підтримка валютної стабільності;
- стимулювання розробки та впровадження нових технологій.

Спершу бюджет ЄС формувався із внесків країн-членів, але на початку 1970-х років була створена система власних доходів бюджету ЄС. На сьогодні власні ресурси бюджету ЄС об'єднуються у три основні групи [3]:

1. Традиційні власні ресурси – це податки, до яких здебільшого зараховують імпорتنі мита на товари, що ввозяться до ЄС. Вони збираються державами-членами та передаються ЄС. Країнам-членам дозволяється залишати собі частку зібраних податків для покриття адміністративних витрат (20%).

2. Держави-члени відраховують до бюджету ЄС певний відсоток від бази оподаткування податком на додану вартість. Розмір платежів розраховується згідно з єдиною методикою. За першооснову розрахунку береться база оподаткування ПДВ у кожній країні, тоді як для попереднього визначення розміру платежів використовується єдина для всіх країн норма. Однак, остаточний обсяг платежів окремої держави залежить від розмірів скоригованої бази (на що впливає рівень економічного розвитку кожної держави) та єдиної для усіх ставки, яка застосовується до скоригованої бази і не може перевищувати 50 % скоригованої бази, а на практиці є значно меншою [3].

3. Національні внески держав-членів є найбільшим джерелом доходів бюджету ЄС і розраховуються на основі валового національного доходу. Це так званий «додатковий» ресурс, який забезпечує дохід, необхідний для покриття витрат, що перевищують суму, яка фінансується за рахунок традиційних власних ресурсів, внесків на основі ПДВ та інших доходів у будь-якому році. Завдяки такому механізму покриття ставка, що застосовується до валового національного доходу держав-членів, варіюється від одного фінансового року до іншого. На сьогодні цей ресурс є найбільшим джерелом доходів бюджету ЄС (загалом близько 70% від загального фінансування) [3].

Дохідну частину бюджету ЄС складають чотири джерела надходжень (рис. 2) [3].

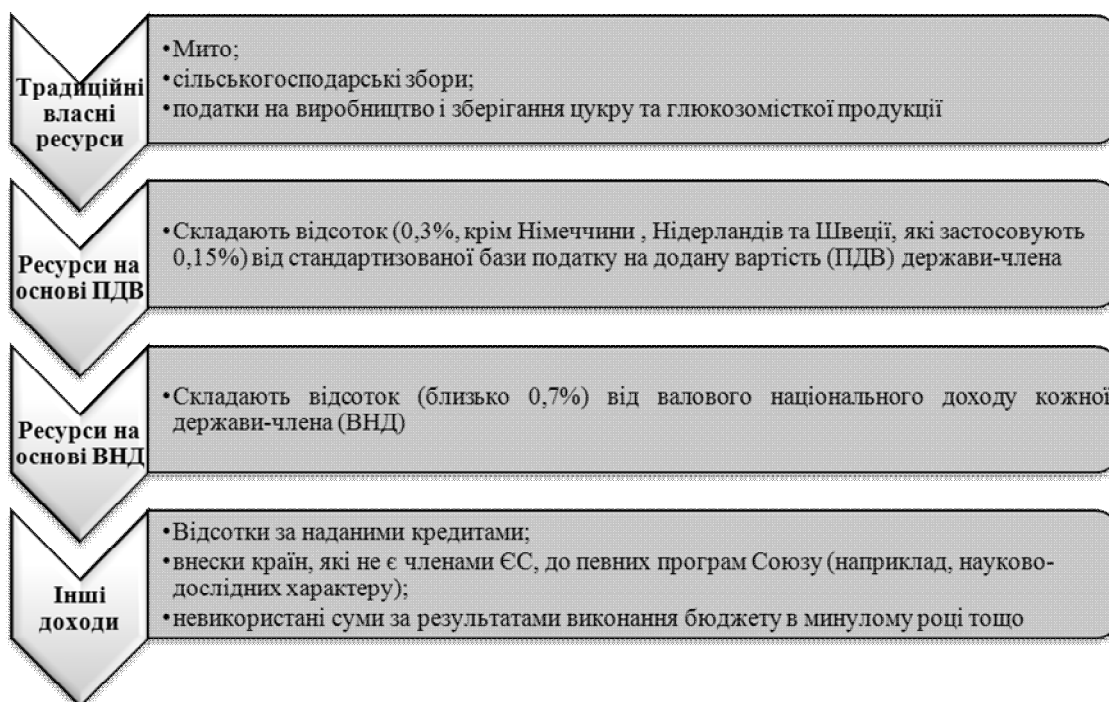

Рис. 2. Джерела доходів бюджету ЄС [3]

Крім власних ресурсів, до бюджету ЄС зараховують й інші доходи, роль яких є незначною (зокрема, інші доходи становили 12,4% доходів ЄС у 2017 р.). Зокрема, до інших доходів зараховують відсотки за наданими кредитами; внески країн, які не є членами ЄС, до певних програм Союзу (наприклад, науково-дослідних програм); невикористані суми за результатами виконання бюджету в минулому році тощо.

Приблизно 94% бюджетних коштів спрямовуються на фінансування програм та проектів як у державах-членах, так і за межами ЄС. Менше 7% коштів бюджету використовується на покриття адміністративних витрат, а менше 3% витрачається на заробітну плату державних службовців органів влади ЄС.

Для України бюджет ЄС відіграє важливу роль, оскільки у ньому відображені ресурси на фінансування програм ЄС, до яких може залучатися Україна. Реалізація таких програм за участі країн-членів та країн-партнерів ЄС значною мірою може вплинути на реалізацію національних та геополітичних інтересів України [4]. Варто зауважити, що в умовах європейської інтеграції представники органів влади повинні чітко розуміти процес формування бюджету ЄС, адже за умов успішного приєднання до ЄС істотною мірою зміняться пріоритети фінансово-економічної політики України. А тому на сучасному етапі слід ретельно вивчати ключові засади формування бюджету ЄС, активно долучатись до європейських програм та проектів, а також формувати план дій щодо перспективного адаптування фінансово-економічної політики країни в умовах членства в ЄС.

1. Budget of the European Union / Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Budget_of_the_European_Union

2. Бюджет Європейського Союзу. Бюджетна стратегія і бюджетний процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://pidru4niki.com/12191010/finans/byudzhet_yevropeyskogo_soyuzu_byudzhetna_strategiya_byudzhetniy_protse

3. EU Budget Financial Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2018/financial-report_en.pdf

4. Польовик С.В. Проект бюджету ЄС на 2021–2027 рр. та його значення для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bintel.com.ua/uk/article/05_19_eu

Руда М.В., Петрова Я.Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ЄС: ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНИ

© Руда М.В., Петрова Я.Ю.

В умовах сьогодення співробітництво створює багато переваг для країн-учасників практично в усіх його видах. На нашу думку, ці переваги полягають у наступному: якщо ми говоримо про людський фактор, то у людей з'являється можливість об'єднати свої навички та здібності задля досягнення конкретної мети, що, з одного боку, дає можливість людям стати більш успішними, з іншого боку – сформуванню нове середовище співпраці для країни (компанії), освоїти нові колективні знання, знайти нові ідеї та навіть змінити спосіб мислення.

Незважаючи на те, що співпраця полягає у спільній діяльності, конкуренція всеодно має місце, адже у команді цілеспрямованих людей завжди будуть учасники, котрі сприйматимуть один одного як суперника. Проте здорова конкуренція не завдасть великої шкоди, а навіть принесе користь. Зокрема, конкуренція дозволяє проявляти креативність та вдаватись до залучення інновацій щоб досягти кращих результатів.

Щодо економічного співробітництва, то ми вважаємо, що воно надає не менше переваг. Перш за все, економічна співпраця є найвищим рівнем розвитку міжнародних економічних відносин, адже відсутня дискримінація іноземних партнерів та усуваються відмінності між різними економічними суб'єктами (які є представниками різних держав). Така співпраця враховує як зближення національних господарств, так і їх взаємоприспосовування.

Не меншою перевагою є доступ до нових ринків, що приведе до збільшення продажів. Окрім відкритого ринку, економічне співробітництво також надасть можливості для посилення торгівлі між країнами та її зміцнення. Країни, що прагнуть економічного співробітництва, зокрема з ЄС, намагаються підтримувати демократичні стандарти та права людини, підтримувати належне управління, що також сприятиме політичному діалогу між країнами (ключовій частині відносин між країнами). Результатом такої співпраці буде економічна та політична стабільність, а також їх прозорість[1].

Тепер варто перейти до реальних цифр, які відобразатимуть результати економічного співробітництва України та ЄС. За даними Державної митної служби України показники за результатами першого півріччя 2020 року щодо торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС виглядають наступним чином:

- ЄС був та залишається основним торговельним партнером України, частка якого становить 40,8% , що більше на 0,7% порівняно з 2019 роком (40,1%);
- обсяг торгівлі товарами і послугами з ЄС зменшився на 14,8% порівняно з 2019 роком та становив 22 млрд. дол. США;
- обсяг експорту товарів та послуг до ЄС зменшився на 14,7% порівняно з 2019 роком та становив 10,5 млрд. дол. США;
- обсяг імпорту товарів і послуг з ЄС зменшився на 14,2% порівняно з 2019 роком та становив 11,5 млрд. дол. США[2].

Отже, можна сальдо торгівлі з ЄС за підсумками першого півріччя 2020 року є негативним та складає до -1 млрд. дол. США. Сальдо торгівлі товарами також є негативним та становить -1,8 млрд. дол. США, проте сальдо торгівлі послугами є позитивним та складає 0,8 млрд. дол. США.

Тепер детально розглянемо категорії торгівлі товарами (табл.1) та послугами (табл.2) України та ЄС.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка обсягів торгівлі товарами України з ЄС [2]

Експорт			Імпорт		
Категорія	Частка,%	Зміна,%	Категорія	Частка,%	Зміна,%
Чорні метали	15,5	↓21,3	Реактори ядерні, котли, машини	12,6	↓16,4
Зернові культури	12,8	↓30,7	Засоби наземного транспорту, крім залізничного	10,2	↓34,2
Жири та олії	11,2	↑30,0	Енергетичні матеріали	8,4	↓29,2
Електричні машини	10,9	↓21,0	Електричні машини і устаткування	7,9	↓7,9
Руди,шлаки	7,0	↓40,4	Фармацевтична продукція	7,7	↑9,4
Деревина і вироби з деревини	5,5	↓13,5	Пластмаси, полімерні матеріали	5,8	↓4,5
Реактори ядерні, котли,машини	3,1	↑4,8	Різноманітна хімічна продукція	4,7	↓15,1
Енергетичні матеріали	3,0	↓29,1	Папір та картон	2,6	↓10,9

Обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС у 1-му півріччі 2020 року зменшився на 14,8% та становив 18,8 млрд. доларів США. Експорт товарів до країн ЄС знизився на 17,1% і склав 8,5 млрд. дол. США, а імпорт товарів зменшився на 12,5% та склав 10,3 млрд. дол. США.

Таблиця 2

Порівняльна оцінка обсягів торгівлі послугами України з ЄС [2]

Експорт			Імпорт		
Категорія	Частка,%	Зміна,%	Категорія	Частка,%	Зміна,%
Послуги у сфері телекомунікацій	32,9	↑36,5	Ділові послуги	24,0	↓21,9
Транспортні послуги	25,5	↓21,4	Транспортні послуги	20,7	↓34,3
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	21,6	↓15,7	Роялті та інші ПІВ	15,1	↓7,6
Ділові послуги	13,6	↓3,9	Послуги у сфері телекомунікацій	13,2	↑8,8
Послуги з ремонту та технічного обслуговування	1,9	↓18,4	Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	11,4	↓10,3

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 1-му півріччі 2020 року склав 3,2 млрд. доларів США, що на 13,2% менше ніж за аналогічний період 2019 року. Експорт послуг до ЄС знизився на 4,9% та становив 2 млрд. дол. США. Імпорт послуг з ЄС знизився на 23,9% та складав 1,2 млрд. дол. США[3].

Ми вважаємо, що негативне сальдо торгівлі України з ЄС можна розглядати як одну з причин посилення торговельно-економічного співробітництва. Оскільки сальдо торгівлі товарами є негативним, саме такого роду співпраця допоможе перейти до позитивного сальдо торгівлі. Цьому сприятимуть такі фактори як: залучення іноземних технологій у виробництві продукції, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника за рахунок переходу до виробництва продукції з урахуванням міжнародних стандартів, вихід на більші ринки, залучення іноземних інвестицій та створення/збільшення кількості робочих місць. Усі це дозволить модернізувати економіку, а також зменшити відрив між економіками провідних країн ЄС та України.

Позитивне сальдо торгівлі послугами, на нашу думку, можна вважати прикладом переваги економічного співробітництва. Більше за все Україна надала іноземним компаніям та громадянам ділових послуг, транспортних послуг та послуг у сфері телекомунікацій, що свідчить про їх високу якість та привабливість для споживача. Оскільки ЄС є найбільшим учасником ринку послуг на глобальному рівні, позитивне сальдо торгівлі послугами України з ЄС має велике значення для економічного зростання та розвитку України, адже послуги займають найбільшу частку у всіх сучасних економіках розвинутих країн.

Отже, економічне співробітництво України та ЄС має низку переваг, які ми вже зазначили вище. Євроінтеграція України є головним пріоритетом щодо зростання та її економічного розвитку. Проте, щоб досягнути поставлених цілей потрібно спочатку розібратись з низкою факторів, що сповільнюють цю інтеграцію, а саме: високий рівень корупції, загальмованість у прийнятті та проведенні реформ (в основному економічних), відсутність єдності думок серед населення щодо інтеграції, тощо. Лише подолавши ці перешкоди, ми зможемо не тільки досягти європейських стандартів, але й покращити добробут населення в цілому.

1. Benefits of Economic partnership. [Електронний ресурс].-Режим доступу: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_151010.pdf

2. Представництво України при Європейському Союзі. [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobotnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ukrayina-yes>

3. Державна митна служба України. [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/>

Савонов А.В., Горбаль Н.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

СТРАТЕГІЯ ЄС ЩОДО МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД І ПІДТРИМКА ДЛЯ УКРАЇНИ

© Савонов А.В., Горбаль Н.І.

25 мільйонів малих та середніх підприємств (МСП) Європи становлять основу економіки ЄС. У них працює близько 100 мільйонів людей, на них припадає більше половини ВВП Європи, і вони відіграють ключову роль у кожному секторі економіки. МСП пропонують інноваційні рішення таких проблем, як зміна клімату, ефективність використання ресурсів і соціальна згуртованість і, таким чином, займають центральне становище в процесі подвійного переходу ЄС до сталої та цифрової економіки.

МСП забезпечують два з трьох робочих місць у ЄС, пропонують можливість навчання у регіонах та секторах, у тому числі для низькокваліфікованих працівників, та підтримують добробут суспільства, зокрема у віддалених та сільських районах.

Сучасний стан розвитку малого і середнього підприємництва в Європі потребує оновлення стратегічних підходів до реалізації державної політики і має ґрунтуватись на принципах Акту про малий бізнес для Європи:

1. Створювати умови для розвитку і процвітання малого і середнього підприємництва.
2. Забезпечувати можливість другого шансу для чесних підприємців, що опинилися в стані банкрутства.
3. Розробляти регулювання за принципом «спочатку думай про мале».
4. Зорієнтовувати органи державної влади на потреби МСП.
5. Адаптовувати умови доступу МСП до публічних закупівель та можливостей отримання державної підтримки.
6. Полегшувати доступ МСП до фінансування та підтримувати створення правових та бізнес систем своєчасних розрахунків у комерційній сфері.
7. Допомогати МСП скористатися можливостями доступу до європейського ринку.
8. Підтримувати розвиток навичок та здатності МСП до інновацій.
9. Підтримувати МСП у перетворенні екологічних викликів в економічні можливості.
10. Заохочувати та підтримувати доступ МСП до зростання на зовнішніх ринках.

Європейські МСП – дуже різні з точки зору ділових моделей, розміру, віку та профілів підприємців, і використовують різноманітний кадровий потенціал.

Стратегія ЄС щодо МСП [1] визнає їх відмінні потреби, допомагаючи компаніям не просто рости та нарощувати масштаби, а й бути конкурентоспроможними, стійкими та сталими. Таким чином, вона встановлює амбітний, всебічний та наскрізний підхід, який базується на горизонтальних заходах, що допомагають всім МСП, та діях, спрямованих на задоволення конкретних потреб.

Стратегія ЄС щодо МСП зосереджена на трьох ключових напрямках:

- Розвиток спроможностей та підтримка переходу до сталості та цифровізації;
- Зменшення регуляторного навантаження та спрощення доступу до ринку;
- Спрощення доступу до фінансування.

Мета полягає в тому, щоб підтримати МСП Європи в подвійному переході, з тим, щоб Європа стала найпривабливішим місцем для започаткування малого бізнесу, його росту та розширення на єдиному ринку [1].

Стратегія ЄС ґрунтується на міцних основах існуючої в ЄС політики та програм підтримки МСП, зокрема, Законі про малий бізнес 2008 року, Ініціативі щодо стартапів та розширення 2016 року, Програмі «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу» (COSME) та заходах з підтримки МСП, що фінансуються в рамках програми «Горизонт 2020» та Європейськими структурними інвестиційними фондами. Це сприятиме реалізації, серед іншого, Європейської зеленої угоди, Плану дій з циркулярної економіки, Європейської стратегії даних та Європейського соціального стовпа.

Стратегія ЄС є частиною галузевого пакету, який включає Повідомлення та супровідний звіт про виявлення та усунення бар'єрів для єдиного ринку, Довгостроковий план дій для кращого впровадження та виконання правил єдиного ринку та Нову промислову стратегію для Європи. Належне транспонування, застосування та імплементація законодавства ЄС є ключовими для сприяння зростанню МСП у межах єдиного ринку [1].

Повноцінне використання можливостей МСП є не тільки економічним, але і соціальним завданням державної політики. Його вирішення сприятиме збільшенню частки інноваційної продукції та створенню нових робочих місць і в Україні [2].

Пріоритетне значення МСП для економічного зростання визначено Актом про малий бізнес для Європи і першочерговими пріоритетами реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», що спрямована на розв'язання проблем, які стримують розвиток МСП, створення умов посилення його потенціалу [2].

Переважає більшість українських компаній в секторі підприємництва – це МСП подібно до більшості країн світу. Малі та середні підприємства (мають до 250 працівників із сумою річного обігу не більше 50 млн євро) дають понад половину ВВП нашої країни і забезпечують роботою 82% зайнятого населення України. На них припадало 61% загальної зайнятості в підприємстві, 54% загального обсягу реалізованої продукції та 47% створеної у підприємстві доданої вартості [3].

Сектор МСП відіграє значну роль на українському ринку праці. Загалом в МСП зайнято 6,9 млн. осіб (в тому числі у ФОП 2,5 млн. осіб), що становить 78,2% від загальної чисельності зайнятих на суб'єктах підприємництва, або 40 % від зайнятого населення працездатного віку. Водночас, МСП сформовано 60,9% обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), в тому числі суб'єктами середнього підприємництва 1 735,9 млрд. грн. (38,9% від загального обсягу), малого (в тому числі мікропідприємництва) – 981,3 млрд. грн. (22% відповідно).

Європейський Союз як стратегічний і найбільший торговельний партнер України підтримує українські МСП вже понад 10 років у межах програм ЄС COSME [4], EU4Business тощо. Для подолання наслідків пандемії ЄС мобілізував для України пакет екстреної допомоги розміром понад 190 млн євро, найбільшу частку якої спрямують на підтримку МСП. Європейський банк реконструкції та розвитку надав українській лізинговій компанії "ОТП лізинг" кредит на суму до 15 млн євро для довгострокових лізингових операцій з МСП по всій країні. Також діють регіональні програми 50-відсоткового відшкодування кредитних ставок. З грудня 2019 року діє програма FinancEast для підприємців Донбасу. Уже профінансовано майже 70 проєктів мікро- та малих підприємств. На сьогодні загальний обсяг усіх чинних програм ЄС для підтримки МСП в Україні – 600 млн.євро [5].

Отже, мале та середнє підприємництво є ключовою ланкою економіки будь-якої розвиненої країни світу. В умовах євроінтеграції Україні доцільно вивчати й переймати європейський досвід підтримки МСП, а також активно долучатись до програм, пропонує Європейським Союзом. При правильному підході до проведення реформаційних процесів, ці суб'єкти господарювання можуть стати тією базою, що сприятиме виходу з кризи в сучасних складних соціально-економічних умовах.

1. An SME Strategy for a sustainable and digital Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A103%3AFIN>.

2. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=153cbc70-9f02-48bd-b1f8-3e39c25d965e>.

3. Збірник статистики підприємництва в Україні. URL: <http://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Enterprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>.

4. Руда М.В., Горбаль Н.І., Ільницький В.С. COSME: розвиток і підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на ринках ЄС / Бізнес Інформ. – 2018. – № 3. – С. 252-258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_3_40.

5. Авраменко А. Як ЄС допомагає українському бізнесу долати COVID-19. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ecommm/2020/05/22/660807/>.

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄС

© Севастьянов Р.В.

Європейський Союз є важливим торговельним партнером України. За результатами 2019 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 40,1% від загального обсягу торгівлі України (за результатами січня-червня 2020 року – 40,8%).

Обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС у 1-му півріччі 2020 року зменшився на 14,8% у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року. Експорт товарів до країн ЄС знизився на 17,1% і становив 8,5 млрд. дол. США, а імпорт товарів знизився на 12,5% та становив 10,3 млрд. дол. США [1].

В сучасному світі набуває розвитку електронна торгівля. Розширення онлайн-бізнесу приводить до змін, які спричиняють інноваційний прогрес. ЄС займає провідне місце у розвитку цифрової економіки та електронної комерції. Новітні технології у цифровій економіці дають змогу ефективно долати проблеми обмеженого доступу клієнтів до торговельних мереж, інфляції та інших економічних проблем. Електронна торгівля орієнтується на конкретного споживача та використання інформації як важливого ресурсу, врахування конкретних особливостей клієнтів в конкретному місці. Україна має відносно низькі обсяги електронної торгівлі і актуальним здається пошук напрямів підвищення потенціалу електронної торгівлі.

Електронна торгівля є складовою частиною цифрової економіки. Також в цій сфері використовують термін електронна комерція. Під електронною комерцією розуміють сферу цифрової економіки, що включає всі фінансові та торгові транзакції за допомогою комп'ютерних мереж. До електронної комерції відносять електронний обмін інформацією, електронний рух капіталу, електронну торгівлю, електронні гроші.

Електронна торгівля це господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [2].

Електронна торгівля нарощує обсяги у світовому масштабі і формується як окрема галузь економіки. Кожного року від 30% до 70% бізнесу всіх країн (незалежно від рівня їх розвитку) переходить в онлайн середовище. [3, с. 126]. На даний час електронна торгівля також є найбільш розвиненою сферою цифрової економіки.

Одночасно з розвитком роздрібною торгівлі в Україні спостерігається зростання електронних продажів у збуті товарів і послуг. Це зумовлено такими перевагами як низька ціна, зручність для споживача, економія часу. З іншого боку основні показники електронної торгівлі України відстають від показників розвинутих країн. Тому важливо встановити особливості електронної торгівлі в сучасних умовах. Сучасні кризові явища в економіці, епідемія COVID-19, розвиток електронних засобів комунікації, зміна попиту в різних сегментах ринку товарів і послуг – все це сприяє переміщенню торгівлі в онлайн.

Розглянемо прогностичні показники частки електронної торгівлі у світі (рис. 1). Для інтенсивного розвитку електронної торгівлі необхідно орієнтуватися на такі тенденції країн ЄС як програми лояльності для покупця та персоналізацію угод, мобільну комерцію, суспільні комунікації, взаємодію з віддаленими регіонами країн та ефективну логістику.

Аналіз темпів зростання обсягів електронної торгівлі, свідчить, що темпи зростання в Україні наближаються до значень країн ЄС. Таке становище може бути пов'язане з підвищенням рівня проникнення Інтернету в Україні. Ринок електронної торгівлі України демонструє стійкий потенціал розвитку. Тенденції розвитку ринку електронної торгівлі можуть різко змінюватись у зв'язку з інтеграцією економіки України до ринку країн ЄС. Потенціал ринку електронної торгівлі можна оцінити у 1-3 % щорічного зростання електронної торгівлі. Таким чином з урахуванням досвіду країн ЄС можна констатувати, що електронна торгівля в Україні має певний потенціал розвитку.

Український ринок електронної торгівлі не може претендувати на перші місця за обсягами у світі. Однак темпи зростання ринку електронної торгівлі України відповідають розвиненим країнами. Цей ринок може стимулювати як внутрішню, так і зовнішню торгівлю. Цифрові технології створюють можливості торгівлі товарами та послугами в умовах тимчасового закриття магазинів. Подібні проблеми можуть стати поштовхом до модернізації економіки, її оздоровлення та підвищення конкурентоспроможності. Цифровий банкінг в режимі онлайн може надавати доступ до фінансових послуг без фізичного доступу до банку. Розвиток ІТ-технологій та інформаційної економіки активізує пошук нових видів фінансових інструментів, заснованих на інформації – електронні гроші.

В умовах карантину 2020 року потенціал електронної торгівлі різко збільшується. Це іноді залишається єдиною можливістю для підприємства легально працювати за допомогою зв'язку і пошти. В

Україні доступу до інтернету не мають 15% людей, а сучасний зв'язок 4G може з'явитися у 90% українців до 2022 року. Важливість мобільного інтернету для забезпечення електронної торгівлі зумовлена зручністю для клієнта співпрацювати з банком в будь-якому місці та часі. Основною перевагою мобільних банківських додатків є те, що банк пристосовується до клієнта а не навпаки, даний аспект збільшує кількість клієнтів і фінансових операцій. Для електронної торгівлі важливо забезпечити функціонування інноваційних банківських сервісів: 1) мобільний банкінг та Інтернет-банкінг; 2) зона самообслуговування для клієнта; 3) POS-термінали в торговельних мережах в тому числі з NFC-чіпами. В умовах вірусної епідемії Національний банк України пропонує мінімізувати користування готівкою. Багато підприємств переходять в онлайн-торгівлю. Кризові явища фактично пришвидшують реалізацію найбільш ефективних напрямків довгострокових стратегій. На приклад в Італії в умовах карантину у покупців зростає інтерес до біткоїна як до безпечного способу переказу грошей під час кризи. Banco Sella дозволив використовувати криптовалюту для торгових транзакцій [5].

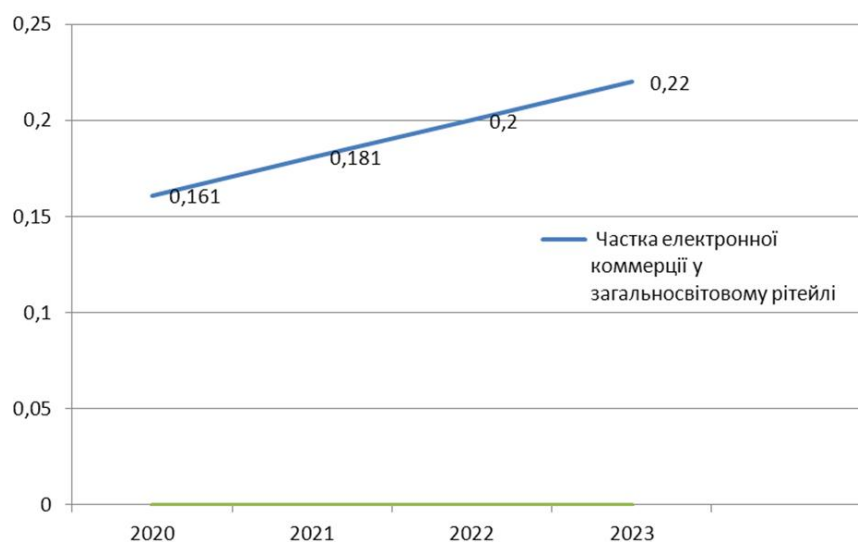

Рис. 1. Прогнозне значення частки світової електронної торгівлі за інформацією сайту www.statista.com (складено автором за даними сайту [4])

В умовах карантину люди сидять вдома, але частина з них працює. Відповідно попит на електронні торговельні послуги зростатиме. Однак карантинні заходи в Україні у 2020 році призводять до скорочення традиційної торгівлі, що може стати поштовхом до збільшення обсягів електронної торгівлі на 3-7 % щорічно. Таким чином потенціал розвитку електронної торгівлі впливатиме на попит фахівців у сфері ІТ.

Поточні кризові явища в економіці надають певний поштовх перевагам електронної торгівлі. Ринок електронної торгівлі України демонструє стійкий потенціал розвитку. Можна висунути гіпотезу, що тенденцій розвитку ринку електронної торгівлі можуть різко змінюватись у зв'язку з внутрішніми та зовнішніми чинниками відносно економіки України. Український ринок електронної торгівлі не може претендувати на перші місця за обсягами у світі. Однак темпи зростання ринку електронної торгівлі в Україні аналогічні в країнах ЄС. Цей ринок може стимулювати торговельні відносини України та країн ЄС. Електронна торгівля дозволяє заощаджувати на оренді торгових площ, на заробітній платі та передбачає вибір доступної цінової категорії та відсутність часових та територіальних обмежень для покупця.

Таким чином з урахуванням досвіду країн ЄС можна констатувати, що електронна торгівля в Україні має певний потенціал розвитку. Потенціал ринку електронної торгівлі можна оцінити у 1-3 % щорічного зростання електронної торгівлі. Однак карантинні заходи в Україні у 2020 році призводять до скорочення традиційної торгівлі, що може стати поштовхом до збільшення обсягів електронної торгівлі на 3-7 % щорічно. Доведено на основі досвіду країн ЄС, що потенціал електронної торгівлі може збільшуватися при більш широкому використанні електронних платежів, зокрема в умовах скорочення роботи банківських відділень.

1. Офіційний сайт представництва України при Європейському союзі. – Режим доступу.- [<https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobotnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ukrayina-yes>]

2. Закон України «Про електронну комерцію». – Режим доступу.- [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/w/675-19>]

3. Синявська О.О. Електронна торгівля в Україні: тенденції та перспективи розвитку / Синявська О.О. // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.»-2019. – №9. – С. 126-132

4. Офіційний сайт компанії Statista. – Режим доступу.- [www.statista.com]

5. Офіційний сайт електронної газети «Cointelegraph». – Режим доступу.- [https://cointelegraph.com/news/italian-bank-opens-bitcoin-trading-to-12-million-during-lockdown]

Симак А.В., Радь М.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ТОРГІВЛЮ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ

© Симак А.В., Радь М.І.

У 2019 р. основним торговельним партнером України був Європейський Союз. За статичними даними 2019 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС становила 40,1% від загального обсягу торгівлі України (за результатами січня-червня 2020 року – 40,8%) [1].

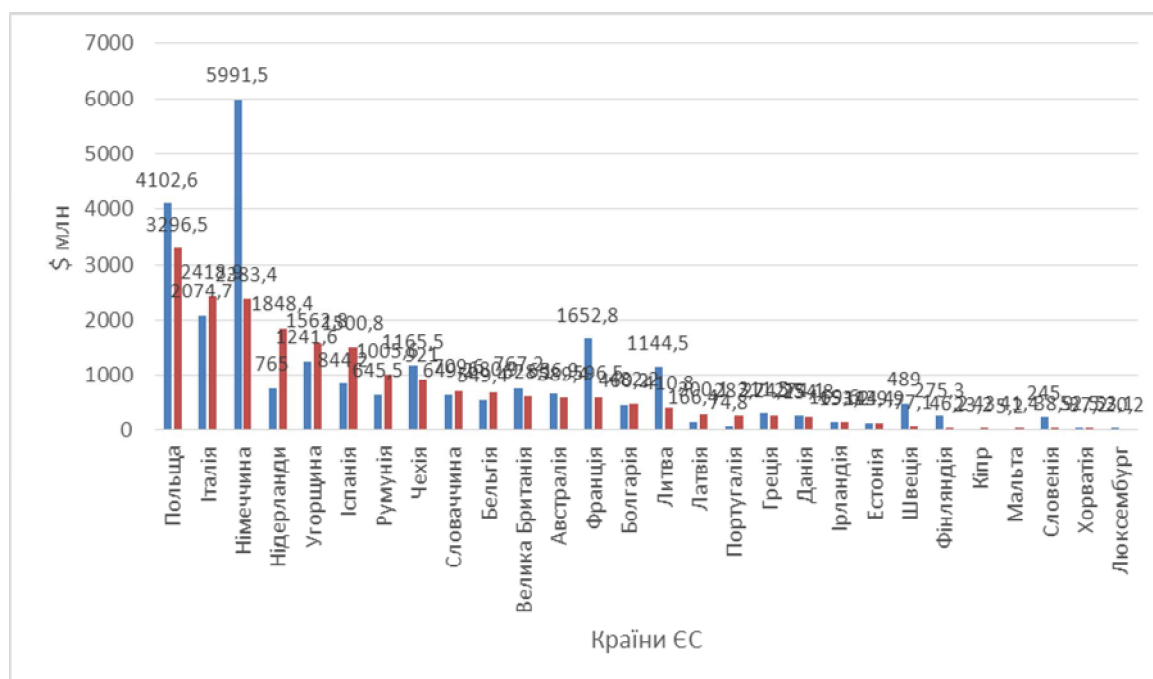

Рис. 1. Імпорт та експорт між Україною та ЄС за 2019 рік (до початку пандемії Covid-19) [2]

У 2020 році світова пандемія Covid-19 помітно вплинула на зовнішню торгівлю України, у тому числі, із Євросоюзом. Загалом, за період епідемії відбулося значне зниження експорту до 4-ьох країн: Польща, Росія, Італія, Угорщина. Зокрема, найбільше страждає експорт до тих країн, які мають жорсткі карантинні заходи та купують в Україні, переважно, промислові товари.

Польща. Польща посідає друге місце серед країн, куди Україна експортує товари. У 2019 році Україна експортувала до Польщі товарів на 3,3 млрд дол., притому, переважно, це були промислові товари. Жорсткі карантинні заходи, падіння економіки за прогнозом МВФ, разом із промисловим експортом до Польщі виступають не на користь України.

Росія. Росія посідає третє місце серед країн, куди Україна експортує товари, але з 2014 року експорт до цієї країни постійно зменшується. У 2019 році Україна експортувала до Росії товарів на 3,2 млрд дол – переважно це були промислові товари.

Італія. Італія посідає п'яту сходинку у рейтингу країн, що імпортують українські товари. У 2019 році Україна експортувала до Італії товарів на 2,4 млрд дол. Український експорт до Італії був украй недиверсифікованим. Зокрема, Україна найбільше постачала чорні метали (52,2%). За ними зі значним відставанням ішли зернові культури (11,7%) та жири й олії тваринного або рослинного походження (10,9%).

Серед країн Європи на кінець березня 2020 року Італія була найбільш уражена пандемією COVID-19. У країні ввели жорсткі карантинні заходи та обмежили роботу виробництва. На 5 травня індекс жорсткості карантину склав 95. МВФ прогнозує падіння італійської економіки на 9,1%.

Угорщина. Угорщина посідає десяту сходинку серед країн, куди Україна експортує товари, промислові товари [3]. У 2019 році український експорт до Угорщини становив 1,6 млрд дол. Загалом, найменше

знизилися експорт за тими напрямками, куди Україна постачає здебільшого аграрні товари, які мають помірні карантинні заходи чи вже завершили їх.

За перші сім місяців 2020 року 27 країн ЄС зареєстрували великий приріст експорту до України (+275 млн євро, +20,7%). Україна також входить до переліку держав, з яких імпорт 27 країн ЄС значно зменшився, (- 457 млн євро, - 11,8%, а це супроводжується наслідками падіння імпорту зерна, хоча імпорт олії та насіння сояшника продовжував зростати) [4].

Беручи до уваги та аналізуючи I півріччя 2020 року, яке саме стало початком нового періоду під впливом глобальної пандемії, варто зазначити, що зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг України з країнами ЄС за I півріччя 2020 року зменшився на 14,4% (на 3,6 млрд дол.) і склав 21,7 млрд дол. Сам експорт товарів і послуг до ЄС зменшився на 15,0% (на 1,8 млрд дол.) і становив 10,1 млрд дол. Імпорт товарів і послуг зменшився на 13,9% (на 1,9 млрд дол.) і склав 11,6 млрд дол.

Сальдо торгівлі товарами та послугами з країнами ЄС склалося негативним у сумі 1,5 млрд. дол., але покращилось на 88,7 млн дол. відносно I півріччя 2019 року [5]. При загальному скороченні обсягів торгівлі, в Україні відбулось збільшення як експорту, так і імпорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції, що призвело до зростання їх частки в товарній структурі зовнішньої торгівлі України. Скорочення торгівлі з країнами ЄС відбувається на фоні збільшення її обсягів з іншими країнами, що за умови збереження позитивного сальдо у торгівлі з цими країнами є позитивним фактором.

Отож, можна зробити висновок, що світова торгівля у період пандемії Covid-19 погіршилася. Щоб зменшити її негативні наслідки потрібно:

- по-перше, постійно оцінювати ризики закриття країн, що є важливими торговельними партнерами України і де український експорт може значно зменшитися;
- по-друге, моніторити та інформувати експортерів про зміни умов доступу, введення додаткових вимог для українських товарів на ринках інших країн;
- по-третє, у разі високого ризику закриття ринків чи запровадження обмежувальних заходів, проводити переговори та консультації з торговельними партнерами щодо продовження безперебійних поставок товарів з України.
- по-четверте, інформаційно та організаційно допомагати експортерам аграрної продукції, оскільки це найбільш стабільний ринок під час кризи.

1. Обсяг продажу валюти на міжбанку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/mb/>

2. ЗВТ між Україною та Євросоюзом: як змінився імпорт та експорт за чотири роки [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/08/infografika/ekonomika/zvt-mizh-ukrayinoyu-ta-yevrosoyuzom-yak-zminyvsya-import-ta-eksport-chotyry-roky>

3. Український експорт буде падати: хто програє найбільше [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/15/660524/>

4. Україна збільшила імпорт та зменшила експорт сільгосптоварів до Євросоюзу [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3135805-ukraina-zbilsila-import-ta-zmensila-eksport-silgosptovariv-do-evrosouzu.html>

5. Довідка “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у I півріччі 2020 року” [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0ef708b-3765-46a5-ada2-9e0a7aecb4a3&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiUIPivrichchi2020-Roku>

Талабішко А. В.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

УКРАЇНА ТА ЄС: МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

© Талабішко А.В.

Актуальність теми. Україна зацікавлена у розвитку міжнародних економічних відносин з країнами Європейського Союзу. Угода про асоціацію між Україною та ЄС окреслила вибір України слідувати європейській моделі соціального та економічного розвитку. Це спрямовано, насамперед, на зменшення торгових бар'єрів, проведення реформ та залучення України до міжнародних виробничих мереж ЄС.

Також, стратегія економічної інтеграції України до Європейського Союзу передбачає розв'язання низки складних соціально-економічних, політичних та правових задач.

Мета публікації – визначити перспективи української економічної інтеграції у сучасному міжнародному просторі ЄС.

Для досягнення мети вирішувались такі **завдання**:

- визначити стан відносин між Україною та державами-членами Європейського Союзу;
- проаналізувати позитивні та негативні аспекти вступу України до інтеграційного об'єднання;
- охарактеризувати перспективи економічної інтеграції України до ЄС.

Виклад основного матеріалу. Європейська інтеграція є ключовим та незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, а подальший розвиток та зміцнення відносин між Україною та ЄС базується на принципах економічної інтеграції. Основним стратегічним документом для досягнення цих цілей є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом .

Дана Угода визначає новий формат відносин між Україною та ЄС і служить стратегічним орієнтиром для систематичних соціально-економічних реформ в нашій державі. А саме для поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка є частиною Угоди та визначає правову базу для вільного руху товарів, послуг, капіталу, які спрямовано на поступову інтеграцію України до спільного ринку ЄС [2].

Внутрішній ринок є запорукою економічної інтеграції. Він базується на вільному ринку, завдяки якому економічна та соціальна згуртованість відіграють важливу роль. Водночас слід звертати увагу на проблеми економічного розвитку:

- конкурентоспроможність та попит на продукцію профільюючих галузей в Україні;
- розширення економічного потенціалу;
- зайнятість населення;
- залучення інвестицій у реальний сектор економіки;

Проаналізувавши результати Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, можна виділити те, що Угода про Асоціацію містить положення про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ) [3].

ГВЗВТ забезпечує Україні умови для модернізації її торговельних відносин, економічного розвитку шляхом відкриття ринків та поступової ліквідації митних тарифів та квот, всеохоплюючого процесу гармонізації законів, норм та правил у різних сферах, пов'язаних із торгівлею. Це створює умови для приведення ключових секторів економіки України у відповідність до стандартів ЄС.

Що стосується товарообігу, то за результатами 1-го півріччя 2020 року ЄС залишається ключовим торговельним партнером України із часткою 40,8% (у 2019 р. – 40,1%). При цьому, за даними Держстату України, обсяг торгівлі товарами і послугами з ЄС знизився на 14,8% відносно аналогічного періоду 2019 року та становив 22 млрд. дол. США.

Протягом цього періоду обсяг експорту товарів та послуг до ЄС знизився на 14,7% та становив 10,5 млрд. дол. США. Обсяг імпорту товарів і послуг з ЄС знизився на 14,2% та становив 11,5 млрд. дол. США [5].

Негативне сальдо торгівлі з ЄС за підсумками 1-го півріччя 2020 року складає до -1 млрд. дол. США. При цьому сальдо торгівлі товарами становить -1,8 млрд. дол. США, а сальдо торгівлі послугами залишається позитивним і складає 0,8 млрд. дол. США.

Обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС у 1-му півріччі 2020 року склав 18,8 млрд. доларів США, що на 14,8% менше ніж за аналогічний період 2019 року. При цьому експорт товарів до країн ЄС знизився на 17,1% і становив 8,5 млрд. дол. США, а імпорт товарів знизився на 12,5% та становив 10,3 млрд. дол. США [5].

До основних товарних категорій українського експорту в ЄС належать:

- чорні метали – 15,5% (↓21,3%);
- зернові культури – 12,8% (↓30,7%);
- жири та олії – 11,2% (↑30,0%);
- електричні машини – 10,9% (↓21,0%);
- руди, шлаки – 7,0% (↓40,4%) [1];

У імпорті з ЄС до України домінують такі товарні категорії:

- реактори ядерні, котли, машини – 12,6% (↓16,4%);
- засоби наземного транспорту, крім залізничного – 10,2% (↓34,2%);
- енергетичні матеріали – 8,4% (↓29,2%);
- електричні машини і устаткування – 7,9% (↓7,9%);
- фармацевтична продукція – 7,7% (↑9,4%);

Низка впливових лідерів держав Європейського Союзу висловили підтримку покращенню зв'язків з Україною. Зокрема, міністр закордонних справ Польщі Адам Ротфельд заявив, що Польща за будь яких умов буде підтримувати євроінтеграційні прагнення України [2].

22 по 29 вересня 2020 року було проведено опитування громадської думки у Франції, Німеччині, Італії та Польщі соціологічним агентством «Kantar Profiles Division» на замовлення Центру «Нова Європа».

Загалом понад 4 тис. респондентів віком від 18 до 65+ років прийняли участь у даному опитуванні. Респонденти у кожній європейській країні були відібрані у такий спосіб, щоб пропорційно представляти різні групи за статтю, віком та регіонами мешкання. Вступ України до Європейського Союзу підтримують 55% громадян низки країн ЄС:

- Польща –69,5%;
- Франція –42,6%;
- Німеччина – 47%;
- Італія –61,6.

Однією з перешкод України на шлях до ЄС відзначили корупцію. Найчастіше такої думки дотримуються німці – 58%, натомість в Італії так думають лише 29,1%. Польща асоціює Україну мігрантами та бідністю. Водночас у Німеччині та Франції найпопулярніші асоціації пов'язані з Росією та війною [6].

Більшість французьких респондентів (15.5%) асоціюють Україну з Росією, з війною та конфліктами (13.1%) та зі Східною Європою (10.6%). Топ-три асоціації Німеччини пов'язані з Росією (війна, вторгнення до Криму та Росія), що становить майже половину респондентів (47.5%).

Друга за значенням перешкода – економіка. Європейці вважають, що Україні потрібно суттєво її покращити.

Отже, до основних проблем, які заважають економічній інтеграції України до ЄС є:

- орієнтація зовнішньої торгівлі України на країни пострадянського простору: Білорусь, Казахстан, Молдова,
- сировинна орієнтація українського експорту та значна залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту, що робить обсяг надходжень іноземної валюти дуже вразливим до коливань цін;
- невідповідність української продукції стандартам якості країн ЄС та інших зарубіжних держав.

Для України, як для країни, що обрала проєвропейський напрямок, зміцнення регіональної торговельної співпраці з Європейським Союзом є одним із основних етапів інтеграції держави в регіональне об'єднання. Аналіз динаміки торговельного співробітництва України з ЄС доводить, що торговельні потоки є неоднорідними як за структурою, так і технологічним наповненням. Розвиток економічних відносин України з ЄС має багато суттєвих дисбалансів та диспропорцій регіонального зовнішньоторговельного співробітництва [5].

Для того, щоб сформувати основи впровадження європейських стандартів у сфері торгівлі та виробництві безпосередньо в регіонах України, доцільно запровадити низку заходів, проаналізувати ринкові можливості та вимоги. Також слід аналізувати зміни у відповідних секторах, які будуть відбуватися з часом. Це допоможе забезпечити підтримку торгівлі з ЄС після приведення українського законодавства у повну відповідність стандартам об'єднання.

Також потрібно мати стратегічне планування для того, щоб скористатися можливостями, що виникають у короткій, середній та тривалій перспективі та здійснити необхідні інвестиції в регіони для активізації діяльності підприємств для задоволення потреби внутрішнього та європейського ринків [3].

Проаналізувавши позитивні перспективи для економічної інтеграції України в ЄС можна виділити саме такі:

1. Економічні перспективи передбачають підтримку розвитку малого та середнього бізнесу, а також впровадження стандартів ЄС у виробництві;
2. Переоснащення і модернізація вітчизняних підприємств;
3. Поліпшення доступу українських товарів і послуг на ринок ЄС;
4. Збільшення обсягів інвестицій країн-членів ЄС в економіку України [1].

У той час світова практика підтверджує, що при економічній євроінтеграції для України можуть бути наступні ризики:

1. Залежність динаміки українського ВВП та експортної виручки від рівня світових цін на сировину, а також незначна доходність експортних операцій в умовах дії довгострокового зниження реальних цін на сировинну продукцію. Це може призвести до скорочення виручки від торгівлі.
2. Необхідність пошуку партнерів та інвесторів з метою модернізації виробництва.
3. Посилення зовнішньої конкуренції для обробної промисловості України так як зона вільної торгівлі передбачає скасування імпорتنих мит.
4. Вихід з ринку економічних суб'єктів, унаслідок посилення конкуренції з виробниками/постачальниками з ЄС, та наступний перерозподіл факторів виробництва.
5. Підвищення рівня безробіття та необхідність перенавчання і працевлаштування робочої сили, що вивільнятиметься у процесі реструктуризації економіки.
6. Економічні загрози – передбачають можливе переміщення до України шкідливих виробництв, використання України як сировинного приладку, використання України як джерела дешевої робочої сили [1].

Висновки. Таким чином, економічна європейська інтеграція для України та ЄС є викликом. Щоб бути ефективною, євроінтеграція з поступовим позитивним впливом на Україну потребує, перш за все, внутрішніх зусиль для забезпечення умов для стабільного розвитку українського суспільства, формування конкурентоспроможної національної економіки, адже саме це є основою взаємовигідної співпраці.

Також, рух міжнародного співробітництва на якісно новий рівень вимагає кардинальних змін всієї української економічної системи. На сучасному етапі розвитку Україна є не в змозі виконати зобов'язання країни-члена ЄС в повному обсязі ні в економічному, ні в інституційному плані.

Отже, приймаючи рішення про рух в напрямку європейської економічної інтеграції, Україна повинна вжити кілька заходів, пов'язаних з адаптацією національної економічної системи до європейських цінностей і стандартів, а також визначити його стратегічно важливі цілі, які співпадали б із стратегічними цілями сталого розвитку Європейського Союзу.

1. Алімова О. О. Експортний потенціал України: проблеми та перспективи реалізації / О. О. Алімова // Державне управління. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=556>.

2. Відносини України з ЄС. Міністерство закордонних справ України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2822.htm>.

3. Дахно І. І. Міжнародна торгівля : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 296 с.

4. Дунська А. Р., Локота А. Г. Проблеми та перспективи розвитку міжнародної торгівлі в Україні. // Економічний вісник НТУ «КПІ». – 2015. – № 12. – С. 90–96.

3. Голіков О. П., Довгаль О. А. Міжнародні економічні відносини. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.

5. Зовнішньоекономічна діяльність : статистичний щорічник України. / Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/zd/ztt_ES/ztt_ES_u/ztt_ES16_u.htm.

6. European Commission. Statistics. – [Electronic resource]. – Available at: http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?page=st%2fst_Statistics.

Товт Т.Й.

Мукачівський державний університет

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС

© *Товт Т.Й.*

У зміцненні європейського вектору економічного співробітництва України провідну роль відіграє Угода про Асоціацію України з ЄС [1]. Шлях асоційованого члена ЄС, яким нині рухається Україна, означає можливість пришвидшення модернізаційних зрушень в економіці на засадах подальшого розвитку конкурентних переваг і використання потенціалу ЄС для прискорення економічного зростання.

В цих умовах першочерговим завданням для нашої держави є активізація роботи в напрямі впровадження передбачених Угодою про Асоціацію механізмів із доведеною ефективністю, що забезпечать можливості для промислового зростання.

Зокрема, основними напрямками співробітництва у сфері промислового розвитку та підприємництва мають бути:

1. Управління структурними змінами, сприяння модернізації та реструктуризації окремих галузей промисловості України та ЄС.

Ще в квітні 2018 р. уряд оприлюднив для обговорення проект Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 р. [2], але її й досі не прийнято. Основними завданнями цього напрямку є удосконалення методів господарювання, розвитку нових видів діяльності з вищою доданою вартістю, посилення регіональних та інтеграції до світових ланцюгів виробництва, вирівнювання регіональних диспропорцій та розвитку промислового потенціалу регіонів України, впровадження ресурсоефективних технологій виробництва. За деякими з них наша держава вже здійснила окремі практичні кроки.

По-перше, розпочато впровадження в Україні європейської концепції смарт-спеціалізації регіонів, що дозволяє виявляти та реалізовувати унікальний потенціал їх економічного розвитку, завдяки специфічним конкурентним перевагам. Зокрема, Закарпатська, Харківська, Черкаська та Чернігівська області є учасниками європейської платформи смарт-спеціалізації, що об'єднує регіони ЄС та інших країн, забезпечуючи їм підтримку в реалізації політики смарт-спеціалізації та співробітництва за напрямками (АПК, енергетика, промислова модернізація). У 2017 р. у Запорізькій, Одеській та Харківській областях розпочато спільно ініційовані МЕРТ та ЄС пілотні проекти смарт-спеціалізації промисловості [3].

По-друге, важливим напрямом співробітництва з ЄС у сфері підвищення ресурсоефективності вітчизняної промисловості є впровадження моделі циркулярної економіки – економічної моделі, заснованої на енергозбереженні, розвитку регенеративного екологічно чистого виробництва, обігу та споживання. У цій сфері актуальними для України є освоєння та розвиток альтернативних джерел енергії; створення виробничих потужностей із перероблення побутових та промислових відходів; розвиток виробництва органічної харчової продукції та ін. Перспективність цих напрямів обумовлена наявністю в ЄС містких ринків та значним попитом на ці види продукції з боку промислових підприємств і домогосподарств, а також системною підтримкою розвитку таких виробництв на рівні Європейської Комісії.

2. Удосконалення інноваційної політики шляхом обміну інформацією та передовим досвідом щодо комерціалізації науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт, сприяння кластерному розвитку та поліпшення доступу до фінансових ресурсів.

Країни ЄС, як потужні виробники та експортери високотехнологічної продукції, дотримуються курсу на впровадження промислових інновацій. Тому адаптація підходів ЄС сприятиме розбудові в Україні інноваційно орієнтованих виробничих ланцюгів. Зокрема, актуальним для вітчизняної економіки є застосування заходів у межах так званої моделі «трикутника знань», яка відображає зв'язок «наука-освіта-інновації», метою яких є формування якісного людського капіталу, поєднання підприємницького і науково-освітнього потенціалів, інноваційної та інвестиційної компонент економічного зростання. Зокрема, складовими даної моделі є концепція підприємницьких закладів вищої освіти (ЗВО), згідно з якою регіональні ЗВО стають осередками розвитку інноваційного, технологічного, людського та підприємницького потенціалів регіонів завдяки розробленню та фінансуванню власних підприємницьких ініціатив; концепція платформ відкритих інновацій – віртуальних майданчиків для самоорганізації всіх учасників інноваційного процесу в рамках виконання інноваційних проектів із орієнтацією на розвиток зв'язків між університетською наукою і бізнесом та створення стартапів.

Важливою складовою співробітництва у сфері розбудови інноваційної політики є економічна інтеграція України до цифрового ринку ЄС та сприяння цифровізації галузей вітчизняної промисловості, що забезпечується завдяки реалізації схваленої урядом Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр. [4]

Також у країнах ЄС реалізується політика створення та інтернаціоналізації ланцюгів виробництва й прискорення комерціалізації НДДКР завдяки активному кластерному розвитку. Проте в Україні впровадження цього інструменту стримується відсутністю системної державної підтримки на національному й регіональному рівнях. Відтак кластерний розвиток не є засобом структурних змін, оскільки переважна більшість вітчизняних кластерів орієнтовані на низькотехнологічні виробництва у галузях харчової, легкої та деревообробної промисловостей.

3. Сприяння розширенню контактів між приватними підприємствами України та ЄС, між цими підприємствами й органами влади України та ЄС, а також стимулювання експорту.

У цьому напрямі важливою спільною ініціативою України і ЄС є розпочатий у березні 2017 р. Діалог високого рівня Україна-ЄС щодо горизонтальних питань та окремих секторів промисловості, який спрямований на участь вітчизняних підприємств у європейських ланцюгах створення доданої вартості, промисловий аутсорсинг, залучення України до програми «Horizon 2020» та європейської програми підтримки малого та середнього бізнесу (COSME), обмін новітніми технологіями [5]. В рамках промислового діалогу відбуваються засідання робочих груп, присвячених, зокрема, питанням зниження технічних бар'єрів у торгівлі з ЄС; розвитку малого та середнього підприємництва; взаємовигідному доступу сторін на ринки публічних закупівель; розширенню співробітництва в космічній галузі; розвитку легкої промисловості, автомобілебудування та ін.

Для активізації цього напрямку двостороннього співробітництва з ЄС необхідно посилювати присутність України в європейських проектах, зокрема здійснювати їх постійний моніторинг, заохочувати та забезпечувати інформаційний супровід вітчизняних підприємств й організацій – потенційних учасників цих ініціатив.

Розглянуті напрями прогресивних форм економічного співробітництва України з ЄС у сфері промислового розвитку та підприємництва вимагають подальшої активізації в сучасних умовах змін.

1. Угода про Асоціацію України з ЄС. URL: <http://eu-ua.org/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu> (дата звернення 17.11.2020).

2. Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року (проект). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT4284.html (дата звернення 17.11.2020).

3. У трьох регіонах України розпочнуться пілотні проекти смарт-спеціалізації промисловості. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a43dbee5-485a-416f-9422-4c87d758303f&title=UTrokhRegionakhUkrainiRozpochnutsiaPilotniProektiSmartspecializatsiiPromislovosti> (дата звернення 17.11.2020).

4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 17.11.2020).

5. Промислова політика як ключовий інструмент стратегії розвитку: науково-аналітична доповідь /за ред. Дейнеко Л.В.; НАН України, ДУ «ІЕП НАН України». Київ, 2019. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/304.pdf> (дата звернення 17.11.2020).

Томашевська А.Р., Дрималовська Х.В.
Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС НА ПРИКЛАДІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

© *Томашевська А.Р., Дрималовська Х.В.*

Потенціал України є надзвичайно потужний, оскільки країна відзначається відповідною промисловою базою, висококваліфікованими кадрами, значними запасами природних ресурсів тощо, що в перспективі бути передовими на міжнародній арені. Незважаючи на це, Україна досі не одна з країн ЄС, шлях її важкий і тернистий, обмитий кров'ю невинних людей.

Чехія свого часу теж мала достатньо випробувань та перешкод до вступу в ЄС. Майже 14 років потрібно було, щоб нарешті підписати Угоду про асоціацію. Чехії довелось докласти значних зусиль щодо забезпечення розвитку сфер економіки, політики, соціального життя, екології, щоб бути гідним кандидатом. Але зараз це одна з високорозвинутих європейських держав з позитивною динамікою розвитку і один з важливих торгівельно-економічних партнерів України. Тому доцільно більш детально розглянути особливості розвитку співпраці між цими двома країнами.

Варто згадати, що сучасні українсько-чеські відносини розпочались ще тоді, коли Чехія була у складі Чехословаччини. 8 грудня 1991 року Чехословаччина визнала незалежність України і вже з січня наступного року почались тісні дипломатичні, політичні та економічні відносини [1]. Проте, Чехія була зацікавлена виключно у формуванні торговельно-економічних відносин, тоді як інтереси України полягали у налагодженні політичної співпраці. Нових аспектів набули відносини між двома державами у січні 1993 року, коли утворилась самостійна Чеська Республіка. Важливою подією було те, що 26 квітня 1995 року підписано Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою. З того моменту взаємовідносини почали стрімко розвиватись, але не без проблем та труднощів. У 2000 році Чехія за приказом ЄС побажала денонсувати Договір про безвізовий режим для громадян України, а в 2003 році було денонсовано ще 4 угоди, які стосувались співпраці в таких галузях: сільське господарство, економіка, науково-технічна, торгівля, ветеринарна медицина [2].

Вступ Чеської Республіки до ЄС у 2004 році зумовив зміни у відносинах між країнами. 15 квітня 2004 року було укладено Угоду про економічну, промислову та науково-технічну співпрацю. З того часу до 2011 року співпраця між державами набула стрімкого розвитку, проте з 2011 року між двома державами виникло певне непорозуміння, яке затягнулось майже на 6 років. Але уже починаючи з 2017 року відносини налагодились, прослідковується позитивна динаміка як на рівні політичного діалогу, так і в контексті торгово-економічного співробітництва [1].

На даний момент Чеська Республіка є важливим економічним партнером України в Європі. Чехія займає 15 місце у світі за обсягами торгівлі товарами з Україною станом на 2019 рік. Серед країн Європи це 7 місце за обсягами українського експорту. Україна на 22 місце серед торговельно-економічних партнерів України.

Зовнішньоторговельний оборот товарами та послугами у 2019 році між цими двома країнами досягнув рекордного рівня за всі часи – 2238,1 млн \$ США. Якщо порівнювати з попереднім роком, то показник зріс на 9,3%. Що стосується обсягу експорту з України до Чехії, то показник становить 1 млрд. 12,8 млн. \$ США, що порівняно з попереднім роком є більше на 5,4%. Обсяги українського імпорту товарів та послуг з Чехії становлять 1 млрд. 225,4 млн. \$ США, це більше на 12,7% у порівнянні з попереднім роком. Негативне сальдо зовнішньоторговельного обороту у 2019 році склало 212,6 млн. \$ США. Експорт товарів з України до Чехії становив 921 млн. \$ США, це більше на 4,9% у порівнянні з 2018 р. В той же час імпорт товарів з Чехії становив 1165,5 млн. \$ США, це більше аж на 12,6% у порівнянні з 2018 р [3].

На рис. 1 наведено основні товарні позиції українського експорту в Чехію.

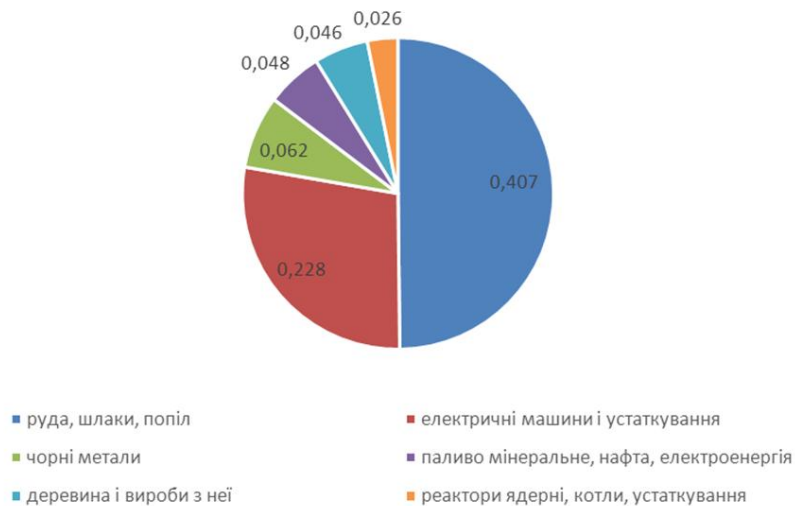

Рис. 1. Основні товарні позиції українського експорту в Чехію [3]

На рис. 2 наведено основні товарні позиції імпорту з Чехії в Україну.

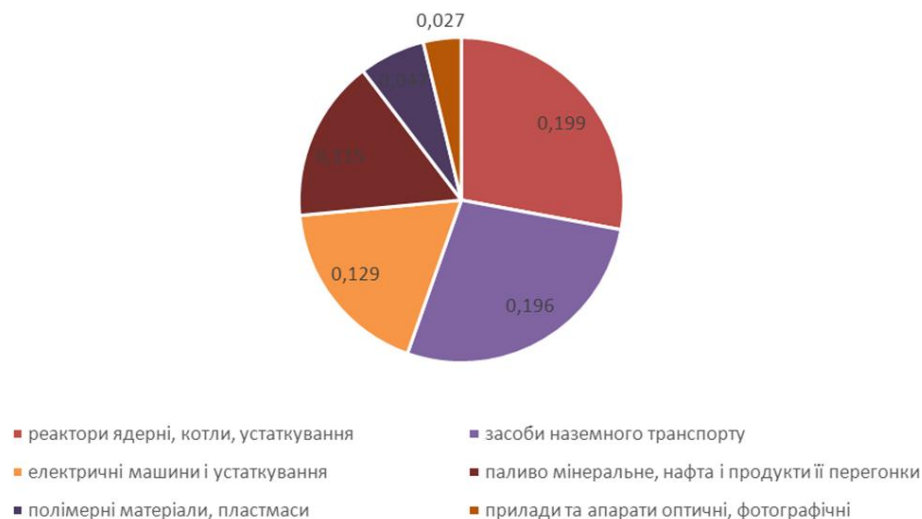

Рис. 2. Основні товарні позиції імпорту з Чехії в Україну [3]

Варто відзначити, що у зв'язку з економічною кризою, спричиненою пандемією COVID-19, товарообіг між Україною та Чехією протягом січня-травня 2020 року скоротився на 28,5%. Аналогічно зменшився й експорт з України та імпорт з Чехії, які становлять на березень 2020 року 288,8 млн. \$ США та 312,6 млн. \$ США відповідно [3]. Зважаючи на теперішню ситуацію, можна прогнозувати подальше зменшення економічних показників.

1. Політичні відносини між Україною та Чехією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju>

2. Взаємовідносини України з Чеською Республікою [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1411062555643/politologiya/vzayemovidnosini_ukrayini_cheskoju_respublikoyu

3. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Чехією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/358-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju>

ГЛИБОКА ТА ВСЕОСЯЖНА ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

© Філюк Р.Б.

Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі (ГВЗВТ) є потужним важелем у торговельно-економічних відносинах між ЄС та Україною та відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності як для ЄС, так і для України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України мають стабільний та преференційний доступ до найбільшого міжнародного ринку, в якому зосереджено понад 500 мільйонів споживачів. Водночас європейські бізнес-партнери отримують доступ до українського ринку із мінімальними технічними бар'єрами та мають змогу будувати нові зовнішньоекономічні відносини з українськими постачальниками та партнерами.

Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі значно впливає на розвиток двосторонньої торгівлі між країнами ЄС та Україною, об'єм якої постійно зростає від моменту тимчасового застосування ГВЗВТ у січні 2016 року та досягнув позначки у 43,4 млрд. євро у 2019 році. В такий спосіб, Європейський Союз посилює свою позицію основного торговельного партнера України. Станом на сьогодні, 40% зовнішньої торгівлі України припадає на країни ЄС.

Угода про асоціацію сприяє узгодженню вітчизняної законодавчо-нормативної бази із законодавством Європейського Союзу, що водночас, підвищує конкурентоспроможність багатьох товарів вироблених в Україні відносно європейських товарів на внутрішньому ринку Європейського Союзу. Поступова гармонізація законодавства України до законодавчих актів ЄС та міжнародно визнаних стандартів Євросоюзу у здійсненні господарської діяльності даватиме можливість Україні спростити експорт товарів та послуг не тільки до Євросоюзу, але й також до інших країн світу. Окрім того, реформи, що здійснюються відповідно до ГВЗВТ, значно вплинуть на покращення загального бізнес- клімату в Україні, зокрема вплине на зменшення рівня корупції в державі, такі обставини вестимуть до зростання рівня довіри іноземних інвесторів.

З огляду на все вищевказане, Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі – унікальна можливість для України диверсифікувати національну економіку та формувати сучасну модель економіки, зокрема до збільшення сектору послуг та кількості малих і середніх підприємств.

Варто розглянути торговельний баланс товарів України з країнами Європейського Союзу та Світом за 2014-2018 рр. в табл.1.

Таблиця 1

Торговельний баланс товарів України з країнами Європейського Союзу та Світом за 2014-2018 рр., тис. дол. США [2]

Партнери	Аналізовані періоди, роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
Світ	-468107	610887	-2888594	-6010765	-9852413
Країни ЄС (27), загальна сума	-3948813	-2109281	-3245844	-2395631	-2747968
Польща	-422314	-346718	-493316	-617645	-384639
Італія	961512	1006727	574006	864668	596243
Німеччина	-3769536	-2646925	-2894682	-3444802	-3774985
Угорщина	46282	-698815	251091	194992	385805
Нідерланди	342470	453061	448475	1048071	827040
Іспанія	559239	602881	503623	684269	733200
Румунія	-262831	251745	336237	389911	421544
Чехія	84877	61232	-94075	-121365	-156750
Словаччина	243764	122197	36498	149019	338047
Бельгія	-128030	-69929	-198650	-61238	49693
Австрія	-75360	-22466	-103767	52669	-54692
Франція	-732614	-394785	-1072496	-1075559	-940037
Болгарія	312252	166374	245312	240089	254440
Литва	-670073	-316314	-234306	-302277	-536422
Латвія	136539	63174	25689	68631	142313
Греція	-107157	-84783	-74437	-48332	9442
Данія	-108966	-2919	-28749	-3196	-25637

1	2	3	4	5	6
Португалія	249881	275374	177569	204918	185470
Естонія	5069	-11294	31416	49764	56274
Фінляндія	-256954	-174919	-154481	-174153	-245545
Ірландія	-64528	-16213	-39228	-58539	-66317
Швеція	-306222	-212925	-347726	-347880	-395289
Мальта	-9303	-4122	-3733	44485	59040
Кіпр	233427	44603	31400	60349	17558
Хорватія	-8621	10938	9405	-6935	-11442
Словенія	-187595	-112615	-120530	-144070	-157204
Люксембург	-14021	-51845	-56389	-41475	-75118

Аналізуючи дані, подані в табл.1, від’ємний торговельний баланс товарів України з країнами ЄС постійно зменшується за аналізований період. Даний показник означає, що Україна щороку нарощує обсяги експорту товарів до ЄС і це дає можливість вітчизняним товаровиробникам займати конкурентні позиції на європейському ринку та стандартизувати виробництво своєї продукції до міжнародних вимог.

Починаючи з 2016 р., зростає експорт продуктів, які мають велику додану вартість: устаткування, прилади та транспортне обладнання, водночас кількість компаній, що експортують до ЄС, зросла з 11 700 у 2015 р. до понад 14 500 компаній у 2019 р.

А також, 1 жовтня 2017 р. ЄС запровадив тимчасові “автономні торговельні преференції” для України. Такі преференції дають змогу Україні експортувати більше сільськогосподарської продукції до ЄС відповідно до Угоди про асоціацію та ГВЗВТ без сплати митних зборів. Окрім того, скасовуються митні тарифи для декількох промислових груп товарів, що передбачені в Угоді про асоціацію[1]. Аби отримати торговельні преференції суб’єкт зовнішньоекономічної діяльності України повинен мати в наявності преференційний сертифікат походження товару форми EUR.1, що видається уповноваженими органами України [3].

1. European Union External Action. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk

2. Trade Map. List of partners markets from European Union (EU 27) for a product commercialized by Ukraine. URL: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c804%7c%7c42%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c3%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1

3. Міністерство закордонних справ України. Європейська інтеграція. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo>

Шарук А.М., Горбаль Н.І.
Національний університет «Львівська політехніка»

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ЄС

© Шарук А.М., Горбаль Н.І.

На сучасному етапі ринкових відносин конкуренція відіграє важливу роль не лише для окремих підприємств, а й для країни в цілому. Процеси глобалізації дають змогу розширити ринки збуту, проте щоб компанія вийшла на міжнародний ринок та зайняла свою нішу, вона повинна бути конкурентоспроможною.

Агропромисловий сектор України – одна з найважливіших сфер національної економіки. За даними Міністерства Аграрної Політики Україна щорічно експортує аграрну продукцію в більш ніж 190 країн світу. Агробізнес завжди був і буде лідируючою галуззю України, – навіть у часи кризи ця сфера демонструє зростання. Підтвердженням важливості цієї галузі є її частка в експорті, яка складає близько 44% за даними Держстату, й відповідно, ця галузь генерує 44% валютної виручки країни [1].

Процеси євроінтеграції та підписання Угоди про асоціацію з ЄС надали можливості розвитку для вітчизняних підприємств АПК, проте наявність потужних конкурентів вимагає сконцентрувати увагу на основних проблемах та чинниках конкурентоспроможності компаній АПК України на зовнішньому ринку [2].

За період із листопада 2018 року по жовтень 2019 року Україна посіла третє місце в переліку найбільших постачальників продукції аграрного сектору до країн ЄС, експортувавши на суму 7,3

млрд євро. Як видно з рис. 1. оборот зовнішньої торгівлі аграрною продукцією між Україною та Європейським союзом зростає.

Рис. 1. Оборот зовнішньої торгівлі аграрною продукцією Україна – ЄС за 2015-2019 рр.

Головними партнерами для України у взаємній торгівлі сільськогосподарськими товарами з країн-членів ЄС є: Польща, Італія, Нідерланди, Іспанія та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги торгівлі продукцією АПК між Україною та країнами-членами ЄС у 2019 р. (млн.дол.США)

Країни	Показники			
	Експорт	Імпорт	Оборот	Сальдо
Нідерланди	1476	248	1725	1228
Польща	785	659	1444	126
Іспанія	1199	190	1389	1009
Німеччина	871	510	1381	360
Італія	716	394	1110	322

До конкурентоспроможної продукції АПК України на ринку ЄС можна віднести зерно, насіння соняшнику та ріпаку, включаючи продукти їх переробки. Серед продуктів з низькою конкурентоспроможністю виділяють цукор, яловичину та льон [3]. Це дає змогу визначити підприємствам пріоритетні напрями розвитку на зовнішньому ринку.

До перешкод підвищення конкурентоспроможності продукції АПК України на європейському ринку можна віднести:

- невідповідність продукції міжнародним стандартам (ISO 22000, ICF, BRC);
- різні методи оцінювання технічних вимог;
- недосконалі нормативно-правова база;
- недостатнє фінансування в АПК з боку держави;
- недостатнє інвестування в інновації та агропроекти.

Для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств можна застосувати:

- інвестування коштів в оновлення технічної бази підприємств АПК;
- налагодження інфраструктури;
- розширення системи збуту;
- надання державної підтримки підприємствам АПК України;
- покращення нормативно-правової бази [1].

Також необхідно вжити заходів щодо підвищення якості продукції та зменшення її собівартості, оскільки це – ключові чинники підвищення конкурентоспроможності. Не менш важливим є технічне оновлення аграрних підприємств, тому що навіть найбільші вітчизняні підприємства АПК зараз використовують застарілу техніку, яка постійно виходить із ладу, що призводить до додаткових витрат.

Державна підтримка зараз надзвичайно важлива для українських аграрних підприємств, тому що після підписання угоди з ЄС багато закордонних товарів вийшли на український ринок із меншими перешкодами, ніж українські компанії на зовнішній [4].

Національний агробізнес потребує чіткої стратегії розвитку й законодавчих змін. У 2018р. у ВРУ був зареєстрований, але так і не прийнятий законопроект №8171 "Про засади державної аграрної політики і державної політики сільського розвитку", був також проект Комплексної стратегії розвитку сільського

господарства та сільських територій на 2015-2020 рр., де прописані умови переходу українського АПК на стандарти ЄС. Крім того, 31 березня 2020 р. ВРУ ухвалила Закон про обіг земель сільськогосподарського призначення.

За даними Мінекономіки загальний фонд державного бюджету (призначений для розвитку підприємств АПК) збільшився у 2019 р. на 30% порівняно з 2018 р., – у 2019 р. передбачалось 5,9 млрд. грн. У 2020 р. планується використання 8,48 млрд. грн., – найбільша частина коштів фонду буде використана на здешевлення кредитів аграріям для купівлі земель сільськогосподарського призначення [1].

Завдяки підписанню Угоди про Асоціацію з ЄС перед українськими аграрними підприємствами відкрились нові можливості. Проте, гостро постало питання їх конкурентоспроможності на ринку ЄС. Оскільки, агропромисловий комплекс для України є одним із найважливіших, то державі слід приділяти цьому питанню більше уваги та створити сприятливі умови для розвитку вітчизняного агропромислового виробництва. Завдяки цьому, а також певним перевагам, серед яких сприятливі кліматичні, природні та земельні ресурси, можна підвищити конкурентоспроможність українських аграрних підприємств не лише на європейському ринку, а й на світовому.

1. Горбаль Н.І., Микитин О.З., Михальков М.О. Розвиток агропромисловості України в умовах євроінтеграції / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2020. – Vol. 2, № 1. – С. 78-86.

2. Ляшевська В.І., Сквіра І.О., Бойко Ю.А. Конкурентоспроможність підприємств аграрного сектору на зовнішніх ринках. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/28_1_2018/8.pdf.

3. Аграрна зона вільної торгівлі з ЄС 2014-2020 рр. від «А» до «Я»: досягнення, провали та завдання для України. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/698-agrarna-zona-vilnoyi-torgivli-z-yes-2014-2020-vid-a-do-ya-dosyagnennya-provali-ta-zavdannya-dlya-ukrayini>.

4. Кицюк І.В., Фіщук І.О. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору України в умовах поглибленої євроінтеграції. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/18_2017/11.pdf.

Шкварчук Л. О., Слав'юк Р. А.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС В СУЧАСНИХ УМОВАХ

© Шкварчук Л.О., Слав'юк Р.А.

Фінансова співпраця України та ЄС має декілька аспектів прояву. Проте найпотужніший стабілізаційний ефект властивий для макрофінансової допомоги. У цілому, Макрофінансова допомога (МФД) є винятковим фінансовим інструментом ЄС, який застосовується для сприяння стабілізації фінансово-економічної системи. МФД надається у формі кредиту терміном до 15 років. Цей інструмент доступний країнам – партнерам ЄС, у яких виникли проблеми з платіжним балансом, та доповнює фінансову допомогу, що надається країні МВФ.

Використання такого виду фінансової підтримки є досить ефективним інструментом забезпечення стабільності грошово-кредитної політики країни-реципієнта, сприяє підвищенню фінансової спроможності країни. Фінансові умови отримання кредиту є досить привабливими з позиції як вартості, так й тривалості. Відсоткова ставка є однією з найнижчих на світових фінансових ринках, оскільки визначається під час виходу Європейської Комісії, що має найвищий кредитний рейтинг (AAA), на зовнішній ринок запозичень для отримання коштів. Залучена сума перераховується уряду країни-реципієнту за такою ж кредитною ставкою. Так, зокрема 10 червня 2020 р. Україна отримала від Європейської Комісії транш макрофінансової (кредитної) допомоги ЄС номінальним обсягом 500 млн євро. Кредит був наданий під 0,125% річних з терміном погашення до 10.06.2035 року.

Достатньо низький кредитний рейтинг України як позичальника ринках (В/Стабільний за шкалою "Standard & Poor's" у 2019-2020 рр.) диктує вищі вимоги інвесторів щодо вартості власних запозичень на міжнародних ринках капіталу. Зокрема, розміщені Україною у липні 2020 р. нові єврооблігації на 2 млрд, номіновані у доларах США із терміном погашення у 2033 р. і передбаченою прибутковістю 7,253%, що у разі вище позики від ЄС. Це підтверджує тезу про низьку вартість залучення через описаний механізм фінансової співпраці з ЄС.

Упродовж останніх семи років України декілька разів отримувала макрофінансову допомогу від ЄС:

- МФД I у сумі 1,360 млрд євро у 2014 році;
- МФД II – 850 млн євро у 2015 році;
- МФД III – 600 млн євро у 2017 році.

- МФД IV – перший транш 500 млн євро у 2018 р. (другий транш отримано у червні 2020 р., про що йшлося вище).

Загальна сума пільгової кредитної допомоги ЄС, отримана Україною в рамках реалізації протягом 2014 – 2020 років 4-х програм макрофінансової допомоги ЄС, становила 3,81 млрд євро.

Договірною основою надання макрофінансової допомоги є Меморандум про взаєморозуміння та Кредитна угода між країною-отримувачем та ЄС. Виділення нового обсягу МФД щоразу супроводжувалося підписанням нового пакету документів, оскільки Меморандум про взаєморозуміння визначає передумови виділення коштів кожного траншу допомоги, а Кредитна угода – технічні особливості надання позикових коштів. Центральний банк країни зазвичай виступає агентом країни-позичальника та відкриває рахунок у євро, на який перераховуватимуться кошти відповідних траншів макрофінансової допомоги ЄС.

Усі зазначені кошти, згідно з умовами відповідних Меморандумів з Європейським Союзом, використовувались для зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу і забезпечення бюджетних потреб.

У липня 2020 р. Україна та ЄС підписали Меморандум і Кредитну угоду щодо отримання «виняткової» макрофінансової допомоги Європейського Союзу в сумі 1,2 млрд євро [1]. Кошти спрямовуватимуться на допомогу Україні у обмеженні економічних наслідків пандемії коронавірусу. Така допомога є винятковим інструментом реагування ЄС на кризу, викликану пандемією. Програма макрофінансової допомоги триватиме 12 місяців і передбачатиме виплату двох траншів по 600 млн євро кожен. Рішення було прийняте Європейською Комісією у рамках Меморандуми про взаєморозуміння щодо програм макрофінансової допомоги з вісьмома партнерами із сусідських країн ЄС. Серед восьми країн також три східні країни-партнери: Грузія, Республіка Молдова та Україна.

Надходження коштів у рамках цієї програми фінансової співпраці відбуватиметься після виконання кожною з країн певних умов, які носять неекономічний, а, швидше, політичний характер і стосуються побудови правової держави.

Для Грузії такі умови передбачають посилення управління державними фінансами, вдосконалення управління, галузевих реформ та політики ринку праці. МФД для Грузії у межах цієї програми складає 150 млн євро [2].

Для Молдови політичні умови стосуються посилення управління державними фінансами, належного управління та боротьби з корупцією, а також поліпшення ділового середовища. МФД передбачена у сумі 100 млн євро.

Для України політичні умови є більш комплексними і стосуються посилення управління державними фінансами, управління та верховенства права, реформування судової системи, конкуренції на газовому ринку, поліпшення ділового клімату та управління підприємств з державною формою власності.

Відтак макрофінансова допомога від ЄС є важливим інструментом забезпечення не лише стабільності фінансової системи України, підтримання її стійкості у кризових умовах, але є запорукою ефективного реформування економіки країни з метою підвищення її інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності на світовому ринку.

1. Урядовий портал (2020). Підписано угоду щодо отримання 1,2 млрд євро макрофінансової допомоги від ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidpisav-ugodu-shchodo-otrimannya-12-mlrd-evro-makrofinansovoyi-dopomogi-vid-yes>

2. EU Neighbours: East (2020). EU helps Georgia, Moldova and Ukraine with macro-financial assistance to limit economic fallout of pandemic. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/news/eu-helps-georgia-moldova-and-ukraine-macro-financial-assistance-limit>

Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю.

Національний університет «Львівська політехніка»

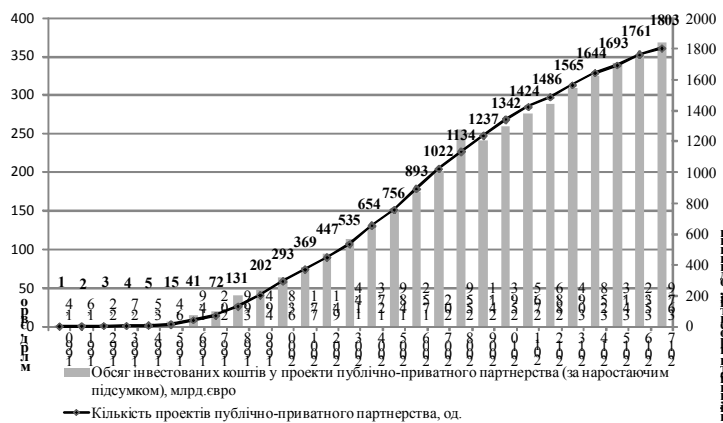
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В УКРАЇНІ ТА ЄС: ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОБЛІК ПРОЕКТІВ

© Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю.

На засадах державно-приватного партнерства (ДПП) більшість країн світу реалізують сьогодні суспільно значущі проекти у широкому спектрі секторів економіки.

Серед країн Європи найбільша частка угод ДПП реалізовується у Великобританії, Франції, Німеччині, Іспанії, Італії, Нідерландах. Кількість проектів ДПП, що реалізовується в ЄС щороку зростає (рис.1). На Латинську Америку і Азіатсько-Тихоокеанський регіон припадає понад 1/3 всіх проектів ДПП і майже 1/2

всіх інвестицій. Більша частина проектів ДПП реалізовується у Китаї (18,7% угод та 2,1% світових інвестицій у проекти ППП) та Індії (12,8% угод і 13,4% світових інвестицій у проекти ППП) [1].

Побудовано авторами за даними джерела: [2]

Рис. 1. Розвиток державно-приватного партнерства в Європейському Союзі з 1990 по 2017 рр.

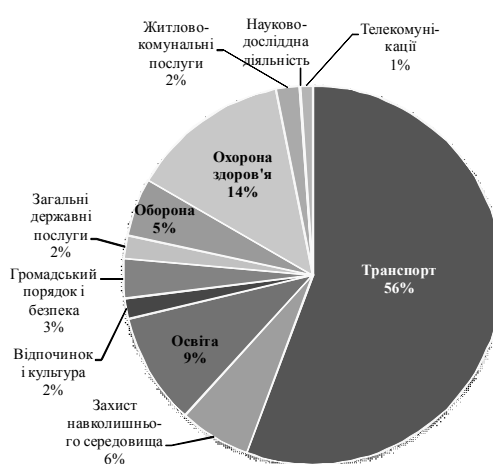

Рис. 2. Вартісна структура проектів ДПП в ЄС в 2017 році в розрізі секторів економіки

Кожна країна має свою, притаманну їй, секторальну структуру застосування публічно-приватного партнерства. Пріоритетними сферами публічно-приватного партнерства в ЄС в 2010–2017 рр. є: за обсягом фінансування – транспортна інфраструктура (рис.2), за кількістю угод – освіта.

В Україні сьогодні все більш очевидним є той факт, що стратегії та програми орієнтовані лише на використання бюджетних коштів, не дозволяють органам влади здійснювати масштабні, стратегічні проекти, що формують конкурентоспроможність країни. Тому забезпечення високих та стійких темпів розвитку країни та регіонів неможливе без ефективного партнерства державних та місцевих органів влади з представниками приватного бізнесу. Реалізація інфраструктурних проектів в Україні із застосуванням механізму ДПП залишається не достатньо поширеним явищем. В Україні впровадження проектів державно-приватного партнерства має безсистемний і поодинокий характер.

Тлумачення в законодавстві України змісту поняття «державно-приватне партнерство» [3] як співробітництва, що здійснюється на основі договору, істотно відрізняється від його тлумачення Європейською комісією щодо ППП (Commission of the European Communities), що встановлює Зелена книга ЄС (Green Paper on PPPs) та UNCITRAL – комісією ООН з міжнародного торгового права. Звуження поняття ДПП виключно до одного договору суперечить самому змісту поняття ДПП та міжнародній практиці реалізації проектів ДПП, де ДПП є співробітництвом між державним та приватним партнером, що направлене на реалізацію проекту ДПП і юридично може відобразитися у тій кількості договорів, що буде необхідна для реалізації інвестиційного проекту [4, с.20-22]. Таке тлумачення ДПП деформує статистику ДПП в Україні, яку веде Міністерство економічного розвитку та торгівлі (МЕРТ), завищуючи її (табл.1).

Таблиця 1

Кількість проектів, які реалізуються на засадах ДПП в Україні, за даними МЕРТ

ДПП	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість проектів (zareєстрована)	111	159	171	177	186	191	192
не виконуються (договір розірваний)	–	13	9	–	–	9	126
оброблення відходів		7	116	112	112	116	7
збір, очищення та розподілення води		71	79	30	37	39	31
будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури		16	17	16	16		7
виробництво, транспортування і постачання тепла		32	7	6	6		8
виробництво, розподілення та постачання електричної енергії		3	5	5	5		3
управління нерухомістю			2	2	2		4
пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування		8	3	1	1		1
туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт		9	1	1	1		
Забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем			1				
Охорона здоров'я	-	-	-	-	-	-	1
інші			12	4	6		4
Всього реалізується:	111	146	243	177	186	182	66

Слід відмітити, що UNCITRAL проекти щодо розвідування природних копалин, зокрема, роботи з видобутку корисних копалин, розвідування нафти та газу, навіть якщо вони ведуться відповідно до ліцензії або концесії, що надані державою, взагалі не відносять до проектів ДПП, оскільки такі роботи не передбачають надання публічних послуг населенню.

Згідно методології Світового банку (Private Participation in Infrastructure Database Expanded methodology) до складу проектів ДПП включаються проекти, що реалізуються на основі договорів управління, оренди, концесії, та продажу активів. При цьому проект вважається ДПП, якщо участь приватного партнера у його реалізації становить не менше 25 %, а проект продажу активів – якщо хоча б 5 % акцій належать приватним власникам. Такий підхід до розуміння ДПП не відповідає вимогам українського законодавства – об'єкти ДПП не можуть бути приватизовані протягом усього строку дії угоди; об'єктами ДПП не можуть бути об'єкти, щодо яких прийнято рішення про приватизацію.

За даними Світового банку в Україні, загальні обсяги інвестицій в інфраструктурні проекти на основі використання форм ДПП протягом 1992–2017 років становили 14,792 млрд.дол. США [5].

За статистикою МЕРТ (табл.1), найбільша кількість договорів ДПП в Україні припадає на збір, очищення та розподілення води, а також на виробництво, транспортування і постачання тепла (дані щодо вартості проектів відсутні), а за статистикою Світового банку (рис.3) на енергетику (15 % всіх інвестицій) та телекомунікаційний сектор (81% всіх інвестицій).

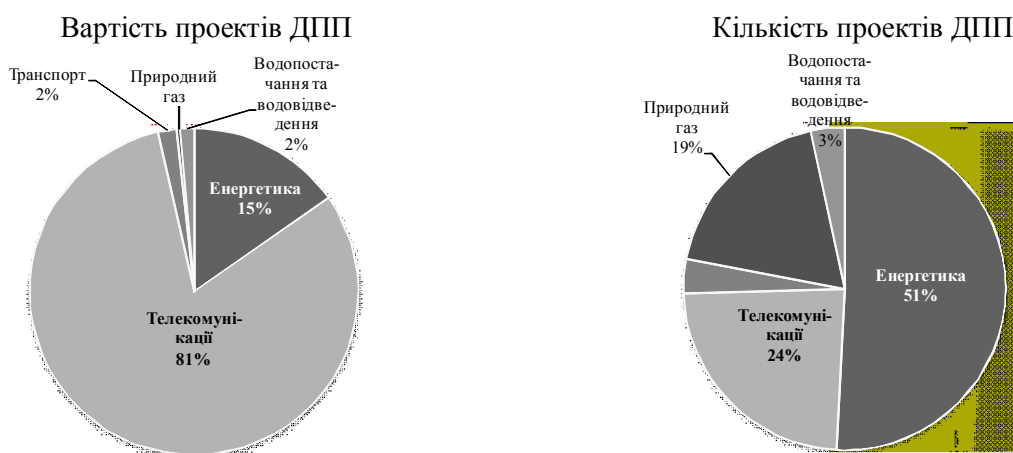

Рис.3. Структура інвестицій у проекти державно-приватного партнерства в Україні за 1991 – 2015 рр. у розрізі вартості і кількості проектів за даними Світового банку [6, с.64]

За даними МЕРТ (з часу отримання Україною незалежності реалізовується 192 проекти ДПП (табл.1), а за даними Світового банку – 82 проекти [14, с.64], причому найбільші інвестиції вкладено інвесторами з Російської Федерації (49%), кошти вітчизняних інвесторів становлять 31%, інвесторів із Австрії – 8%, із Туреччини – 7%, Німеччини і США – по 2%, Франції – 1%. Переважна більшість проектів державно-приватного партнерства в Україні була реалізована за участю іноземного інвестора, а найбільшими проектами, реалізованими в Україні протягом аналізованого періоду Світовий банк вважає: MTS Україна (30% інвестицій), DCC/Астеліт GSM (13% інвестицій), Укртелеком (10% інвестицій).

Законодавство України не встановлює мінімальну частку участі приватного партнера у проекті (зокрема, у розвинених країнах мінімальна частка приватного фінансування складає 25 %). У зв'язку з цим навіть мінімальна частка приватного фінансування у спільному проекті дозволяє відносити його до категорії ДПП, що істотно деформує статистику МЕРТ.

Значну кількість реалізованих проектів лише за назвою можна віднести до ДПП, оскільки фактично всі вони сформовані за ідеологією державних закупівель і не передбачають значних інвестиційних вкладень. Ситуація, що склалася вимагає перегляду самого поняття державно-приватного партнерства у законодавстві України, гармонізації законодавства про державно приватне партнерство з законодавством ЄС.

1. Featured Rankings, 1990 to 2015 [Electronic Resource] / Private Participation in Infrastructure Database. URL: <http://ppi.worldbank.org/snapshots/rankings>
2. European PPP market in number of deals URL: <http://www.eib.org/epec/>
3. Про державно-приватне партнерство: Закон України № 2404-VI від 1 липня 2010 року [чинний] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>

4. Державно-приватне партнерство як механізм реалізації нової регіональної політики: можливості застосування та практичні аспекти підготовки і впровадження інвестиційних проектів. Звіт Групи радників та представників Директорату регіонального розвитку Мінрегіону програми «U-LEAD з Європою», 18 жовтня 2017. – 106 с. URL: http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf

5. Аналітична записка про фінансування регіонального розвитку у державному бюджеті 2019. Програма «U-LEAD з Європою» URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/RD-in-budget-2019-1.pdf>

6. Слободянюк Н.О. Вітчизняна практика державно-приватного партнерства в інвестиційній сфері: проблеми і перспективи. Економіка та держава, 2016.№ 7. С.62-66

Секція 4

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄС В УКРАЇНІ

Адамовський О.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

СТАЛИЙ РОЗВИТОК – ЄДИНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

© Адамовський О.М.

Сучасне поняття «сталого розвитку» є наслідком тисяч років розвитку, процвітання або занепаду цивілізацій. Неважко знайти приклади суспільств, що занепали. Так, коли західні мореплавці «відкрили» острів Пасхи (у день Великодня) у XVIII ст., там у жахливих умовах у безплідному ландшафті проживала лише невелика група людей. Величезні кам'яні голови свідчили про колись квітуче суспільство, яке пізніше розвалилося. Важливою причиною розпаду суспільства, очевидно, була втрата лісу. Відсутність дерев унеможливила будівництво човнів або каное для риболовлі, а також зведення пристойних будинків.

Американський географ і фізіолог J. Diamond у своїй книзі «Колапс – як суспільства вирішують занепасти чи досягти успіху» [1] аналізує сучасні та минулі суспільства, включаючи острів Пасхи, який зазнав невдачі. Він не звинувачує конкретних людей, наприклад людину, яка зрубала останнє дерево на острові Пасхи, але шукає спільні шляхи розвитку цих суспільств. З книги стає зрозуміло, що між ними є кілька спільних речей. На першому місці в списку причин колапсу – вплив на довкілля, зокрема вирубування лісів та ерозія ґрунту.

Також сьогодні надзвичайно великою глобальною проблемою є знеліснення, яке зумовлює зміну клімату і є основною причиною втрати біорізноманіття.

Ця проблема включена у глобальні переговори щодо зміни клімату під егідою REDD [2], зменшення викидів від вирубки лісів та деградації лісів. Сьогодні це здебільшого питання для південної півкулі, тропічних лісів, але також країни Західної Європи у XVIII ст. пройшли кризу знеліснення через великий попит на деревину [3]. Цікаві і досі актуальні методи управління лісами, засновані німецькою школою лісівників, дозволили уникнути «кризи». Європейська лісова криза призвела до введення терміну «сталість» вперше (англ. – sustainability, пол. – zrównowazony, рос. – устойчивость).

Розвиток людства призвів до того, що сучасне суспільство, здебільшого живе краще, довше і здоровіше, ніж попередні покоління, але це має свою ціну. Сьогоднішнє занепокоєння щодо сталого розвитку не стосується конкретних держав, – як глобальне суспільство ми надмірно використовуємо ресурси нашої планети. Вирубування лісу, виловлення риби, використання енергії перевищують можливості Землі забезпечити нас ресурсами в довгостроковій перспективі, а кінцеві продукти людської діяльності занадто сильно забруднюють навколишнє середовище.

Якщо нічого не змінювати і надалі, – в якийсь момент це призведе до краху, як це було у багатьох суспільствах, які вже зникли. Глибоке розуміння та підтримка концепції Сталого розвитку необхідні, щоб цього уникнути і натомість створити процвітаюче майбутнє для нинішнього та майбутніх поколінь.

Глобальне суспільство стурбоване розвитком людства та його відношенням до стану навколишнього середовища з часів Стокгольмської конференції ООН (The Human Environment) у червні 1972 р., де екологічні проблеми вперше були включені до світового порядку денного.

До цього він був присутній у декількох національних політиках, але учасники Стокгольмської зустрічі дійшли висновку, що навколишнє середовище є міжнародною проблемою з тієї простої причини, що забруднення та виснаження ресурсів не знають кордонів. Стокгольмська конференція призвела до значного посилення екологічного порядку денного в багатьох країнах, – зі створенням міністерств навколишнього середовища, агентств з охорони навколишнього середовища та Агентства ООН із охорони навколишнього середовища (UNEP).

Після Стокгольмської конференції 5 червня відзначають як Всесвітній день охорони навколишнього середовища.

У 1970-х роках також відбулося значне посилення екологічної науки, екологічного законодавства та заборона в багатьох країнах найбільш руйнівних хімічних речовин.

Якщо початок 1970-х рр. був часом, сприятливим для міжнародного співробітництва та «досить м'якої» холодної війни, то на початку 1980-х у світі склалася атмосфера недовіри та конфронтації. Введення на озброєння ядерних ракет середньої дальності по обидва боки залізної завіси та нова гонка озброєнь, яка

перейшла у космос, унеможливила десятирічне продовження ідей Стокгольмської конференції. Однак, ООН створила так звану Всесвітню комісію з навколишнього середовища та розвитку (Комісію Брундтланд), яка опублікувала звіт "Наше спільне майбутнє" (Our common future) [4] у 1987 році. Саме тут поняття Сталого розвитку (англ. – sustainable development) вводиться як ключове поняття в глобальному порядку денному.

1990-ті роки знову були періодом багатьох можливостей, після того як драматичні події 1989-91 років призвели до закінчення «холодної війни» та розпаду Радянського Союзу.

У 1992 р. ООН організує в Ріо-де-Жанейро найбільшу з відомих конференцій, – Конференцію ООН з навколишнього середовища та розвитку (UNCED). Тут було представлено 179 урядів, 120 глав держав. Під час конференції було видано п'ять документів, найважливішим із яких став «Порядок денний XXI», документ із 40 глав для XXI століття про те, як досягти сталого розвитку, кожен із них ретельно обговорювався та узгоджувався. Від того часу сталий розвиток став основною політикою у більшості країн світу, зокрема і в Україні.

Після конференції в Ріо-92 в ООН була створена Комісія зі сталого розвитку (CSD) для керівництва міжнародною роботою.

Наступною великою зустріччю стала Світова конференція в Йоганнесбурзі у 2002 році (Ріо+10). Це була перша конференція ООН, де поняття Сталий розвиток було в назві, хоч і не стала такою важливою подією, як конференція в Ріо. Найважливішим документом був План впровадження, в якому висвітлювались конкретні деталі впровадження принципів Сталого розвитку. Науці та бізнесу було відведено головні ролі, також важливе значення мають стале виробництво та споживання. Також, Генеральна Асамблея ООН прийняла рішення про десятиріччя Освіти для Сталого розвитку – 2005-2014.

У червні 2012 року глобальне суспільство знову провело зустріч у Ріо на конференції ООН Ріо+20 зі сталого розвитку (UNCSD2012). Цього разу в центрі уваги конференції була «зелена економіка», що відображає те, що сьогодні економіка є головним пріоритетом у більшості країн, і екологічні проблеми потрібно враховувати в економічному розвитку. Остаточний документ від Ріо+20 називається «Майбутнє, якого ми прагнемо» (The Future We Want), й основним компонентом є набір цілей Сталого Розвитку.

Сьогодні розуміння сталого розвитку є простим: сталий розвиток – це розвиток, який відповідає потребам сьогодення без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [4].

Сьогодні сталий розвиток розглядають як триєдиний процес, який складається з таких складових: екологічної (довкільної), економічної та соціальної (деколи в її межах ще виділяють культурну). Очевидно, що така складна досліджувана система має дуже багато компонентів, які підлягають декомпозиції. Дослідження цієї складної системи повинне враховувати перш за все два ключові поняття: поняття «потреби», зокрема основні потреби бідних у світі, яким потрібно надати вищий пріоритет; та ідею обмежень, накладених станом технологій та соціальної організації на здатність довкілля задовольняти поточні та майбутні потреби.

У звіті Брундтланд можна прослідкувати дипломатичний компроміс між турботою про розвиток країн третього світу та захисту навколишнього середовища розвинутими країнами.

Розуміння сталого розвитку часто є особистою справою кожного індивіда, яку потрібно поважати. Звичайно, особистісні цінності можуть сильно відрізнятись (загальноприйняті східні та західні цінності). Тим не менше, існують деякі основні умови, яких ми змушені дотримуватись, якщо суспільство хоче існувати в довгостроковій перспективі. Ці умови можна розділити на: фізичні, біологічні та соціальні.

Важливими умовами сталості сьогодні є: відмова від невідновлюваних ресурсів; використання відновлюваних ресурсів, в обсягах, які не перевищують їх здатність до регенерації; втримання людської популяції в межах несучої здатності навколишнього середовища тощо.

Таким чином, сталий розвиток на практиці часто стає належним управлінням обмеженими ресурсами, і сучасні умови нагадують нам, що взаємодія між людством і природою повинна працювати належним чином.

Сталість – це не лише політичне та наукове поняття, а також цінність. Комісія Брундтланд підкреслила, що сталість – це етика нашого майбутнього: «ми намагалися продемонструвати, як виживання та добробут людини можуть залежати від нашої здатності успішно трансформувати принципи сталого розвитку у глобальну етику. У цій етиці є кілька частин [4]»:

1. Повага до потреб майбутніх поколінь (inter-generational justice). Слабким місцем тут є те, що наступні покоління знаходяться далеко в часі та просторі. Це відчуття віддаленості можна зменшити, якщо подумати про онуків, які вже тут, або той факт, що більшості людей подобається думка, що створене ними зберігається.

2. Розподіл ресурсів планети не лише між нашим та майбутніми поколіннями, а й між тими, хто живе тут і зараз (intra-generational justice). Принцип, згідно з яким кожна людина має однакове право на ресурси, включений в Декларацію Ріо. Сьогодні це дуже далеко від реальності, і розрив між бідними та багатими збільшується. Грубе порушення цього принципу багато хто вважає найсерйознішою з усіх загроз для сталого розвитку.

3. Наші зобов'язання перед іншими формами життя у світі, тваринами, рослинами та природою загалом (biocentric justice). Ці форми життя можуть не мати обов'язків щодо нас, але ми маємо їх перед ними. Світова стратегія охорони природи, опублікована МСОП (Міжнародний союз охорони природи) в 1980 р., описує стрімку втрату біорізноманіття. Зникнення ряду форм життя щороку розглядалося як проблема не лише сталого розвитку, але й етична. Ми, як люди, не маємо права «гасити» ці інші форми життя. До цього етичного твердження додаються турбота про ресурси, красу та цінність природного світу для майбутніх поколінь.

Отож, бачимо, що роль етики зростає у багатьох контекстах, вона спонукає людей дбати про навколишній світ та змінювати стиль життя. Етику використовують для з'ясування ролі цінностей у прийнятті політичних рішень та виборі серед альтернатив дії. Вона повинна бути прозорою, щоб допомогти нам вибрати своє майбутнє.

1. Jared Diamond, Collapse: How Societies Choose to Fail or Survive, Penguin Books, 2005 and 2011 (ISBN 978-0-241-95868-1).

2. REDD+ Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation <http://www.fao.org/redd/en/>.

3. Адамовський О.М. Оптимізація лісокористування в економічних дослідженнях (зарубіжний досвід) / Науковий вісник: До 125-річчя УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ. – 2000, вип. 10.2. – С.168-173.

4. Our common future. By World commission on environment and development. London, Oxford University Press, 1987. Journal of International Development (en), 1 (2), pp. 284–287.

Безкоровайна Л.В. , Волобуєв А.О.
Запорізький національний університет

ТУРИЗМ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

© *Безкоровайна Л.В. , Волобуєв А.О.*

На сьогодні актуальною проблемою розвитку економічної системи України, всіх її галузей, є складний процес інтеграції українського суспільства в європейський простір. Цей процес певною мірою стосується також інтеграції національної туристичної індустрії з європейською, однією із стратегічних цілей якої є сталий розвиток туризму, заснований на принципах налагодження гармонійних взаємозв'язків між екологічними, економічними, соціокультурними напрямками, що зумовлено положеннями, викладеними у таких важливих світових концепціях і стратегіях, як:

- глобальні 17 цілі сталого розвитку до 2030 р. (2015) [1];
- рамкова конвенція ООН про зміну клімату (2015) [2] та ін.

Туристична сфера є важливим сегментом розвитку національної культури та економіки, однією з найдинамічніших її сфер. Із покращенням добробуту населення зростає попит на туристичний продукт, який приводить до збільшення кількості туристичних пропозицій. Розвиток туризму пов'язаний не тільки з діяльністю туристичних підприємств, але із функціонування суб'єктів господарювання, що надають основні та додаткові послуги. Імідж України як туристичної держави залежить від якості туристичної інфраструктури, насамперед від забезпеченості туристів засобами розміщення, санаторно-курортними та оздоровчими закладами, відповідністю якості наданих послуг вимогам міжнародних стандартів [4, с. 24].

В цьому сенсі варто підкреслити, що Україна має величезний потенціал для розвитку туризму в усіх напрямках: гастротуризм, екотуризм, зимовий туризм, морський туризм, культурний туризм, заходи і фестивалі, MICE (Meetings, Incentives, Conferences, Events) та ін. Роль туризму в загальному стані й тенденціях світової економіки, підвищенні рівня зайнятості, диверсифікації та інноваційності національної економіки, збереженні і розвитку культурного потенціалу та екологічно безпечного навколишнього природного середовища, гармонізації відносин між країнами і народами та реалізації зовнішньої політики держави, визнано на державному рівні, що підтверджено нормативними документами (Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року (2017) [6], Концепція популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі (2018) [5]).

Проте, огляд і вивчення нормативних положень переконливо свідчить про випереджальний характер туризму у світовій та українській економіці, що має потужне значення й вплив на політичний позитивізм, економічний, культурний розквіт суспільства. Не зважаючи на величезний туристичний потенціал, усвідомлення українськими органами управління, фахівцями туристичної галузі важливості туризму для національної економіки, політики і суспільства, є низка проблем, які гальмують його розвиток, а саме: відсутність цілісної системи управління, регулювання державної політики в галузі туризму та комплексного використання й

збереження природної, культурної спадщини; низький рівень розвиненості інфраструктури, транспортного зв'язку, сервісного обслуговування; неврахування міжнародного досвіду; недостатність наукових розробок, інноваційних проектів з розвитку туризму [3].

З огляду на зазначене, серед завдань, що постають перед туристичними підприємствами, туристичними операторами як безпосередніми виробниками туристичних послуг; закладами вищої туристичної освіти як суспільними інституціями, що формують компетентну та соціально відповідальну особистість студента; державними та громадськими організаціями з питань туризму, полягають у наступному:

а) розробці та модернізації програм, турів, проектів з надання туристичних послуг з імплементацією європейського досвіду щодо «зеленого» туризму;

б) диверсифікації сільського туризму відповідно до європейських тенденцій впровадження концепції зеленої економіки;

в) підвищенню кваліфікації фахівців туристичної сфери щодо надання туристичних послуг із урахуванням технологій збереження й використання навколишнього середовища відповідно до європейських цінностей;

г) ініціюванні транснаціональних взаємовідносин серед досвідчених та молодих працівників, науковців, фахівців щодо забезпечення продуктивності сфери туризму, його сталого розвитку та імплементації європейських тенденцій в національній системі.

Отже, підсумовуючи зазначене, підкреслимо, що процес інтеграції туристичної сфери України в європейський простір триває. Певні механізми щодо активної реалізації цього процесу запроваджено. Проте інтенсивність залежить від низки важливих факторів, серед яких важливе значення посідає глибоке вивчення, обмін та впровадження європейських цінностей, практичного досвіду та культури здійснення туристичної діяльності в умовах переходу до зеленої економіки.

1. Resolution adopted by the General Assembly on 22 December 2015 (2015). *Global Code of Ethics for Tourism*. <https://undocs.org/ru/A/RES/70/200>

2. The Paris Agreement under the United Nations Framework Convention on Climate Change. *United Nations*. 12 December 2015 (2015). <https://www.un.org/ru/climatechange/paris-agreement>

3. Безкоровайна Л.В. До питань управління розвитком національного екотуризму як засобу збереження навколишнього середовища. *Наукове забезпечення освітньої діяльності у сфері цивільного захисту*: II Науково-практична конференція (за міжнародною участю) (м. Київ, 16 трав. 2019 р.). Київ. С. 65-67.

4. Маковецька Н. В., Безкоровайна Л.В. Літвінова-Головань О.П., Короленко К.В. Питання впровадження європейських тенденцій щодо сталого розвитку туризму у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної сфери. Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (5 листоп. 2020 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. С. 24-25.

5. Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі від 11 жовтня 2016 р. № 739-р Київ URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249407991>

6. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів до 2026: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. №168-р. *Урядовий портал*. 2017. № 168-2017-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>

Богдан П. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ

© Богдан П.І.

Світове поширення діджиталізації на тлі зростаючої конкуренції та розвитку високих технологій прискорило інноваційний розвиток країн світу та зумовило істотні зміни у різних сферах життєдіяльності людей. Зокрема, розроблення і впровадження електронного документообігу стало одним з найважливіших сучасних засобів підвищення ефективності комунікацій між суб'єктами господарювання. За допомогою використання цифрових технологій та новітніх систем електронного документообігу, приватні підприємства й державні установи можуть суттєво спростити процеси генерування й прийняття рішень та прискорити їхню реалізацію за мінімуму залученого персоналу.

Інтеграція України у європейський економічний простір визначила низку засад щодо провадження бізнес-процесів українськими суб'єктами господарювання, серед яких особливе значення надають розвитку електронного документообігу.

Основна роль у глобальному розвитку електронного документообігу належить UNCITRAL (Комісії ООН з прав міжнародної торгівлі) та Раді Європи. Закон Комісії «Про електронну комерцію», ухвалений у 1996 р., уможливив провадження економічної діяльності з використанням електронних засобів. [1, 2] Директива ЄС «Про електронну комерцію», ухвалена у 2000 р. з метою допомоги розвитку електронної торгівлі для створення нових можливостей зайнятості в межах Європейського Союзу та стимулювання економічного зростання шляхом інвестування інноваційних технологій, посилення конкурентних переваг європейських компаній. Означені документи характеризуються положеннями, які підтверджують рівноцінність електронного і цифрового документів. [3, 4]

В Україні електронний документообіг регулюється Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», ухваленим в 2003 році, метою якого є встановлення основних організаційно-правових засад електронного документообігу та використання електронних документів. Цей законодавчий акт виділяє ключові поняття, які стосуються електронної документації та її юридичного статусу. Зокрема, електронний документообіг – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Електронним вважається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Для юридичної ідентифікації документу застосовується так званий електронний підпис. [5]

З-поміж інших нормативно-правових документів слід виділити Закон України «Про електронні довірчі послуги» та Наказ Державного агентства з питань електронного урядування України «Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади». Метою Закону є врегулювання відносин у сферах надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації. [6] Наказ, своєю чергою, регулює відповідні формати даних електронного документообігу. [7] З вересня 2019 р., головним центральним органом, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері діджиталізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, е-документообігу тощо є Міністерство цифрової трансформації України. [8]

Нині в Україні для впровадження електронного документообігу суб'єкт господарювання повинен затвердити Інструкцію з діловодства, з детально описаним порядком узгодження, найменування та зберігання електронних документів. Посадові особи підприємства з правом підпису в обов'язковому порядку мають оформити кваліфіковані електронні підписи (наприклад, у Державній податковій службі України, в Національному банку України чи у деяких комерційних банках). [9] Сьогодні на ринку представлено багато різних програмних рішень для обігу електронної документації. Серед них такі програмні продукти, як: M.E.Doc, «СОТА», «Paperless», «Document.Online», «ІТ Користувач ЦСК-1», Microsoft SharePoint, Rubex, M-Files. Вони відрізняються ціною, доступністю застосування, функціоналом та ступенем придатності для відповідного підприємства.

У сучасних реаліях значення та можливості електронного документообігу зростають. Якщо раніше системи електронного документообігу використовували для оцифрування паперових версій існуючих документів, то тепер їхня роль поступово зміщується на оптимізацію процесів створення та використання електронних версій різноманітних видів первинних документів за відсутності паперового оригіналу. [10] Сучасні сервіси документообігу за допомогою використання машинного навчання та хмарних технологій значно збільшили свої функціональність, що допомагає фірмам, які їх використовують оптимізувати затрати часу на оформлення та оброблення документації, яка супроводжує, як внутрішньо-, так і зовнішньогосподарські операції.

Отже, зважаючи на сучасні тенденції в світовій економіці, використання інноваційно-інтелектуальних технологій є пріоритетним для більшості приватних підприємств та державних установ, незалежно від того, наскільки їх основний вид діяльності є пов'язаним з ІТ-індустрією чи іншими технологічно місткими галузями. Імплементация е-документообігу в майбутньому у зв'язку з подальшим технологічним прогресом перетвориться з інновації, яку певні організації будуть використовувати для покращення своєї системи документування та звітування в необхідний та обов'язковий елемент структури контролю та управління на підприємствах. Також, електронний документообіг буде широко розповсюдженим у відносинах між фізичними особами, юридичними особами та державними органами, повністю замінивши застарілі малоефективні бюрократичні процедури. Обіг електронних документів і надалі залишатиметься зручним інструментом підвищення ефективності функціонування організації та засобом збільшення ділового іміджу для підприємств будь-яких масштабів та напрямків діяльності.

1. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ukrainepravo.com/international_law/private_international_law/mizhnarodno-pravove-regulyuvannya-elektronnoyi-torgivli/

2. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі; Редакція від 25.05.2007 [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. — Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_321#Text

3. «ВСЕ ПО ПОЛИЧКАХ»: ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ПРОГРЕСУЄ В УКРАЇНІ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dealssign.com/vse-po-polichkah-elektronnij-dokumentoobig-progresuye-v-ukrayini/>

4. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку" ("Директива про електронну комерцію") від 8 червня 2000 року [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. — Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text

5. Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг"; Редакція від 07.11.2018 [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

6. Закон України "Про електронні довірчі послуги"; Редакція від 13.02.2020 [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

7. Наказ "Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади" від 07.09.2018 [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-18#Text>

8. Положення про Міністерство цифрової трансформації України [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12>

9. Стимул переходу на електронний документообіг [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://home.kpmg.ua/uk/home/media/press-releases/2020/05/stymul-perekhodu-na-elektronnyu-dokumentoobih.html>

10. Е-документи: як правильно відмовлятися від паперу у 2020-х //СЕРГІЙ САГУН// [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/openmind/20208472-e-dokumenty-yak-pravilno-vidmovlyatis-vid-papery-u-2020-h>

Ганас Л.М., Ноджак Л.С.
Національний університет «Львівська політехніка»

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ГРІНВОШИНГУ

© Ганас Л.М., Ноджак Л.С.

Питання екології та довкілля турбують населення з кожним роком. Публікації міжнародних природоохоронних організацій закликають бізнес і громадян відповідально ставитись до охорони навколишнього природного середовища. За останні роки пророблено масу заходів, що націлені на формуванні екологічно відповідального бізнесу та екологічно відповідального суспільства. Акценти на еко-товари та еко-технології відіграють важливе значення сьогодні. Проте, низка компаній бажають лише демонстративно позиціонувати себе як еко-відповідальні. Ця негативна тенденція в останні десятиліття набуває стрімких оборотів та вводить в оману споживачів.

Характеристику такого типу маркетингової політики вперше описав еколог Джей Вестервельт ще у 1986 р. Під грінвошингом він мав на увазі поведінку підприємства (готелю), яке прикриваючись еко-відповідальністю не якісно надавало послуги.

В кембриджському словнику грінвошинг охарактеризовано як поведінку або діяльність, які змушують людей повірити, що компанія робить більше для захисту навколишнього середовища аніж насправді так є [1].

Грінвошинг – це форма екологічного маркетингу, в якій широко використовується «зелений» піар і методи позиціонування, мета яких – ввести споживача в оману щодо цілей організації або виробника в екологічності продукції або послуги, представити їх у сприятливому світлі [2].

В останнє десятиліття відсоток таких підприємств стрімко зростає. Адже еко-продукція має більший попит. Також споживачі готові платити більше за еко-товар. Проте, введення в оману має надзвичайно негативне значення.

По-перше, викриття грінвошингу створює недовіру у споживачів до еко-відповідальності підприємств, та знижує кількість споживачів, які віддаватимуть перевагу екологічно чистим і безпечним товарам.

По-друге, наслідки викриття грінвошингових технологій створить негативний імідж для самих підприємств, які застосовували такі піар технології.

По-третє, чистий бізнес низить свої інвестиції в еко-технології внаслідок надмірної прискіпливості щодо їх екологічності.

Четвертим негативним наслідком є те, що екологічний стан навколишнього природного середовища стрімко і надалі буде погіршуватись, що в підсумку може обернутись екологічними катастрофами, які загрожуватимуть людству.

1. Cambridge dictionary URL <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/greenwashing> (Last accessed: 18.11.2020)

2. Wikipedia URL <https://en.wikipedia.org/wiki/Greenwashing> (Last accessed: 18.11.2020)

Ганас Л.М., Тодошук А.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА»

© Ганас Л.М., Тодошук А.В.

Сьогодні гостро постає питання екологічної безпеки як у Світі, так і в Україні. Забруднення навколишнього середовища відбувається і побутовими і промисловими відходами. Більшість підприємств працюють з ресурсами, які можна після використання повторно переробляти. Звичайно, цей процес є затратним, проте витрати на екологічну безпеку та ліквідацію наслідків екологічних катастроф є значно більшими. Тому сьогодні, як ніколи раніше, необхідно вирішувати питання з промисловими та побутовими відходами застосовуючи принципи циркулярної економіки.

Вперше поняття «циркулярна економіка» ввели британські вчені Девід В. Пірс та Р. Керрі Тернер у 1989 р. В публікації «Economics of natural resources and the environment» вони трактували циркулярну економіку як модель виробництва в якій відходи повинні перероблятися повторно [1]. Також в даній праці науковці наводять аргументи чому лінійна економічна модель не може забезпечити цього, тому очевидно, потрібно впроваджувати механізми циркулярної економіки.

В тому ж часовому проміжку У. Стахел дав означення поняттю «циркулярна економіка» як моделі, що розглядає людське суспільство в контексті системи, здатної забезпечувати покрокове відтворення ресурсної ефективності та безвідходності за допомогою встановлення принципів використання в межах природного процесу. Це можна реалізувати поділивши виробничий процес на 2 види замкнутих циклів: біологічний та технічний, які не повинні перехресчуватись у процесі циркуляції [2].

Також низка науковців формували підґрунтя введення цього поняття ще до 1989 р., адже перероблення вторинної сировини зустрічалося в працях низки науковців і до того. Проте, це поняття є дещо вужчим від принципів «циркулярної економіки». Тотожними поняттями є «кругова економіка» та «економіка замкнутого циклу», що означають не лише перероблення відходів а також раціональне використанні ресурсів з метою мінімізування шкідливого впливу на довкілля. Отже, перехід усіх сировинних підприємств від лінійної моделі виробництва, що передбачає видобуток сировини, переробку, споживання та утилізацію відходів, до циклічної є необхідністю.

1. Pearce David W. and Turner R. Kerry «Economics of natural resources and the environment» 1989 URL: https://www.amazon.com/Economics-Natural-Resources-Environment-Pearce/dp/0801839874/ref=sr_1_5?_encoding=UTF8&dchild=1&qid=1605706101&refinements=p_27%3A+David+W.%5C Pearce&s=books&sr=1-5 (Last accessed: 18.11.2020)

2. Stahel W. R. The product life factor. An Inquiry into the Nature of Sustainable Societies: The Role of the Private Sector, Houston Area Research Center. 1982, URL: <http://www.product-life.org/en/major-publications/the-productlife-facto> (Last accessed: 18.11.2020)

РОЗВИТОК ЛЮДИНИ – ГОЛОВНИЙ АКЦЕНТ ЇЇ БЕЗПЕКИ

© Дулеба Н.В., Дулеба А.Д.

Вступ. Проблеми добробуту людей були предметом уваги мислителів старовини, виступали ключовими у філософії, економічних, соціологічних роботах. Разом з тим був довгий період часу в економічній науці, коли питання добробуту народу, а це, по суті, проблеми розвитку суспільства і людини, відходили на задній план. Однак 20 ст. ознаменувалося тим, що підхід до людини як фактору економічного росту був визнаний провідним. З'явився термін “людський фактор”, який трактувався як вирішальний засіб виробництва. І тільки у кінці 20 ст. почав спостерігатися поворот до проблем благополуччя і розвитку людини. Намітився процес переосмислення неокласичної концепції, що ставить людину в залежність від економічних цілей.

Постановка проблеми. У світовій економічній літературі з'явилася нова концепція національного багатства. Так, Всесвітній банк висунув трактування національного багатства як сукупність накопиченого людського, природного і відтворювального капіталу і виробив експериментальні оцінки цих складових по 92 країнам світу. Відповідно до цих оцінок, доля фізичного капіталу рівна (в середньому) тільки 16% національного багатства, людського капіталу – 64%, природного капіталу – 20%. В економічно розвинених країнах питома вага людського капіталу досягає 80% національного багатства [1].

Результати дослідження. Відповідно, головною складовою національного багатства визнається людський капітал (а не сама людина і рівень її розвитку), а передумовою його накопичення – рівень і якість життя населення.

Термін “людський розвиток” був введений міжнародною організацією “Програма розвитку ООН” в 1990 р. З цього року ПРООН видає щорічні доклади про розвиток людини. У першому випуску докладу був запропонований і вимірник – “індекс людського розвитку”. Згідно концепції ПРООН, розвиток людини – це процес розширення свободи вибору.

Концепція людського розвитку базується на чотирьох основних принципах, що відображають продуктивність, рівність, стійкість і розширення можливостей.

Принциповим у концепції людського розвитку є не ріст грошового доходу або збільшення матеріального багатства, а розвиток людини у вигляді цілі і критерію суспільного прогресу. Ціль розвитку людини полягає в створенні сприятливих умов для того, щоб життя людей було більш довгим, здоровим і наповненим творчістю. Цю просту, але важливу істину дуже часто забувають у гонитві за матеріальними і фінансовими благами.

Виміряти рівень життя як окремого індивіда, так і всього населення країни – задача доволі складна, оскільки можливість прямого кількісного вимірювання якості життя навряд чи існує. Більшість сторін якості життя можна оцінити лише непрямыми або умовними індикаторами. Тому будь-яка теорія і відповідна їй система індикаторів не можуть бути абсолютними і вичерпними.

Економічна безпека людини залежить від державної соціально-економічної політики і передбачає досягнення такого рівня доходу, який був би достатнім для задоволення потреб.

Соціальна безпека людини означає досягнення такого рівня розвитку економіки країни, в тому числі охорони здоров'я, освіти, культури і інших галузей соціальної сфери, який би задовольняв потреби індивіда в благах і умовах необхідного об'єму і якості.

Україна є учасницею більшості головних договорів ООН у царині прав людини, в тому числі всіх восьми основних конвенцій МОП, відображених у Декларації МОП основних принципів та прав у світі праці [5].

Щоб забезпечити національну співучасть і широку підтримку з боку ООН, Уряд України і Система ООН, а також інші партнери були активно задіяні та залучені до консультацій на всіх етапах спільного процесу формування програми для країни [5].

Україна також є партнером для Європейського союзу. ЄС підтримує Україну у забезпеченні стабільного, замкнутого і демократичного майбутнього для своїх громадян. Євросоюз є непохитним у своїй підтримці незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України. Угода про асоціацію, включаючи глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ), яку було підписано у 2014 році, є головним інструментом наближення України та ЄС одне до одного, сприяння глибшим політичним і міцнішим економічним зв'язкам і шани спільних цінностей. Україна продовжує впроваджувати амбітну програму реформ задля пришвидшення економічного зростання та поліпшення рівня життя своїх громадян. Пріоритетні реформи стосуються боротьби проти корупції, реформи судової системи, конституційної та виборчої реформ, поліпшення бізнесового клімату та енергоефективності, а також реформи державного управління та

децентралізації. Від 2014 року ЄС та фінансові інституції залучили понад 15 мільярдів євро у формі грантів і позик задля підтримки процесу реформ. Виділення цих коштів залежить від тривалого прогресу України у здійсненні цих реформ.[4].

Висновки. Тому, якість життя і розвиток людини – це терміни, що визначають характер корінних модифікацій, що відбуваються в методології сучасної економічної науки і стратегії розвитку багатьох країн.

Розвиток людини передбачає стійкість розвитку економіки, що забезпечує високий рівень якості життя для нинішнього і майбутніх поколінь.

1. Вечканов Г. С. Экономическая безопасность: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2007. – 384 с.: ил. – (Серия «Учебник для вузов»)
2. Онищенко В. О. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: монографія : [в 3 т.] / за заг. ред. В. О. Онищенко та Г. В. Козаченко. – Полтава : ПолНТУ, 2016 .
3. Тимошенко О. Л. Економічна безпека національної економіки в умовах глобалізації : монографія / Тимошенко О. В. – Київ : Наш формат, 2016. – 383 с.
4. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk
5. <https://ukraine.un.org/uk/49416-ramkova-programa-partnerstva-mizh-uryadom-ukraini-ta-organizacieyu-obednanikh-naciy-na-2018>
6. <http://ukrstat.gov.ua/>

Дутка В.Я.

Національний Університет «Львівська політехніка»

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБМІНУ ДАНИМИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У СПІВРОБІТНИЦТВІ УКРАЇНИ ТА ЄС

© Дутка В.Я.

За останнє століття людство наростило обсяги виробництва та використання ресурсів, що призвело до збільшення утворення відходів. Асамблея ООН визначила одним з ключових пунктів плану сталого розвитку 2030 захист планети від деградації, щоб запаси ресурсів відповідали поточним та майбутнім потребам [1, с. 2]. Проблемою є не лише збільшення кількості відходів, а й стабільне зростання вартості природних ресурсів (наприклад, за 2000-2014 рр. вартість металів зросла на 176% [2, с. 9]).

Вирішенням може бути перехід на, так звану, «циркулярну економіку», що на відміну від лінійної економічної моделі «виробництво-збут-використання-викидання», передбачає створення замкненої петлі, сформованої навколо принципів 3R: скорочення (reduce), повторне використання (reuse) та переробка матеріалів (recycle) [3, с. 2]. Ці принципи вимагають не лише створення нових підходів до управління відходами, а й довготермінових стратегій і зміни виробничих процесів, дизайну продуктів та управління його життєвим циклом.

Термін «циркулярна економіка» був запропонованим британськими вченими Д.Пірсом та К.Тернером у праці «Економіка природних ресурсів та навколишнього середовища».

Наразі відбувається процес переходу від академічних досліджень за тематикою до розробки та впровадження стратегій із пришвидшеного впровадження моделей сталого розвитку, циркулярної економіки завдяки побудові цілісної екосистеми. Ряд стратегій та принципів було визначено й затверджено Європейською Комісією у Circular Economy Action Plan (CEAP). В документі зокрема окреслено ряд ключових секторів з обширним використанням ресурсів, які є фокусом для моделі циркулярної економіки ЄС: електроніка; транспорт та акумуляторні батареї; пакування; пластик; легка промисловість; будівництво; харчування [4, с. 10].

Одним із ключових документів, прийнятих в рамках програми CEAP, є адаптація нової європейської промислової стратегії (EU Industrial strategy), прийнятої в березні 2020 року. Окремо відзначено важливість оцифрування інформації про характеристики та продукти, що продаються в Європейському Союзі. Запропонована концепція електронного паспорту продукту, має надати інформацію про походження продукту, склад, особливості ремонту, утилізації та життєвий цикл.

Необхідним етапом реалізації циркулярної економіки є зберігання та обробка великої кількості даних, згенерованих під час життєвого циклу товарів. Для побудови цілісної картини у всьому ланцюгу системи необхідний швидкий обмін даними між учасниками ланцюга постачання. Інтеграція ІТ систем на основі спільних відкритих стандартів дозволить автоматично обмінюватись інформацією для аналізу, виконання вимог законодавства та формувати закриті інформаційні петлі про життєвий цикл продукту [5, с. 3].

Одним із перших кроків для масової реалізації програми корпоративної соціальної відповідальності (CSR) була директива ЄС 2014/95/EU «Disclosure of non-financial and diversity information», що визначила вимоги про надання інформації про ініціативи компаній для реалізації стратегій сталого розвитку, захисту навколишнього середовища. Більшість інформації генерується під час руху продуктів ланцюгом постачання, й для ефективного виконання даної директиви необхідні автоматизовані способи зберігання та обробки даних.

В червні 2017 р. Єврокомісія прийняла подальші кроки для стимулювання програм соціальної відповідальності й визначила принципи та рекомендації для надання інформації в документі 2017/C 215/01 «Guidelines on Non-Financial Reporting expresses the expectations with regard to the non-financial information disclosed in financial statements» [6].

Ключовим партнером у спрощенні процесу обміну даних є організація GS1, що визначає відкриті стандарти й має спростити інтеграцію гравців у системі та створити між ними симбіоз. В Україні офіційним представником є організація «ДжіЕс1 Україна», діяльність якої спрямована на впровадження в Україні всевітньої багатогалузевої системи ідентифікації, штрихового кодування та електронних комунікацій, що базується на відкритому стандарті GS1 [7].

GS1 став основною для ряду ініціатив Європейського Союзу з пришвидшення переходу до моделі циркулярної економіки [8, с.5]:

- GS1 for Polish Food Banks,
- Програма Full CiRCLE для меблевої галузі,
- GS1 Italy: Barcode for environment для FMCG сектору,
- GS1 Germany ECOTraxx.

Багато з проектів циркулярної економіки фінансуються грантовою програмою Horizon 2020, рамкової програми Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій [9].

Попри те, що Європейський Союз визначив важливим популяризацію використання цифрових технологій для обліку, відслідковування та структурування інформації про ресурси, Україна знаходиться на початкових стадіях адаптації електронного документообігу та відкритих стандартів GS1.

Відповідно, щоб витримати конкуренцію з членами-країнами ЄС та нарощувати обсяги експорту до ринків, що збільшують вимоги до впровадження стратегій сталого розвитку, українським компаніям необхідно прискорити темпи адаптації цифрового документообігу та почати створювати внутрішні інформаційні системи для формування інформації про життєвий цикл продуктів згідно відкритих стандартів. Ключовою є трансформації ланцюгів постачання й процесів виробництва в ключових сегментах ринку, використовуючи успішні приклади інших країн, методології та алгоритми імплементації принципів циркулярної економіки, розроблених ЄС [10, с. 159].

При цьому Україні доцільно скористатись вже напрацьованими методами імплементації циркулярної економіки в ЄС, розробити чітку стратегію впровадження циркулярних принципів та працювати над кардинальною зміною суспільних цінностей.

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, UN General Assembly. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

2. Closing the loop – the circular economy, what it means and what it can do for you, PwC Hungary. URL: <https://www.pwc.com/hu/en/kiadvanyok/assets/pdf/Closing-the-loop-the-circular-economy.pdf>.

3. Тимошенко І.П., Дронова О.Л. (2018). Циркулярна економіка для умов України. Формування ринкових відносин в Україні. № 9. – С. 120-127.

4. Circular Economy Action Plan for a Cleaner and More Competitive Europe, European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/communities/en/community/city-science-initiative/document/circular-economy-action-plan-cleaner-and-more-competitive>.

5. A European strategy for data, European Commission, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-european-strategy-data-19feb2020_en.pdf.

6. Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) C/2017/4234, European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XC0705%2801%29>.

7. Асоціація Товарної Нумерації України. URL: <https://gs1ua.org/ua>.

8. Circular Data for Circular Economy. GS1 in Europe. URL: <https://www.gs1.eu/news/circular-data-for-a-circular-economy>.

9. Horizon 2020 Societal Challenges. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/societal-challenges>.

10. Horbal N. I., Adamiv M.Ye., Chumak A.S. (2020). Adaptation of circular economy principles to waste management in Ukraine / Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія «Проблеми економіки та управління». Т.4, № 1. – С.159-166.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

© *Завербний А.С.*

Актуальні проблеми щодо забезпечення світової економіки ресурсами виступають одними із найголовніших (поряд з іншими глобальними (планетарними) проблемами, такими як, охорона довкілля і кліматичні зміни на планеті). Перспективним напрямком їх вирішення слугують постулати циркулярної економіки, що активно реалізуються країнами ЄС. За умов глобальної обмеженості обсягів енергетичних ресурсів, надзвичайно важливе значення набуває диверсифікування, розширення джерел отримання різноманітних видів енергії. Враховуючи дані тенденції, на основі екологічного способу мислення, багато країн, особливо це стосується країн із розвинутою економікою, все більша увага приділяється розвитку нетрадиційних (зокрема, поновлюваних) джерел енергії. Такий підхід дозволяє отримувати потрібну вигоду: диверсифікування джерел отримання енергії, дозволить країнам забезпечувати високий рівень енергетичної їх незалежності, безпеки; виконання вимог "озеленення" енергетики, зменшення рівнів викидів парникових газів в атмосферу (які призводять до безповоротних, негативних змін клімату на Землі); вторинне перероблення викидів, що сприятиме екології країни. Передові місця саме в освоєнні, впровадженні, застосуванні нетрадиційної енергетики займають країни ЄС, чотири з них потрапляють в десятку кращих (за часткою використання нетрадиційних джерел електроенергії): Німеччина, Італія, Великобританія та Франція [1]. При чому в боротьбу за лідерство протягом останніх років за даним показником вступили також і «нові» в даній царині країни ЄС: Чорногорія, Албанія, Хорватія. Це важливо, оскільки репрезентує потенційну можливість для України, адже вони є представниками колишнього соцтабору. Як показало аналізування трендів розвитку поновлюваних енергетичних джерел, саме країнах ЄС особлива зацікавленість нетрадиційною енергетикою з'явилося набагато раніше, у порівнянні з іншими країнами світу. Останнім десятиліттям, основну частину виробництва первинної поновлюваної енергії в країнах ЄС отримують з біомаси і відходів [1]. У відношенні біомаси, то останнім часом відношення до неї змінюється, оскільки під вирощування енергетичної маси (біопалива) використовуються угіддя, які можна б використати під сільськогосподарські рослини. В умовах подорожчання багатьох продуктів харчування, їх нестачі, це стає низько ефективним та недоцільним. Ефективним проте і далі залишається використання соломи, деревних та інших відходів господарської діяльності (тобто циркулювання відходів) [2].

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна констатувати наступне: враховуючи усі недоліки традиційних джерел енергії (вичерпаність, забруднення довкілля, постійне зростання рівня цін на енергетичні ресурси), оптимальним варіантом для енергетики України вбачається поступовий перехід на альтернативні джерела із широким застосуванням відходів (безвідходний процес).

1. Eurostat. Офіційний сайт. [online] Доступно: <<https://ec.europa.eu/eurostat>>
2. Степанов, Д.В., Ткаченко, С.Й. та Ранський, А.П., 2012. Оцінка можливостей отримання енергоносіїв з органічних відходів з урахуванням техногенного навантаження на навколишнє середовище. Наукові праці ВНТУ, № 1, с. 1-7.

Зварич І.Я.
Західноукраїнський національний університет

СТИМУЛЮВАННЯ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-СМАРТМОДЕЛЕЙ В ПОДОЛАННІ ГЕПЦИРКУЛЯРНІСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК: ДОСВІД ЄВРОПИ

© *Зварич І.Я.*

Аналіз глобальної інклюзивної циркулярної економіки дав змогу зробити наступні висновки. Найвищі середні темпи зростання зафіксовано для Мальти (2,5%), Греції (2,4%), Латвії (2,1%) та Данії (1,9%). Найбільше скорочення відбулося в Болгарії (при середньорічному зменшенні, що становило – 2,5%), потім у Румунії (–1,3%) та Словенії (–1,2%). Таким чином, найвищий рівень рециклінгу побутових відходів визначений у Німеччині, далі стабільно високі позиції мають Бельгія, Данія, Франція, Італія, Словенія, Швеція та Чорногорія. У 2016 р. найбільший відрив у збільшенні рівня рециклінгу характерний для Литви, Болгарії, Чехії, Люксембургу, Польщі. Німеччина має найвищий рівень переробки у світі.

Австрія посідає друге місце, далі за рейтингом визначено Південну Корею. Зазначеним чотирьом країнам вдалося переробити від 52% до 56% муніципальних відходів. Отже, загалом для ЄС (28) характерний середній рівень рециклінгу відходів (50 – 60%). Найвище значення визначено для Люксембургу (90%), Бельгії (80%), Словенії (60–70%), Нідерландів (70%), Італії (60–70%). Найнижчі показники характерні для Греції (10–20%), Болгарії (15–20%), Естонії (20–22%). Важливо також виокремити країни з найвищою позитивною динамікою: Хорватія (25→40%), Латвія (40→61%) і Словенія (50→75%).

За рівнем рециклінгу пластикових упаковок згідно з даним Євростату середній плановий показник по ЄС перевищили Болгарія (60,8%), Чехія (61,7%), Словенія (63,4%), Словаччина (54,4%) і Нідерланди (50,7%), а показник ЄС-28 становив 40,3%. Абсолютним лідером з однаковим за значенням показником у різні періоди дослідження є Нідерланди (28%), а також такою самою стабільністю характеризуються Бельгія (16–17%) і Франція (16–17%); Швеція переробляє майже весь обсяг своїх відходів, Сінгапур – більш, як 60%. Загалом це доволі низький рівень переробки (найвищий показник мають Нідерланди (28%)), однак є країни із зародковим станом вторинної економіки та рівнем використання циркулярного матеріалу – Болгарія (3%), Ірландія (3%), Греція (2,5%), Латвія, Румунія, Португалія (3%).

За результатами рейтингування країн світу за соціальною складовою глобальної інклюзивної циркулярної економіки підтверджено високий рівень цієї складової в інтегрованому показнику, що підтверджує гіпотезу про інклюзивну складову необхідну при розгляді глобальної циркулярної економіки. Таким чином абсолютним лідером є Бельгія, з високим показником є Чехія, США, Китай, Франція, Греція, Австрія та Австралія. Закриває список ПАР з 0 по соціальних показниках. Примітним є той факт, що Україна є на 25 місці серед 28 досліджуваних країн. Рейтинг країн світу за екологічною складовою глобальної інклюзивної циркулярної економіки з виведеним нормативним індексом показує найвищий рейтинг у Японії та Данії. Група країн з показником від 0 до 0,2 включає Україну, Естонію, ПАР, Угорщину, Латвію, Францію, Польщу. На відміну від соціальної складової екологічна складова не представлена країнами з високими даними, що дозволили б вивести показник на вищий рівень. За даними рейтингу країн світу за циркулярною складовою глобальної інклюзивної циркулярної економіки лідерами є Канада, Данія, Німеччина та Чехія. Групу країн з нормованим індексом (0-0,2) складають Китай, Пд. Корея, Австралія, Мексика, Латвія, Туреччина та Україна.

Таким чином у потенційному формуванні глобальних циркулярних ланцюгів створення доданої вартості ці країни відіграватимуть роль циркулярних ядер. Окрім того проведений кластерний аналіз на основі складових показників індексу глобальної інклюзивної циркулярної економіки між цим ядром та іншими країнами сформувався величезний «циркулярний геп».

Таблиця 1

Стимулювання засобів реалізації бізнес-смартмоделей в подоланні гепциркулярності національних економік

Глобальні ініціативи	ООН (Цілі сталого розвитку) Римський клуб Рішення ТНК Фонд Еллен МакАртур, Рокфеллер Фонд Всесвітній економічний форум Глобальні ініціатива відповідальності (більше 200 корпорацій) План дій ЄС щодо циркулярної економіки.	реверсна логістика; збір матеріалів та повторне їхнє використання; оренда та шерингові платформи; «електронні бібліотеки речей»; інноваційні моделі розвитку міст; інноваційне планування; пілотність проєктів; співпраця для пошуку інноваційних рішень; інфраструктура для збору великих обсягів даних; системи відстеження власників викинутих батарей; безконтейнерні об'єкти; Дорожні карти циркулярної економіки; модель «Люди-політика-місця».	Локальні ініціативи
Регіональні ініціативи	стійкі бізнес-екосистеми (промисловий симбіоз); міжсекторальна кооперація; раціоналізація національних та європейських фіскальних систем; створення економічної та інфраструктурної основи для ведення циркулярної політики; національні плани.	відмова від широкого застосування пластику; усвідомлення «все використовуєш-все переробляються»; соціальна відповідальність за шкідливі чи небажані складники; соціальна відповідальність за умови праці; усвідомлення короткострокових втрат та виграшу у довгостроковому періоді; відмова від дитячої праці; жіноче соціальне підприємництво.	«Поведінкові ініціативи»

Друга група з індексом ГПЦЕ 0,62-0,67 складається з таких країн: Японія, Австрія, США, Китай. Ця група особлива тим, що у ній присутні країни-лідери міжнародної торгівлі та міжнародної економіки загалом – це США та Китай. Відповідно для них характерна найвагоміша складова індексу є соціальна та

економічна. Окрім того на основі проведеного секторального аналізу міжнародної торгівлі відходами та бруктом за 2016 рік саме США, Китай, Німеччина та Канада є лідерами в експорті та імпорті, що підтверджує їх місце в перших групах за індексом. Третю групу становить найчисельніша (9 з 28 досліджуваних країн) з індексом ГЩЕ в межах 0,5: Люксембург, Греція, Канада, Литва, Нідерланди, Бельгія, Великобританія, Угорщина, Австралія. Найвагомішою складовою є соціальна поряд із середнім рівнем циркулярної складової. Окрім того соціальний вектор є тим ядром, що об'єднує усі досліджувані країни. Це підтверджує соціально-інклюзивний вектор, що активно імплементується у всіх країнах та відображає нерозривність в позиціонуванні глобальної інклюзивної циркулярної економіки, де інклюзивність є на пріоритетному рівні. Четверта група країн (0,40-0,49) складається з семи країн з найвищим показником соціальної складової, за винятком Фінляндії, де максимум у циркулярної. Низький рівень ГЩЕ (0,24-0,36) відмічений у Латвії, Естонії та Туреччині. Останню груп становить Україна та ПАР.

Підтверджено, що країни-лідери у експорті-імпорті відходами у різних галузях є одночасно складовими циркулярних ядер, навколо яких формуються циркулярні ланцюги створення доданої вартості.

Виокремлено шляхи подолання гету циркулярності на основі бізнес-смартмоделей та циркулярних міст:

- збільшення масштабів циркулярної діяльності;
- створення економічної та інфраструктурної основи для ведення циркулярної політики;
- екологічні ініціативи, економічне зростання та підвищення якості життя населення в реальному часі на основі інноваційного планування;
- співпраця локальних адміністрацій в технічному та екологічному напрямках за трьома напрямками: «живе місто», «місто з окраїною» та «відповідальне місто»;
- залучення громадян до прийняття важливих циркулярних рішень;
- уникнення засмічень територій (суспільні сміттєві контейнери на видному місці та колоризація умовних кроків на тротуарі до смітників);
- залучення великих (багатонаціональних) компаній у циркулярну економіку, для стимулювання створення продуктів та послуг відповідно до циркулярних принципів;
- «електронні бібліотеки» одягу та предметів дизайну;
- мобільні платформи для оренди одягу та модних аксесуарів з Центру повторного використання без будь-якої оплати.
- співпраці між трьома освітніми закладами та громадськими компаніями з управління відходами;
- використання рослин для переробки в папір;
- виготовлення стійкого гігієнічного паперу (паперові рушники та туалетний папір) з утилізованої упаковки для молока та соку;
- датчики на сміттєві баки, які забезпечують збір та аналіз даних про економію від 20 до 40% завдяки зменшенню обсягів споживання пального та витрат, пов'язаних із обслуговуванням;
- автоматичні сміттєві накопичувачі на сонячних батареях, які попереджають місцеву владу в разі, коли вони є повними. Відповідно створюються оптимальні маршрути для збирання сміття та забезпечується зниження експлуатаційних витрат на 70%;
- інфраструктура для збору великих обсягів даних, за допомогою технологічних досягнень, застосовуючи алгоритми штучного інтелекту;
- розвиток штучного інтелекту – безпілотні автомобілі,
- цифрові додатки для обміну повідомленнями, здійснення дзвінків, перегляду та поширення відео, який дає змогу безкоштовно спілкуватися з друзями стосовно оренди та позики необхідних речей;
- сортування різного кольорового скла, використовуючи технологію автоматизації збільшення частки переробленого скла для виготовлення склопакетів;
- переробка гігієнічних засоби для поглинання та перетворювати їх на вторинну сировину, таку як пластик, целюлоза;
- дії уряду, спрямовані на забезпечення прозорості у цьому секторі з метою створення системи відстеження власників викинутих батарей;
- програми беззбиткової промисловості;
- безконтейнерні об'єкти;
- повномасштабні економічні проекти з реконструкції теплових електростанцій;
- національні плани в інфраструктурі заряджання електромобілів для е-поїздок на великі відстані головними.

Важливим моментом у циркулярній економіці є те, що перспективна діяльність має бути підвищена до мезорівня. Це означає, що рішення не пов'язані з окремими індивідами, а взаємодією між суб'єктами у визначених (інтегрованих) ланцюгах вартості – глобальних циркулярних ланцюгах створення доданої вартості (в тому числі глобальних ланцюгах постачання вторинної сировини). Таким чином, рішення, що дають змогу отримати позитивний ефект для циклу, можуть бути результативними, навіть якщо вони не забезпечують достатнього ступеня прибутковості для індивідуума актора.

АНАЛІЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У КРАЇНАХ ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

© Злотнік М.Л.

Основні результати. Ідея циркулярної економіки є ключовим елементом у формуванні європейської політики як перспектива для досягнення економічного розвитку в умовах зростаючих екологічних та соціальних ризиків. Це відображається у «Сьомій програмі дій щодо охорони навколишнього середовища», яка визначає потребу в системі для сприяння ефективності використання ресурсів як виробниками, так споживачами [1].

Циркулярна економіка все частіше розглядається як можливість для розвитку бізнесу, а не як обмеження. Завдяки зусиллям Фонду Елен Мак-Артур, європейські підприємства отримують значну підтримку та поінформованість щодо імплементації бізнес-моделей циркулярної економіки. Саме цей фонд розробив інструментарій для впровадження принципів циркулярної економіки не тільки на рівні підприємств, а й на загальнодержавному рівні [2].

У країнах ЄС ідеї циркулярної економіки почали впроваджувати ще з 1990 року. Першим кроком для цього було налагодження системи поводження з відходами: збору, сортування, утилізації. Важливо, що ця система біла впроваджена як на муніципальному рівні, так і на рівні підприємств за їх добровільним рішенням [3].

Лідерами за рівнем впровадження циркулярної економіки в ЄС є країни Північної Європи. Наприклад, Швеція переробляє більше 99% своїх відходів, а також імпортує близько 700 тисяч тон відходів з інших країн (варто зауважити, що ці країни додатково оплачують використання своїх відходів, що створює додаткове джерело для поповнення бюджету Швеції). Значна частка відходів у Швеції використовується як паливо для електростанцій, що є альтернативним відновлюваним джерелом енергії.

Підприємства у Нідерландах та Швеції є також новаторами у сфері «екологічного бізнесу». Саме в цих країнах розвивається найбільше інноваційних проєктів, пов'язаних з еко-дизайном, еко-упакуванням, апсайклингом (часткова переробка ресурсу для повторного використання) та іншими новітніми способами збереження ресурсів.

У Німеччині переробляється та використовується повторно 66% відходів. В Австрії частка повернення відходів становить 58 %, Словенія з Бельгією переробляють по 54 % утворених відходів, у Франції цей показник становить 41,7 %, а в Іспанія – 29,7 %. Найменш ефективними в сфері вторинної переробки відходів серед країн ЄС є Греція (17 %), Румунія (13,3 %) та Мальта (7,1 %) [4].

З метою більш детального вивчення реалізації ідей циркулярної економіки на практиці, було проаналізовано приклади впровадження основних циркулярних бізнес-моделей на європейських підприємствах різних галузей. Серед них – відомі компанії Audi, Nokia, Philips, Ikea (таб.1).

Таблиця 1

Приклади впровадження циркулярних бізнес-моделей на європейських підприємствах [5]

Компанія (сфера діяльності, країна)	Бізнес-модель циркулярної економіки	Реалізація бізнес-моделі	Ефект
1	2	3	4
Audi (виробник автомобілів, Німеччина)	Шерингова платформа – сервіс обміну автомобілями	Сервіс базується на помісячній оплаті, і включає в себе повне страхування, обслуговування автомобіля та запас пального. В автомобілях Audi вбудований додаток з функцією розподілу витрат за користування авомобілем, системою підключення користувачів, інших автомобілів та постачальників послуг.	Спільне використання допомагає зменшити кількість автомобілів на дорозі, відповідно, скоротити викиди CO ₂ у повітря. В той же час, компанія зосереджує увагу на надійності та довговічності автомобілів Audi.
Nokia (телекомунікаційна компанія, Фінляндія)	«Продукт як послуга» – система лізингу мобільних пристроїв	Мобільні пристрої надаються споживачеві як інструмент для комунікації, тоді як право власності на матеріальні активи зберігається за Nokia.	Зменшення забруднення, спричиненого утилізацією небезпечних матеріалів, що містяться в відпрацьованому електричному й електронному обладнанні.

1	2	3	4
Philips (виробник електроніки, Нідерланди)	Продовження циклу життя продукту для медичного обладнання	Philips викупує та перепродає уживане медичне обладнання. Компанія здійснює технічне обслуговування та ремонт обладнання, а також модернізує технології для більш тривалого його використання.	Зниження забруднення, спричинене утилізацією небезпечних матеріалів, що містяться в відпрацьованому обладнанні. Повторне використання дефіцитних та дорогих матеріалів.
Ікеа (виробник меблів, Швеція)	Відновлення матеріалів для виготовлення меблів	Ікеа надає можливість своїм клієнтам здавати використані меблі на переробку. Компанія також активно займається відновлюваною енергетикою.	Зменшення впливу значних виробничих потужностей Ікеа на навколишнє середовище, уникнення потрапляння відходів на звалища, скорочення витрат на матеріали.

Варто зауважити, що використання циркулярних бізнес-моделей передбачає переваги не тільки в екологічному аспекті, а й в економічному та соціальному.

Циркулярна економіка створює можливості для бізнесу скоротити свої витрати на придбання первинної сировини та нових матеріалів, на її основі з'явилися альтернативні бізнес-моделі для залучення додаткових доходів та можливості для міжнародної співпраці в даній сфері.

Соціальний аспект впровадження циркулярної економіки передбачає перехід до свідомого споживання, популяризацію руху «Zero waste» (життя без відходів).

Що стосується України, поводження із відходами в більшій мірі відбувається у вигляді утилізації (понад 25%), спалювання (< 0,3%) та видалення у спеціально відведені місця чи об'єкти (близько 70%). Лише 4% утворених відходів спрямовується на переробку. У структурі відходів найбільшу частку займають відходи видобувної та металургійної галузей [6].

Очевидно, що ключовим рушієм для розвитку циркулярної економіки є політика щодо поводження з відходами. В Україні вона регулюється Законом України «Про відходи», який протягом останніх років зазнає змін і адаптується під ідеї сталого розвитку. Проте через відсутність відповідної інфраструктури та недостатню активність на місцевих рівнях впровадження нових норм закону сповільнюється.

Основною директивою у сфері управління відходами, яку має запровадити Україна згідно з Угодою про асоціацію з ЄС – це Директива 2008/98/ЄС про відходи, що передбачає таку пріоритетність в сфері управління відходами [7]: запобігання утворенню відходів; повторне використання; переробка; інші види утилізації, наприклад, спалювання відходів з метою відновлення енергії; видалення відходів.

Застосування такого комплексного підходу до управління відходами могло б створити необхідні умови для впровадження принципів циркулярної економіки в Україні на загальнодержавному рівні.

Висновки. Імплементация ідей циркулярної економіки в Україні низку переваг: прямі заощадження, економія матеріалів, посилення інноваційного потенціалу, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку, покращення екологічного стану та підвищення поінформованості суспільства щодо свідомого споживання.

Найважливішим кроком для перейняття європейського досвіду впровадження циркулярної економіки в Україні має бути налагодження системи збору, сортування та утилізації відходів, оскільки, на даний момент, рівень повернення відходів у виробництво є критично низьким.

Виконання Директиви 2008/98/ЄС про відходи, вдосконалення інфраструктури для поводження з відходами, впровадження циркулярних бізнес-моделей на рівні підприємств могли б стати значним поштовхом для сталого розвитку України в умовах циркулярної економіки.

1. European Parliament and of the Council (2013). Decision No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 on a General Union Environment Action Programme to 2020 'Living well, within the limits of our planet' Text with EEA relevance.

2. Ellen MacArthur Foundation (2015). Delivering the Circular Economy a Toolkit for Policymakers. Ellen MacArthur Foundation: Cowes, UK. [Електронний ресурс] // URL: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_PolicymakerToolkit.pdf

3. Мусіна Л. А., Кваша Т. К. (2014). Дослідження впливу ресурсоефективності на економічний розвиток в країнах – лідерах «зеленої» модернізації. Світова економіка та міжнародні відносини, Проблеми економіки № 4, с. 53-61.

4. European Environment Agency (2019). Resource efficiency and the circular economy in Europe 2019 – even more from less. An overview of the policies, approaches and targets of 32 European countries. EEA Report No 26/2019/1994-2019. [Електронний ресурс] // URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/even-more-from-less>

5. De los Rios I.C., Charnley F.J. (2016). Skills and capabilities for a sustainable and circular economy: The changing role of design, *Journal of Cleaner Production* (2016), doi: 10.1016/j.jclepro.2016.10.130.
6. Державний комітет статистики в Україні (2019). Утворення та поводження з відходами (1995-2018). [Електронний ресурс] // URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ns_rik/ns_u/opar_u2005.html
7. European Parliament and of the Council (2008). Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 Nov 2008 on waste and repealing certain Directives. [Електронний ресурс] // URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32008L0098>

Ільницький В.С., Завербний А.С.
Національний університет «Львівська політехніка»

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

© Ільницький В.С., Завербний А.С.

Виснаження природних ресурсів є одним з наслідків діяльності людини. Пошук ефективного механізму взаємодії суспільства з природою є однією з найгостріших сучасних проблем. Модель виробництва, яка використовується у багатьох країнах світу, передбачає суттєві обсяги відходів, що створює певний екологічний слід. Для мінімізації такого впливу необхідно створити глобальну модель взаємодії між учасниками виробництва і у цьому вагомому ролі відіграє циркулярна економіка. Повторне використання ресурсів лежить в основі моделі циркулярної економіки. Така модель зосереджується на неодноразовому використанні технічних та природних ресурсів, ефективне енергозбереження. Циркулярна економіка діє відповідно до таких принципів: переробка матеріалів, скорочення та повторне використання. Дана концепція здатна послабити напруженість між охороною навколишнього середовища і розвитком економіки. Варто зазначити, що циркулярна економіка не є типовою переробкою відходів, адже вона застосовується до того як товар стане непридатним до використання. Проблеми неефективного використання ресурсів та переробка твердих побутових відходів є актуальною для України. Щороку в Україні утворюються від 11 до 13 тон твердих побутових відходів, які спрямовуються на несанкціоновані сміттєзвалища, що має великий негативний ефект на тваринний та рослинний світи, розташовані поруч населені пункти. Для вирішення даної проблеми необхідно вжити ряд заходів, серед яких: вторинна переробка відходів; максимальне використання об'єктів, що підлягають повторній переробці; запобігання збільшенню сміттєзвалищ; підвищення рівня споживчої культури [1, ст. 4].

Україна починає здійснювати тільки перші кроки у цьому напрямку. Прийняття Закону України «Про відходи» є хорошим кроком, проте відчувається брак належної інфраструктури та цілеспрямованої роботи у даному напрямку. Розвиток ОСББ в Україні надає можливість організації сортування сміття відповідно до європейського зразка. Впровадження технологій з переробки сміття є одним з варіантів можливих заходів, адже технологія спалювання невідсортованого сміття не є ефективною і потребує зміни [2, ст. 2]. Варто зазначити, що в деяких європейських країнах активно застосовують можливість використання відходів одних підприємств як сировини для інших. Підсумовуючи, варто сказати, що циркулярна економіка є цілою філософією, яка передбачає створення таких продуктів, матеріали яких, в майбутньому, можуть бути відділені і використані повторно, що здатне зберегти екологію та забезпечити ефективне функціонування економіки.

1. Тимошенко І.П. *Циркулярна економіка для умов в Україні* / І.П. Тимошенко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2018_9_18.pdf

2. Лойко В.В. *Проблеми розвитку циркулярної економіки в Україні* / В.В. Лойко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/337227184_PROBLEMI_ROZVITKU_CIRKULARNOI_EKONOMIKI_V_UKRAINI

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА КНИЖКОВОМУ РИНКУ В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

© Калмикова Т.Д., Горлова О.П.

В умовах циркулярної економіки багато підприємств в Європейському союзі стараються побудувати логістичні ланцюги таким чином, щоб якомога менше використовувати природних ресурсів і забруднювати навколишнє середовище. Цьому сприяє відповідальність громадян і штрафи за невиконання певних норм щодо можливої кількості викидів. Контролюючі органи не лише знаходять тих, хто порушує ці норми і виписують їм штрафи, але й зобов'язують до дій, щоб у майбутньому ситуація не повторювалась. Вони наполягають на встановленні очисного обладнання на виробництвах або впровадженні спеціальних технологій, які зменшать рівень забруднення.

Книжкові підприємства (і просто мережі книгарень, і видавництва) теж намагаються зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Для цього звертають увагу на розміщення елементів ланцюга поставок, щоб скоротити відстань між ними і відповідно викиди і витрати при перевезенні. Також намагаються зробити виробництво більш екологічним завдяки перевірці, який папір і чорнила використовують для книжок друкарні, завдяки зменшенню витрат невідновлюваних ресурсів планети під час роботи офісу, кількості пакування продукції, обсягів накладів.

Папір має бути з позначкою FSC (Forest Stewardship Council). Це означає, що дерева для виробництва цього паперу росли на відповідальних лісових господарствах, які не вирубують деревину неофіційно, а лише в лісах, які підходять за всіма принципами організації і мають дозвіл на таку діяльність. На місці вирубаних дерев регулярно висаджують нові. Цікаво, що одним з принципів організації є дотримання умов роботи та захист прав працівників. Тобто вони слідкують не лише за екологічністю діяльності для природи, але й для співробітників лісгосподарств. Згідно даним FSC України в країні сертифіковані 3,92 млн га або 38% лісових ділянок країни [1]. Деякі європейські видавництва також звертають увагу на наявність сертифікатів 100% PCW (виготовлення з повністю переробленого паперу), 100% PCF (без хлору), Green-e Certified (створено з відновлюваної енергії), які віддзеркалюють екологічний аспект діяльності підприємств [2].

Важливим пунктом екологічності продукції є відсутність плівки на сторінках книги, адже це додає пластикових елементів у продукт, які дуже ускладнюють переробку. До того ж, це додаткові ресурси для створення цієї плівки. Деякі видавництва використовують макулатуру для друку книжок. А обкладинки роблять з палітурного картону, який виробляється з макулатури і має високий ступінь жорсткості.

Екологічно орієнтований книжковий бізнес часто використовує соєві чорнила, які набагато легше переробляються і тому не завдають такої шкоди навколишньому середовищу, як звичайні чорнила з нафтопродуктів [3]. Також важливим пунктом екологічно свідомих підприємств книжкової (і не тільки) сфери є зменшення кількості пакування. Книги можна не пакувати в пластикову плівку і не давати при купівлі поліетиленовий пакет. Натомість пропонувати паперові пакети, які теж потребують витрат ресурсів, але набагато легше переробляються. Проте найкращим варіантом є відсутність пакування, а точніше купівля багаторазової тканевої еко-сумки. Але це вже питання до споживача і його відповідальності.

Екологічно свідомі видавництва не друкують велетенські накладі через можливість зниження попиту та складнощі у точному прогнозуванні. Дуже негативною практикою є викидання друкованої продукції на сміттєзвалища. Звісно, книги, які не продались, можна віддати в бібліотеки, але це все одно дуже великі витрати фінансових та природних ресурсів, які можуть бути невиправдані. Тому підприємства намагаються орієнтовно спрогнозувати продажі книг і видати трохи більше, ніж цей прогноз, для запасу. А за потреби вже додрукувати наклад. Деякі сучасні видавництва продають в основному електронні книги, а паперові друкують лише ту кількість, яку клієнти викупили. Таким чином наклад складається з вже викуплених замовлень, що знижує обсяги запасів та не раціональну витрату ресурсів [4].

В Україні останні роки спостерігається тенденція зацікавленості в екологічній тематиці. З'являються онлайн та фізичні еко-магазини, в звичайних супермаркетах продаються тканинні торбинки, свідомі бренди наскільки можливо відмовляються від пакування, створюють брендovanі пакети з пластику, який розкладається, з'являються сортувальні станції, люди починають цікавитись тематикою сортування і зменшення використання пластику у побуті. Але більшість цих пунктів стосуються окремих споживачів, а не підприємств. Так, є великі всесвітні корпорації, які намагаються зменшити шкідливий вплив на навколишнє середовище, але в більшості випадків підприємства не дуже хвилюються забрудненням навколишнього середовища, особливо це стосується великих виробництв. Кока-кола є гарним протилежним прикладом цього явища. Кожного року вони публікують звіт з соціально-корпоративної відповідальності. Компанія має

багато проєктів на різні тематики, і екологія займає важливе місце. Наприклад, в 2019 році порівняно з 2017 компанія скоротила на 12 т обсяг відходів, на 3,7% обсяг використаних матеріалів для пакування, 6,4 мегалітрів стічних вод були використані повторно. Також організація багато уваги приділяє вихованню еко-свідомості, підтримці різних екологічних ініціатив по країні [5]. Проте така увага до екології скоріше є виключенням, на жаль, ніж правилом в наших реаліях. Багато відносно невеликих брендів, які продають через Інстаграм, стараються бути еко-відповідальними, але це рідко стосується великих українських підприємств, які мають значно масштабніший і гірший вплив на довкілля. Як відомо з вивчених нами джерел, в книжковій сфері на українському ринку деякі підприємства намагаються зменшити кількість пакування і переходять на паперові пакети замість поліетиленових та не друкують велетенських накладів. На жаль, немає жодної інформації на тему використання сертифікованого паперу та соєвих чорнил.

Вважаємо, що популяризація екологічної теми серед громадян та еко-освіта сприяють впровадження різними брендами, в тому числі книжковими, екологічних стандартів у своїй роботі. Для все більшої кількості споживачів це зараз стає безумовною перевагою і іноді люди готові навіть платити більше, розуміючи, що ця продукція має менш негативний вплив на навколишнє середовище, ніж дешевша поруч. Треба враховувати, що такий процес займає багато часу і потребує підтримки з боку навчальних закладів, наукових установ та держави. З нашої точки зору, багато дій з покращення екологічної відповідальності доступні бізнесу вже сьогодні – друк деяких видань на сертифікованому папері, зменшення кількості пакування та більш свідоме ставлення до використання ресурсів кожного дня, навіть в офісі. Також можна створювати акції з організації збору макулатури (знижка на книжки в обмін на макулатуру), почати час від часу висаджувати дерева після друку нового накладу (співвідношення кількості зрубаних дерев для створення накладу можна приблизно доволі легко розрахувати). Такі дії будуть сприяти гарному іміджу компанії і підвищенню лояльності клієнтів. Для підтримання еко-руху у бізнесі також має бути створена ефективна система контролю і регулювання з боку держави.

1. Національне представництво FSC В Україні. Річний звіт. 2017. URL: <https://ua.fsc.org/preview.fsc-2017.a-522.pdf> (дата звернення: 17.11.2020).

2. 8 Tips for Printing an Eco-Friendly Book. *Fluffmonger*. 2017. URL: <http://fluffmonger.net/2017/10/tips-for-printing-an-eco-friendly-book/> (дата звернення: 17.11.2020).

3. Soy Ink Seal. *American Soybean Association*. URL: <https://soygrowers.com/soy-ink-seal/> (дата звернення: 17.11.2020).

4. Kate Sullivan. Sustainable Reading and Publishing: How You Can Do Your Part to Help the Environment. *TCK*. 2020. URL: <https://www.tckpublishing.com/sustainable-reading-and-publishing/> (дата звернення: 17.11.2020).

5. Кока-кола. Звіт зі сталого розвитку. 2019. URL: https://www.coca-cola.ua/content/dam/one/ua/uk/pdf-files/Sustainability%20report%20FINAL_ukr.pdf (дата звернення: 18.11.2020).

Когут У.І., Жила Д.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

© Когут У.І., Жила Д.О.

Збереження навколишнього середовища, зміле господарювання на планеті було й надалі залишається прерогативою розвинутих економік світу. Інвестування в розвиток екологізації економіки активно здійснюють такі європейські країни, як Швейцарія, Німеччина, Франція, Фінляндія, Данія, Швеція, Нідерланди та інші, про що свідчать передові позиції даних країн у світових рейтингах за показниками еколого-інноваційної активності. Поглиблення інтеграційної співпраці України з Європейським Союзом, в тому числі в рамках підписання Угоди про асоціацію з ЄС, передбачає розвиток екологізації економічної діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва з метою наближення до «високих» екологічних норм та стандартів ЄС, потужну фінансову підтримку з боку ЄС у даній сфері.

Загалом високорозвинені країни світу намагаються максимально дотримуватись екологічних принципів у здійсненні своєї економічної діяльності, оскільки наслідки надмірного споживання людством, зокрема зниження запасів природних ресурсів на землі та надлишкової кількості шкідливих речовин у повітрі, особливо CO₂, «дають про себе знати».

Щороку країни ЄС виділяють на захист навколишнього середовища близько 2% ВВП. В бюджеті України на ці цілі передбачається вдесятеро менше, однак і ці кошти витрачаються недостатньо ефективно.

Видатками на екологію з державного бюджету у 2020р. опікується Міністерство енергетики та захисту довкілля. Його річний бюджет – 16,1 млрд.грн., що становить 1,4% від загальної суми видатків бюджету та 0,4% ВВП. Однак це кошти не лише на захист навколишнього середовища, а й на реструктуризацію вугільної промисловості [1]. Таким чином, фінансування процесів екологізації економіки в Україні перебуває на низькому рівні.

Теперішня ситуація у світі ставить під загрозу пріоритетність фінансування програм екологізації економіки. Через глобальну пандемію вірусу «COVID-19» уряд майже кожної країни змушений здійснювати заходи, спрямовані на перезавантаження економіки, постраждалої за місяці вимушених обмежень.

Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції COVID-19 прогнозує падіння світового ВВП в 2020р. на 4,4% у порівнянні з 2019р. Зокрема ВВП США скоротиться на 4,6%, Єврозони – на 9%, Великобританії – на 11,5%, країн, що розвиваються (без урахування Китаю) – на 5,7% [2]. В Україні ситуація також не дуже втішна – в першій половині 2020р. економіка впала на 6,5% за даними НБУ (на 8,2% за даними МВФ). За цей же час експорт, порівняно з аналогічним періодом попереднього року, скоротився на 6%. Станом на травень 2020 року державний бюджет України виконано зі значним дефіцитом (24,5 млрд.грн.), доходи й надалі скорочувались (на 29,5%). Однією з перших постраждала туристична галузь, залізничний та авіатранспорт, рух яких було зупинено майже з початку карантину. Хоча призупинення руху транспорту й позитивно вплинуло на екологічну ситуацію, оскільки зменшилися шкідливі викиди в атмосферу, однак це принесло величезні втрати для економіки. Авіаторам виходу з кризи слід чекати не раніше 2021-2022рр. Зрозуміло, що за таких умов фінансування певних галузей скоротиться, й не виключено, що це торкнеться захисту екології [3, 4]. До того ж, зараз пріоритетними є питання здоров'я громадян, тому збільшення фінансування медичних галузей є необхідним.

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що у 2021 р. в Україні не варто очікувати покращення ситуації щодо фінансування процесів екологізації економіки як щодо внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування, зокрема ЄС, оскільки десятки мільярдів євро направлені на підтримку економік країн-членів ЄС з метою подолання негативних наслідків пандемії коронавірусу. Проте, навіть в умовах необхідності покращення забезпечення медичної галузі та існування ряду інших проблем економічного, політичного та військового характеру в Україні, не варто забувати про екологію, від стану якої залежить здоров'я та тривалість життя громадян. Не виключено, що саме надшкідливий вплив людської діяльності на оточуюче середовище й спричинив виникнення вірусу, що вже потягло за собою негативні соціально-економічні наслідки.

Про це також зазначив очільник ВООЗ Т.Гебреєсус, заявивши, що «Пандемія COVID-19 нагадала нам про те, яким би цей світ міг бути – з чистими небесами та ріками. Пандемія – це нагадування про те, що здоров'я і економіка нероздільні» [5]. Намагаючись не допустити ігнорування важливості екології, керівництво деяких країн ЄС почало виділяти субсидії компаніям, чия політика досі була екологічно-спрямована. Також Європейська комісія розробила цього року план зменшення викидів парникових газів у ЄС щонайменше на 55% до 2030 р. порівняно з рівнем 1990 р., який складається з: повідомлення про посилення кліматичної мети Європи до 2030 р., супровідної оцінки впливу, загальноєвропейської оцінки національних енергетичних та кліматичних планів та змінену пропозицію щодо проекту Європейського кліматичного закону з метою включення нової мети зменшення викидів до 2030 р. [6].

На жаль, в Україні подібні процеси не відбуваються активно, керівництво нашої держави не приділяє належної уваги захисту довкілля в Україні. Говорячи про неналежне фінансування програм, спрямованих на захист довкілля в Україні та розвиток «інклюзивної зеленої економіки», варто згадати про безперервну вирубку «безцінних» карпатських лісів, несанкціонований видобуток бурштину, перманентне забруднення річок і повітря, неврегульовані законодавчі питання для успішного функціонування і розвитку сміттєпереробної галузі. Якщо карантинні обмеження і посприяли очищенню повітря, то виникла нова проблема утилізації медичних масок, рукавичок та захисного одягу. Проблеми неналежного захисту навколишнього середовища в Україні полягають також в тому, що процеси екологізації економіки містять здебільшого декларативний характер, а не конкретні програмно-цільові заходи поточного та стратегічного характеру.

При регулярно зростаючій кількості людських потреб і зменшенні земних ресурсів раціональне використання останніх є украй необхідним. Це особливо актуально для України, враховуючи вкрай незадовільну екологічну ситуацію. Фінансове сприяння розвитку науки, впровадження екологічних інновацій, субсидювання маловідходного й безвідходного виробництв та розвиток циркулярної економіки, альтернативної енергетики – ті базові засади, що повинні лежати в основі функціонування й розвитку еколого-орієнтованої економіки України.

1. Скільки Україна витрачає на покращення екологічної ситуації? Занадто мало. Економічна правда. [online]. Доступно: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/01/21/656053/>.

2. Степанець П. Fitch поліпшило прогноз падіння світової економіки. Інформаційне агентство УНІАН. [online]. Доступно: <https://www.unian.ua/economics/finance/fitch-polipshilo-prognoz-padinnya-svitovoji-ekonomiki-v-2020-goci-do-4-4-novini-ukrajina-11139881.html>.
3. Заха Д., Мовчан В., Кравчук В., Кірхнер Р., Полушкін Г. Економічний вплив пандемії Covid-19 на Україну. Аналітичне дослідження. Берлін / Київ, квітень 2020 р. – 21 с. [online]. Доступно: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/GET_UKR_PS_01_2020_ua.pdf.
4. Денков Д., Каракуц А., Щедрін Ю. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. Громадська організація «Центр прикладних досліджень» Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. Липень 2020р. – 56 с. [online]. Доступно: <https://cpd.com.ua/vplyv-COVID-19-na-ekonomiku-Ukrainy.pdf>.
5. Відновлення економіки після коронакризи не повинне шкодити екології – ВООЗ. Укрінформ. [online]. Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3086282-vidnovlenna-ekonomiki-pisla-koronakrizi-ne-povinne-skoditi-ekologii-vooz.html>.
6. Кліматичний цільовий план ЄС на 2030 рік. Юридична газета Online. Всеукраїнське щотижневє професійне юридичне видання. [online]. Доступно: <https://yur-gazeta.com/golovna/klimatichniy-ciloviy-plan-es-na-2030-rik.html>.

Корольчук Л.В.

Луцький національний технічний університет

ПРОВІДНА РОЛЬ ЄС У РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ – МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

© *Корольчук Л.В.*

Сталий розвиток економічної системи можна сміливо назвати глобальною стратегією розвитку світової економіки, так як дана концепція вважається загальноприйнятою, адже закріплена на наддержавному рівні 189-ма країнами у Підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у вересні 2015 року «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року».

Сталий розвиток передбачає реалізацію відповідних моделей розвитку світової економічної системи, за яких забезпечуватиметься одночасно високий рівень життя людства та сталість екосистеми нашої планети, до яких належить модель циркулярної економіки (кругової, замкненої, зеленої), яка базується на повторному використанні ресурсів та матеріалів у виробництві товарів, на продовженні життєвого циклу готової продукції, а також на всебічному стимулюванні інновацій задля забезпечення стійкого екологічного декаплінгу.

Проблематику сталого розвитку та циркулярної економіки зокрема досліджено у наукових працях іноземних науковців, таких як Д. Белла, Г. Дейлі, Р. Кейтса, Т. Періса, Д. Ріфкіна, Г. Паулі, П. Раскіна, Дж. Робінсона та ін., а серед українських дослідників відзначимо наукові роботи Ю. Бажала, Л. Мусіної, І. Зварич, В. Базилевича, С. Вовканича, М. Долішнього, Р. Калюжного, В. Кравціва, Л. Шостак та ін.

Сьогодні лідери у процесах збереження планети та протидії змінам клімату ЄС та, маємо глибоку надію, США в результаті недавніх виборів нового президента – Джо Байдена, від якого, судячи з його передвиборчої програми, чекаємо повернення США до Паризької угоди та бувало розгортання екологічної політики в тісному співробітництві з ЄС, чітко усвідомлюють, що людство немає шансу реалізувати план Б у боротьбі з екологічними проблемами, так як вже стоїть перед вибором між крайніми мірама для запобігання змінам клімату, або ж повинно визнати, що вже занадто пізно і терпіти наслідки. Таку думку підтримує на даний час Римський клуб – міжнародна неурядова організація, що поєднує близько 100 вчених, суспільних діячів, бізнесменів, лідерів думок, з більше ніж 30 країн, створена в 1968 році в Римі для обговорення і дослідження глобальних проблем та визначення перспектив розвитку людства.

Так, доповідь Римського клубу 2015 року «Great Transition Initiative» («Великий прорив») з 2018 року має наступницю з відчутно радикальнішою назвою-закликом до активної протидії деструкційним наслідкам антропогенного фактора на життя нашої планети – «Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet» («Капіталізм, швидкоплинність, населення та руйнування планети»).

Проаналізувавши обидві останні доповіді Римського клубу, стає очевидно, що їх об'єднує нарікання авторів на капіталізм як руйнівну силу, що нищить нашу планету і тому є вагомим підтвердженням: виробництво розвинених країн, які становлять собою 10% від загальної кількості країн світу, здійснює 50% від загальної кількості викидів вуглекислого газу в атмосферу [4]. Такий значний відступ даної групи країн

від вже звичного амплуа зразковості по усіх рейтингах компенсується їх лідерством у процесах реалізації концепції сталого розвитку та запровадження принципів циркулярної економіки.

Україна, яка прагне долучитися до прогресивної спільноти через інтеграцію до ЄС активно переймає передовий досвід реалізації концепції сталого розвитку та циркулярної економіки Союзу. На даний час співробітництво між Україною та ЄС у сфері охорони навколишнього середовища регламентується Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Зокрема, Главою 6 «Навколишнє середовище» Розділу «Економічне та галузеве співробітництво» цієї Угоди передбачено, що сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки [2].

Крім того, дієвим механізмом для забезпечення ефективного переходу України до циркулярної економіки відповідно до стандартів ЄС є транскордонне співробітництво регіонів в екологічній сфері, що відкриває широкі перспективи для *бенчмаркінгу* (англ. *benchmarking*) новітнього досвіду запровадження інновацій в різних сферах економіки з метою зменшення шкідливого впливу антропогенного фактора на навколишнє середовище, технології застосування відновлювальних джерел енергетики, новітніх практик ефективного продовження життєвого циклу товарів та вторинної переробки відходів з повторним їх використанням у виробництві, способів сортування сміття та досвіду будівництва та функціонування утилізаційних заводів без шкоди для довкілля тощо.

Висновки. Практична реалізація принципів циркулярної економіки в українських економічних реаліях завдяки активній співпраці України з ЄС на всіх рівнях послужить потужним імпульсом для ґрунтовної трансформації української економіки, пріоритетом якої, на основі існуючого технологічного та наукового потенціалу, стануть екоінновації, екопродукція та високі екостандарти виробничих процесів, що дасть можливість не лише покращити якість та тривалість життя українців, але й забезпечить нашій державі конкурентоздатність на світовому ринку.

1. Корольчук Л. Основні передумови переходу до нової економічної системи. Європейська інтеграція в контексті нової парадигми світо устрою. Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26-27 березня 2018 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції. 2018. с. 287. URL: <http://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/8F.pdf>.

2. Угода про Асоціацію України в ЄС. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

3. Daly H. Economics for a Full World. Great Transition Initiative (June 2015). URL: <http://www.greattransition.org/publication/economics-for-a-full-world>.

4. "Extreme Carbon Inequality," Oxfam Media Briefing, Oxfam, December 2, 2015. URL: https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/mb-extreme-carbon-inequality-021215-en.pdf.

5. Kates R., Leiserowitz A., Parris T. Great Transition Values: Present Attitudes, Future Changes. GTI Paper Series, № 9, the Tellus Institute, 2006. URL: http://www.greattransition.org/archives/papers/Great_Transition_Values.pdf.

6. Refocus the european union: planet, lifetime, technology. A report by the European Reformists, edited by Heather Grabbe and Tomáš Valášek. 2019. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/files/refocus-the-european-union.pdf>.

7. Ulrich V., Ernst W., Wijkman A. (2017). New Report to the Club of Rome: Come On! URL: <https://www.clubofrome.org/2017/10/25/new-report-to-the-club-of-rome-come-on/>.

Лібенко Ю.С.

Одеський національний політехнічний університет

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

© Лібенко Ю.С.

В теперішньому світі, дедалі частіше нагальною стає потреба у застосуванні нового ставлення до ресурсів, які ми маємо та до відходів, які утворюються у результаті ведення господарської діяльності. Щороку утворюється 13 мільйонів тонн відходів в Україні, з яких тільки 3-8% переробляється [1]. Ця тенденція підтверджує необхідність модернізації принципів діяльності компаній та перехід від лінійної до економіки замкнутого циклу.

Згідно праць А. Війкмана та К. Сконберга [2], економіка замкнутого циклу передбачає раціональне й повторне використання ресурсів, переробку вторинної сировини, відновлення продукції. Відповідно,

ресурси затримуватимуться в економіці навіть в тих випадках, коли продуктом було досягнуто завершення свого життєвого циклу, але так, щоб ресурси могли бути використані знову.

Згідно досліджень Ді Ву [3], найчастіше застосовуються ці принципи: зменшення споживання – максимальне скорочення матеріальних ресурсів у виробництві; повторне використання; рециркулювання ресурсів – повторне застосування, відновлення чи переробка сировини, яка раніше була вживана. В 2018 році на Всесвітньому економічному форумі [4], принципи були розширені, і включають ще такі: екологічності та охорони навколишнього середовища; переосмислення напрямків використання продукту, обмін або його спільне застосування; зниження використання природних ресурсів; ремонт та технічне обслуговування виробу, який має дефекти; переорієнтація виробництва; спалювання з метою відновлення енергії, що була витрачена на виробництво.

З метою дослідження проблематики створення та утилізації відходів в будівельній галузі, слід проаналізувати статистичні дані, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Утворення відходів за видами економічної діяльності у 2013-2019 р. [5]

Види діяльності	Од. вим.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Утворено відходів, у т. ч.:	тис. т/р.	445262,1	355000,4	312267,6	295870,1	366054	352333,9	441516,5
Будівництво	тис. т/р.	737,3	306,4	376,2	300,2	493,8	378,8	188,7
	%	0,17	0,09	0,12	0,10	0,13	0,11	0,04
Постачання електроенергії, газу	тис. т/р.	9339,2	5972,7	6597,5	7511,5	6191,7	6322,7	5959,2
	%	2,10	1,68	2,11	2,54	1,69	1,79	1,35
Добувна промисловість	тис. т/р.	373043	297290,0	257862	237461,4	313738,2	301448,9	390563,8
	%	83,78	83,74	82,58	80,26	85,71	85,56	88,46
Сільське, рибне та лісове господарство	тис. т/р.	10080,6	8451,4	8736,8	8715,5	6188,2	5968,1	6750,5
	%	2,26	2,38	2,80	2,95	1,69	1,69	1,53

Як видно з даних, найбільше сміття генерується під час видобування корисних копалин: за 2019 рік досягнуто позначки 88,46 %, на противагу 83,78% у 2013. За даними Державної служби статистики в Україні, в 2018 року було утворено 167,2 тонн відходів бетонної продукції; 9,7 тонн зерен абразивів; 826,299 тонн шламу абразивного; 66,57 тонн пилу від полірувальних кругів і це далеко не весь перелік [5].

Значні обсяги утворення відходів та їх захоронення, а не масової переробки, поширюють тенденції збереження природи, відповідального виробництва. І як наслідок – виникає необхідність в утилізації будівельних відходів, їхньої повторної переробки; зменшенні використання вичерпних природних ресурсів.

Альтернативним виходом для українських будівельних компаній є імплементація кругової економіки у їх діяльності. Насамперед, слід почати з їх запровадження на етапі планування та визначення, розробці стратегії. При розробці будівельного проекту, слід врахувати всі найдрібніші деталі: скорочення споживання ресурсів під час будівництва та експлуатації, терміни корисного використання; підбір матеріалів, які можна повторно застосувати наприкінці першого терміну експлуатації чи переробити в кінці такого терміну; екодизайн; використання реконструйованих чи регенованих матеріалів; розгляд альтернативи – оренди компонентів, які застосовуються лише на одному з етапів і короткостроково.

Для вирішення проблеми генерування відходів, слід впровадити принципи циркулярної економіки, а саме:

1. Сортування. Це відкріє можливість до подальшої переробки чи утилізації.
2. Переробка та повторне використання;

Повторне використання націлене на зниження вичерпання природних ресурсів: встановлення автономних фільтрів для очищення використаної води та її повторного споживання для технічних цілей (така технологія може встановлюватись при будівництві нових споруд, в тому числі і житлових).. Відділення бетонової суміші від арматури, відбувається лише за допомогою мобільної гірничої техніки, саме такої, яка застосовується для нерудних будівельних матеріалів. Такий щебінь можна наново використовувати при заливанні бетону, для підсипання у котловани тощо; це знизить купівлю щебню, добутого за допомогою дроблення граніту, андезиту, сланцю тощо, на 20-60%. Металургійний шлак можна задіяти також як вторинний щебінь для дорожнього будівництва. При демонтажу певних частин (під час реконструкції), каміння, наприклад, можна переробляти і наново застосовувати (для підсипання у котловани).

Шлаки, утворенні при різанні арматури та інших металевих конструкцій, слід віддавати компаніям для повторної виплавки металоконструкцій. Золошлаки можна повторно використовувати у виготовленні бетону, сумішей для теплоізоляції, абразивів та навіть тротуарної плитки.

Повторна обробка передбачає застосування частини старого виробу в новому продукті за його основним призначенням. Шлаки, утворенні при різанні арматури та інших металевих конструкцій, слід віддавати компаніям для повторної виплавки металоконструкцій, до прикладу «WestMetTrade» [6]. Ця команда здійснює закупівлю та переробку чорних та кольорових металів. Закупівля металевих відходів здійснюється за такою ціною: чорні метали – 4000 грн. за тонну, кольорові – 5600-32000 грн. за тонну (в залежності від виду). Використану деревину слід повторно залучити до виробництва паперу, шовку; відібраний гіпс з гіпсокартонних плит у штукатурних виробках, цементі та розчинах.

Скловолокнисту вату, яку використовують для утеплення споруд слід віддавати для подальшої переробки стороннім фірмам, таким як «УтільВторПром» [7], вони можуть здійснити наступне: подрібнити і вторинно використати (будівництво доріг, виготовлення цегли); спалити і використати як шихту (твердий скляний залишок), далі використати для виготовлення кришталю; повторно переробити у аналогічне скловолокно.

3. Оренда замість купівлі. Тобто, використовувати бізнес-модель «продукт як послуга», не купувати лампочки, а послугу з освітлення (до прикладу, Philips Pay-per-Lux). На користування іншим споживачам (передача в оренду) можна віддати рамні ліса будівельні, підйомники, траволатори тощо.

4. Утилізацію особливо небезпечних чи непридатних до повторного застосування (мінеральна, скловолокниста вата тощо) здійснює компанії ЗВП «Регіон-2001» [8];

5. Технічне обслуговування та ремонт продукції можна здійснити для ескалаторів, вантажопідіймальних машин і кранів, траволаторів, підйомників (будівельні), які мають певні дефекти. Вартість варіюватиметься в залежності від виду засобу та поломки, а також вартості деталей, які слід буде замінити.

Звичайно, впровадження принципів циркулярної економіки на українських підприємствах є ініціативним проектом самих власників, керівників чи працівників. Лише через усвідомлення проблеми з екологією та пошуком методів зниження витрат (використання вторинної сировини значно знизить собівартість продукції) чи підвищення прибутків (переробка відходів – нова ніша для бізнесу) українські підприємства почнуть впроваджувати циркулярну економіку.

Проте, дослідження, аналіз та імплементація європейського досвіду та функціонування глобальних циркулярних ланцюгів створення доданої вартості розширить можливості для переробки сміття, повторного застосування сировини і переходу до безвідходного виробництва.

1. International Finance Corporation (IFC, World Bank Group) Municipal Solid Waste in Ukraine: DEVELOPMENT POTENTIAL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ifc.org>

2. Війкмана А. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. Явні переможці в області робочих місць та клімату в економіці, заснованій на відновлюваній енергії та ресурсоефективності/ А.Війкман та К.Сконберг: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf>.

3. Di Wu. A study on regional circular economy system and its construction, operation and suggestion for Shanghai/ Di Wu //Michigan Technological University. – 2014-: [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://digitalcommons.mtu.edu>

4. World economic forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/>

5. Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

6. Офіційний сайт компанії «WestMetTrade»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://westmettrade.com/>.

7. Офіційний сайт компанії «УтільВторПром»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://xn--80ancaco1ch7azg.xn--j1amh/uk/utilizatsiya-othodov/utilizatsiya-steklovaty/>.

8. Утилізація будівельних відходів в Києві та Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://region-2001.com.ua>

Маслак Т.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

© Маслак Т.О.

В умовах ринкової економіки, коли збільшується дефіцит енергетичних ресурсів та сировини, зростає засмічення навколишнього середовища, та посиленими темпами відбувається збільшення площ побутових відходів, стає очевидним недосконалість традиційної (лінійної) моделі. Звідси постає гостре питання пошуку нових шляхів, альтернатив розвитку. Саме тому тема переходу з лінійної моделі поводження з відходами до циркулярної економіки набирає все більшої актуальності.

Згідно із дослідженнями фонду Е.Мак Артура, циркулярна економіка вже до 2025 року може забезпечити світовий приріст ВВП на 7%, що принесе понад 1 трлн. дол. доходу[1]. Отже, відкриття нових підприємств з переробки сміття призведе до змін в торговельних відносинах як на глобальному так і національних рівнях.

Науковці зазначають, що сьогодні в Україні простежується тенденція надлишку між обсягами виробництва та утилізацією відходів. В свою чергу, надлишок не утилізованих відходів уже становить серйозні проблеми не лише для екології та соціуму, але й для економіки регіону. Виробництво відходів у результаті створення нового продукту уже звична річ, а проблеми, спричинені виробленням цих продуктів залишаються відносно «новими» для України[2].

Управління відходами у європейських країнах засноване на чинному законодавстві у цій сфері, має широке коло можливостей впливу інструментів та механізмів, які ретельно впроваджувались виходячи з еволюційного розвитку регіону та країни. Тобто вирішення питань, подекуди нагальних і критичних, дало змогу збудувати ефективну та конкретну систему, що є в свою чергу конкурентоспроможною. Це ще раз підкреслює актуальність формування належного законодавства та урядових програм для збереження як національного господарства так і екології нашої країни.

В Україні законодавчі та інституційні механізми не сприяють реалізації інноваційних заходів у цій сфері, позиціонуючи їх виключно з огляду: власник повинен/може/хоче. Більшість підприємств макро-рівня вчиняє наступним чином: збирає сміття і вивозить на полігон або промислові майданчики, не створюючи при цьому систему поводження з відходами і не маючи повного циклу переробки. Зрозуміло, що це зумовлено наступними факторами:

- 1) Недосконала екологічна політика України.
- 2) Відсутність відповідної інфраструктури.
- 3) Низький рівень фінансування проєктів, котрі стосується екології.
- 4) Відсутність розуміння як правильно поводитись на підприємстві з відходами побутового значення[3].

Європейські науковці висловлюють думку, що відходи – це те, що не може бути використане власником у тому вигляді, в якому є зараз, тобто без додаткової обробки, тому він позбувається цього у якості відходу[4]. У країнах ЄС власник відходів обов'язково передає їх до системи управління відходами, де внаслідок технологічних операцій їм надається статус (R2-R11) тобто – вторинної сировини, або (R12-R12K) – екологічно безпечне захоронення.

Отже, коли власник передає відходи до системи управління відходами в результаті процесу переробки автоматично ці відходи набирають статус сировини. Зрозуміло, що у XXI столітті, за умови підвищення рівня енергоефективності та ресурсозберігаючих технологій суттєво зменшуються обсяги відходів, проте повністю запобігти цьому нереально. Звідси впливає економічна складова, а саме: зацікавленість не лише підприємства, яке утилізує відходи їх придбати, але й виробника позбутись відходів. Адже для виробника відходи становлять економічну складову, а саме: оплата утилізації і екологічних збитків.

Аналіз нормативно-законодавчої літератури дозволив виокремити деякі відмінності у трактуванні поняття «відходи» в Україні та в країнах ЄС.

Усі дії, що стосуються словосполучення «поводження відходами» закріплені у Законі України «Про відходи». У Законі зазначено, що «відходи – це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення та яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення» [5]. Натомість, Рамкова Директива ЄС дає більш узагальнююче трактування цього терміну. «Відходи – це будь-яка речовина, або об'єкт, які власник викидає, має намір викинути, або повинен викинути»[6]. Таке трактування призводить в подальшому до відмінностей у класифікації ТПВ у різних країнах.

Загалом система управління поводження з відходами в ЄС регулюється великою кількістю директив і регламентів, де головним чинником їх класифікації є поділ відходів на небезпечні і безпечні. Основним критерієм виступає ступінь шкідливого впливу на довкілля і наявність необхідних технологій переробки і утилізації.

Пріоритетно метою екологічної політики у сфері поводження з відходами в ЄС є запобігання та зменшення кількості відходів і шкідливого впливу, який вони завдають.

Розвиток системи поводження з ТПВ в Україні необхідно спрямовувати на соціальну і економічну складову. Без реклами і інформування населення про впровадження роздільного збирання відходів, без сучасних комплексів по переробці відходів, без інвестицій у галузь переробки – ситуацію не змінити. Про це свідчать результати соціологічного дослідження [7].

Згідно нього -88% українців вважають тему поводження з відходами як значущу, 49% – проблему з накопиченням відходів -як серйозну. 75% громадян України зазначають, що при вирішенні цих проблем можливо забезпечити кращу якість охорони життя та безпеки людини, 81,4% – кращу екологію та охорону навколишнього середовища. Щодо не лише регіонального, але й державного рівня, то понад 23,5%

респондентів вважають, що дану проблему потрібно піднімати на рівні передвиборчої кампанії до місцевих рад та кампаніях до ВРУ. Однак, 51,5% опитаних переконані, що це питання є актуальним, але не найголовнішим на сьогодні. І звичайно, результат у понад 75% громадян, які оцінили інформаційно-ознайомчу політику з цих питань як незадовільну, свідчить лише про неефективну роль профільного міністерства.

Однак, сьогодні, не чекаючи змін у законодавстві, потрібно впровадити нову ієрархію поводження з відходами, узгодити класифікацію відходів з європейською та запровадити принцип розширеної відповідальності виробника за переробку ТПВ.

1. MacArthur Foundation: Towards a Circular Economy: Business Rationale For An Accelerated Transition. URL: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/TCE_Ellen-MacArthur-Foundation-9-Dec-2015.pdf (дата звернення: 06.11.2020).

2. Супруненко О. Н. Сміттева ера : від світання до смеркання. Дзеркало тижня. 2001. 31 серп. - 7 вер.

3. Про відходи: Директива Ради 75/442/ЄЕС від 15 липня 1975 року. URL : <https://menr.gov.ua/news/31288.html>

4. Stenis J. Industrial Management Models with Emphasis on Construction Waste: Doctoral Thesis. Sweden: Lund University, 2005. 96p. URL: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=544157&fileId=54414>

5. Про відходи: Закон України №187/98- ВР від 05.03.1998 р. № 36. Ст. 242.

6. Directive 2008/98/EC of The European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives

7. Ставлення громадян до проблеми влади у цьому напрямку. URL : http://epl.org.ua/environment/stavlenya-gromadyan-do*problem-povodzennya-z-vidhodamy-ta-do-dij-mistsevoji-vlady-u-tsomy-napryamku/.

Мельник О.Г., Руда М.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК СПРИЯТЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

© Мельник О.Г., Руда М.В.

Пандемія COVID-19 на певний час змістила фокус з кліматичного порядку денного, але водночас відкрила можливості для більш усвідомленого розвитку бізнес-систем замкнутого циклу і якнайшвидшого виходу світової економіки з кризи. Багато експертів впевнені – незважаючи на наслідки, викликані поширенням коронавірусної інфекції, на сьогоднішній день склалися досить сприятливі умови для ефективного відновлення і повторного використання життєво важливих ресурсів.

Цілі сталого розвитку та актуальні питання переходу на засади циркулярної економіки перебувають сьогодні у центрі уваги міждержавних організацій, урядів, громадськості. Проте уряди держав не завжди можуть досягти намічених цілей самостійно. Багато країн, що розвиваються, борються з відсутньою або зруйнованою інфраструктурою управління відходами. Оскільки криза, пов'язана з Covid-19, підкреслює необхідність спільних дій, сьогодні настав час об'єднати зусилля, і таким інтегруючим драйвером повинна стати циркулярна економіка ЄС.

Навіть негативні ситуації часом несуть у собі позитивні моменти, то ж COVID-19 не виняток: пандемія, можна сказати, розбудила людей, показавши, наскільки нестабільний і небезпечний світ, в якому ми живемо. Ризики, що загрожують існуванню людства, стали помітнішими, тому індивіди почали більш усвідомлено ставитися до свого здоров'я, споживання і благополуччя, прагнути до того, щоб знизити рівень різних несприятливих впливів.

Внаслідок пандемії COVID-19 найбільші економіки світу увійшли в зону рекордного падіння. Зокрема, Австралія вперше з 1991 року вступила в рецесію після того, як її ВВП скоротився на 7% у другому кварталі. Це означає найвище щоквартальне скорочення економіки Австралії, надзвичайне зростання якої не було перервано світовою фінансовою кризою 2008 року. Найбільша економіка Латинської Америки – Бразилія зафіксувала рекордний обвал ВВП у розмірі 9,7% між квітнем і червнем. Вона стала другою країною, яка найбільше постраждала від пандемії. Індія, яка платить високу ціну за COVID-19 (понад 65 тис. загиблих), оголосила про безпрецедентне падіння на 23,9% ВВП у порівнянні з минулим роком. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), найбільша у світі економіка – США впала на 9,5% у другому кварталі після спаду на 1,3% у першому кварталі 2020 р. Статистичні дані уряду США демонструють -32,9% ВВП у другому кварталі. Уряд Канади скаржився на безпрецедентне падіння ВВП навесні на 38,7%. Друга за величиною економічна держава у світі – Китай уникнула падіння економіки,

стримуючи епідемію. Її ВВП у другому кварталі відскочив на 11,5%, після того як у першому впав на 10%. Річне падіння становило 6,8% у першому кварталі та відскок на 3,2% у другому. При цьому рівень зростання залишається набагато нижчим, ніж той, який зафіксовано урядом Китаю упродовж останніх десятиліть. У сусідньої Японії найважчими виявилися три місяці: у другому кварталі її ВВП з січня по березень впав на 7,8%. Це було найбільше падіння ВВП з 1980 року [1].

Країни Єврозони в цілому зафіксували скорочення ВВП навесні 2020 р. на рівні 12,1%, після падіння на 3,6% у попередньому кварталі. За даними Євростату, «безперечно найзначніше зниження з 1995 року». Найбільша економіка Європи – Німеччина зафіксувала спад ВВП на рівні 9,7% у другому кварталі після падіння на 2% у першому. Вплив пандемії на німецьку економіку, як очікується, буде менш серйозним, ніж прогнозували економісти. Зараз уряд прогнозує падіння на рівні 5,8% ВВП проти – 6,3% у попередньому прогнозі. Італія, яка пережила слабке зростання до коронавірусної кризи, а її найбагатший регіон Ломбардія, стала європейським епіцентром пандемії, вступила у рецесію із падінням ВВП на 5,4% у першому кварталі та на 12,8% у другому. ВВП Франції після більш жорсткого і тривалого стримування, ніж її сусід Німеччина, навесні впав на 13,8%, після скорочення цього показника на 5,9% між січнем і березнем. За оцінкою Національного інституту статистики та економічних досліджень (INSEE), це був найгірший квартал, коли-небудь зафіксований з повоєнного періоду в історії Франції. У другому кварталі економіка Іспанії скоротилася на 18,5%, а в першому – на 5,2%, у т.ч. навесні на 60% зменшилися доходи від туризму та більше третини – експорту. Велика Британія серед європейських країн найбільше страждає від пандемії, Зараз вона переживає найгіршу рецесію на континенті, оскільки до кінця року її економіка все ще залишається прив'язаною до економіки Євросоюзу. ВВП впав на 20,4% у другому кварталі, після того як у першому зменшився на 2,2% [1].

Сьогодні ЄС мобілізує усі наявні ресурси, щоб допомогти державам-членам координувати свої національні реакції, і сюди належить надання об'єктивної інформації про поширення коронавірусу, ефективні зусилля щодо його стримування та заходи, вжиті для відновлення економічної потужності та мінімізації соціальної шкоди, заподіяної пандемією [2].

Загалом криза коронавірусу має катастрофічні соціально-економічні наслідки, що стимулює чутливість глобальної економіки до різноманітних ризиків. Оскільки пандемія змушує бізнес адаптуватися, а також пристосовувати повсякденне життя так, як ми не могли б уявити, це також вимагає від нас переосмислення систем, що лежать в основі економіки [3].

Незважаючи на те, що вирішення наслідків для громадського здоров'я сьогодні є, безумовно, пріоритетом, ще до кризи дискусії точилися навколо потреби в перезавантаженні системи та обґрунтуванні зростаючого потенціалу циркулярної моделі. Це вимагає від фахівців вивчення більш широких можливостей для відновлення економіки.

Пандемія коронавірусу продемонструвала дивовижну здатність природи до самовідновлення. Ще в лютому, коли в охоплених епідемією районах Китаю діяв суворий карантин, супутники NASA і Європейського космічного агентства зафіксували помітне зниження рівня забруднення повітря. Пояснити це сезонністю неможливо – раніше такого очищення повітря над Китаєм не помічали навіть у час свят. У Венеції за відсутності туристів та через карантин канали раптово набули небувалої чистоти й прозорості, чого мешканці міста ніколи не бачили. Й це лише початок, адже ізоляція триватиме й далі, а отже природа продемонструє нам ще не одне диво самовідтворення. Власне українці подібні процеси спостерігали вже давно – знаменита Чорнобильська зона відчуження, після того як звідти пішли люди, вразила буянням флори та фауни. Все це доводить скептикам вирішальність антропогенного фактору впливу на навколишнє середовище [4].

Та невже треба знищити людство, щоб природа відновилася? Зовсім ні, але можна привести життєдіяльність людини з нею в гармонію. Сьогодні на наших очах руйнується суспільство масового споживання, що тотально домінувало в останні десятиріччя. Виклик коронавірусу змусив людство більш раціонально використовувати ресурси. Тому після завершення пандемії є усі шанси перейти до нової світової економічної моделі – циркулярної економіки. Вона діє за принципом «бери, виробляй, повторно використовуй». Тобто наслідує саму природу, де ніщо не зникає безслідно, а дає енергію для нових процесів. Світ після COVID-19 може змінитися на краще. Люди не будуть споживати заради споживання, гнатися за примхами моди, аби через тиждень-другий викинути продукт на смітник, не використовуватимуть ресурси по-хижацьки, знайдуть механізми зростання економіки без збільшення затрат енергії. Й тоді ми зможемо якщо не вирішити кліматичну проблему, то хоча б мінімізувати цей фактор і, врешті-решт, людина стане конструктивним, а не деструктивним елементом світової екосистеми.

Чи використаємо ми нові можливості, залежить лише від нашої здатності мислити стратегічно, бачити широкі горизонти та ухвалювати правильні рішення у щоденному житті. Таким орієнтиром для України може стати досвід Європейського Союзу.

1. Пандемія COVID-19 спричинила рекордне падіння світової економіки <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3091815-pandemia-covid19-spricinila-rekordne-padinna-svitovoi-ekonomiki-zmi.html>
2. The common EU response to COVID-19 https://europa.eu/european-union/coronavirus-response_en

3. The Covid-19 recovery requires a resilient circular economy <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/knowledge/covid-19-recovery-requires-resilient-circular-economy>

4. Коронавірус як поштовх до циркулярної економіки <https://blog.liga.net/user/kyalovyiy/article/36067>

Мельник О.Г., Стельмах І.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ДОСВІД ЄС

© Мельник О.Г., Стельмах І.В.

Збереження екології – пріоритетна мета кожного жителя нашої планети. Для цього потрібно не користуватися пластиковими виробами і замінити їх на безпечніші, сортувати сміття та віддавати його на переробку, економити воду, купувати й викидати менше.

Живі організми в навколишньому середовищі гинуть через людську недбалість. Пластикові відходи виявили навіть у водах Антарктиди, а сміттєві звалища на Землі видно з космосу. Забруднене навколишнє середовище негативно впливає на здоров'я та життєдіяльність всього живого на Землі.

У звіті Інституту економічних досліджень та політичних консультацій «Вплив кліматичних змін на виробництво пшениці в Україні» йдеться про постійний ріст температури в країні. На період 2040-2070 рр. прогнозується значне підвищення температури по всій території України (рис. 1) [1].

Рис. 1. Середня зміна температури в період 2040-2070 рр. порівняно з 1976-2005 рр.

Така зміна клімату відбувається не лише в Україні, але й у всьому світі та є наслідком парникових ефектів, які виникають через забруднення атмосферного повітря та надмірну кількість вуглекислого газу в ньому.

У світі досі переважну кількість ТПВ все ще продовжують вивозити на звалища (полігони): у СНД на звалища вивозять 97% сміття, у США – 73%, у Великобританії – 90%, у Німеччині – 70%, у Швейцарії – 25%, в Японії – близько 30% [2].

Власне надмірне забруднення навколишнього середовища, що несе загрозу існуванню всього живого, й стало передумовою появи у світі концепції циркулярної економіки та принципів сталого розвитку, тобто ведення бізнесу без шкоди для середовища. Модель циркулярної (кругової) економіки (англ. *circular economy, closed-loop economy*), що спрямована на енергозбереження, регенеративне екологічно чисте споживання і виробництво [3].

Країни Європи (Австрія, Іспанія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Швейцарія) лідирують у здійсненні мінімального шкідливого впливу на довкілля та запровадженні моделі циркулярної економіки, й українцям варто перейняти їх досвід. В табл. 1 на основі праць [4, 5] подано приклади європейських бізнес-моделей циркулярної економіки, які можуть бути застосовані в Україні.

Попередні дослідження показують, що завдяки впровадженню принципів циркулярної економіки тільки в рамках Євросоюзу можна буде зекономити матеріалів на \$300–380 млрд. на рік. Наразі в ЄС впроваджена програма Horizon 2020 року, яка підтримує інноваційні проекти в таких сферах, як управління відходами виробництва і харчовими відходами, стала переробна промисловість, промисловий симбіоз і біоекономіка. Тобто, ремонт, повторне використання і переробка перетворюються на перспективний бізнес.

Україна не повинна втрачати таку перспективу, й малий бізнес і соціально-активні підприємці повинні відігравати тут основну роль. Індустрія ремонту і відновлення може сформувати велику кількість нових робочих місць, справити позитивний вплив на добробут населення [5, 6].

Таблиця 1

Приклади застосування бізнес-моделей циркулярної економіки в ЄС

Бізнес-моделі	Приклади
Відходи як ресурси	Датське місто Калундборг з 1970 року впровадило симбіотичні відносини між державою та приватним сектором щодо придбання та продажу відходів. Завдяки такому симбіозу за допомогою переробки та повторного використання було отримано електричної енергії для понад 75 тис. сімей, уникнувши при цьому викидів CO ₂ в обсязі 240 тис. тон та зберігши 3 млн м. куб. води.
Еко-дизайн	Puma розробила «маленьку розумну сумочку» (Clever Little Bag) для упакування взуття. Це дозволило скоротити використання картону на 65%, зберегти 20 млн. МДж електроенергії, 0,5 млн літрів дизельного палива та 1 млн літрів води на рік.
Повторне використання	Aircraft Fleet Recycling Association (AFRA) – некомерційна асоціація, сформована 11 авіалініями, яка провела навчання 28 учасникам асоціації щодо сталого розвитку авіаційного флоту. У 2013 р. 470 літаків було розібрано, при цьому в обслуговування повернулося понад 6 тис. тон компонентів. У 2014 р. вартість відновлених запчастин склала 3,2 млрд дол. США.
Запобігання відходам	Австрійською програмою було розроблено концепцію паспортизації будівництва як частини інформаційної системи з будівельних матеріалів. Метою є – об'єднати архітекторів, поставальників та фахівців державних установ, щоб забезпечити обережне, вибіркове знесення будівель із можливістю повторного використання та переробки будівельних матеріалів.
Запобігання харчовим відходам	В Іспанії національне дослідження показало, що в середньому щороку харчові відходи складають близько 176 кг на одну особу. Беручи до уваги, що країна за цим рейтингом знаходиться на 7 місці в Європі, у 2013 р. була започаткована програма «Більше їжі, менше відходів», спрямована на скорочення втрат харчових продуктів та харчових відходів через суцільний ланцюг постачання їжі, від сільського господарства до кінцевого споживання домогосподарствами.

Наразі можна використовувати кілька напрямків переробки в Україні, а саме:

1. **Папір, картон, PET і скло** – класика, адже в Європі переробляють до 50%, а у нас дуже мало.
2. **Будівельне сміття** – це найбільший за обсягами вид відходів в Європі. Однак на відміну від європейців, ми не так успішно їх утилізуємо.
3. **Старий одяг** – H&M і Marks&Spencer збирають використаний одяг за спеціальними програмами стимулювання. Лідер в сфері переробки – компанія I: CO (дочірнє підприємство SOEX), що має найбільші сортувальні потужності в Німеччині і 600 працівників, а також підприємства в Індії та США. Зі старого одягу отримують пряжу, волокна для утеплювачів, автопромисловості тощо.
4. **Органічні відходи** – це джерело натуральних добрив для сільського господарства. Раціональне використання такого ресурсу допоможе Україні скоротити імпортозалежність галузі та ціновий тиск на сільськогосподарських виробників, скоротити використання міңдобрив, які можуть чинити негативний вплив на навколишнє середовище.
5. **Ремонт і відновлення побутової техніки** – в Україні є безліч майстерень та майстрів, проте такий бізнес у нас недооцінюється, хоча й має перспективи розвитку.
6. **Автомобільні шини** – їх можна переробляти, наприклад, виготовляючи волокна, мати для дитячих та спортивних майданчиків [6].

Проте існує ряд проблем впровадження циркулярної економіки в Україні. Починаючи зі свідомості самих українців і закінчуючи політичною та економічною нестабільністю, що впливають практично на всі сфери функціонування в державі.

Науковці вважають, і тут складно не погодитися, що в Україні необхідний ряд реформ. Треба застосовувати ефективні методи й інструменти моніторингу для оцінки негативних факторів впливу на стан довкілля і нарешті сформувати уявлення про кумулятивний вплив цих факторів на життя та здоров'я українців; варто висунути вимогу осучаснювати технології та методи управління для оптимального балансу між прибутком і захистом довкілля; ввести свою систему штрафів за забруднення навколишнього середовища як для бізнесу, так і для звичайних громадян; варто забезпечити безвідходне виробництво та безпечну й ефективну утилізацію відходів тощо. І найголовнішим є контроль за реалізацією введених реформ, які сприятимуть впровадженню циркулярної економіки в Україні.

1. Аналітичний звіт «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх

до довідки», Київ, 2019. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf.

2. Менаєв В. Переробка відходів у розвинених країнах світу. URL: <http://www.biowatt.com.ua/analitika/pererobka-vidhodiv-v-rozvinenih-krayinah-svitu/>.

3. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N.M.P. and Hultink E.J. (2017). The circular economy a new sustainability paradigm?, *Journal of cleaner production*, 143, 757-768.

4. Дейнеко Л.В., Ципліцька О.О. Циркулярна економіка як напрям промислової модернізації: європейський досвід / Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2018. – № 5 (39). – С. 30-40. – URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No5/30.pdf>.

5. Melnyk O. Circular economy model adoption for waste management in Ukraine: European experience / Strategies, models and technologies of economic systems management in the context of international economic integration: collective monograph // O. Melnyk, N. Horbal, L. Zaliska, I. Tiagnyriadko. – Riga, Latvia, 2020. – 296 с.

6. Федорчук Я., Серветник Д. Циркулярна економіка. Організаційно-правові аспекти. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/circle-economic-t/>.

Мельник О.Г., Хомік О.В.
Національний університет «Львівська політехніка»

КАПІТАЛІЗМ ПРОТИ КЛІМАТИЗМУ: ДОСВІД ЄС, МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

© Мельник О.Г., Хомік О.В.

На сьогоднішній день світ гостро відчуває вплив глобального потепління. Зміна клімату торкається сфери економічної географії, в рамках якої функціонує світове господарство: змінюються зони вирощування сільськогосподарських культур, зміщуються берегові лінії, людям щоразу частіше доводиться обирати більш комфортні місця для проживання.

На думку Американської асоціації сприяння розвитку науки [1], «через викиди парникового газу зросте температура повітря, що вплине на підвищення рівня світового океану. Якщо температура повітря досягне певної межі, можуть початись непередбачувані і потенційно незворотні процеси з масштабним руйнівним ефектом. Після цього процес неможливо буде зупинити, навіть знизивши рівень викидів вуглекислого газу в атмосферу».

Штучно спричиненні природні катаклізми продовжують змінювати клімат, за іронією роблячи його неприйнятним саме для тих галузей індустрії, які спричиняють потепління. Наприклад, у 2013 р. повінь у Калгарі змусила керівників нафтових компаній припинити видобуток і відправити робітників додому, а поїзд, який перевозив легкозаймисті речовини, завис на краю моста. За рік до цього річка Міссісіпі зміліла настільки, що баржі з нафтою та вугіллям не могли пливти кілька днів і чекали, поки військові інженери поглиблють річище (довелось використати кошти, які мали піти на боротьбу з наслідками повені, що сталась в цій місцевості за рік до цього) [2]. В інших частинах країни вугільні електростанції тимчасово не працювали, оскільки водойми, які вони використовували для охолодження обладнання, стали або надто гарячими, або також зміліли.

Болівія залежить від льодовиків, які забезпечують її прісною водою, котру також використовують для зрошення полів. Та біловерхі гори, що здіймаються над столицею країни, дуже швидко стають сірими й коричневими [3]. А мільйони жителів маленьких островів, найменш розвинених держав, що не мають виходу до моря, беззахисних громад у Бразилії, Індії, Китаю та по всьому світу страждають від наслідків проблеми, яку вони не спричиняли.

Через нераціональне використання енергії, продукції, невміння правильно утилізувати відходи, рештки товарів, забруднення атмосфери парниковими газами, світ вже сьогодні відчуває тривожні симптоми. Так, у 2012 р. відбулося безпрецедентне танення Гренладського льодовикового щита, й процес окиснення світового океану проходить швидше, ніж передбачено. Коли глобальне потепління наблизиться до позначки у 2 градуси за Цельсієм та перевищить її, виникне загроза непередбачуваних наслідків: руйнація Західно-Антрактичного льодовикового щита, підвищення рівня моря, зміління Амазонки, а це відповідно негативно вплине на різні екосистеми, аграрну промисловість, видобуток енергії, нестачу продовольства [2]. Такі наслідки, навіть при найоптимістичніших сценаріях, не тішать, оскільки світ чекатиме: затоплення острівних держав (таких як Мальдіви, Тувалу, прибережні райони Екватору, Бразилії), неймовірна спека, яка може знищити десятки тисяч людей, засуха, що призведе до втрат урожаю, нашествия шкідників, руйнівні урагани, пожежі, проблеми з водопостачанням, хвороби, що поширюватимуться на весь світ, тощо.

Зміни клімату спричиняють також різні соціальні, політичні й економічні трансформації. Вимагаючи зниження кількості шкідливих викидів, суспільство може змінити політичний курс на той, який підвищить

рівень життя, зменшить прірву між багатими та бідними, створить нові робочі місця й відродить принципи демократії. Основні політичні стовпи нової ери – очевидні: приватизація громадської власності, послаблення державного контролю над великими корпораціями, пільгова ставка оподаткування для них. Через це можливі нестабільність фінансових ринків, величезна кількість надзвичайно багатих людей і прогресійно зростаюча кількість бідних, занепад громадської інфраструктури тощо [2, 4].

Наша економіка та планета перебувають у стані війни. Щоб уникнути кліматичної катастрофи, людство має помірковано використовувати енергоносії та навчитись утилізувати рештки як переробленої (не використаної), так і не переробленої продукції.

Європейський Союз є яскравим прикладом побудови нової соціально-економічної моделі розвитку, яка є глобально кліматично дружньою. Одним із заходів досягнення цілі ЄС щодо нульового забруднення довкілля є прийняття відповідного плану дій. Єврокомісія має намір прийняти План дій «На шляху до амбіцій нульового забруднення повітря, води та ґрунту – Побудова здорової планети для здорових людей» у II кварталі 2021 року. Дорожня карта цього плану була опублікована 1 жовтня 2020 року та окреслила ключові напрями [5]:

- заходи з посилення впровадження та забезпечення виконання: з'ясуватиметься питання, яким чином державні органи, бізнес та громадяни можуть ефективніше використовувати законодавство ЄС щодо забруднення;

- удосконалення чинного законодавства з питань охорони здоров'я людей і довкілля;

- покращення моніторингу та управління політикою запобігання і зменшення забруднення, в рамках якої будуть розглянуті можливості посилення моніторингу та управління як на рівні ЄС, так і на міжнародному рівні;

- сприяння соціальним змінам, зокрема шляхом використання цифрових рішень, сприяння переходу до сталого споживання та прийняття більш сталих рішень у суспільстві.

17 вересня 2020 року Європейська Комісія презентувала Кліматичний цільовий план на 2030 рік. Документ представив плани Комісії зі зменшення викидів парникових газів в ЄС щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Нова ціль базується на всебічній Оцінці впливу соціальних, економічних та екологічних наслідків його реалізації. План встановлює комплекс дій у всіх секторах економіки. Зокрема, передбачено перегляд низки актів ЄС в частині розширення системи торгівлі викидами ЄС, посилення політик з енергоефективності та відновлюваної енергетики, стандартів CO₂ для дорожніх транспортних засобів тощо. Законодавчі пропозиції мають бути подані до червня 2021 року.

Одночасно з Кліматичним цільовим планом на 2030 рік та оцінкою його впливу Європейська Комісія прийняла комюніке, в якому провела оцінку національних планів з енергетики і клімату. Оцінювалися 27 національних планів із огляду на те, як держави-члени наближаються до першого етапу свого переходу до кліматичної нейтральності та подальші дії на період 2021-2030 рр. Їх огляд відбувався за такими напрямками, як: декарбонізація, енергоефективність, енергетична безпека, внутрішній енергетичний ринок, дослідження та інновації та конкурентоспроможність.

Оцінка національних планів засвідчила пришвидшення енергетичних і кліматичних переходів держав-членів. Так, перевищуючи поточну мету, частка відновлюваних джерел енергії в ЄС може досягти 33,7% до 2030 року. Що стосується енергоефективності, то передбачається зменшення споживання щонайменше на 32,5%. Водночас щодо досягнення цілей з енергоефективності існує певне відставання: на 2,8% для споживання первинної енергії та на 3,1% для кінцевого споживання енергії, порівняно з планами.

Європейська Комісія прийняла Стратегію щодо прискорення реконструкції та підвищення енергоефективності будівель – «Хвиля реновацій». Її суть полягає в подвоєнні щорічних показників енергетичного оновлення будівель протягом наступних десяти років та реконструкцію 35 мільйонів неефективних будівель до 2030 р.

Окрім цього, Європейський Парламент схвалив позицію щодо майбутніх змін до Спільної сільсько-господарської політики ЄС. Посилились вимоги щодо обов'язкових кліматичних та екологічних практик, які є необхідними передумовами для отримання фермерами прямої підтримки. Пропонується щонайменше 35% бюджету розвитку сільських територій виділяти на всі види екологічних і кліматичних заходів, а також створення у кожній державі-члені дорадчих служб для фермерських господарств та виділенні щонайменше 30% фінансування ЄС на допомогу фермерам у боротьбі зі зміною клімату, стале управління природними ресурсами та захист біорізноманіття. Держави-члени було закликано заохочувати фермерів щодо відведення 10% своїх земель благоустрою для відновлення біорізноманіття.

Задля екологізації міст, ЄС робить наголос на створенні зеленої інфраструктури, великого значення надають зеленим насадженням задля фізичного та психічного благополуччя жителів міст, тому місцевим, регіональним і національним органам влади пропонують вживати заходи щодо захисту та покращення якості міських зелених насаджень, забезпечення легкого доступу мешканців до зелених насаджень у населених пунктах.

У Європейському зеленому курсі наголошується важливість збереження лісів. Зокрема 16 вересня 2020 року Європейський Парламент прийняв Резолюція «Про роль ЄС у захисті та відновленні лісів у

світі», якою закликав переглянути національну політику захисту європейських лісів та посилити боротьбу з вирубкою лісів у всьому світі, встановлення обов'язкових цілей щодо захисту та відновлення лісових екосистем, особливо пралісів, відповідно до Стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року.

Європейський зелений курс – це програма дій ЄС, в центрі якої – амбіційний план переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року.

Уряд України заявив про намір нашої держави долучитись до ЄЗК. Такі прагнення уряду є важливими з огляду на необхідність формування в Україні державної політики, яка б враховувала екологічні та кліматичні виклики сьогодення. В Україні досі бракує детального аналізу впливу Європейського зеленого курсу на формування та реалізацію кліматичної, екологічної, економічної, транспортної, сільськогосподарської, енергетичної політики України в короткостроковій та довгостроковій перспективах.

Можливість долучення України до Європейського зеленого курсу призведе до достатньо високого рівня інтеграції України в європейський простір, зокрема: в енергетиці – це сприятиме співпраці щодо водневої енергетики, у промисловості – появляться нові ніші для українських виробників, в сільському господарстві – розвиватиметься органічне виробництво, в охороні природи – інтегрування природоохоронних територій України в межах NATURA 2000. Основною загрозою від Європейського зеленого курсу є обмеження доступу українських товарів на ринок ЄС і встановлення нових нетарифних бар'єрів у торгівлі (наприклад, намір ЄС запровадити механізм вуглецевого коригування імпорту).

Зміна клімату – це не проблема, яку потрібно внести до порядку денного поряд із охороною здоров'я та податками, а сигнал, який має пробудити нашу цивілізацію, показати необхідність еволюціонувати: створювати нову економічну систему та принципи існування на планеті. Щоб зменшити викиди шкідливих речовин, потрібна небачена досі концентрація зусиль – фінансова мобілізація та обмін технологіями – задля підвищення рівня життя людей. Потрібно не лише реагувати на кризу, але й запобігати їй через зміну способу мислення і життя, базових принципів і навіть уявлень про наше місце на планеті.

1. Tarbotton R. Rainforest Action Network. URL: <http://ran.org/backu>.

2. Питання та відповіді про зміну клімату та Кіотський протокол. Українська кліматична мережа. URL: http://climategroup.org.ua/?page_id=75#38.

3. Scientific Synthesis of the Impacts of Ocean Acidification on Marine Biodiversity. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. CBD Technical Series No. 46. Montreal, 2009. URL: <https://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-46-en.pdf>.

4. Коваль І. Що важливіше для України: покращувати економіку чи боротися зі зміною клімату? URL: <https://mind.ua/publications/20205179-ekologiya-vs-zmina-klimatu-u-chomu-riznicya-ta-shcho-vazhlivishe>.

5. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр "Суспільство і довкілля" (2020). URL: <https://www.rac.org.ua/priorytety/ekologichnyy-vymir-evropeyskoyi-integratsiyi/evropeyskyu-zelenyy-kurs-mozhlyvosti-ta-zagrozy-dlya-ukrayiny>.

Микитенко В. В.

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

КЛЮЧОВІ ПОЗИЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ: УРОКИ ДЛЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

© Микитенко В.В.

Фундамент наукового підходу до економічного знання про *стале господарювання* (СГ), безумовно, базується на урахуванні положень, визначених школою фізичної економії, зокрема, розробок і напрацювань, що пропонувані Ф. Кене, А.Р.Ж. Тюрбо, Д. де Немуром, Ж.Д'Аламбером, В. Мірабо, П.П. Мерсьє де Ла Рівьєром ([1–6]) та іншими. Істотна заслуга здобутків фізіократів у контексті розвитку сучасної циркулярної економіки, а в її межах теорії сталого господарювання, полягає у тому, що вони «надали аналіз капіталу», чим започаткували оригінальну концепцію суспільного відтворення, що була першою школою фізичної економії й, відтак, політичної економіки.

Основні результати. Відповідно викладеним у [1 – 6] науково-природничим засадам було приведено визначення та інтерпретація сфери обміну й сутності грошей, що надає можливість чіткого врахування їхніх ознак та особливостей, при дефініції й трактуванні, відповідно, категоріального апарату сталого господарювання, у тому числі і поняття «природне багатство». А, на авторське переконання, воно: а) саме собою не задовольняє потреби людей і суспільства та не породжує нарощення фінансового капіталу (без освоєння та використання *природно-ресурсного потенціалу* (ПРП), оскільки, само по собі залишається

безплідним і безкорисним); б) за умови його освоєння і використання, слугує обміну фінансових ресурсів та нарощенню капіталу, навіть, в умовах невизначеності, ризиків і загроз *сталому розвитку* (СР). Науково-природничі основи сучасної фізичної економії свідчать про те, що економічні процеси в системі СР слід розглядати як замкнений ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків, обумовлених взаємодіями одних якісних структур метапростору з іншими. Внаслідок чого породжується їх трансформація в якісно нові структури простору. Взаємодії ці відбуваються лише завдяки суб'єкту, який ініціює енергетичні імпульси, що генеровані в результаті його життєдіяльності при організації виробництва та провадженні виробничих процесів.

У зв'язку із цілеспрямованим впливом людини на *навколишнє природне середовище* (НПС), що полягає у відділенні й освоєнні частини ПРП від нього, його переміщення в просторі та приєднанні до іншого, за природою, елементарного потенціалу зі складу стратегічного потенціалу, забезпечується рух елементів середовища у метапросторі та їхнє перетворення шляхом впливу енерго- імпульсами на їх структуру. Досліджуючи НПС, ми відкриваємо його нові якості, що дозволяє збільшувати потужність потоку енерго- імпульсів, взаємодію та щільність їх концентрації, що дозволяє впливати на НПС у зростаючих масштабах. Але, природне багатство є, у певному сенсі, лише "нейтральною" енерго- масою, лише у певних умовах, при його використанні, проявляє енергетичні або речовинні якості, при цьому ПРП переходить або в енергетичну якість (ентропує), або ж в речовинну (негентропує).

Поділ ПРП на дві протилежні його складові, що перебувають у єдності, є принциповим. Перша, представлена енерго- масою, що має високий коефіцієнт миттєвої ентропії (це енергоносії: деревина, вугілля, газ, вода, вітер, уран тощо). Друга – енерго- масою речовин, що мають стійкі зв'язки і це дозволяє їм, при будь-яких потужних впливах, зберігати свої негентропійні ([6]) властивості і не ентропувати у простір НПС довгий період. Суб'єкти ж організують взаємодію ентропів (ентропиків) і негентропів (негентропиків), при цьому одержують комплексну їхню властивість, що виражається перехідним станом (енергомасою), якість якого дозволяє перетворювати компоненти НПС, які беруть участь у виробництві, у якісно нові види продукції – негентропи. Пізнаючи та розвиваючи НПС, суб'єкти створюють нові конструкції організаційних форм, у т.ч. й управління, які забезпечують їм більш "ефективну" взаємодію і ініціюють, на жаль, й прискорене його руйнування, а не регенерацію. Якщо один із видів організації НПС представлений суб'єктом, то інший – глобальною економікою, яка організовується й перетворюється у мега- модель цілеорієнтованого впливу й управління. І такі організаційні форми впливають на швидкість перетворення НПС, яке є і ресурсною базою цих форм, і різної ефективності капіталом.

На авторське переконання [7–8], для забезпечення сталого господарювання в Україні слід використовувати усі чотири ресурсні бази, що можна ідентифікувати за науково-природними засадами фізичної економії. Це: а) матеріально-енергетичні та природні ресурси, що становлять основу соціально-економічних моделей розвитку, організації руху метапростору та його конструкцією у нестійких умовах функціонування нашої держави при постійному нарощенні суспільно-політичних загроз і ризиків; б) технологічний ресурс, представлений знаряддями праці, що забезпечують процес перетворення й регенерації НПС і зміну його якостей як шляхом освоєння, трансформації, переміщення і перетворення елементарних складових як природно-ресурсного потенціалу, так і стратегічного, загалом, у нові форми та якості; в) інформаційна база про властивості НПС, обсяг знань і здобутків, що формують віртуальний світ, уявлення людини про НПС, склад його елементів, характер їхніх причинно-наслідкових зв'язків, структурованості якостей НПС, їхньої завершеності, періодичності поширення в просторі й існування в часі тощо (вона реалізується завдяки соціальним комунікативним алармовим зв'язкам). І, цей, третій когнітивно-інформаційний ресурс дозволяє узгоджувати (завдяки організаційно-економічним ресурсам, резервам і можливостям) масштаби використання природних і фінансових ресурсів, оптимізувати структури управління, формувати систему цілей та цінностей, що включає і фактор часового існування процесів (вони забезпечують стійкість функціонування моделі СР у певній якості). Останнє й стає четвертим визначальним ресурсом забезпечення потреб і рушійною силою взаємодії людини й суспільства з НПС у сучасному метапросторі функціонування держави.

За урахування приведеного вище, можна ідентифікувати, виокремити за значимістю та розмежувати вагомістю впливу на сталий розвиток, конститутивно-ключові процеси, сформовані завдяки формалізації чотирьох ресурсо-функціональних детермінант сталого господарювання. Їх врахування, а також оцінка та прогнозування параметрів останніх і дозволить реалізувати (достатнього рівня результативності) соціально-економічні моделі СР не лише на певній території, а й у державі, у цілому. Тому, й було удосконалено прикладний інструментарій визначення почерговості пошуку, накопичення та залучення різних за природою чотирьох ресурсних баз і локалізації зусиль суб'єктів управління, які опікуються розв'язанням завдань у площині забезпечення сталого господарювання на різних рівнях. Інструментарієм передбачено, у першу чергу, врахування положень: ламінарності протікання базових, для сталого розвитку, процесів; упередження виникнення ознак турбулентних зрушень в межах динамічних систем. Вказане реалізовано за рахунок синхронного врахування (для ідентифікації складності траєкторій руху потоків і їх здатностей до коригування) науково-природничих положень фізичної економії, теорій систем і турбулентності.

За результатами визначення та розмежування (за природою, здатністю до коригування і характером потоку реалізації) кожного з чотирьох базових процесів у контексті розв'язання комплексів ключових завдань із забезпечення сталого господарювання, останні згруповано за складністю пошуку, залучення та локалізації зусиль за пріоритетами сталого розвитку держави, її регіонів та окремих територіальних утворень. Це, зокрема, такі:

I) природно-ресурсні процеси – яким характерними є і мають бути: а) інерціальна система відліку; б) рівномірний та лінійний рух, рівняння руху, що інкорпороване до неінерціальної системи відліку, чітка траєкторія руху і стала швидкість; в) поступальний та пласко- паралельний рух; г) не обов'язковість шести ступенів свободи;

II) виробничі процеси – яким характерними є і мають бути: а) неінерціальна система відліку; б) рівномірний та лінійний рух, рівняння руху в неінерціальної системі відліку, чітка траєкторія руху та стала швидкість; в) сферичний та круговий рух; г) три ступені свободи – у декартовій тривимірній системі координат щодо здійснення поворотів потоку за кутами Ейлера навколо кожної з трьох, взаємно перпендикулярних, вісей;

III) соціетальні процеси – яким характерними є і мають бути: а) складність руху потоку при його реалізації в межах динамічної системи цього виду процесу; б) не передбачене переміщення руху та переспрямування, темпи і напрями прискорення, форсований ривок; в) прецесія та нутація; г) усі шість ступенів свободи;

IV) економічні процеси – яким характерними є і мають бути: а) складність руху потоку при реалізації цього процесу в межах динамічної системи; б) рівномірний та лінійний рух, рівняння руху в неінерціальної системі відліку, чітка траєкторія руху і стала швидкість; в) прецесія та нутація; г) три ступені свободи у декартовій тривимірній системі координат щодо здійснення поворотів потоку за кутами Ейлера навколо кожної з трьох, взаємно перпендикулярних, вісей.

Висновки. Підсумовуючи приведені вище і результати науково-прикладного дослідження, визнано наступну послідовність локалізації зусиль суб'єктів управління, які опікуватимуться забезпеченням сталого господарювання в Україні на різних рівнях управління, у тому числі і за рахунок ініціювання ламінарності протікання чотирьох базових для сталого розвитку процесів при упередженні виникнення ознак до турбулентних зрушень в межах певних територіальних природно-господарських утворень або ж національної чи окремих регіональних соціально-економічних систем. А, саме, підтверджено наступну послідовність урівноваження ключових, для сталого господарювання, процесів: I) природно-ресурсні; II) виробничі; III) соціетальні; IV) економічні.

1. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкгиз, 1960. – 340 с.

2. Тюрго А.Р.Ж. Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкгиз, 1961. – 206 с.

3. Физиократы. Избранные экономические произведения. Антология / Ф. Кенэ, А.Р.Ж. Тюрго, П.С. Дюпон де Немур. – М.: ЭКСМО, 2008. – 1200 с.

4. Д'Аламбер Ж.Л. Динамика. – М.; Л.: Гостехиздат, 1950. – 315 с.

5. Marquis de Mirabeau, V.R. (2010). Philosophie rurale, ou economie generale et politique de l'agriculture, reduite a l'ordre immuable des lois physiques et morales, qui assurent la prosperite des empires. Charleston: Nabu Press. 398 p.

6. Мерсье де Ла Ривьер Пьер Поль // Строев А.Ф. Те, кто поправляет фортуна. Авантюристы просвещения. – М.: НЛЮ, 1998. – С. 218–233.

7. Микитенко В. В., Лицур І. М. Загрози та ризики імплементації просторової моделі управління природно-ресурсними активами // Збалансоване природокористування: науково-практичний журнал, 2020. – № 1. – С. 11 – 20.

8. Микитенко В. В. Механізми реалізації інтегральної просторової моделі управління природно-ресурсними активами в умовах суспільно-політичної та економічної кризи і загроз національній безпеці // Економіка, управління, інновації: Електронне наукове видання. Серія: Економічні науки. – Житомир: вид-во Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка, 2020. – Вип. 1 (26) . – Режим доступу: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/ISSN2410-3748-2020-1%2826%29-5>

PROBLEMS OF THE EUROPEAN EXPERIENCE IMPLEMENTATION IN UKRAINE

© Molokanova V.

On September 25, 2015, the UN General Assembly adopted the Declaration "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development" [1]. The Declaration includes 17 global goals and related to the tasks in the field of sustainable development, which should ensure a balance of three components of sustainable development: economic, social and environmental, and should be achieved by the countries of the world until 2030 [2].

For many years, a linear model of handling natural resources "take – use – throw away" has been used in the world. This model is based on the assumption that natural resources are abundant, affordable, easy to use and cheap. However, since the demand for natural resources has increased over time, this model has led to the development of competition between the owners for these resources. It turned out that the resources of our planet are not infinite and the prospect of sustainable development of the world economy depends on the solution of issues of their effective use. Therefore, the principles of saving resources by reusing them were proclaimed for the implementation of resource conservation tasks. A circular economy is replacing the traditional linear concept of the economy.

In a linear model, products are produced, used, and disposed such as "take-make-dispose". The circular approach is based on the 5R principle: Reduce (consumption reduction), Reuse, Repair, Remanufacture (restoration), Recycle.

The introduction of circular economy principles is a very important contribution to Sustainable Development Goals: №8 (decent work and economic growth), №9 (industrialization, innovation and infrastructure) and №12 (responsible consumption and production).

Many countries of the world have already started implementation of the circular economy. Thus, the European Union has adopted an Action Plan for the Circular Economy. Ukraine, within the framework of the Association Agreement with the EU, has undertaken obligations to harmonize national legislation with European. In 2017, the National Waste Management Strategy was adopted, which envisages, in particular, the introduction of the circular economy principles.

The strategy of the circular economy should become a path to improving the authority and competitiveness of the state in the international arena, avoiding the negative impact of isolation in the era of quarantine.

However, in practice, the transition to a circular economy in Ukraine is a long and laborious process.

Every Ukrainian produces about 330 kg of garbage annually. Every year, specialized landfills and underground garbage dumps are replenished with 11 million tons of household waste. To date, the total area of such landfills is almost 5% of the total territory of the country, which is actually comparable to the area of whole region. It is a paradox, but the only one waste incineration plant in Ukraine operates in Kiev, which annually disposes of about 280 thousand tons of waste, while 1.2 million tons are collected in Kiev during this time. It is not surprising that the result is the banal removal of 95% of all garbage outside settlements for long-term storage.

Ukraine is regularly trying to introduce a waste sorting system on the territory of the state. As an example, in the capital, points of recyclable materials reception are now actively working, where citizens can hand over the garbage that has passed the sorting. However, many initiatives of conscientious citizens to install special containers for sorting garbage in their own yards only lead to the attraction of the poorest antisocial part of the population (homeless people), who in such conditions collect valuable cardboard and bottles while scattering the rest of the trash.

The current law categorically prohibits taking garbage to special landfills. According to the requirements, all waste must be recycled or completely disposed of. It is allowed to throw away only household waste that does not emit methane and does not stink. However, such rules cannot be fulfilled, because the law requires a powerful technical base for the processing of organic matter, which simply do not exist in Ukraine at present.

The Ukrainian government is just taking the first steps towards the creation of processing facilities and waste management systems. According to the adopted strategy, the state intends to significantly increase the volume of waste disposal and recycling, create specialized landfills for the safe storage of garbage, and conduct an inspection in order to detect illegal dumps. The implementation of the strategy implies that in 2030, 800 waste processing enterprises will operate in Ukraine, and 250 sorted waste collection points must be created in 5,000 settlements.

An action plan has already been determined: initially, the government will create a National Plan for the Domestic Waste Management and entrust local self-government bodies with the tasks of solving the waste disposal problem in the regions. For this, the similar regional plans should initially be created. Obviously, the administrations of regions will be forced to conditionally divide the territories into segments, predetermine the route and provide options for garbage disposal.

In rural areas, organic waste is often used on farms, and the bulk of the garbage is inorganic components, for the disposal of which specialized facilities should be installed. This is how the policy of state administrations will be built.

To date, similar regional strategies have already been developed for a number of large cities, such as Kiev, Dnipro, Lviv and Vinnitsa. In Kiev, the problem is reduced only to their disposal, since for this it is necessary to change the legal framework and build specialized enterprises. For the capital's waste, Kiev have already chosen mechanical and biological processing, which will be significantly cheaper and more environmentally friendly than the usual incineration. This is because the method involves sorting waste, collecting materials that are valuable for recycling, as well as building units for waste gases. In addition, the technology allows the using of high-calorie waste to generate heat and electricity. Of course, organizing such a cycle and providing capacity is very expensive. Now we are talking about the amount of 100-150 million euros, but the exact figure will be known only after the tender auction. Obviously, the city's funding will not be enough, because of which the representatives of the Kiev administration will be forced to look for investors.

In addition, the current fine in Ukraine for the illegal disposal of waste for UAH 1,700 (60\$) is negligible, especially if such violators are rarely caught. In the near future, a bill will be submitted to the authorities for consideration, in which the amount of penalties will be increased to 34,000 UAH (near 1400\$).

Investors are attracted only by the future profit, but the money that can be obtained from recycling and disposal of waste is not able to cover even the primary costs. In this regard, citizens will pay part of the disposal. In addition, people will have to finance the construction of special landfills. Such a system is not new and has long been used in European countries. For example, for each ton of garbage, Europeans pay about 50 euros and Ukrainians annually only 30 UAH (a little over \$ 1). For the sake of fairness, it should be assumed that these tariffs for residents of the capital will be revised upward in the near future and will amount to about 100 UAH excluding processing costs. It is clear that only cities with a population of over 200,000 are interested of the investors. In addition, the small towns and villages will need to cooperate and work closely to reduce construction and recycling costs. The state also undertakes to subsidize the processing of certain types of waste (electrical equipment, storage batteries, lighting devices).

The construction of the waste disposal and recycling plant in the city of Dnipro will most likely be carried out based on a public-private partnership. The approximate cost of such a project is 60 million euros. Full payback – up to 10 years. Now, active work is underway to attract investors. The head of the Dnipro Development Agency voiced the terms of the proposed agreement, including the city's obligation to provide guarantees for the investor's activities in the project, regardless of the change in the city's leadership. At the same time, work is underway to attract private investors, who are also offered a public-private partnership scheme.

Because the European approach has been introduced not so long ago, there are still many landfills in Poland, and the number of operating processing plants is much smaller than in France or Germany, where 126 and 121 processing plants operate, respectively [3].

It should be understood that regardless of whether waste disposal is financially supported by the state or not, ordinary citizens will still have to pay. Ultimately, only how much people will have to pay will depend on subsidies. We need to understand that household waste is not yet a product that can be completely recycled and get a decent income from it [4]. Objectively, payment for utilization can be financed from the budget of a state-owned enterprise responsible for waste processing, but in reality all this can lead to the emergence of corruption schemes, according to which money will "flow into the pockets." It is much more effective to introduce an additional environmental tax imposed on container manufacturers. Thus, each person will pay for disposal at the time of purchase of the goods in the package.

There are two ways out of the situation with the payment of environmental tax [5]. Thus, the processor of raw materials will be asked to independently sort, recycle and dispose of waste. If he agrees to these conditions, he will be exempt from tax, if not; he is obliged to pay it according to the tariff. A special fund will be needed, the funds in which will be accumulated and distributed directly over the territories. However, in reality it will be extremely difficult to pass such a law in parliament. This is due to lobbying for the interests of packaging companies. These people are ready to pay any money so that none of the versions of the law on environmental taxes is adopted, since it is still more profitable than paying regularly the tax fee itself.

The path the country is taking after the Revolution of Dignity is impressive. Nevertheless, there remain huge challenges in the fight against corruption, judicial reform and the activities of those who continue to despise the rule of law and the fight against corruption. The real reformers in Ukraine deserve the help and support of the European Union.

1. Circle Economy и Shifting Paradigms (2019), 2nd Circularity gap report: Circular economy strategies would tip balance in battle against dangerous climate change.

2. Geissdoerfer, M., Savaget, P. Bocken, N.M.P., Hultink, E. The Circular Economy – A new sustainability paradigm? Journal of Cleaner Production. Volume 143, 1 February 2017, Pages 757-768.

3. Jonker, J., Stegeman, H., Faber, N.R. en Kothman, I. (2017). Eén zwaluw voorspelt veel goeds; resultaten van het landelijke onderzoek 2016-2017 naar Business Modellen voor de Circulaire Economie. Doetinchem: Stichting OCF 2.0

4. Mead, T., Jeanrenaud, S. The Elephant in the Room: Biomimetics and Sustainability? Bioinspired, Biomimetic and Nanobiomaterials. Volume 6 Issue 2, June 2017, pp. 113-121

5. Wubben, E.F.M., Runge, N.A., Blok, V., "From Waste to Profit. An interorganisational perspective on drivers for biomass valorization", Journal of Chain and Network Science, Vol. 12 (3), 261-272

Мукан О.В., Яригіна Т.О.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

© Мукан О.В., Яригіна Т.О.

Друга промислова революція (відома також як технологічна), початок якої датують кінцем ХІХ століття, загострила техногенні проблеми та значно збільшила дефіцит природних ресурсів, оскільки поклала початок домінуванню лінійної моделі виробництва і споживання. Екстенсивна модель економічного розвитку спричинила глобальні негативні наслідки для світового господарства у вигляді дисбалансу у структурі товарів та різкого погіршення стану навколишнього середовища. У дослідженні міжнародної консалтингової компанії KPMG «Майбутня держава 2030» глобальними мегатрендами визначаються кліматичні зміни та дефіцит природних ресурсів. Відтак, сучасні умови Четвертої промислової революції змінюють парадигму виробничої моделі від лінійної до циркулярної. Глобальною метою переходу до циркулярної економіки в першу чергу є забезпечення сталого розвитку держав [1].

Економіка замкнутого циклу (циркулярна) – це модель економічного розвитку, яка базується на принципах «3R», а саме скорочення споживання (reduce), повторне використання (reuse) та переробка (recycle). Ця концепція має багато переваг, основними з яких є інноваційність та ресурсоефективність виробництва та споживання; захист підприємств від нестабільних цін та дефіциту ресурсів; оптимальність утилізації відходів; зменшення негативного впливу на довкілля; економія енергії тощо. Глобальне значення ринку циркулярної економіки, за оцінками міжнародних організацій, становить понад трильйон доларів США. Саме тому економіка замкнутого циклу набула пріоритету у довгостроковому стратегічному плануванні як для постіндустріальних так й індустріальних країн, а саме країн Європейського Союзу, США, Японії, Південної Кореї та КНР [2].

Впровадження програми циркулярної економіки на першому етапі тільки в рамках Євросоюзу може зекономити матеріалів на \$300–380 млрд. на рік. За останні десятиліття, Євросоюз запровадив широкі законодавчі норми щодо поводження з відходами. Це допомогло відчутно знизити забруднення повітря, води та ґрунту в країнах ЄС та одночасно підвищити економічне зростання і створити робочі місця у сфері збору та переробки відходів. Сьогодні в ЄС працює програма Horizon 2020 року, спрямована на підтримку інноваційних проєктів в таких сферах: управління відходами виробництва, управління харчовими відходами, стала переробна промисловість, біоекономіка і промисловий симбіоз [3, 4].

Європейським прикладом циркулярної економіки є виробництво з відновлення запасних деталей до автомобілів, ініційоване компанією «Renault». Відновлені запчастини продаються з річною гарантією за ціною, що становить 50–70% від вартості нових. На підприємстві працює понад 300 осіб, а річний виторг перевищує \$270 млн. Таким чином досягається рівень рентабельності не гірший, ніж на основному виробництві автомобілів «Renault».

В Україні сьогодні ринок вторинної сировини більш ніж на 50% перебуває в тіні і розвивається на початковій стадії розвитку. Основною причиною цього є відсутність тарифу на переробку твердих побутових відходів. Попри те, що законодавством України передбачено роздільний збір твердих побутових відходів, його виконання є вкрай обмеженим.

Статистика свідчить, що 1/7 нашої території країни засмічена, а на переробку йде лише 4% усього сміття. При цьому, більшість сміття піддається вилученню у спеціально відведені місця (близько 70%) та значна частка утилізується (близько 30%). Лише невелика частка сміття (< 0,3%) спалюється. В Україні нині діє орієнтовно 5,5 тис. сміттєвих полігонів і ще 27 тис. стихійних звалищ сміття утворюються щороку. Загальні обсяги забруднення в 2018 р. в Україні: 1. Викидів забруднюючих речовин – 2,508 млн. тонн; 2. Скидів – 952,136 млн. м³; 3. Утворення відходів – 352,333 млн. тонн. Зараз Україна посідає 9 місце в світі серед країн із найбільшим обсягом відходів. Щороку в Україні продукується 3,474 млрд тонн сміття [5].

З 1995 року в Україні у сфері поводження з відходами працює міжнародна компанія «Веолія». Компанія збирає відходи роздільно та забезпечує їх переробку: частину відправляє на утилізацію переробникам, а

частину сортує, пресує і реалізує у вигляді вторинної сировини (макулатура, пластик, кольорове скло, жерстяні бляшанки, тетра-пак) [6].

Перспективними напрямками для впровадження концепції циркулярної економіки в Україні є вторинна переробка та використання паперу, картону, PET і скла, будівельного сміття, старого одягу, органічних відходів, ремонт і відновлення побутової техніки, переробка автомобільних шин.

Отже, на даний момент в Україні поводження зі сміттям передбачає переважно утилізацію, спалювання та вилучення у спеціально відведені зони. Першочергово для впровадження концепції циркулярної економіки в країні має бути прийнято тариф на переробку вторинної сировини. Окрім цього, важливо створити та впровадити всеукраїнську концепцію розвитку сфери поводження з відходами, яка б слугувала базою для розвитку концепції на регіональному та місцевому рівнях.

Втілення в життя принципів циркулярної економіки в Україні по-перше дозволить підприємствам економити на закупці сировини й матеріалів та зменшить залежність від постачальників, а по-друге – зменшить навантаження на навколишнє середовище, вирішить проблему утилізації відходів та збереже ресурсний потенціал країни.

1. Хоменко О.В. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку КНР. URL: <https://sinologist.com.ua/homenko-o-v-tsyrkulyarna-ekonomika-osnova-stalogo-rozvytku-knr/>.

2. Королюк О. Циркулярна економіка – глобальне переосмислення відходів як ресурсів. URL: <https://biggggidea.com/practices/1567/>.

3. Зварич І.Я. Глобальна циркулярна економіка: "Економіка ковбоїв" VS "Економіка космічного корабля": монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, 2019. – 337 с.

4. Нечитайло Д. З чистого листа: як працює і чому вигідна циркулярна економіка. Екоомічна правда. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/09/2/664626/>.

5. Horbal N.I., Adamiv M.Ye., Chumak A.S. Adaptation of circular economy principles to waste management in Ukraine / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». – 2020. – Т. 4, № 1. – С.159-166.

6. Машицький В. Циркулярна економіка. Організаційно-правові аспекти. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/circle-economic-t/>.

Палехова Л.Л.
НТУ Дніпровська політехніка

АДАПТИВНИЙ МАРКЕТИНГ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

© Палехова Л.Л.

Циркулярна економіка передбачає впровадження моделей відповідального виробництва та споживання замкнутого циклу. Ключова ідея таких моделей економіки полягає у переході від лінійних відносин «взяти-використати-спожити-викинути» до моделі, за якою продукти виробляються, просуваються та споживаються таким чином, щоб їх можна було використовувати багаторазово, мінімізуючи відходи виробництва та споживання.

Циркулярний підхід взагалі заснований на таких принципах: (1) найбільш повне та повторне використання сировини і матеріалів; (2) попередження і мінімізація утворення відходів; (3) підвищення енергоефективності і перехід на відновлювані джерела енергії; (4) застосування технологій, що зменшують споживання природних ресурсів та викопного палива; (5) впровадження «функціонального обслуговування», що сприяє продовженню терміну життя продукту; (6) залучення до процесу циркулярності усіх зацікавлених осіб, особливо виробників та кінцевих споживачів [1, с. 231].

Як відомо, в 2012 році Європейська комісія прийняла «Маніфест для ресурсоефективної Європи» (англ. Manifesto for Resource-Efficient Europe), а в своєму документі «На шляху до циркулярної економіки: Програма нульових відходів для Європи» від 2014 року підкреслює, що циркулярна економіка є основою управління ресурсами в рамках Європейської стратегії для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання (англ. Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth). У 2015 році Комісія Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітет регіонів опублікували Повідомлення «Замкнений цикл – План дій ЄС з циркулярної економіки» (англ. Closing the loop – An EU action plan for the Circular Economy). У документі зазначено, що цей план буде сприяти досягненню Цілі сталого розвитку 12, яка стосується забезпечення переходу до моделей сталого споживання і виробництва.

Зазначений План дій ЄС з циркулярної економіки деталізував основні напрями дій, усі з яких стосуються завдань маркетингу: (1) *Виробничі процеси* – застосування технологій раціонального використання

ресурсів протягом усього життя продукту; (2) *Споживання* – вдосконалення та просування інноваційних видів продукту, зокрема на основі використання систем добровільної сертифікації та маркування, перед-продажної та після-продажної підтримки повторного використання; (3) *Ланцюги створення вартості* – дії у секторах з особливими проблемами через специфіку їх впливу на навколишнє середовище та вирішення загальних проблем у ланцюгах створення вартості, зокрема зменшення промислових та харчових відходів, переробка пластику тощо; (4) *Повторне використання* – стимулювання розвитку ринку вторинної сировини; (5) *Поводження з відходами* – зменшення утворення відходів та сприяння переробці відходів; (6) *Інновації* – різні горизонтальні заходи, що необхідні для створення циркулярної економіки; (7) *Моніторинг* – аналіз кожного етапу циркулярної економіки – виробництва, споживання, поведіння з відходами, використання вторинної сировини, а також соціально-економічні аспекти – інвестиції та інновації, розвиток споживчої поведінки та мотивації збереження ресурсів [2, с. 209].

Європейська концепція циркулярної економіки є необхідною для України, оскільки в умовах посилення дефіциту природних та енергетичних ресурсів є тільки один шлях – базуватися на безвідходних моделях в ланцюгах створення вартості і стимулювати відповідну поведінку виробників та споживачів.

Для маркетингової діяльності промислових підприємств і роздрібних мереж це означає завдання щодо стимулювання збереження матеріальних ресурсів і енергії, ініціювання нових ніш для бізнесу на основі отримання додаткових ресурсів, впровадження моделей повторного використання продуктів і матеріалів, у тому числі пошуку формату повернення відпрацьованих ресурсів і продуктів у процеси виробництва та споживання, т. д.

Треба підкреслити, що принципи циркулярної економіки поступово змінюють бізнес середовища в країнах ЄС. З одного боку, для демонстрації своєї прихильності до збереження ресурсів та природи підприємства впроваджують добровільні стандарти сталого розвитку, що передбачають сертифікацію систем виробництва та управління, маркування продукції, а також об'єднуються у партнерські ланцюги безвідходного виробництва. А з іншого – споживачі та інші зацікавлені особи підвищують рівень вимог до відкритості ведення бізнесу, щоб мати інформацію про технології виробництва та властивості продукції.

Сьогодні зберігати енергію та природні ресурси є трендом у боротьбі за клієнта. Наприклад, німецький хімічний концерн BASF впроваджує інноваційний «метод балансу біомаси», що передбачає заміну використання у своєму виробництві викопних ресурсів на відновлювані біоресурси – біонафти та синтетичного газу, отриманих на основі переробки відходів. Поряд з цим, компанія реалізує низку міжнародних ініціатив, наприклад щодо запобігання потрапляння пластикових гранул і порошку в навколишнє середовище (англ. Operation Clean Sweep®). Таким чином BASF позиціонує себе як відповідальний виробник, який допомагає вирішувати проблеми з використання ресурсів на глобальному рівні. Ще одним прикладом є компанія DSM-Niaga, яка запропонувала технологію вироблення великогабаритних виробів (ковроліну, килимів, матраців) з набору чистих матеріалів, що з'єднуються за допомогою оборотного клею. Це означає, що такі вироби прослужать довше, а після закінчення терміну служби їх можна буде переробити [1, с. 233].

Для умов існуючих невизначеностей і постійного посилення вимог до раціонального використання ресурсів у процесах виробництва та споживання, рекомендуються методи гнучкого управління розвитком, до яких відноситься адаптивний менеджмент й маркетинг. Ідея адаптивного управління як стратегії постійного поліпшення управління використанням ресурсів, насамперед природних, була викладена в ряді публікацій Холлінга (Holling, 1978), Уолтерса (Walters, 1986) і Лі (Lee, 1993). Вчені сформулювали підхід до управління, який трактує управлінські рішення тільки як початкову гіпотезу, що потребує апробації їх впливів, а потім корегування дій для досягнення стратегічних цілей розвитку [1, с. 22].

Тобто адаптивний маркетинг можна визначити як систематичний процес безперервного вдосконалення практики управління процесами створення і просування продуктів, а також маркетингових впливів на поведінку споживачів, шляхом вивчення результатів діяльності і використання цієї інформації для корекції управлінських рішень протягом всього життєвого циклу проекту (продукту).

Іншими словами, адаптивний маркетинг для цілей впровадження моделей відповідального виробництва та споживання передбачає:

(1) здійснення регулярних маркетингових досліджень для корегування ринкових рішень / стратегій розвитку у напрямках раціоналізації використання ресурсів та продуктів;

(2) використання ітеративного підходу до розробки маркетингових програм, які сфокусовані на збільшенні часу життєвого циклу використання ресурсів та продуктів;

(3) вироблення ефективних стратегій маркетингового управління щодо зменшення загального використання обмежених ресурсів (особливо природного походження) уздовж всього ланцюгу створення та споживання продукту;

(4) з'ясування збалансованого підходу для врахування можливих екологічних, соціальних та інших наслідків при зростанні ділової / ринкової активності;

(5) залучення усіх основних зацікавлених сторін, у тому числі – партнерів у ланцюгах створення цінностей та кінцевих споживачів, в процеси циркулярної економіки.

Методологічною основою адаптивного маркетингу можна вважати концепцію адаптивного циклу менеджменту, яка об'єднує усі управлінські дії в єдиний ітераційний процес поліпшення якості рішень, що розробляються з урахуванням їх впливів на оточуюче середовище. Спираючись на «Відкриті стандарти» (англ. Open Standards, OS), що були розроблені для практики охорони природи, можна виділити наступні етапи циклу адаптивного маркетингу: (1) розробка маркетингових програм на основі наявних знань та досвіду, стратегічних цілей розвитку, існуючих технологій і ресурсів; (2) реалізація маркетингових програм і моніторинг їх впливів; (3) оцінка результатів щодо наближення до стратегічних цілей розвитку та визначення проблем особливої уваги; (4) коригування маркетингових дій за результатами досвіду та отриманих нових знань про ринок та споживача (див. рисунок) [1, с. 25].

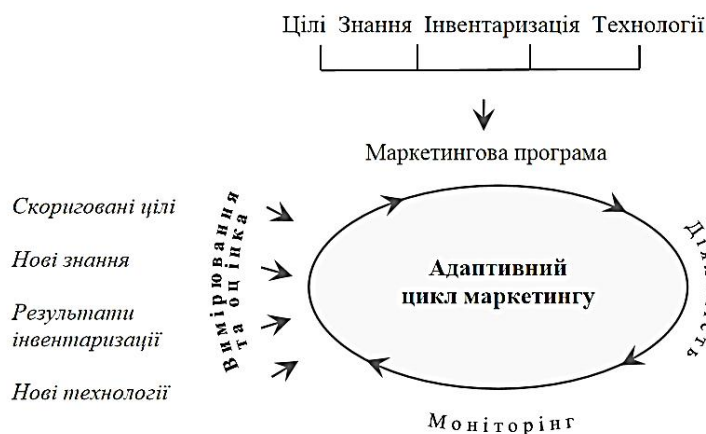

Рис. 1. Адаптивний цикл маркетингу при впровадженні моделей відповідального виробництва та споживання

Етапи можуть повторюватися в межах кожної ітерації циклу адаптивного маркетингу з метою поглибленого вивчення окремих аспектів впливу маркетингових рішень та зменшення стану невизначеності. Ключове питання кожного циклу стосується ступеня просування до стану стратегічного бачення та стратегічних цілей розвитку.

1 Палехова Л. Л. Управління сталим розвитком: довідник базових понять. Дніпро: НТУ «Дніпровська Політехніка», 2020. 332 с.

2 Швець В., Палехова Л., Палехов Д. Адаптивний менеджмент для цілей циркулярної економіки // Будівництво, матеріалознавство, машинобудування: зб. наук. праць. Дніпро: ДВНЗ «Піднепр. держ. академія буд-ва і архітектури», 2017. С. 208-212.

Радченко Я. П.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМА СОРТУВАННЯ СМІТТЯ В УКРАЇНІ

© Радченко Я.П.

“Робити гроші не з повітря, а зі сміття” – чи не найпопулярніший лозунг країн, які вже почали шлях до циркулярної економіки. Циркулярна модель вигідна і корисна тим, що використані матеріали та відходи знову стають сировиною для економіки. Це вирішує проблеми дефіциту природних ресурсів, високих цін на сировину і знижує залежність від імпортованих матеріалів. Для здійснення даної моделі у всьому світі споруджується велика кількість сміттепереробних заводів, проте, для їх ефективного функціонування необхідне первинне сортування відходів (безпосередньо в місці, де люди викидають сміття). Але чи готова Україна до грамотного сортування відходів?

По-перше, сортування сміття – досить нелегка справа, адже, на жаль, в Україні більшість різних контейнерів під будинками (з написами “скло”, “пластик” і т. д.) відправляються на одне звалище, де лежать роками або ще гірше – спалюються. Люди, які свідомо хочуть сортувати сміття і щоб в майбутньому воно перероблялось на вторсировину, повинні вдома тримати величезні коробки для поділу на різні види відходів. І потім самостійно відвозити на сміттепереробні заводи або сортувальні станції. Часто це завдає незручностей, адже для цього потрібно багато вільного місця і часу.

По-друге, сортувати потрібно лише чисту сировину, без їжі та жиру; пляшки та тетра-паки потрібно промивати, відкручувати кришечки, сортувати по кольорах та стискати аби вони займали менше місця; сміття, яке не переробляється (одноразовий посуд, пакети “шуршики”, чеки), потрібно збирати окремо і відправляти на утилізацію (високотемпературне спалювання), але ця процедура є платною і можлива не на всіх сортувальних станціях. На жаль, в силу своєї зайнятості, більшість людей не готові це робити і приділяти цьому багато часу.

По-третє, щоб зробити навколишнє середовище максимально екологічним і безпечним, необхідно повністю відмовитись від шкідливих продуктів, а в результаті – шкідливих відходів. Мабуть, ніхто не зможе жити і почувати себе комфортно без використання засобів особистої гігієни, вологих серветок, підгузників, ламп, батарейок, ліків та красивого посуду.

На сьогоднішній день ситуація з сортуванням сміття в Україні є катастрофічною. Поводження з побутовими відходами зобразимо на рис. 1.

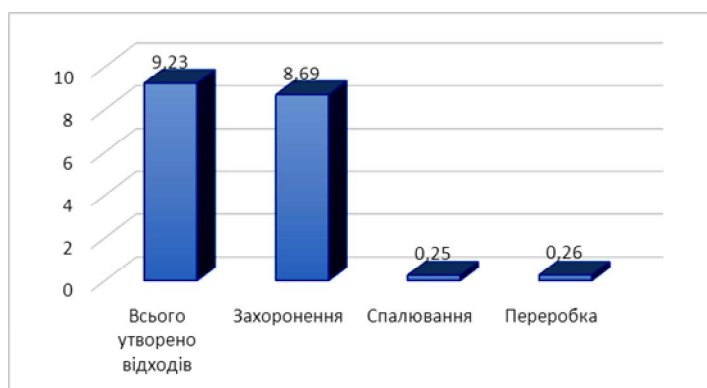

Рис. 1. Поводження з побутовими відходами, млн. т.

Як бачимо на рисунку 1, в Україні надають перевагу “захороненню” відходів на полігонах до того моменту, поки воно повністю не розкладеться. Наслідки цієї процедури є дуже негативними і шкідливими в першу чергу для людей та екології.

Щоб зробити процес сортування легшим і простішим, слід досконало вивчити це питання і застосовувати його на практиці. На допомогу може прийти мобільний додаток "Сортуй" (від українських розробників), де дуже детально розписані правила сортування сміття для усіх його видів. Його можна завантажити на Android та IOS. Також, корисною буде тематична література. У своїй книзі “Дім – нуль відходів” екоблогерка та лекторка Беа Джонсон ділиться порадами про те, як вона спростила своє життя, скоротивши кількість відходів. На даний час Беа та її сім'я виробляють лише один літр відходів щороку, а їх життя змінилося в кращу сторону: вони стали набагато більше часу проводити всією родиною, вони домоглися скорочення своїх щорічних витрат на неймовірні сорок відсотків і вони стали більш здоровими, аніж були раніше.

Для покращення ситуації з сортуванням сміття в Україні можна запропонувати:

- для органів місцевого самоврядування: потрібно створити індустріальні парки на базі великих занедбаних полігонів або індустріальний парк з блоками кластерів «з відходами»;
- для полігонів і звалищ: привести інвесторів і побудувати сортувальні станції (як крайній випадок купити тестові установки – малопотужні, мобільні);
- підприємствам, які створюють та генерують відходи: організувати збір за типами і класами (за директивами ЄС), не допускаючи змішування; брати участь в будівництві об'єктів сортування відходів або зводити такі самостійно; розробляти технології утилізації того сміття, що не утилізувалося в момент прийняття рішення про використання такої сировини або матеріалів, що створює проблему виникнення не утилізованих відходів зараз і в майбутньому[1].

1. Просто про складне. Бердичівський hate speech до змін в екологічному законодавстві – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://times.zt.ua/smittya-ekologija-berdychiv/>

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄС В УКРАЇНІ

© Руда М.В., Мельничук К.Ю.

У сучасному світі питання взаємодії суспільства та природи є одними з найбільш гострих проблем, які стоять перед людством. Стрімкий економічний розвиток сьогодні зумовлює значний приріст використання та, як наслідок, виснаження природних ресурсів. На сьогодні економічна система в багатьох країнах працює за принципом: «взьми–зроби–викинь», тобто є лінійною, і не відображає катастрофічної ситуації із утворенням відходів, їхнім неналежним переробленням, утилізацією та забрудненням довкілля. Європа стала на шлях запровадження «концепції економіки замкнутого циклу» – циркулярної економіки, яка має на меті розірвати зв'язок між економічним зростанням та збільшенням споживання природних ресурсів. Схильність сприймати відходи не як сміття, а як корисні ресурси – ключова особливість циркулярної економіки.

Серед 17 цілей сталого розвитку, які було затверджено Генеральною Асамблеєю ООН, було виділено як окрему ціль: «відповідальне споживання та виробництво. Одним із способів досягнення цієї цілі є перехід до циркулярної економіки. На сучасному етапі такі провідні структури, як ООН та ЄС, розглядають циркулярну економіку як засіб прискорення переходу суспільства до більш ресурсозберігаючої системи, тим самим підвищуючи рівень конкурентоспроможності країн і реагування на глобальні екологічні виклики та загрози.

Впровадження циркулярної моделі економіки засноване на створенні механізму переробки, мінімізації відходів та поступовому переході до нульового рівня відходів виробництва. Циркулярна економіка ґрунтується на принципі «3-R»:

- «Reduce» – скорочення використання ресурсів та надання переваги відновлюваним матеріалам;
- «Reuse» – максимально ефективно використання продуктів;
- «Recycle» – відновлення побічних продуктів й відходів виробництва для подальшого застосування в економіці [1, с. 120-121].

Також, доцільно навести приклади світових брендів, де вже застосовуються принципи циркулярної економіки. Гарним прикладом вторинного використання технічних пристроїв є досвід міжнародної компанії Renault, яка по всьому світу збирає списані двигуни, коробки передач та інші комплектуючі із машин, які було випущено під брендом Renault, оновлює їх, збирає вдруге і продає для повторного використання, але дешевше, ніж нові. І попит на ці модулі машин для повторного використання за обсягом продажів перевищив попит на нові запчастини.

Компанія Dell спрямувала свої зусилля на вирішення проблеми відходів цифрового обладнання, яке продукує 42 млн. тонн «електричного сміття». Dell однією з перших вирішила ввести циркулярний процес у власне виробництво. У корпоративному плані компанії до 2022 року встановлено дві мети, пов'язані зі скороченням «е-сміття»: використати 250 тис. тонн матеріалів і переробити 1 млн. т е-сміття.

Компанія Levi's працює над проектами циркулярної економіки, адже щороку близько 2,5 млн. тонн одягу, взуття та текстилю, вироблених цією компанією, потрапляє на звалища в США. Кожен магазин компанії приймає старий одяг і взуття будь-якого бренду, які компанія потім переробляє спільно зі своїм партнером I:CO.

Timberland та виробник шин Omni United об'єдналися, щоб випускати лінію шин, які можуть бути перетворені в подошву для взуття до кінця терміну їх служби. Взуттєва і шинна індустрія є найбільшими споживачами необробленого каучуку. Тому такий тандем гарантує, що кількість шин, які будуть спалені значно зменшиться.

Група Carlsberg почала співпрацю з датською компанією ecoXpact, Innovation Fund Denmark та Технічним університетом Данії, щоб розробити пляшки для пива з деревного волокна, які повністю здатні біологічно руйнуватися. Кінцева мета Carlsberg – повністю ліквідувати відходи шляхом створення екологічних продуктів та збільшення частки циркулярної економіки.

Циркулярна економіка дозволяє компаніям менше думати про закупівлі сировини, так як через певний період використання його знову можна запустити в виробничий процес. На сміттєвих звалищах та в забруднених водах зберігається незліченна кількість матеріалу, в який можна вдихнути нове життя і повернути на ринок. Тому світові гіганти виробництва в певній галузі роблять перші кроки для очищення планети від сміття [2, с.4].

Досвід країн ЄС також доводить екологічну та економічну доцільність використання відходів у господарському обігу. Європейський союз стимулює перехід до кругової економіки, виділяючи сотні мільйонів євро на рік. Прихильники цієї економічної моделі стверджують, що завдяки їй за 5 років в Європі можна створити 100000 робочих місць, а до 2030 року – 2 мільйони.

Україна, як країна європейської орієнтації, також долучається до вирішення проблем становлення та розвитку циркулярної економіки. Одним з ключових елементів у системі циркулярної економіки є політика стосовно відходів. Тому, наша країна, підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, зробила цей вибір, у тому числі і у сфері управління відходами. Показники, які задає Європа у сфері управління відходами, доволі високі. Зокрема, Польща захоронює на сміттєзвалищах близько 44% побутових відходів, Швеція – лише 0,8%, у той час як Україна на сьогодні близько 94% усіх побутових відходів відправляє на сміттєзвалища, які займають площу понад 9 тис. га. Перший пріоритет, який Європейський Союз застосовує у законодавстві та на практиці – це запобігання утворенню відходів, на останньому місці – захоронення відходів.

Враховуючи вищесказане, потрібно обрати правильні пріоритети та напрямки діяльності, щоб сфера поводження з відходами в Україні вийшла з кризового стану. Основна директива у сфері управління відходами, яку повинна впровадити Україна відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС – це Директива 2008/98/ЄС про відходи. Цей документ ставить за ціль перед країнами ЄС до 2020 року збільшити щонайменше до 50% за вагою підготовку до повторного використання та переробки відходів, хоча б таких як папір, метал, пластик та скло, з домогосподарств та, за можливості, з інших джерел.

Наприклад, такі країни як Швейцарія, Швеція та Німеччина практично відмовилися від полігонів твердих побутових відходів. Ці країни інвестують кошти у такі методи боротьби з відходами як сортування, спалювання та переробка. Зокрема, Німеччина вважається однією із країн лідерів в галузі переробки відходів. Частка повернення сміття в корисний обіг у Німеччині є найвищою в ЄС, та становить аж 66 %.

Швейцарія вважається одним з лідерів щодо утилізації та переробки відходів у Європі. Вже у 2000 році у країні були заборонені сміттєві полігони, тому сьогодні більш як половина всього сміття йде на переробку, а решта спалюється. Швейцарія також лідирує в світі за кількістю зданих пляшок – більше 90% тари повертається на заводи по вторинній переробці скла. Будь-яка людина в Швейцарії може відмовитися від сортування заплативши за кожен кілограм відходів. У Швейцарії навіть існує так звана сміттева поліція, яка за допомогою сучасних технологій аналізує сміття, залишене не в тому місці або без оплати податку, знаходить і штрафує порушника.

Швеція переробляє більш як 99% своїх відходів, ще й попутно імпортуючи майже 700 тисяч тонн з інших країн, зокрема Норвегії, Великобританії та Німеччини, які навіть сплачують їй за їх використання. Пріоритетом в цій країні є не захоронення відходів на полігонах, а його перероблення. Населення Швеції сортує відходи добровільно, урядова політика направлена на інформування населення про особливості поводження. Завдяки жорсткій політиці управління відходами Швеція досягла такого рівня чистоти навколишнього середовища, що воду можна пити з будь-якого озера.

На відміну від країн Європи, де значна частина відходів підлягає вторинній переробці, в Україні ефективність застосування переробки знаходиться на стадії вивчення. Разом з тим, в Україні практично відсутня культура роздільного збору побутових відходів серед населення. З 1 січня 2018 року в Україні заборонено захоронення неперероблених відходів. Цей закон важко виконати через відсутність інфраструктури для збирання, первинного та вторинного сортування, перероблення і безпечного захоронення цих відходів. Протягом 2017–2019 рр. ряд іноземних інвесторів виявили бажання побудувати нові 18 сміттєпереробні заводи в українських містах. За даними Мінрегіону сортування ТПВ в Україні забезпечують 25 сміттєсортувальних ліній. Але цього не достатньо, наприклад, у 2018 році лише 4,2% побутових відходів потрапило на заготівельні пункти вторинної сировини та сміттєпереробні заводи.

Є і позитивні приклади, які варто відзначити, тут мова йде про відкриття у 2016 році в селі Муроване, біля Львова, заводу з перероблення відпрацьованих люмінесцентних ламп та надання дочірньому підприємству «Боднарівка» Львівського комунального підприємства «Зелений Львів» ліцензії на здійснення господарської діяльності з перероблення небезпечних відходів. Постачальником обладнання даної лінії являється шведська фірма «MRTSystemAB», яка є світовим лідером з виробництва устаткування з перероблення небезпечних відходів. Завод працює по технології «zero waste» з замкнутим циклом (абсолютно безвідходна) – що робить його першим та єдиним у своєму роді заводом, що функціонує в Україні. Це говорить про поступове впровадження елементів циркулярної економіки, зокрема тих, що стосуються потенційних шляхів поводження із відходами.

Сміттєпереробна галузь в Україні знаходиться на етапі становлення. 8 листопада 2017 року Уряд України схвалив Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року. На виконання цієї стратегії, 20 лютого 2019 року Кабінет Міністрів України затвердив національний план управління відходами до 2030 року, який передбачає запровадження економічного стимулювання впровадження екологічно чистих технологій виробництва та розширення можливостей перероблення, забезпечення функціонування централізованих потужностей для перероблення різних видів відходів.

Отже, Україні варто продовжувати інтегрувати та адаптувати законодавство ЄС щодо управління відходами відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Адже щорічне зростання обсягів накопичених відходів приносить досить суттєві збитки національній економіці. Доцільно перейняти практичний досвід

європейських країн. А також необхідно прийняти та впровадити низку законодавчих норм, що дозволять запровадити комплексне перероблення відходів. Зокрема, йде мова про перероблення відходів, як про окрему галузь та створення умов для залучення інвестицій, що дозволять збудувати сміттєпереробні потужності [3, с. 21-32].

1. Циркулярна економіка для умов України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/9_2018-1.pdf

2. Варфоломєєв М. О., Чуріканова О. Ю. Циркулярна економіка як невід’ємний шлях українського майбутнього в аспекті глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/202.pdf

3. Кравченко О. Кращі європейські практики управління відходами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Krashchi_ES_praktuku_NET.pdf

Руда М.В., Ражик Д.О.
Національний університет «Львівська політехніка»

ОРГАНІЗУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

© Руда М.В., Ражик Д.О.

Тема дослідження циркулярної економіки (або економіки замкненого циклу) є досить актуальною в наш час. Перш за все, це пов’язане зі стрімким зростанням антропогенних навантажень на навколишнє середовище, що зумовлені розвитком людської цивілізації, зростанням чисельності населення і, відповідно, його потреб [1, с. 123].

Економіка замкненого циклу створює передумови для забезпечення сталого економічного розвитку держави та підвищення її конкурентоспроможності. В її основі лежать три основні принципи «3R»: скорочення використання ресурсів (reduce), ефективне їх використання (reuse) та відновлення відходів для подальшого їх використання (recycle) [2, с. 110].

Циркулярна економіка є частиною Четвертої промислової революції, що спрямована на запровадження раціонального використання природних ресурсів, а також їх відновлення, в результаті чого економіка стане більш прозорою, а темпи її розвитку швидшими та систематичними [1, с. 124].

Основним завданням циркулярної економіки є створення альтернативних економічних підходів до організації виробничого процесу підприємств, що забезпечать мінімізацію негативного впливу людини на навколишнє середовище, своєчасне відновлення природних ресурсів та повторне їх використання [3, с. 36].

Циркулярна модель економіки прийшла на зміну лінійній моделі, суть якої полягає у використанні простої економічної схеми, а саме: видобули ресурси, переробили їх на товари чи послуги, продали, використали та знищили відходи. Свого часу лінійна економічна модель сприяла виведенню світової економіки на новий прогресивний рівень, але разом з тим, вона мала руйнівний вплив на навколишнє середовище, через надмірний видобуток та використання різного роду природних ресурсів [4, с. 18].

Схематичне зображення циркулярної економіки представлено на рис. 1.

Рис. 1. Схематичне зображення циркулярної економіки [3, с. 38].

Циркулярна економіка загалом розглядає людське суспільство як систему, що здатна забезпечити ефективне використання різного роду природних ресурсів та поетапне їх відновлення за рахунок поділу виробничого процесу на два замкнених цикли (біологічний і технічний), які в процесі циркуляції не повинні зміщуватись [4, с. 21].

Удосконалення організування виробничо-господарської діяльності вітчизняних підприємств на засадах циркулярної економіки – це складний багатоетапний процес, що потребує вирішення значної кількості питань як на мікро, так і на макро рівні, а також значні інвестиції на початковому етапі [5, с. 85].

Основним елементом, що потребує першочергової уваги в процесі запровадження циркулярної економіки, є політика управління відходами, яка в Україні регулюється законом України «Про відходи». Даний Закон визначає основні економічні, правові, а також організаційні засади діяльності суб'єктів господарювання, що безпосередньо пов'язана зі зменшенням обсягів відходів, їх переробкою та утилізацією. Дія Закону спрямована на зменшення негативного впливу різного роду відходів як на здоров'я людини зокрема, так і на навколишнє середовище загалом [6].

Отже, циркулярна економіка являє собою нову економічну модель, в якій сировинні потоки ефективно управляються і переробляються, виконуються повністю на основі відновлюваних джерел енергії. Для розбудови циркулярної економіки на вітчизняних підприємствах необхідно запроваджувати зміни на рівні всієї держави. Перш за все, необхідно забезпечити законодавче та нормативно-правове регулювання економіки замкненого циклу, реорганізувати структуру державних закупівель та орієнтуватись більшою мірою на екологічне виробництво. Суб'єкти господарювання, в свою чергу, повинні орієнтуватись на зміни, що відбуваються на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також враховувати глобальні тренди. Також процес розбудови циркулярної економіки супроводжується формуванням нових бізнес-моделей, зміною в структурі попиту на робочу силу тощо [5, с. 89-90].

1. Тимошенко І.П., Дронова О.Л. Циркулярна економіка для умов України [Електронний ресурс] / І.П. Тимошенко, О.Л. Дронова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – №9. – С. 120-127. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_9_18

2. Савченко Н. Циркулярна економіка як світовий тренд: вплив на державну політику зайнятості населення [Електронний ресурс] / Н. Савченко // Актуальні проблеми державного управління. – 2018. – Вип. 2. – С. 109-113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2018_2_21

3. Герасимчук В. Г. Стратегія використання пластику у циркулярній економіці: розвиток бізнесу, скорочення відходів [Електронний ресурс] / В. Г. Герасимчук // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2019. – № 16. – С. 31-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2019_16_6

4. Зварич І. Я. Еволюція концептуальних систем: циркулярна економіка & інклюзивна економіка [Електронний ресурс] / І. Я. Зварич // Науковий погляд: економіка та управління. – 2018. – № 3. – С. 15-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2018_3_4

5. Малолітнева В. К. Циркулярні публічні закупівлі як засіб досягнення цілей сталого розвитку [Електронний ресурс] / В. К. Малолітнева // Економіка та право. – 2019. – № 2. – С. 84-94. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2019_2_10

6. Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 №36-37 (редакція від 16.10.2020, підстава – 124-IX). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>

Типило О.С.

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ПОЛІТИКА ЄС ІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

© *Типило О.С.*

Сьогодні тиск на біосферу нашої планети є сильним, як ніколи. Поточна лінійна економічна система спричиняє виснаження Землі через надмірне використання природних ресурсів, велику кількість відходів та забруднення навколишнього середовища. В умовах посиленого публічного та наукового інтересу до взаємодії економіки та екології у другій половині ХХ століття виникали різні теорії та підходи до побудови економічної системи. Одним із нових підходів є концепція циркулярної економіки. Циркулярна економіка – це економічна система, що базується на замкнутому циклі продукції, постійному відновленні ресурсів та їх поверненні в економіку, а також мінімізації утворення відходів. Країни-члени ЄС є передовими у впровадженні циркулярної економіки, а тому їх досвід є важливим для інших країн світу.

Європейська комісія запропонувала початковий Пакет циркулярної економіки в липні 2014 року, який був відкликаний у лютому 2015 року, щоб залишити місце для нових пропозицій. 2 грудня 2015 року Європейська Комісія представила свій новий Пакет циркулярної економіки, що містив План дій для циркулярної економіки. Станом на сьогодні всі 54 дії за Планом виконані або перебувають у процесі виконання.

План дій для циркулярної економіки мав на меті «замкнути цикл», доповнивши заходи, що містяться в законодавчих пропозиціях, та внести свій внесок у досягнення Цілей сталого розвитку ООН, прийнятих у 2015 році, зокрема Цілі 12 щодо сталого споживання та виробництва. План дій пропонував заходи в декількох пріоритетних сферах: пластмаси, харчові відходи, важлива сировина, будівництво та знесення, біомаса та продукти на основі біологічної основи, з метою встановлення конкретної та амбіційної програми дій із заходами, що охоплюють весь цикл – від виробництва та споживання для управління відходами та ринку вторинної сировини. [8, с.4]

1 грудня 2019 року Європейська Комісія прийняла порядок денний переходу до сталого розвитку Європейський зелений курс (The European Green Deal). Цей план дій є одним із пріоритетних напрямків діяльності Комісії на 2019-2024 рік. Європейський зелений курс – це набір політичних ініціатив із загальною метою зробити клімат Європи нейтральним до 2050 року, а економіку сталою. План окреслює необхідні інвестиції та наявні інструменти фінансування. В ньому пояснюється, як забезпечити справедливий та всеохоплюючий перехід до сталої економічної системи. [4]

Одним з основних блоків Європейського зеленого курсу є новий План дій із циркулярної економіки, прийнятий в березні 2020 року. Цей План дій передбачає програму, спрямовану на досягнення більш чистої та конкурентоспроможної Європи, пришвидшення трансформаційних змін, які вимагає Європейський зелений курс, водночас спираючись на заходи з циркулярної економіки, що реалізуються з 2015 року. Цей план забезпечує впорядкування нормативної бази та її придатність для сталого майбутнього, максимізацію нових можливостей перехідного періоду та мінімізацію тягарів для людей та бізнесу. [5]

Циркулярна економіка є вектором руху ЄС до забезпечення сталого розвитку всіх його країн-членів, як сказано у «Плані дій ЄС для циркулярної економіки»: «Перехід до більш циркулярної економіки, де цінність продукції, матеріалів та ресурсів підтримується в економіці якомога довше, а утворення відходів мінімізується, є суттєвим внеском у зусилля ЄС щодо розбудови сталої, низьковуглецевої, ресурсоефективної та конкурентної економіки. Такий перехід – це можливість трансформувати нашу економіку та генерувати нові та стійкі конкурентні переваги для Європи». [7]

Такі заходи, як попередження відходів, екологічне проектування та повторне використання продуктів, можуть заощадити компаніям ЄС 600 мільярдів євро, що еквівалентно 8% річного обороту, одночасно знижуючи загальні річні викиди парникових газів на 2-4%. Просування до більш циркулярної економіки може принести переваги, такі як зменшення тиску на навколишнє середовище, підвищення безпеки поставок сировини, підвищення конкурентоспроможності, стимулювання інновацій, стимулювання економічного зростання, створення робочих місць (580 тисяч робочих місць лише в ЄС). Споживачі також будуть забезпечені більш довготривалими та інноваційними продуктами, які підвищать якість життя та заощадять кошти в довгостроковій перспективі. [6]

В Україні концепція циркулярної економіки має перспективу розвиватися на основі орієнтації держави на сталий розвиток, особливо після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. 12 січня 2015 року Президент України Петро Порошенко видав Указ Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020».

Стратегія сталого розвитку України визначає цілі, яких держава повинна досягти до 2020 року, а також вказує на основні пріоритети розвитку України. У Стратегії визначено 62 реформи, серед яких 8 реформ та 2 програми – пріоритетні. Також у Стратегії вказані 25 показників, яких Україна повинна досягти протягом визначеного періоду [1].

У Стратегії виділено 4 основні вектори руху в наспрямку до досягнення поставлених цілей. Першим є вектор розвитку, в якому йдеться про нову еколого-інноваційну економічну політику України, що має перспективу руху до циркулярної економіки: Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями, тому необхідно «забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом» [2].

Більшість із 17 цілей сталого розвитку ООН прямо чи опосередковано можна досягнути, перейшовши до економічної моделі циркулярної економіки. Проте найбільш безпосередньо пов'язаною з циркулярною економікою є ціль 12, яка спрямована на забезпечення сталих моделей споживання та виробництва. [9, с.2]

Відповідно до даних Державної служби статистики України, яка проводить оцінку прогресу досягнення цілей сталого розвитку в Україні спільно з VoxUkraine за підтримки Програми розвитку ООН в Україні, ціль 12 виконується недостатньо. Вона передбачає чотири завдання, які перебувають на різній стадії виконання відповідно до очікуваних наслідків:

1. Завдання 1 «Зменшити втрати продовольства у виробничо-збутових ланцюжках» виконується достатньо добре.

2. Завдання 2 «Знизити ресурсоємність економіки» потребує активізації, оскільки за поточного темпу виконання воно не буде виконано вчасно.
3. Завдання 3 «Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництва» показує негативну тенденцію виконання – показники з часом лише погіршуються.
4. Стосовно завдання 4 «Забезпечити стале використання хімічних речовин» немає необхідних даних, а тому дати оцінку виконання завдання неможливо. [3]

Можна стверджувати, що станом на сьогодні перехід до циркулярної економіки в Україні перебуває на початковому етапі. Завдання цілі 12 сталого розвитку, окреслені у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» в цілому не виконуються, а тому поступу до переходу до циркулярної економічної моделі в Україні немає. Беручи до уваги досвід країн-членів ЄС, Україна потребує конкретної політики в напрямку до екологізації економіки та більшої підтримки уряду для досягнення поставлених задач та цілей.

1. Глава держави затвердив Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Адміністрація Президента України. 2015. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-zatverdiv-strategiyu-stalogo-rozvitku-ukrayin-34506>

2. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020"». Президент України. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

3. Цілі сталого розвитку Україна – Поточний прогрес у розрізі цілей та завдань. Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/ukr4/index.html

4. A European Green Deal. European Commission. 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

5. A new Circular Economy Action Plan. European Commission. 2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0098&from=EN>

6. Circular economy: definition, importance and benefits. European Parliament. 2018. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>

7. Closing the loop – An EU action plan for the Circular Economy. European Commission. 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0614&from=EN>

8. EU Circular Economy Package. GS1. 2019. 7 p. URL: https://www.gs1.org/sites/default/files/eu_circular_economy_package.pdf

9. Igor Taranic, Arno Behrens and Corrado Topi. Understanding the Circular Economy in Europe, from Resource Efficiency to Sharing Platforms: The CEPS Framework. CEPS Special Report. No. 143. July 2016. 24 p.

Шишковський С. В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК БАЗИС ПРОАКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

© *Шишковський С.В.*

Швидкі кліматичні зміни призводять до переосмислення поведінки бізнесу щодо навколишнього середовища. Сьогодні екологічна проблема гостро постала перед людством. Єдиним рішенням є перехід від лінійної економіки до циркулярної.

Перехід від моделі ТМД (видобуваємо–виробляємо–викидаємо) до моделі 3R (скорочення-повторне використання-переробка) є достатньо трудомістким та затратним процесом. Проте ефект від реінжинірингу набагато перевищує інвестовані витрати.

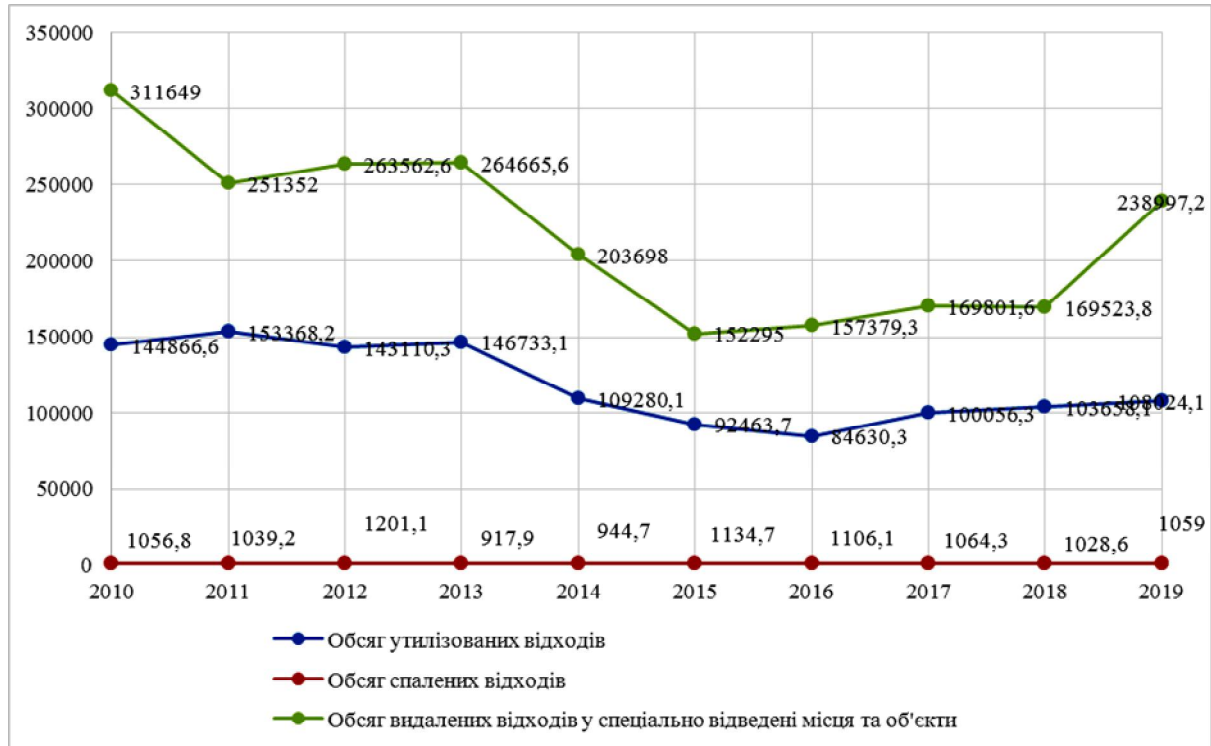
Чудовим прикладом впровадження принципів циркулярної економіки є приклад ЄС. В ЄС прийнято План дій з циркулярної економіки і багато членів ЄС мають значні успіхи в цьому напрямі.

Прикладом переробки, сортування та спалювання відходів є Німеччина. В якій показник повернення сміття становить понад 66% [1, с. 20-22]. При цьому відсоток переробки сміття в Україні значно нижчий та коливається в рамках до 8%. Варто поглянути на динаміку поводження з відходами в Україні (див. рисунок).

Як бачимо з рисунка обсяг спалених відходів за останні 9 років практично не змінився, що свідчить про негативну тенденцію поводження з відходами [2]. Обсяг утилізованих відходів значно нижчий за обсяги відходів, які видалені у спеціальні місця та об'єкти.

В умовах не раціонального поводження з відходами проактивний розвиток підприємств потребує впровадження принципів циркулярної економіки, що зможе забезпечити [3]:

- Скорочення витрат на сировину;
- Захист від цінових коливань на сировину та комплектуючі;
- Зростання лояльності споживачів;
- Відкриття нових ринків;
- Розроблення нової продукції;
- Залучення додаткових грантових коштів;
- Підвищення впізнаваності бренду тощо.

Динаміка поводження з відходами в Україні за 2010-2019 рр., тис. т [2].

Впровадження принципів циркулярної економіки, або моделі 3R можливе за допомогою таких інструментів [4]:

1. Використання перероблених матеріалів для подальшого виробництва продукції;
2. Реінжиніринг для втілення принципу розумного (спільного) використання продукції та зниження шкідливих викидів;
3. Продовження життєвого циклу продукту та можливості сервісного обслуговування з 2-5 до 10 років;
4. Подальше життя продукту після використання в якості сировини для наступних виробництв тощо.

Потенціал України в плані переробки відходів важко недооцінити. Отже, впровадження принципів циркулярної економіки в стратегію проактивного розвитку підприємств забезпечить довгостроковий успіх та збільшить потенціал розвитку організації.

1. Крайні європейські практики управління відходами (посібник) / А. Войціховська, О. Кравченко, О. Мельник-Забрамна, М. Панькевич, [за заг. ред. О. Кравченко] – Видавництво «Компанія “Манускрипт”» – Львів, 2019. – 64 с.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ns.htm.

3. Тимошенко І.П., Дронова О.Л. Циркулярна економіка для умов України. – Формування ринкових відносин в Україні. – № 9, 2018. – С. 120-127.

4. Інструменти проактивного розвитку підприємств / Фещур Р. В., Шишковський С. В., Якимів А. І. // Бізнес Інформ. – 2018. – № 2. – С. 283–290.

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

© Шкриль А.О., Горбаль Н.І.

Одне з головних питань сьогодення, – як поточне виробництво зможе задовольнити динамічно зростаючі потреби людства? Адже, щоб забезпечити поточний рівень споживання, необхідна планета в 1,7 разів більше від Землі.

Ця проблематика обговорюється науковцями та управлінцями на всіх рівнях держави, адже традиційна модель «лінійної економіки» (виробництво, споживання, викидання) вже вичерпала себе і потребує кардинальних змін. Тому дедалі актуальнішою стає нова модель – «циркулярної економіки» (виробництво, споживання, перероблення), яка змінює правила бізнес-гри по всьому світу.

Поняття економіки замкнутого циклу було вперше запропоновано двома економістами з Великобританії, що займаються питаннями навколишнього середовища Д.У. Пірсом і Р.К. Тернером в 1990 р. У книзі «Економіка природних ресурсів і навколишнього середовища» вони вказали, що традиційна економіка функціонувала без функції переробки, трактуючи навколишнє середовище як резервуар відходів. Однак, Землю необхідно розглядати як замкнуту економічну систему, в якій економіка і навколишнє середовище характеризуються не лінійними взаємозв'язками, а круговими (циркулярними) відносинами. Щоб досягти безпрограшної ситуації для економіки і навколишнього середовища Пірс Д.У. і Р.К. Тернер запропонували замкнутий цикл матеріалів в економіці.

В основі економіки замкнутого циклу (циркулярної економіки) лежить принцип 3R- Reduce, Reuse, and Recycle (скорочення, повторне використання і переробка). У циркулярній моделі використані матеріали та відходи знову стають сировиною для економіки. Це вирішує проблеми дефіциту природних ресурсів, високих цін на сировину, що знижує залежність від імпортованих матеріалів.

Перехід до циркулярної економіки – тривалий, тому, відповідно до даних звіту The Circularity Gap, який щорічно презентують на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, лише 9% матеріалів у світовій економіці використовується повторно [1].

Циркулярна економіка є особливо актуальною для України, що на сьогодні наздогнати світових лідерів за кількістю і якістю виробництва багатьох товарів практично не зможе, й тому їй варто орієнтуватись на ключові тенденції сучасності, підлаштовуватися під теперішні реалії, формуючи нові конкурентні переваги. Важливим елементом системи стратегічних пріоритетів розвитку української економіки має бути також стале зростання, основою якого є економіка замкнутого циклу (циркулярна економіка), що не лише покращує екологічну ситуацію, а й підвищує довіру з боку клієнтів і операційну ефективність бізнесу [2].

Україна має всі шанси досягти успіху в цій новій реальності раніше від країн-сусідів. Перехід від вичерпаної лінійної моделі економіки до циркулярної посприє покращенню економічного клімату країни, створення нових ринкових ніш (ремануфактурингу, інжинірингу, переробки, сервісу), припливу інвестицій, а також виникненню нових бізнес-моделей. Україна може стати східноєвропейським хабом у цій новій реальності, долучившись до її побудови на ранній фазі. Але для виходу на цей якісно новий рівень ресурсної ефективності потрібні технологічні інновації та зміна шаблонів поведінки, масштабні інвестиції та спеціальні пакети державного стимулювання [3, 4].

У Європейському Союзі прийнято План дій з циркулярної економіки. ЄС стимулює перехід до циркулярної економіки, виділяючи сотні мільйонів євро на рік. Один із її головних переваг полягає в тому, що вона не тільки зберігає природу, а й забезпечує подальше економічне зростання без зростання споживання (і зростання звалищ). Прихильники цієї економічної моделі стверджують, що завдяки їй за 5 років в Європі можна створити 100 тис. робочих місць, а до 2030 року – 2 мільйони.

Якщо Україна хоче досягти схожих показників, потрібно об'єднати всіх учасників економічного ланцюга. Один із способів реалізації такого підходу – використання принципу соціальних мереж – дозволить підприємствам взаємодіяти з постачальниками і клієнтами на єдиній хмарній платформі і «говорити однією мовою».

Цей новий підхід може змінити характер отримання ввітчизняними компаніями прибутку. Завдяки створенню виробничих моделей, які зменшать залежність від сировини шляхом безперервного повернення матеріалів усіх типів назад у виробничий цикл, компанії отримають бізнес-переваги і захистять себе від нестабільності товарних ринків [5].

В рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наша країна взяла зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства з європейським. І в 2017 р. було прийнято Національну стратегію поводження з відходами, яка передбачає, зокрема, запровадження принципів циркулярної економіки.

Питання, яких торкається циркулярна економіка, відображено й у стратегії Держави до 2030. Шляхи розв'язання проблем зі сміттям – перший крок до циркулярної економіки. У Національній стратегії

управління твердими побутовими відходами були прописані такі ключові показники ефективності на 2020, 2023 та 2030-ті роки. Так, починаючи з 2023 року 23% населення почне сортувати сміття, а до 2030 року цей показник має становити 48%.

Наразі Україна входить до десятки країн із найбільшим обсягом сміття на одного жителя країни. Щороку в Україні продукується 3,474 млрд тонн сміття. Майже 94% сміття в Україні вивозиться комунальними підприємствами на сміттєві полігони. Щороку виникає понад 27 тис. стихійних звалищ, тому в Національній стратегії управління твердими побутовими відходами прописано, що до 2030 року вони мають повністю зникнути.

В Україні спалюється лише 3% усіх відходів, переробляється також 3%. В наведеній Стратегії управління відходами передбачено, що до 2023 року обсяг їх перероблення зросте до 15%, а до 2030 року – до 30% [6].

Запропонована урядом реформа сфери управління відходами передбачає запровадження принципів циклічної економіки та розширеної відповідальності виробника, які мають заохотити бізнес до мінімізації утворення відходів та зацікавленості в їх переробці, а також передбачає впровадження п'ятиступеневої ієрархії поводження з відходами, яка працює в Європейському Союзі [4, 5].

Циркулярна економіка створює нові і безпрецедентні можливості для багатства і благополуччя, а також є основним двигуном для досягнення Цілей сталого розвитку 2030 р. Сама концепція циркулярної економіки може забезпечити економічне зростання і підвищення добробуту без надмірного споживання викопних видів палива і природних ресурсів. Такий підхід є надзвичайно актуальним і перспективним для України на сьогодні.

1. CGR 2020 – Circularity Gap Reporting Initiative. URL: <https://www.circle-economy.com/resources/circularity-gap-report-2020>.

2. Xu C., Son Nguyễn S., Whangbo J., Aibin M. A hybrid model for sustainable urban metabolism in metropolitan communities. Ecocity World Summit, Vancouver, BC, Canada, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/336315089_A_hybrid_model_for_sustainable_urban_metabolism_in_metropolitan_communities.

3. Віїкман А., Сконберг К. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. URL: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA2.pdf>.

4. Melnyk O. Circular economy model adoption for waste management in Ukraine: European experience / Strategies, models and technologies of economic systems management in the context of international economic integration: collective monograph // O. Melnyk, N. Horbal, L. Zaliska, I. Tiagnyriadko. – Riga, Latvia, 2020. – 296 с.

5. Сталий розвиток компаній. Шляхи розв'язання проблем зі сміттям – перший крок до циркулярної економіки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-preshall/2877667-stalij-rozvitok-kompanij-slahi-rozvazanna-problem-zi-smittam-persij-krok-do-cirkularnoi-ekonomiki.html>.

6. Указ Президента України “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” №722/2019 від 30.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>.

Секція 5

ГЛОБАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС

Адамів М.Є.

Національний університет «Львівська політехніка»

ІНДЕКС ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ 4.0 ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОМПАС КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

© Адамів М.Є.

Іманентно конкурентоспроможність трактується як один із пріоритетних параметрів на будь-якому рівні, значення якого необхідно утримувати та перманентно нарощувати. Європейський Союз (ЄС) як унікальна інтегрована структура у світі, що охоплює на сьогодні 27 країн-членів, прагне забезпечувати належний рівень своєї конкурентоспроможності на фоні США, Китаю, Японії та інших країн у глобальному вимірі. Конкурентоспроможність ЄС формується за рахунок вкладу кожної країни-члена, а тому важливим завданням як на рівні ЄС, так і на рівні окремої держави є утримання та перманентне підвищення її конкурентоспроможності. За визначенням Європейської Комісії конкурентоспроможність країни – це її здатність забезпечувати стабільне нарощення ВВП, а також створювати якнайкращі соціальні умови життя для суспільства при мінімальному рівні безробіття [1]. Своєю чергою, фахівці Світового Економічного Форуму, котрі формують Звіт про Глобальну Конкурентоспроможність, трактують конкурентоспроможність держави як її здатність до створення більшого багатства порівняно із країнами-конкурентами на світовому ринку [2].

Забезпечення належного рівня конкурентоспроможності країни-члена ЄС повинно супроводжуватись перманентною діагностикою, що передбачає систематичне дослідження, аналізування та оцінювання різноаспектних параметрів соціально-економічного розвитку держави. Адже саме цільова діагностика формує комплексний та обґрунтований інформаційний масив даних про стан конкурентоспроможності країни, її сильні та слабкі позиції, а також загрози зниження та перспективи нарощення. Така інформація є вагомим підґрунтям для ухвалення рішень на різних рівнях щодо утримання та підвищення конкурентоспроможності держави-члена ЄС.

На сьогодні у світі вже усталена практика діагностування конкурентоспроможності країн загалом чи їх окремих параметрів провідними міжнародними організаціями, установами та інститутами. Одна із найбільш авторитетних та комплексних діагностичних методик у цій сфері відображена у Звіті про Глобальну Конкурентоспроможність (The Global Competitiveness Report), котрий складається Світовим Економічним Форумом [2].

Так, останнє видання Звіту про Глобальну Конкурентоспроможність датується 2019 роком, тоді як перше видання цього Звіту було підготовлено у 1979 році. Звіт 2019 року ґрунтується на розрахунку Нового Індексу Глобальної Конкурентоспроможності 4.0 для 141 країни світу, котрий постав у 2018 р. у відповідь на глобалізаційні тенденції та Четверту Промислову Революцію. Результати розрахунку такого Індексу адресуються, передусім, органам влади держави, бізнес-лідерам та іншим стейкхолдерам для прийняття на їх основі адекватних рішень щодо забезпечення та нарощення конкурентоспроможності за різними параметрами. Новий Індекс Глобальної Конкурентоспроможності 4.0 ґрунтується на дослідженні таких 12 структурних індикаторів, як установи, інфраструктура, впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, макроекономічна стабільність, здоров'я, професійні вміння, товарний ринок, ринок праці, фінансова система, місткість ринку, динамічність бізнесу та інноваційна спроможність. Варто також зауважити, що усі перелічені вище індикатори систематизовані у 4 групи, а саме: сприятливе середовище (у групу увійшли 1, 2, 3 та 4 індикатори у переліку), людський капітал (у групу увійшли 5 та 6 індикатори у переліку), ринки (у групу увійшли 7, 8, 9 та 10 індикатори у переліку) та інноваційна екосистема (у групу увійшли 11 та 12 індикатори у переліку). Крім того, усі 12 структурних індикаторів сформовані із низки субіндикаторів 2 рівнів. До прикладу, індикатор «Товарний ринок» поділяється на два субіндикатори – внутрішня ринкова конкуренція та відкритість ринку. Своєю чергою, субіндикатор «Внутрішня ринкова конкуренція» оцінюється за такими параметрами, як вплив податків та субсидій на конкуренцію, ступінь домінування на ринку, конкуренція у сфері послуг, а субіндикатор «Відкритість ринку» діагностується за показниками нетарифних бар'єрів, торговельних тарифів, складності проходження тарифних бар'єрів, а

також якості процедур оформлення продукції на кордоні. Загалом Індекс Глобальної Конкуренентоспроможності є результатом агрегування оцінок 103 окремих індикаторів, значення яких отримані на основі поєднання даних провідних міжнародних організацій та спеціального опитування, проведеного Світовим Економічним Форумом [2].

Таким чином, Індекс Глобальної Конкуренентоспроможності є комплексним індикатором, який обчислюється на основі послідовного агрегування значень його структурних субіндикаторів від найнижчого до найвищого рівня. На кожному рівні відповідний індикатор розраховується як середнє значення оцінок його структурних компонентів. Отож, Індекс Глобальної Конкуренентоспроможності дорівнює середньому значенню оцінок його 12 структурних індикаторів. Слід зазначити, що як для Індексу Глобальної Конкуренентоспроможності, так і для його структурних показників шкала оцінювання репрезентує бальну оцінку від 0 до 100, де 100 є максимальним значенням [2].

Відповідно до даних Індексу Глобальної Конкуренентоспроможності 4.0 у 2019 р. у десятку лідерів увійшли відповідно Сінгапур (значення Індексу – 84,8), США (83,7), Гонг Конг (83,1), Нідерланди (82,4), Швейцарія (82,3), Японія (82,3), Німеччина (81,8), Швеція (81,2), Велика Британія (81,2) та Данія (81,2). Своєю чергою, замикають рейтинг конкурентоспроможності країни африканського континенту – Конго (36,1), Ємен (35,5) та Чад (35,1). Україна у 2019 р. посіла 85 місце у досліджуваному рейтингу із значенням Індексу Глобальної Конкуренентоспроможності 57,0, залишившись позаду Шрі-Ланки та випередивши Молдову. При цьому позиції України погіршилися на 2 місця порівняно із 2018 р. [2].

Підсумовуючи усе вищевикладене, слід зазначити, що Індекс Глобальної Конкуренентоспроможності дає змогу ідентифікувати та досліджувати широкий спектр факторів, які забезпечують соціально-економічний розвиток держави, тим самим формуючи її конкурентоспроможність. Варто також зауважити, що ідея діагностування конкурентоспроможності країни за Світовим Економічним Форумом не передбачає загострення конкурентної боротьби між країнами, а, навпаки, стимулювання кожної держави до максимізації значень Індексу. Отримані зведені та проміжні результати розрахунку Індексу Глобальної Конкуренентоспроможності формують комплексну аналітичну інформаційну базу, насамперед, для органів державної влади та інших зацікавлених суб'єктів з метою прийняття обґрунтованих цілісних рішень на довгострокову перспективу щодо утримання та нарощення конкурентоспроможності країни за різними сферами у сучасних умовах.

1. The official site of the European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/>

2. The Global Competitiveness Report 2019 by the World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

Жежуха В.Й.

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ РЕІНЖІНІРИНГУ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРСПЕКТИВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКАХ ЄС

© Жежуха В.Й.

Попри поширеність та популярність реінжинірингу в бізнес-середовищі, все ж низка теоретиків і практиків розглядає його як негативне явище. Зокрема, ретельна характеристика істотних недоліків реінжинірингу представлена у роботі Д. Колемана та М. Корчинського [1]. Так, зазначені автори акцентують увагу на тому, що інструментарій реінжинірингу часто ігнорує людський чинник, відтак радикальні перетворення у підсумку не стають дієвими. Для підтвердження своєї думки експерти наводять приклад неспішності реінжинірингу під час модернізації американської системи контролювання авіаперельотів, що було здійснено у 1995 р. у межах Federal Aviation Administration. У відповідному звіті зазначалось, що «працівники опираються змінам, оскільки завжди в цій організації домінував консерватизм та конформізм, а каралась ініціатива; цього не вдасться швидко змінити». Одним з ключових аргументів проти реінжинірингу є те, що кардинальні зміни параметрів функціонування підприємства часто призводять до втрати контролю за системою.

Крім того, на думку Д. Колемана та М. Корчинського [1], 70% реінжинірингових заходів у бізнес-середовищі зазнають невдачі. Також науковці наводять прогнози М. Хаммера, який ще у 1995 р. передбачав, що американські компанії у 1996 р. витратять на реінжиніринг 32 млрд. дол. США, із яких 2/3 будуть визнані неефективним капіталовкладенням. Автори вказують і на те, що чимало бізнес-процесів суб'єкта господарювання взагалі не можна кардинально перебудувати; крім того, зараз підприємства перебувають під чималим тиском часового чинника, відтак часто ухвалюють необґрунтовані рішення.

М. Стадельман та В. Люкс [2, с.35] виокремлюють низку слабких боків реінжинірингу, зокрема:

- авторитарний стиль управління під час його впровадження на підприємстві;
- ігнорування думок працівників;
- висока вартість впровадження концепції в життя;
- ігнорування соціально-культурних аспектів в організації, що призводить до посилення опору змінам.

Ю.М. Мишак [3, с. 174] зазначає, що реінжиніринг доволі часто не забезпечує досягнення очікуваних позитивних результатів у випадку здійснення швидких та масових звільнень персоналу, особливо тоді, коли такі звільнення поширюються і на ключових працівників підприємства. Автор наголошує, що орієнтація на принцип «0,5x2x3» (зменшення кількості працівників наполовину, натомість дворазове підвищення величини заробітної плати решти персоналу, який, своєю чергою, повинен втричі ефективніше працювати) досить часто призводить до значних розчарувань. Одна з причин цього – нерозуміння того, що «вимагання від працівників швидкої ґрунтовної зміни укоріненої раніше організаційної культури, способу мислення і (що відбувається досить часто) навіть робочого місця є надзвичайно складним завданням, що вимагає часу, а не швидкої невизначеної революції».

Із урахуванням вищенаведеного доцільно наголосити, що концепція реінжинірингу має як своїх прибічників, так і противників, однак у теорії і практиці відомо чимало прикладів успішної кардинальної перебудови бізнес-процесів. Слід розуміти і те, що сьогодні в умовах нестабільності бізнес-середовища та погіршення стану ринкової кон'юнктури саме інструментарій реінжинірингу нерідко стає єдиним можливим шляхом функціонування підприємства на ринку.

1. Coleman D., Korchinsky M. Czy warto zaprzętać sobie głowę reengineeringiem? [online]. Доступно: <https://www.computerworld.pl/news/Czy-warto-zaprzatac-sobie-glowe-reengineeringiem,290246.html>.

2. Stadelmann M., Lux W. Hot Topics oder kalter Kaffee? Aktuelle Management – Philosophien kritisch betrachtet. *Management Zeitschrift*. 1995. No 3. Pp. 32-35.

3. Myszak J.M. Business process reengineering (BPR): przyszłość czy przeszłość biznesu? *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2011. No 2. Pp.169-176.

Kukharyk Viktoriia

Lesya Ukrainka Volyn National University

INTERNATIONALISATION OF THE EURO AS A MEANS OF EU'S COMPETITIVENESS ENHANCING

© Kukharyk V.

The strengthening of the international role of the euro is viewed as a means for Europe to reinforce its economic sovereignty and to play a more important global role, while contributing to international financial stability.

Today, among the tools the EU has to protect is fostering the euro's role as an international currency. Interestingly, at the current juncture, it is not only the EU that needs the euro to support its strategic autonomy. So does the rest of the world, particularly China and any country that fears US weaponisation of the dollar [1].

Therefore, the notably goal of European Commission is to establish the EU-27 as a competitive and prospering economic area supported by financial markets built on principles of stability, transparency and fairness [5].

One of the options to enhance the EU's competitiveness is to accelerate the internationalisation of the euro, including by raising its share of usage by other countries as a global reserve currency, and fostering more extensive use of the currency [2, p. 130].

Let consider the international role of the euro as a reserve currency. Figure 1 shows the share of the euro and the US dollar of reserve holdings.

The US dollar has been the main global reserve currency since it replaced the British pound after World War I. More recently, the euro share in total reserves increased from 13% to 19% from 2015 to 2019. However, the euro's share in 2019 was only slightly higher than at its inception in 1999.

The euro is being a relative new currency, but it has already a significant international role as a reserve currency. However, euro lags a long way behind the US dollar. But it has become the second most important currency in the world 20 years following the launch of the single currency. Moreover, the euro is also considered the only global currency that market participants could use as an alternative to the US dollar.

Therefore, bolster the euro as a leading reserve currency would greatly enhance the EU economic standing and its influence in the world economy.

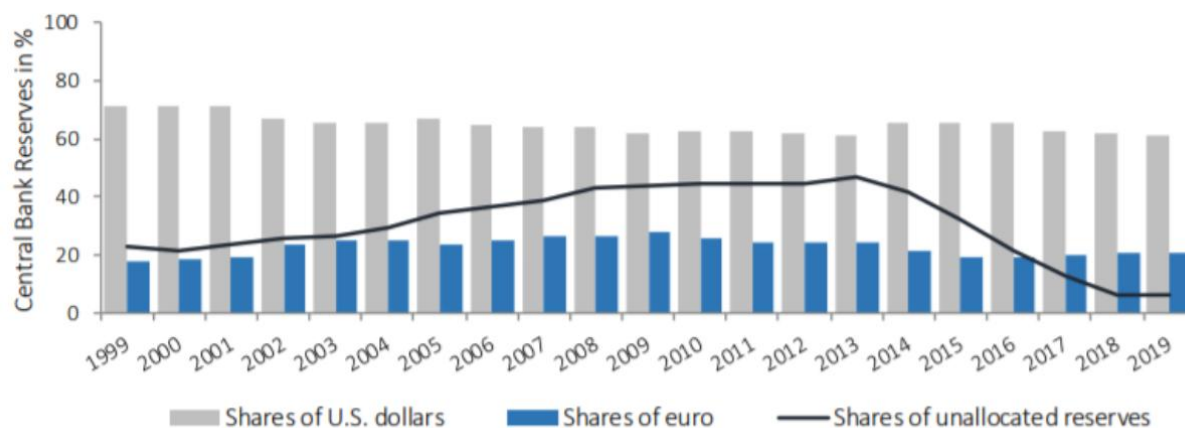

Fig. 1. Currency reserves since 1999

Source: [6, p. 9].

If the euro will be a strong reserve currency, there will be benefits, both economic and political. For Europe, as an economy, the benefits will be manifested in bolstering internal monetary sovereignty and lowering borrowing costs. Increased international leverage of the EU via the euro creates increased ‘sharp power’ for Europe to pursue its long-term interests. From the increasing role for the euro as a reserve currency would also benefit investors across the world, including in the US. Although the euro will remain the second international currency, it has a reasonable prospect of slowly eroding dollar dominance, but it will still lag behind by 2030 [2, p. 130].

According to Claeys, G. and G.B. Wolff the only way for the euro to play a major international role is to improve the institutional setup of the monetary union. The supply of euro-denominated safe assets from the monetary union should be increased. To avoid a COVID-19 depression, euro-area countries have increased massively the supply of their debt securities. With its new purchase programme, the European Central Bank has ensured that euro-area sovereign bonds retain their safe asset status. The European Commission’s proposal to issue up to €750 billion in EU debt to finance its recovery plan is a step in the right direction. Increasing the supply of safe assets denominated in euro will help to strengthen the resilience and the sovereignty of the Eurozone and the international role of the joint currency [3].

On Christoph M. Abels opinion, a currency needs to be underpinned by an effective central bank, able and willing to undertake the day-to-day management of flows of money, to be credible in an international role. But while the ECB has manifestly enlarged its role since the years of crisis, it has to respect both the treaty and member state political constraints. In addition, the EU would have to overcome perceptions among financial actors of three sorts of barriers identified by the ECB: an inability to provide stability both domestically and internationally; the limited depth and liquidity of euro area financial markets; and Europe not speaking with one voice on international matters. Lack of coherence is not confined to financial matters, manifesting itself also in security and foreign policy [2, p. 130].

The European Commission has outlined a set of initiatives to increase the trust and attractiveness of the euro, including the following aspects:

1. Completion of the Europe’s Economic and Monetary Union, Banking Union and Capital Markets Union;
2. Measures to foster a deep European financial sector;
3. Initiatives linked to the international financial sector;
4. Promoting the use of the euro in key strategic sectors;
5. Leading by example by promoting the use of the euro by EU bodies and institutions where EU interests are strongly represented i.e. EIB, EBRD, as well as by Member States [5, 4].

A robust and resilient Economic and Monetary Union and a complete banking union are key pillars sustaining the internationalisation of the euro. Moreover, deeper and more liquid euro-denominated capital markets are also necessary for the euro to play a more important global role. The Capital Markets Union will provide more diversified and liquid financial markets [4].

In 2019, the Commission led a string of public consultations about the use of the euro in five important sectors: financial markets, commodities (energy, raw materials and agriculture) and transport (aircrafts, maritime and rail). The consultations asked market participants to identify the factors behind their choice of a currency for their international economic transactions as well as potential measures that could increase the attractiveness of the euro in their eyes.

Industry professionals pointed to a number of hindrances to the use of the euro in their international operations. One of these obstacles is “tradition and inertia”. Several sectors such as commodities have long-established habits and structures tailored for the US dollar and other currencies, usually ones from producing countries. For instance, energy products and contracts are dominated by the US dollar, not only in their benchmarking but also in their

payment. Other currencies such as the British pound or the Malaysian Ringgit are references for agricultural products, such as cocoa and palm oil [4].

Therefore, one of the goal is to strengthen the international use of the euro in key strategic sectors.

EU bodies and institutions where the EU has a substantial influence, as well as Member States also have a role to play to support the international use of the euro. By leading by example and encouraging the use of the euro in their operations i.e. debt issuances and international payments.

In addition to expressing their support to euro area-level initiatives to strengthen the international role of the euro, Member States also have an active role to play. First, by ensuring that the necessary EU policies and legislative pieces are approved (e.g. in regards to EMU, CMU and BU). Secondly, by implementing fiscal policies that contribute to an optimal policy mix in the euro area. Member States can also contribute to strengthening the use of the euro by using it in their operations, whether debt issuance, payments or invoicing [4].

Therefore, there is a wealth of specific technical and institutional measures that would help to accelerate the internationalisation of the euro these measures means joint action on the part of the Commission and the ECB and which include the strengthening of banking and financial union, the dissemination of secure European assets and even the improvement of a payment system in euro.

1. Alicia García-Herrero, Federico Steinberg. Politics, not economics, demands a strengthened international role for the euro. URL: <https://www.bruegel.org/2020/10/politics-not-economics-demands-a-strengthened-international-role-for-the-euro>.

2. Christoph M. Abels. Enhancing Europe's Global Power: A Scenario Exercise with Eight Proposals. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1758-5899.12792>.

3. Claeys, G. and G.B. Wolff (2020) 'Is the COVID-19 crisis an opportunity to boost the euro as a global currency?' Policy Contribution 11/2020. URL: <https://www.bruegel.org/2020/10/strengthening-the-international-role-of-the-euro>.

4. Marco Buti. The international role of the euro. URL: <https://www.suerf.org/policynotes/14573/the-international-role-of-the-euro>.

5. The international role of the euro. URL: <https://www.deutsche-boerse.com/dbgen/regulation/regulatorytopics/reg-topics-international-role-of-the-euro>.

6. The International Role of the Euro: State of Play and Economic Significance. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/648806/IPOL_IDA\(2020\)648806_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/648806/IPOL_IDA(2020)648806_EN.pdf).

Мензул Ю. В.

Львівський національний університет ім. І. Франка

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄС

© Мензул Ю.В.

Постановка проблеми. Пандемія, викликана коронавірусною інфекцією, стала викликом для всього світу і нанесла удар по найбільших економіках світу. До сьогодні економічний стан ЄС був зразковим та перспективним, проте проблема пандемії COVID-19 внесла свої корективи. Питання конкурентоспроможності в час вказаної пандемії, загальносвітових обмежень і карантину ще ніколи не стояло так гостро.

Метою дослідження є визначення впливу пандемії COVID-19 на конкурентоспроможність ЄС.

Основні результати. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) прогнозує найтяжчу світову економічну рецесію з 1930-х років через кризу, викликаною пандемією. [1] Організація розробила два варіанти розвитку подій. В разі першого сценарію, очікується, що світовий валовий внутрішній продукт (ВВП) скоротиться на 6% у 2020 році, або на 7,6% [2], якщо нова хвиля коронавірусу змусить ввести жорсткий карантин знову досягне до кінця року. Для розвинутих економік, які в цілому постраждали найбільше, картина ще гірша, прогнозується падіння ВВП між 7,5% та 9,3% [2] залежно від передбачуваного сценарію. Організація, що базується в Парижі, наголошує, що до 2021 року реальний дохід на душу населення в більшості економік ОЕСР повернеться до рівня 2013 року за другим сценарієм та до рівня 2016 року за сценарієм без повторної хвилі зараження.

Аби не допустити повторного масового зараження уряди країн-членів ЄС знову вжили надзвичайних заходів для боротьби з наслідками пандемії COVID-19. Повторний карантин вже ввели Франція, Італія, Німеччина, Словаччина та інші країни-члени ЄС. Заходи тестують (перевіряють на ефективність), запроваджують та переглядають щодня для боротьби з наслідками для світової економіки, включаючи заходи, вжиті органами, що займаються підтриманням здорової конкуренції.

На тлі економічних потрясінь, спричинених пандемією COVID-19, багато галузей промисловості стикаються із проблемою зниження попиту на свою продукцію та/або послуги. Інші галузі промисловості, зокрема охорона здоров'я та продовольство, швидко пристосовуються до зростаючих вимог попиту та зміни моделей споживання через масштабне обмеження населення в ряді країн. Значний недостатній або надлишковий потенціал створив стимули або навіть необхідність співпрацювати таким чином, щоб перейти межі законодавства про конкуренцію. [3]

Суперечки про те, як поліпшити конкурентоспроможність Європи, ведуться постійно. Проте, різні статистичні дані показують, що протягом деякого часу вона слабшала. На відміну від багатьох азіатських економік (за винятком Японії), що показали більш високі результати і в середньому були більш конкурентоспроможними. Їх приріст продуктивності в цілому був вище, ніж в ЄС і США, в той час як частки експортних ринків найбільших економік ЄС неухильно знижувалися протягом останніх двох десятиліть. [4] За правилом більш високі темпи зростання продуктивності, зафіксовані в країнах з економікою, що розвивається, частково це можна пояснити відносно низькими початковими рівнями продуктивності і ефектом надолуження, оскільки вони поглинають технології і залучають капітал з багатших країн. [5, с. 2]

У цьому контексті криза коронавірусу представляє для ЄС як ризик, так і можливість. У короткостроковій перспективі очікується зниження конкурентоспроможності ЄС, як це сталося в період після глобальної фінансової кризи 2008 року. [6, с. 84] Однак, якщо ЄС зможе реалізувати правильну політику і стимули для підвищення своєї конкурентоспроможності, він може стати лідером в областях майбутнього, а саме в області цифрового і зеленого переходу, і змінити тенденцію до зниження рівня конкурентоспроможності. Криза пандемії також показала, наскільки важливо інвестувати в цифрові технології і стійку інфраструктуру, щоб залишатися продуктивними і конкурентоспроможним не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

Законодавство про конкуренцію[7] – це одна з областей, в якій правила довелося скорегувати, щоб відобразити економічні реалії, і нижче розглянемо ключові області, які мають відношення до підприємств, які з усіх сил намагаються реагувати на пандемію COVID-19 і разом з тим мають якість конкурувати на ринку.

У подальших наукових розвідках варто дослідити, як Європейська комісія та національні регулюючі органи реагують на пандемію, вирішуючи насамперед проблему співпраці між конкурентами під час економічної кризи, іноді зване «кризовими картелями». [8]

30 березня 2020 року Європейська комісія заявила, що «визнає, що співпраця між підприємствами може мати вирішальне значення для забезпечення поставок і справедливого розподілу основних товарів і послуг, а також для максимального пом'якшення негативних економічних і соціальних наслідків кризи». [9] Ці коментарі були зроблені, коли Комісія оголосила про запуск спеціального веб-сайту, щоб допомогти компаніям оцінити сумісність їх угод про співпрацю з законодавством ЄС про конкуренцію.

Відповідь на виклик відновлення конкурентоспроможності ЄС вже є невід'ємним аспектом діяльності Європейського інвестиційного банку (ЄІБ). Підхід Банку до фінансування та надання технічної допомоги є критично важливим для максимізації впливу державного втручання та забезпечення своєчасного створення надійних інвестиційних можливостей. Так група ЄІБ може націлити своє втручання на конкретні потреби і, таким чином, максимізувати свій вплив на допомогу відновлення конкурентоспроможності в рамках ЄС. [10]

Висновки. Вплив пандемії COVID-19 на конкурентоспроможність підприємств в ЄС є очевидною. Перед Європейською комісією та національними регулюючими органами стоїть питання вирішення проблем «нездорової» конкуренції та співпраці між конкурентами, щоб залишитись на ринку. Разом з тим, визначено основні галузі, щоб підвищити рівень конкурентоспроможності й на зовнішньому ринку. [10, с. 3].

1. OECD. The world economy on a tightrope / OECD. // OECD Economic Outlook.
2. Economic Outlook No 107-June 2020 Double Hit Scenario // OECD.Stat. – 2020. – Доступу до ресурсу: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO>.
3. Krohs C. COLLABORATION AMONG COMPETITORS & COVID-19: THE IMPACT ON EU AND NATIONAL CASE LAWS / C. Krohs, A. Hamilton, M. Küttner. // Concurrences. – 2020.
4. OECD, Economic Outlook, Volume 2020, Issue 1, June 2020. Доступ до ресурсу: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2020/issue-1_0d1d1e2e-en.
5. EU competitiveness and global growth. // EPRS | European Parliamentary Research Service. – 2020. – С. 12.
6. Бояр А.О. //АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПЕРІОД 2008–2010 РР.: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ// Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, № 1 – 2011
7. Competition // European Union – Доступ до ресурсу: https://europa.eu/european-union/topics/competition_en.
8. Changes to EU Competition Rules in Times of COVID-19 / Charles Whiddington, Simon Hirsbrunner, Paul Hughes, Yumiko Takahashi – March 30, 2020

9. European Commission, The EU Commission launches a dedicated website about which EU-wide cooperation initiatives tackling the COVID-19 crisis are compatible with EU competition law, 30 March 2020, e-Competitions Preview, Art. N° 93982

10. Our contribution to combating the coronavirus [Електронний ресурс] // EIB Group. – 2020. – Доступу до ресурсу: https://www.eib.org/attachments/thematic/our_contribution_to_combatting_the_coronavirus_en.pdf.

Передерій Т.С.

Філія «Центр
будівельно-монтажних робіт та
експлуатації будівель і споруд»
АТ «Укрзалізниця»

Маковоз О.С.

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ЗРОСТАННЯМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС

© *Передерій Т.С., Маковоз О.С.*

Сучасні тенденції ЄС щодо успішного функціонування конкурентоспроможного бізнес-середовища вимагають від підприємств застосування інноваційних та високотехнологічних заходів, які орієнтовані на економічне зростання. Сьогодні економічне зростання підприємства неможливо без застосування цифрових технологій, які передбачають оптимізацію виробничих процесів, що при цьому зменшують витрати і збільшують чистий прибуток. Саме тому в стратегії розвитку більшості підприємств ЄС вже передбачено концепцію цифрового розвитку. Вітчизняні підприємства також активно адаптують та переглядають власні візії та стратегії розвитку. 17 січня 2018 року Уряд схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердив план заходів щодо її реалізації. Головною метою документа стала реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» (цифрової стратегії) для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах. В основі стратегії стало стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової нерівності, поглиблення співпраці з ЄС у цифровій сфері та розбудова інноваційної інфраструктури країни і цифрових перетворень. Передбачено розвиток цифрової інфраструктури як основи цифрової економіки, цифровізацію реального сектору через створення «цифрового робочого місця», «смарт-фабрик» тощо, а також базових сфер життєдіяльності, розвиток цифрової грамотності населення [1, с.57].

За результатами дослідження Глобального центру цифровізації бізнесу (Global Center for Digital Business Transformation), протягом найближчих п'яти років внаслідок цифрової революції ті, хто впровадив передові технології від початку своєї діяльності, зможуть витіснити з ринку 4 з 10 діючих компаній [2].

У промисловості драйвером цифрового розвитку є концепція «Індустрія 4.0», вперше запропонована на промисловій виставці в Ганновері (Німеччина) в 2011 році, і «розумна фабрика» як технологічне ядро «Індустрії 4.0». Четверта індустріальна революція (Індустрія 4.0) □ перехід на повністю автоматизоване цифрове виробництво, кероване інтелектуальними системами в режимі реального часу в постійній взаємодії із зовнішнім середовищем, що виходить за межі одного підприємства, з перспективою об'єднання в глобальну промислову мережу речей і послуг. У вузькому сенсі Індустрія 4.0 (Industrie 4.0) □ це назва одного з 10 проектів державної Hi-Tech стратегії Німеччини до 2020 року, що описує концепцію розумного виробництва (Smart Manufacturing) на базі глобальної промислової мережі інтернету речей і послуг (Internet of Things and Services). У широкому сенсі, Індустрія 4.0 характеризує поточний тренд розвитку 46 автоматизації та обміну даними, який включає в себе кіберфізичні системи, Інтернет Речей і хмарні обчислення, і являє собою новий рівень організації виробництва і управління ланцюжком створення вартості протягом усього життєвого циклу продукції, що випускається [3, с.15].

За оцінками Всесвітнього економічного форуму, цифровізація має величезний потенціал для бізнесу і суспільства протягом наступного десятиліття і може надати додатково понад 30 трлн дол. США доходів для світової економіки протягом найближчих 10 років (до 2025 р.) [4].

ЄС стимулює цифровізацію європейської промисловості, приділяючи особливу увагу традиційним секторам, малим і середнім підприємствам і регіональним відмінностям. У квітні 2016 року розпочала роботу перша галузева ініціатива ЄС «Цифровізація європейської промисловості» (DEI) в рамках пакету

«Єдиний цифровий ринок». Мета цієї ініціативи – забезпечити, щоб підприємства всіх розмірів, розташування й секторів в Європі могли повною мірою використовувати переваги цифрових інновацій. В рамках ініціативи ЄС «Цифровізація європейської промисловості» передбачається до 50 млрд. євро державних і приватних інвестицій для підтримки цифровізації промисловості. Ініціатива також відкрита для країн, «охоплених Європейською політикою сусідства, відповідно до загальних принципів і умов участі цих країн в програмах Союзу, встановлених у відповідних рамкових угодах і рішеннях Ради асоціації або аналогічних угодах, і відповідно до конкретних умов, викладених в угодах між Союзом і цими країнами» [5].

У травні 2019 року ЄС запустив в Україні програму «EU4Digital: підтримка цифрової економіки та суспільства у Східному партнерстві», яка триватиме до грудня 2021 року. Програма має на меті щодо підтримки урядам країн, регуляторним органам та агенціям, які активно задіяні у розвитку цифрового сектору, а також підтримує суб'єктів економічної діяльності та інші зацікавлені сторони в інноваціях, навчанні та розвитку навичок. Кінцевою метою є те, щоб бізнес-спільнота та громадяни загалом отримали переваги від розвитку ефективних, безпечних та регульованих електронних мереж через доступ до кращих сервісів та посиленого потенціалу росту [6]. Підсумовуючи вищезазначене, цифровізація ставить серйозні питання саме в управлінні економічним зростанням, оскільки виникає гостра потреба в перегляді стратегій, переоцінці і зміні орієнтованих бізнес-цінностей. Сучасні інновації трансформують бізнес-процеси, і тим самим пришвидшують реалізацію товарів, робіт або послуг, при цьому, відкидаючи застарілі набори робочих функцій та зменшуючи фінансові витрати підприємства. Отже, в подальшому для підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу важливим буде управління економічним зростанням з врахуванням успішного досвіду ЄС та змін на цифровому ринку, що сприятиме активізації інвестиційного процесу, соціальному та економічному піднесенню країни.

1. Жекало Г.І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Міжнародні економічні відносини та світове господарство 2019. Вип. 26. Ч.1. С.56-60.

2. Бондар О. Цифровізація та конкурентоспроможність бізнесу – ключові драйвери розвитку української економіки. URL: <https://business.ua/uk/tsifrovizatsiya-ta-konkurentospromozhnist-biznesu-klyuchovi-drajveri-rozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki>

3. Каргін Б.Б. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у діяльність промислових підприємств. Автореф. дис. на здобут. кан. екон. наук. Маріуполь. 2019. 20с.

4. The digital transformation of industry (A European study commissioned by the Federation of German Industries (BDI) and conducted by Roland Berger Strategy Consultants). URL: http://bdi.eu/media/user_upload/Digital_Transformation.pdf

5. Цифровізація промисловості: кращі практики для просування цифрової трансформації МСП в традиційних секторах економіки. URL: <https://eufordigital.eu/uk/digitising-industry-best-practices-to-promote-the-digital-transformation-of-smes-in-traditional-sectors-of-the-economy/>

6. ЄС запустив в Україні програму підтримки цифрової економіки та суспільства. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/220519-yes-zapustyv-v-ukrayini-programu-pidtrymky-cyfrovoyi-ekonomiky-ta-suspilstva>

Петришин Н.Я., Пліш І.В.
Національний університет «Львівська політехніка»

КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА ЄС

© *Петришин Н.Я., Пліш І.В.*

Кластери – це специфічна форма кооперації між організаціями, які будучи конкурентами в певній сфері, співпрацюють та доповнюють один одного задля розвитку і досягнення спільних цілей. Наприклад, це може бути розширення виробництва, міжнародна діяльність чи створення додаткових ланцюгів вартості. З цього погляду, кластери це – база для впровадження інновацій, які в свою чергу можуть покращити конкурентоспроможність регіону.

Саме з позиції впливу на регіон та економіки країни загалом необхідні відповідні стратегії та програми підтримки кластерів на державному рівні. Вони служать для полегшення/пришвидшення процесу кластеризації, але також для його включення в загальну стратегію розвитку, покращення ефективності процесу та результатів діяльності [1].

На сьогодні в ЄС зафіксовано більш як 2000 регіональних кластерів, які класифікуються за зірковістю. Так, 1* кластери складають 8%, 2* – 26% та 3* – 66%. Зірковість кластерів визначається за

наявністю в них трьох визначних чинників: розміри, спеціалізація, фокус. На основі аналізу діяльності кластеризованих фірм сформувано такі висновки:

- кластеризовані фірми є більш інноваційно–спрямованими, ніж не кластеризовані;
- інноваційні кластеризовані компанії більш ніж вдвічі частіше замовляють дослідження в інших фірм, університетів та дослідницьких центрів, ніж в середньому у Європі;
- кластеризовані фірми набагато частіше патентують інноваційні продукти та торгові марки ніж інші інноваційні компанії;
- більше половини кластеризованих компаній вважають, що належність до кластера стимулює розширення меж їх активності;
- зв'язки між кластерами та інноваціями на регіональному рівні є менш складними для реалізації [2].

Загалом можна виділити такі ключові виміри концепції кластерів [3]:

- Кластери є географічними концентраціями спеціалізованих фірм, які характеризуються видатними навичками та компетенціями робочої сили, підтримуються інституціями, які дозволяють нарощувати знання та вигоди як результат близькості розташування;

- Кластери постачають спеціалізованій групі фірм набір спеціалізованих і орієнтованих на споживача послуг (послуги спеціалізованої інфраструктури, підтримки бізнесу, навчання та менторської підтримки персоналу тощо), забезпечують доступ до послуг дослідницьких та експериментальних центрів, консалтингу та навчання.

- Для кластерів характерні динамічні соціальні та організаційні елементи, певний «інституційний порядок» (institutional fix), який забезпечує взаємодію різних суб'єктів у сфері інновацій – університетів, бізнесу та державних адміністрацій.

- Інтенсивні формальні та неформальні контакти, обмін інформацією, ноу-хау, технічними знаннями в межах кластеру часто дають додаткові технологічні здобутки, дозволяють розробити нові ідеї дизайну, продуктів та послуг, бізнес-ідей, які покращують інноваційну продуктивність бізнесу.

Розвиток кластерів у ЄС нерідко має складний характер. Так, автомобільний кластер об'єднав у собі не лише 4 основні сфери – виробництво легкових і вантажних автомобілів, автобусів, а також двигунів і комплектуючих до них, але й основні форми організації виробництва – спеціалізацію, кооперацію, комбінування. Існуючий мегакластер складається з 39 статистично досліджуваних одиниць, в 11 з яких створено 50% усіх робочих місць кластерів ЄС [3].

За оцінками експертів ЄС прогнозуються наступні тенденції в реалізації кластерної політики [2]:

- краща пріоритезація державної кластерної стратегії у відповідності до потреб найвищого рівня європейських кластерів;
- ефективніше оперування державною та регіональною владою об'єктивною та достовірною інформацією про кластери;
- глибша та краща співпраця на політичному рівні між адміністративними органами держав – членів ЄС;
- краща інноваційна інтеграція МСП в інтересах розвитку кластерів у стратегічних напрямках;
- зростання рівня кластерного менеджменту у суспільстві.

Незважаючи на те, що підтримка кластерів має різні обґрунтування, бачення та характеристики, вона суттєво взаємопов'язана з іншими політиками та стратегіями і переслідує цілий ряд цілей. Середньо- та довгострокова підтримка кластерів, а також велике значення, яке надається кластерній політиці, свідчать про важливість кластерів в Європі [1].

В Угорщині після приєднання до ЄС в 2004 році кластерна політика отримала можливість впровадження додаткових інструментів підтримки, поділивши кластерні організації на 3 рівні – стартапи, регіональні та акредитовані. Проведені в 2014 р. дослідження кластерного розвитку в країні показали, що з 176 стартапів тільки третина змогла успішно використати грантове фінансування та перерости в акредитовані кластери, що на сьогодні мають найбільший вплив на економічний розвиток Угорщини, зокрема в сфері науково-дослідних розробок. При цьому спеціально **створена урядова комісія, яка що два роки проводить моніторинг і акредитацію кластерів, визначає пріоритетні інструменти підтримки.**

Таку модель частково запозичив уряд Польщі, провівши в 2018 р. конкурсний відбір «ключових національних кластерів» та надавши їм пріоритет в доступі до грантових проектів, а також уряди Чехії, Румунії та Словаччини, яка останньою з країн Східної Європи на початку 2020 рр. запровадила програму підтримки та розвитку акредитованих кластерів.

Європейська обсерваторія кластерів та індустріальних змін (EOCIC) [4] надає політичну підтримку існуючим або новим кластерним ініціативам на національному та регіональному рівнях через концептуальні схеми та описи сучасної кластерної політики, що сприяють регіональним структурним змінам та розвитку нових галузей. EOCIC допомагає регіонам та країнам Європи розробляти кращі та обґрунтованіші на основі фактичних даних кластерні політики та ініціативи [4]:

- розвивати кластери світового класу з конкурентними промисловими ланцюжками створення вартості, які перетинають різні сектори;
- підтримувати промислову модернізацію;
- сприяти розвитку підприємництва в галузях, що розвиваються, з потенціалом зростання;
- об'єднати європейських політиків у сфері кластерної політики та зацікавлені сторони під час спеціальних заходів;
- покращити доступ МСП до кластерів та діяльності з інтернаціоналізації;
- забезпечити більш стратегічну міжрегіональну співпрацю та інвестиції для реалізації стратегій розумної спеціалізації.

Висновки. Сьогодні кластери є важливою складовою економічного розвитку і стимулом упровадження інновацій у ЄС. Європейські країни спрямовують свої зусилля на трансформацію економічної системи у напрямку локального економічного розвитку, а саме – кластеризацію економіки. Вона забезпечує сприятливе бізнес-середовище для великих, малих і середніх підприємств, їх співпрацю з науково-дослідними установами, постачальниками, клієнтами та конкурентами. В Україні кластерні системи сьогодні знаходяться лише в зародковому стані, проте кількість підприємств, які вони можуть охопити – набагато більша від загальної кількості суб'єктів господарювання.

1. Кластерні політики в Європі і не тільки. INDUSTRY4UKRAINE. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/klasterni-polityku-v-yevropi-i-ne-tilky/>.

2. Сорока Р.Ю. Промислова політика та кластеризація економіки / Державне управління: удосконалення та розвиток. №2, 2019. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=104>.

3. Чужиков В.І., Лук'яненко О.Д. Кластерна політика Європейського Союзу / Економіка України, №2 (615), 2015.

4. Європейська обсерваторія кластерів та промислових змін. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/observatory_en.

Петрова Я.Ю., Горбаль Н.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС

© Петрова Я.Ю., Горбаль Н.І.

На сьогодні конкурентоспроможність є ключовим фактором успіху як окремих компаній, так і галузей чи країн у цілому. Щоб вижити на ринку, необхідно мати значні конкурентні переваги в виробництві продукції/наданні послуг, або в окремих видах діяльності.

Кембриджський словник надає такі трактування конкурентоспроможності: «факт можливості успішно конкурувати з іншими компаніями, країнами, організаціями тощо», «факт того, що людина хоче перемогти або бути успішнішою за інших людей» [1]. Лі Чанг зазначає, що «конкурентоспроможність фірми – це її економічна сила проти конкурентів на світовому ринку, де продукти, послуги, люди та інновації вільно пересуваються, незважаючи на географічні межі» [2]. Конкурентоспроможність країни Всесвітній економічний форум подає як «сукупність інститутів, політики та факторів, що визначають рівень продуктивності країни» [3], а М.Портер як «здатність економіки забезпечити своїм жителям підвищення рівня життя та високу зайнятість на постійній основі» [2].

Отож, на основі наведеного вище можемо запропонувати своє визначення: «конкурентоспроможність – це здатність індивіда, компанії, галузі та країни перевершувати своїх конкурентів за рахунок конкурентних переваг, що в кінцевому підсумку дає можливість підвищити рівень життя населення та збільшити рівень продуктивності країни в цілому».

Ключові переваги підвищення конкурентоспроможності такі:

- Збільшення частки ринку: якщо підприємство (країна) є більш конкурентоспроможними у виробництві певного товару чи наданні послуг (якісніші, дешевші, більш популярні), то воно може як наростити власну частку ринку за рахунок зменшення часток конкурентів, так і витіснивши з ринку неконкурентоспроможні підприємства;

- Зростання рівня прибутковості: більша частка ринку дає можливість заволодіти більшою кількістю споживачів, пропонувати значні обсяги збуту та економити на масштабах, що веде до збільшення обсягу прибутків;

- Застосування новітніх технологій: допоможе як привабити споживача, так і модернізувати або й докорінно змінити діяльність підприємства (зменшити витрати, збільшити швидкість виконання завдань, полегшити фізичну роботу, тощо).

Описуючи конкурентоспроможність ЄС, зазначимо, що його країни посідають високі позиції за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2019 року Всесвітнього економічного форуму. Чотири країни-члени ЄС увійшли до першої десятки найбільш конкурентоспроможних країн світу (Нідерланди (4) Німеччина (7), Швеція (8) та Данія (10)). Перші позиції посіли Сінгапур, США й Гонконг [4]. Незважаючи на те, що відрив між лідерами та країнами ЄС не є значним, рівень конкурентоспроможності ЄС варто посилювати.

За Глобальним рейтингом КСП IMD у 2019 р. 8 країн ЄС увійшло в першу двадцятку. За іншими рейтингами IMD 2019 – цифрової КСП і талантів – країни ЄС теж зайняли провідні позиції [5]. Таким високим результатом країн ЄС сприяло декілька факторів.

Першим фактором стало культурне різноманіття. Так, відомий сайт із пошуку житла Booking.com був заснований в Амстердамі та успішно діє глобально, в той час як усі орієнтувались на технологічні бренди США. Компанія стала єдиною у світі релевантною цифровою платформою, яка працює за межами Європи, при цьому їм не потрібно було адаптовувати технологію під нові ринки, адже бізнес був правильно побудований із початку.

Наступним чинником є освічена робоча сила в ЄС. Це – один із рушіїв конкурентоспроможності, оскільки відбувається глобальна конкурентна боротьба за найкращі таланти як між підприємствами, так і між країнами.

Ще одним фактором є високі податки, які часто висміюються іншими країнами, не членами ЄС. Проте, таким чином здійснюється фінансування державних послуг, які, на відміну від інших країн, надаються у повній мірі і якісно, задовольняючи потреби громадян; підтримується стабільне і процвітаюче середовище для ведення бізнесу.

Останнім, але не менш важливим, чинником є Єдиний цифровий ринок (DSM). Нові технології з'являються з неймовірною швидкістю та стають невід'ємною частиною життя. Технології здійснюють модернізацію галузей, що дозволяє країнам-членам ЄС успішно керувати ними шляхом революційної цифровізації, зумовляю ріст цифрової економіки [6].

Оскільки з 27-ми країн-членів ЄС лише чотири увійшли до першої десятки найкращих у 2019 р., решті країн варто підвищувати конкурентоспроможність, зокрема такими шляхами:

- Здійснювати інвестиції в подальший розвиток робочої сили, зокрема в дослідницькі центри, заохочення більшої кількості жінок працювати у технічних галузях (так, дослідження Мак-Кінсі показали, що просування гендерної рівності дозволить додати до світового ВВП понад 20 трильйонів доларів);
- Ретельно продумувати схеми оподаткування, бути обережними з високими податками, оскільки це може спричинити ускладнення для підприємств, що працюють глобально, створити низку складних правил/норм і негативно вплинути на економічний ріст;
- Обрати єдиний підхід до цифровізації економіки, оскільки розбіжності можуть нашкодити підприємствам і країнам в цілому. Варто забезпечити цифровізацію економіки на всіх рівнях суспільства, проте таким чином, щоб вона не перешкоджала доступу інноваціям та не призвела до втрати інших вигод;
- Здійснювати послідовну міжнародну політику, узгоджувати правові й нормативні акти у світовому масштабі. Адже доступ до глобального ринку надає унікальні переваги;
- Вдосконалювати конкурентну політику, адже відрив між країнами-членами ЄС частково пояснюється незбалансованістю правил конкуренції між їх компаніями. Необхідно встановлювати рамки, які б частково обмежували та були б гнучкими водночас. Основну увагу варто спрямувати на контроль поведінки конкурентів.

Отже, висока конкурентоспроможність відкриває як перед підприємствами, так і перед країнами низку переваг та сприяє розвитку у багатьох сферах. Щоб досягти кращих результатів, варто ретельно продумувати шляхи підвищення конкурентоспроможності, водночас конкуруючи чесно та прозоро.

Незважаючи на те, що чотири країни-члени ЄС зайняли високі позиції у глобальному рейтингу конкурентоспроможності в 2019 р., більша частина країн ЄС залишається позаду. Рекомендовані шляхи підвищення конкурентоспроможності сприятимуть забезпеченню міцного і сталого розвитку Європи в довгостроковій перспективі.

4. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/competitiveness>.

5. Siudek T., Zawojcka A. Competitiveness in the economic concepts, theories and empirical research / Warsaw University of Life Sciences. Oeconomia. – № 13 (1). – 2014. – P. 91–108.

6. World Economic Forum. What is competitiveness? URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/what-is-competitiveness/>.

7. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

8. Горбаль Н.І., Хіндяк Р.В. Аналізування глобальної конкурентоспроможності країн Європейського Союзу / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2020. – №2(1). – С.87-96.

9. Lochbihler P. 3 steps to strengthen Europe's competitiveness in the digital age. URL: <https://europeansting.com/2020/01/15/3-steps-to-strengthen-europes-competitiveness-in-the-digital-age/>.

ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС ПІСЛЯ ПЕРІОДУ ПАНДЕМІЇ COVID-19

© Руда М.В., Чип А.В.

У 2020 році Європа зіткнулася з великими економічними та соціальними труднощами, які змусили її переглянути свою стратегію розвитку. Пандемія коронавірусу ще сильніше вдарила по існуючих проблемах та створила нові. Відбуваються суттєві зміни в політичних та економічних аспектах, які дають змогу ЄС сформувати власний курс внутрішньої та зовнішньоекономічної політики. Успіх завжди визначається у можливості вирішити найбільшу кількість чинних проблем, тому почнемо з того, у якому стані перебував Євросоюз останніми роками.

Ситуація до пандемії

За останні роки у Європі відбулися суттєві зміни. Початок 2020 року функціонування ЄС розпочалось без одного з найважливіших та найбільших членів свого союзу – Британії. Вихід Сполученого Королівства зі складу найбільшого економічного та політичного союзу спричинив істотні зміни у відносинах Лондона та Брюсселя. Євросоюз змушений вести складні переговори для збереження єдиного ринку і укладення нового договору про вільну торгівлю. Хоча Brexit почався ще у 2016 році після референдуму, його наслідки будуть відчуватися ще довго.

Відмінності

ЄС замислювався як проєкт, який об'єднає політично та економічно різні країни та дасть можливість створити нові робочі місця, збільшити темпи зростання торгівлі та інвестицій, покращити взаємозв'язки між країнами, створити єдиний потужний фінансовий центр та одночасно зменшити різницю в рівнях доходів між державами-членами. Рівність – одна з найважливіших цілей, яку прагне досягти ЄС. Однак наразі все виглядає по-іншому. Різниця відчувається всюди: від інноваційного та науково-технічного розвитку до енергетики. Економічно та політично стабільні країни на півночі Євросоюзу та країни півдня (Італія, Португалія, Іспанія, Греція, Кіпр), які через політичну кризу відчувають труднощі з запровадженням реформ, що могли б усунути їхні економічні проблеми: дефіцит бюджету, великий державний борг, низький рівень росту ВВП та висока частка безробіття. Якщо рухатися із Заходу на Схід, ситуація залишається незмінною – держави-члени східних та південно-східних кордонів Євросоюзу мусять залучатися економічною підтримкою країн-партнерів з Центральної та Західної Європи та наднаціональних інститутів, таких як ЄЦБ та МВФ.

Екологія та зростання активізму

2019 рік запам'ятовується різким збільшенням громадського активізму, який здебільшого був пов'язаний з кліматичними ризиками. Паризька кліматична угода, що набрала чинності у 2016 році, відновила міжнародну увагу до екологічної ситуації та спричинила збільшення позовів до великих корпорацій ЄС, змушуючи компанії закладати кліматичні ризики в кредитні рішення і ринки цінних паперів. Вимушена зміна вектору на захист навколишнього середовища не завжди має позитивний вплив на економічне зростання.

Міграційна криза

На перший погляд, великий приріст мігрантів з Близького Сходу та Північної Африки розглядається через економічний спектр як засіб залучення дешевої робочої сили, якої не вистачає на внутрішньому ринку працевлаштування Євросоюзу. Однак, два фактори нівелюють цю можливість – відсутність асиміляції та соціальна політика. Емігранти, щої приїжджають в ЄС (Франція, Бельгія, Німеччина тощо) отримують соціальні гарантії та пільги – це спричиняє падіння попиту на працевлаштування. Толерантне та ліберальне ставлення до мігрантів, особливо серед законодавців лівого напрямку та відсутність будь-яких важелів, які б змушували їх пристосовуватися до нового суспільного середовища, спричиняє утворення закритих неформальних суспільств, що руйнують з середини встановлені норми та призводять до конфронтації різних соціальних груп. З цього явища випливає євроскептицизм, який є проблемою підвищення конкурентоспроможності ЄС. Праві популістські політики в Європі все більше говорять про вихід своїх національних держав з союзу, що послаблює економічну співпрацю між країнами ЄС.

Нинішня ситуація

Пандемія коронавірусу спричинила різке падіння ВВП Євросоюзу. Думки експертів відрізняються, однак Євросоюзу варто очікувати велику рецесію, навіть більшу, ніж була у 2007-2009 роках. Європейська комісія прогнозує зниження ВВП Євросоюзу у 2020 році на 7-8%, і це не враховуючи початку другої хвилі коронавірусу.

Глобалізація є одним із тих факторів, який спричинив зниження конкурентоспроможності. Починаючи з 1990 року, розрив абсолютного ВВП на душу населення з урахуванням інфляції між ЄС та США зріс

приблизно на 50%. Витік капіталу в країни Третього світу та інвестування за кордон – причина зниження продуктивності та неправильного розподілу інвестицій в ЄС. Основні партнери ЄС та водночас його конкуренти на ринку – США та Японія, – випереджають Євросоюз в здатності впроваджувати інновації, розподіляти інвестиції та засвоювати нові технології. Малі і середні підприємства ЄС наразі стикаються із загрозою банкрутства, велика частка компаній припинить своє існування, у такий спосіб спричинивши великий рівень безробіття на рівні 9-10% в середньому по Європі. Вже зараз країни Азії пережили пік захворюваності та починають відновлювати темпи приросту своєї економіки – Китай та Японія вийшли в позитивний ріст ВВП.

Шляхи відновлення конкурентоспроможності

Перший крок, який необхідний для кожної країни ЄС та без якого неможливе подальше відновлення економіки – вакцинація населення. Компанії BioNTech та Pfizer вже повідомили про ефективність своєї вакцини у 90%. Завдяки наявності в компанії власних центрів у Німеччині та Бельгії та розвинутій інфраструктурі її розповсюдження відбуватиметься швидкими темпами.

Паралельно має відбутися реорганізація фінансової системи та сектору в цілому. Фінансові структури країн-членів ЄС за цей рік виділили величезні суми коштів на підтримку своєї економіки і цим не закінчиться. На початку 2021 року МВФ, ЄЦБ та ЄІБ спільно з державними центральними банками потрібно буде повторно кредитувати бізнес для того, щоб підприємці мали змогу ефективно нарощувати втрачені виробничі потужності.

Законодавцям ЄС необхідно буде збільшувати соціальну допомогу для населення та скасовувати або відтермінувати деякі види податків для підприємців. Варто додати, що тільки для відновлення економіки потрібно буде близько 2-3 роки.

Єдиний ринок – козир в руках ЄС, який гарантує переваги над опонентами. Зміцнення вже наявного єдиного ринку ЄС та максимізація «європейської доданої вартості» створює можливість подальшого підвищення конкурентоспроможності. Потрібно буде усунути внутрішні бар'єри, щоб економічна інтеграція стимулювала внутрішню торгівлю. Це посилить конкурентність та забезпечить умови для модернізації виробництва, що здешевить європейські товари.

Ще один із важливих кроків – підтримка власного населення на ринку праці. Велику кількість людей, які втратили роботу, потрібно буде залучати в сектори економіки, але тут ЄС стикнеться з високою оплатою праці та необхідністю впроваджувати соціальні програми. Однак актуалізується одна із найбільших проблем ЄС – великі потоки мігрантів, які можна залучити як дешеву робочу силу. Конкуренція місцевого населення з мігрантами може спричинити зменшення рівня оплати праці і відповідно негативну віддачу суспільства, однак це водночас збільшить продуктивність. Також не треба забувати про збільшення мобільності робочої сили. Потрібно стимулювати інтеграцію ринку праці шляхом скорочення бар'єрів для трудової рухливості.

Енергонезалежність – один із найважливіших кроків до успіху. Росія очікує вводу в експлуатацію приблизно чотирьох газопроводів (Північний потік 2, Союз, Уренгой-Помари-Ужгород та Турецький потік в Чорному морі), що дало б можливість європейським країнам швидко залучати російські природні ресурси у своїй економіці. Однак через геополітичну конфронтацію, країни ЄС не зможуть використати цю можливість. Імпорт природних ресурсів з країн Перської затоки є хорошим варіантом, однак більш оптимальним та стратегічно продуманим є інвестування у власні енергетичні проекти (зелена енергетика) та нарощення обсягів циркулярної економіки, що підпадає під нинішні кліматичні тенденції.

Також варто не забувати про покращення інституційного та ринкового середовища для інвестицій, яке можливе завдяки визначенню пріоритетів, реалізації стратегічних проектів та перерозподілу коштів для більш ефективного застосування.

Інвестиції у людський капітал, стратегічну інфраструктуру та в науково-технічний розвиток – все це має позитивні наслідки для росту економіки, які не завжди можуть бути повністю охоплені приватними інвесторами. Державний сектор повинен об'єднатися з бізнесом заради спільної мети.

Зменшення нерівності в економічних показниках напрямків Північ-Південь та Захід-Схід прямо впливає на збільшення ефективності виробництва та торгівлі. Євросоюзу потрібно інвестувати в політично нестабільні та економічно слабші регіони (Південь та Схід) для загального росту.

Останній крок – формування єдиної стратегії розвитку та ліквідація роздробленості внутрішніх ринків. Франція та Німеччина як лідери ЄС повинні сформувати єдину політику щодо співпраці з США та Китаєм для захисту власних національних ринків та переосмислити протекціоністські заходи з метою пришвидшення росту валового внутрішнього продукту.

Політичні та економічні лідери ЄС розуміють, що відновлення конкурентоспроможності ЄС – це складний шлях, який триватиме досить довгий час і потребуватиме великих зусиль і жертв. Завдяки єдиній меті члени Євросоюзу повинні об'єднати свої зусилля для досягнення процвітання своїх економік та підвищення добробуту населення.

Скороход І.С., Некритюк В. П.
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

КРИЗОВІ ЯВИЩА У ЄВРОЗОНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

© Скороход І.С., Некритюк В. П.

Сьогодні зона євро стикається з кількома головними викликами: з прискоренням процесів глобалізації та кризовими явищами, що з кожним роком стають все більшим тягарем для країн Єврозони. У цих умовах головна мета монетарних органів повинна полягати в посиленні стійкості європейської економіки проти різних шоків. Для цього слід продовжувати структурні реформи з боку урядів, особливо спрямовані на підвищення гнучкості ринків праці, боротися з монополізацією ринків товарів і послуг і стимулювати НДДКР. При цьому ефективна участь державного фінансування є одним з чинників успішності реформ.

Однією з головних проблем, що загрожує існуванню Єврозони і Євросоюзу в цілому – високий рівень державного боргу, характерний для багатьох країн-членів регіонального об'єднання (рис.1).

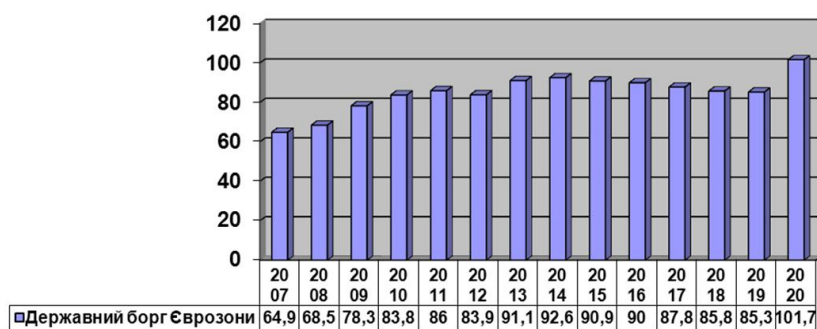

Рис 1. Державний борг Єврозони у відношенні до ВВП протягом 2007-2020 рр., %.

*Складено автором за [1]

Статистика показує значне зростання рівня держборгу по відношенню до ВВП в цілому по Єврозоні. З 2007 по 2020 рр. він виріс з 64,9 до 101,7%. особливо високого рівня держборг досяг в таких країнах: в Італії – 159,6 %, в Греції – 207,1 %. Високий рівень державного боргу (прийнятним в ЄС рахується рівень до 60% до ВВП) загрожує руйнівними наслідками для зони євро. Нарощування боргів підводить до межі, за якою починається дефолт, тобто до стану, коли неможливо обслуговувати борг: розплачуватися за облігаціями і платити відсотки.

Одночасно на тлі боргової кризи посилюються протиріччя між учасниками зони євро. З одного боку, зростає невдоволення її найбільших держав, яким доводиться направляти значні кошти на порятунок слабших членів Євросоюзу від банкрутства. У свою чергу, поступово посилюється розчарування від участі в європейському інтеграційному проекті і в країнах-боржниках, вимушених під тиском розвинених країн зони євро здійснювати непопулярні серед населення заходи з урізання соціальних витрат і скорочення бюджетних дефіцитів. Подібні розбіжності послаблюють інтеграційний зв'язок в зоні євро і здатні, в разі продовження боргової кризи, привести до ослаблення позицій єдиної європейської валюти [2].

Вирішити проблему могли б радикальні економічні та інституційні реформи, перехід до нової моделі розвитку економіки і зміна традиційного способу життя, однак навіть теоретичне виконання перерахованих вище змін ускладнюється сучасної кон'юнктурою на світових ринках капіталу.

Економічна інтеграція зони євро нині залишається незавершеною. Присутні фрагментованість фінансових ринків і велика різниця в конкурентоспроможності країн зони євро. Структурна негнучкість не сприяє інтеграції ринків праці і продукції, і немає інституційної бази для координації податково-бюджетної політики.

Зараз недостатньо лише подолати кризу і мінімізувати її наслідки, потрібно будувати більш міцну зону євро, здатну протистояти потрясінням в окремих країнах без ризику ланцюгової реакції. Потрібно корінний перегляд економічної і фінансової архітектури Єврозони. Необхідно прийти до міцного банківського союзу, переглянути існуючі інституційні структури і зосередитися на аналізі процесів розповсюдження вторинних ефектів. Найважливіше значення має зміцнення валютного союзу для стимулювання потоків капіталу між країнами і підвищення ефективності грошово-кредитної політики в країнах єврозони.

Банківський союз є важливим кроком на шляху вирішення виниклої кризи, а формування єдиного механізму контролю допоможе в створенні здорової банківської системи [3]. Прийняті угоди про єдиний механізм і єдиний фонд остаточного врегулювання є наступним етапом руху в бік більш повноцінного союзу, оснащеного поліпшеними засобами роботи з проблемними банками. Однак заплутана структура і складні процеси прийняття рішень не сприяють ефективності роботи. Поглиблення бюджетної інтеграції в зоні євро допоможе позбутися від недосконалої системної архітектури і зробити зону євро більш стійкою до майбутніх криз, а також викликати довгострокове довіру до вже прийнятих антикризових заходів. Поточне удосконалення нагляду за національними заходами політики і систем забезпечення дотримання встановлених правил сприяють відновленню бюджетної та ринкової дисципліни.

Мінімальний розподіл бюджетних ризиків шляхом міждержавного посилення механізмів бюджетного страхування є ще одним кроком на шляху відновлення ринкової дисципліни. Однак поточна негнучкість ринків праці і продукції не сприяє ефективному коригуванню відносних цін і є перешкодою до підвищення конкурентоспроможності проблемних країн.

Варто зауважити, що всі вищезгадані заходи з оздоровлення ринкової і бюджетної дисципліни не матимуть належного ефекту без проведення структурних реформ, до яких відносяться підвищення гнучкості у визначенні заробітної плати, зменшення відмінностей між стандартними і тимчасовими трудовими договорами, реформи соціальних пільг, поліпшення ділового клімату, завершення приватизації для залучення іноземних інвестицій в сектор зовнішньоторговельних товарів і поліпшення зв'язків з ланцюгами поставок в Європі.

Також є більш м'який варіант виходу Євросони з кризи, який не потребує докорінної зміни існуючої системи і має на увазі лише дотримання умови відносної сумісності, взаємодоповнюваності інтегруючих економічних систем, відсутність значних відмінностей в рівні економічного розвитку і конкурентоспроможності країн-членів. Оптимізація зони євро з діючої інституційної системою може бути здійснена шляхом виключення з її складу країн зі слабкою економікою, проте подібні норми виключення юридично не прописані в зв'язку з тим, що раніше не було подібного прецеденту [4]. Крім того, подібні інциденти означали б крах інтеграційної політики ЄС, яка прагне включити в себе максимальну кількість європейських країн незалежно від рівня їх економічного розвитку. Неможливість подібних змін також пов'язана з їх нерентабельністю для економічних лідерів Євросони, так як є можливість збільшення витрат розташованих на їх території підприємств, пов'язаних з торговою експансією на периферії. Більш того, багато країн периферії не готові до такого кроку в зв'язку з ідейною пропагандою вигоди від участі в Євросоні і найвищими очікуваннями досягти такого ж економічного розвитку і високого рівня життя, як в країнах – лідерах ЄС.

Висновки. Отже, нині спостерігається негативна тенденція зростання державного боргу Євросони. Головним чином це пов'язано з кризовими явищами, які значно поширені серед країн зони євро. Для подолання цих явищ пропонується провести економічні та інституційні реформи, перейти до нової моделі розвитку економіки. Крім цього, є і більш м'який спосіб вирішення проблеми, не застосовуючи структурні реформи, а саме – виключення з Євросони проблемних країн. Але нині цей варіант не є можливим, адже подібні заходи не прописані юридично.

1. Дані Євростату – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/statistics-a-z/abc>

2. Усоскин В.М. Антикризисная политика центральных банков в 2007-2014 годах, цели, особенности, результаты/ В.М. Усоскин// Деньги и кредит – 2015 – №6 – С.26.

3. Surico P. The Monetary Policy of the European Central Bank // The Scandinavian Journal of Economics. 2007. Vol. 109. № 1. P. 115-135.

4. Беккер И. Операция спасения евро: Будьте готовы/ И. Беккер// Ведомости – 2010 – №32 – С.16.

Харчук Т.В., Горбаль Н.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

© Харчук Т.В., Горбаль Н.І.

Розрив між середнім рівнем доходу ЄС та США зростав із середини 90-х років (рис. 1) і пришвидшився з часу фінансово-економічної кризи 2009 року. Щоб забезпечувати зростання доходів, ріст рівня життя та зайнятості для своїх громадян європейська економіка повинна постійно підвищувати конкурентоспроможність.

З метою посилення конкурентоспроможності ЄС за допомогою заохочення національної та регіональної політик до забезпечення розумного, стійкого та інклюзивного зростання було розроблено десятирічну стратегію Європа 2020 [2], основними напрямками якої є:

- Розумне зростання: розвиток економіки на основі пізнання та інновацій;
- Стале зростання: сприяння більш ефективному використанню ресурсів, екологічності та відмежуванню економічного зростання від використання ресурсів;
- Інклюзивне зростання: сприяння економіці з високою зайнятістю, що забезпечує соціальну та територіальну згуртованість.

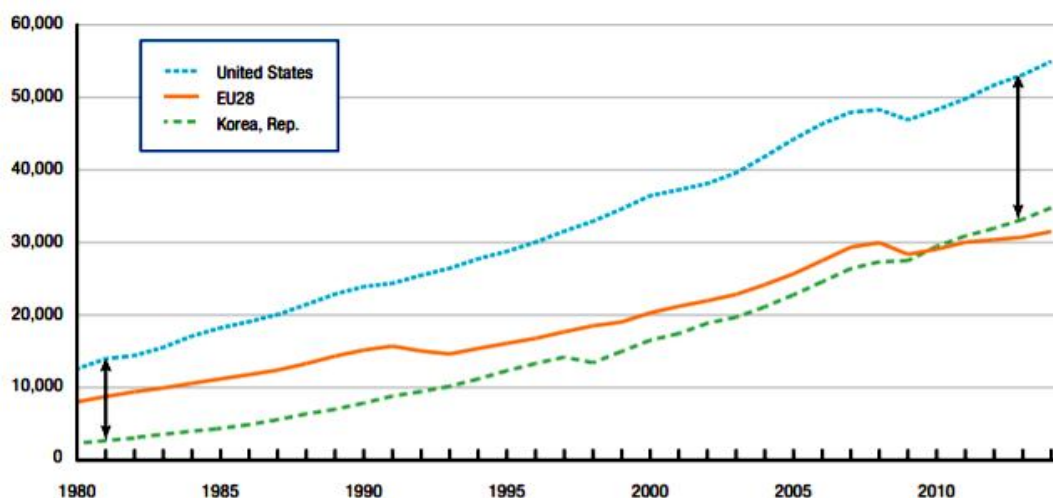

Рис. 1. Динаміка ВВП на душу населення у ЄС, США та Республіці Корея, USD [1]

Ці три основні напрямки стратегії Європа 2020 можуть бути відображені за допомогою 7 компонентів, які допомагають виміряти прогрес за кожним ключовим напрямом (рис. 2).

Аналіз конкурентоспроможності ЄС, США, Канади та Японії [3] показав, що ЄС відстав від інших прогресивних економік в закладанні основ розумного та інклюзивного зростання, але має порівняно сильні позиції в екологічній стійкості.

Зокрема, в ЄС циркулярна економіка вже створює робочі місця, інвестиції та додану вартість. На сьогодні майже 2 з кожних 60 робочих місць в ЄС пов'язані з нею. І хоча в ЄС поки що не переробляється навіть третини комунальних відходів [4], європейська економіка – істотно менш енергоємна і менш CO₂-інтенсивна, ніж китайська, російська чи американська. Європейська частка глобальних викидів CO₂ впала до 10% з 17% упродовж 2000-2018 рр. Ціноутворення на вуглець продовжує застосовуватися як ключовий інструмент політики для досягнення кліматичних цілей, принаймні 11 нових ініціатив у цьому напрямі було реалізовано в 2018 та 2019 роках [5].

При середньому значенні 4,53 за субіндексом розумного зростання [3], ЄС відстав у розвитку наукомісткої економіки, яка характеризується сприятливим середовищем для ведення підприємницької діяльності та інноваційною структурою і може сприяти перетворенню фундаментальних досліджень на товарну продукцію з високою доданою вартістю та переходу до більш продуктивної діяльності.

ЄС пропонував менш сприятливі умови для розвитку бізнесу, ніж інші країни (і керував менш конкурентоспроможним ринком, незважаючи на те, що він є інтегрованим та більш розвиненим для товарів), мав більше регуляторних перешкод та меншу кількість коштів для відкриття бізнесу і забезпечення його зростання. Крім того, ЄС відстав у просуванні цифрової програми з інтегрованими цифровими ринками та вищими рівнями ІКТ.

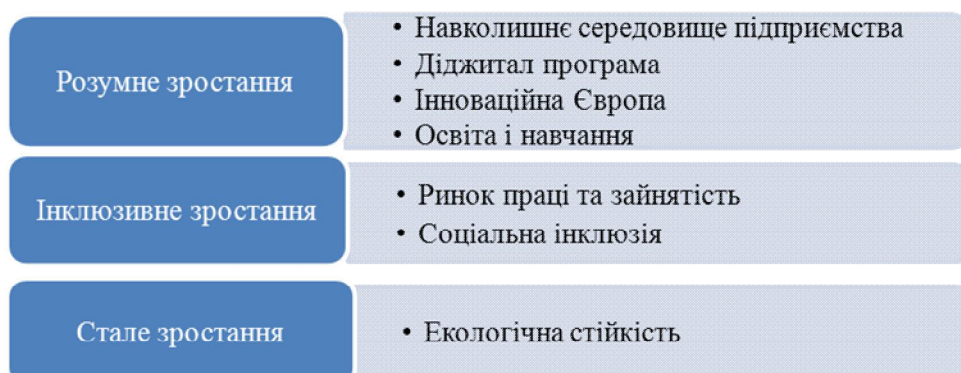

Рис. 2. Ключові напрями та компоненти стратегії Європа 2020

Інноваційний потенціал ЄС теж нижчий, ніж у інших передових держав. Наприклад, витрати на НДДКР в ЄС склали 1,6% від ВВП, тоді як у США – близько 2,8% [6]. Відповідно до стратегії «Європа 2020» інвестиції в НДДКР ЄС мали зрости до 3% від ВВП, але, згідно з даними Benchmarking Report 2019, у 2019 році вони склали лише 2% від ВВП [7]. Також, порівняно низька кількість заявок на патенти в ЄС – половина обсягу в США та більше половини обсягу розвинених азіатських економік – свідчить про низький рівень інновацій, але також може бути відображенням недостатньої кількості знань та спроможності МСП ефективно працювати з процесом подання патентів. З іншого боку, Європа є провідним світовим центром наукових досліджень, в якому станом на 2017 рік працювало майже 2 мільйони наукових дослідників. Однак, у Китаї – більше дослідницьких бізнес-підприємств.

Високий і стійкий рівень безробіття, особливо серед молоді, в поєднанні з порівняно більшою жорсткістю на ринках праці кількох європейських країн відобразилися на результатах інклюзивного зростання. Частка молодих людей, які не працюють зменшилася з 17,3% у 2015 р. до 15,2% у 2018 р., але залишається надзвичайно високою в тих країнах-членах, які зазнали найбільш тривалих економічних проблем [4].

Однак, у ЄС послуги охорони здоров'я є більш універсально доступними, нерівність загального доходу нижча, а уряд ефективніший у зменшенні бідності та нерівності, ніж у США. У зв'язку з цим, наголос на зусиллях з виховання та навчання молоді в Європі буде критичним важелем як для більш інклюзивної європейської економіки (завдяки наданню молоді навичок та тренінгів для отримання прибуткової роботи у світовій економіці, що дедалі більше керується знаннями), так і для розумної Європи.

За підсумками Глобального рейтингу КСП Всесвітнього економічного форуму в 2019 р. половина з двадцяти найбільш конкурентоспроможних країн знаходяться в Європі (з країн ЄС: Нідерланди – 4 місце, Німеччина – 7, Швеція – 8, Данія – 10, Фінляндія – 11, Франція – 15, Люксембург – 18). При цьому, Нідерланди, Німеччина та Швеція вже 5 років стабільно входять в десятку рейтингу. Решта країн ЄС перебувають у першій половині Глобального рейтингу КСП 2019 з такими позиціями: Австрія, Бельгія, Іспанія, Ірландія (21-24), Італія, Естонія, Чехія (30-32), Португалія, Словенія (34-35), Польща, Мальта, Литва (37-39), Латвія, Словаччина (41-42), Кіпр (44), Угорщина (47), Болгарія (49), Румунія (51) та Хорватія (63). За Глобальним рейтингом КСП IMD у 2019 р. 8 країн ЄС увійшло в першу двадцятку. За іншими рейтингами IMD 2019 – цифрової КСП і талантів – країни ЄС теж зайняли провідні позиції [8].

Усе перераховане наголошує на необхідності правильного вибору інституцій, політик та факторів, які будуть рухати продуктивність Європи для забезпечення стабільного процвітання сьогодні та в майбутньому. Зменшення розриву в глобальній конкурентоспроможності вимагає диференційованих стратегій з урахуванням порівняльних та конкурентних переваг регіонів та держав-членів ЄС. Загалом, усунення прогалів в інвестиціях у важливі нематеріальні активи, такі як ІК, науково-дослідні роботи, програми розвитку державного, приватного секторів та схеми розвитку необхідних наукомісткій економіці навичок у працівників є важливими для посилення конкурентоспроможності Європи. Ці інвестиції повинні поєднуватися з політикою, яка створює сприятливі умови для ведення бізнесу, інновацій та підприємництва. На цьому тлі інституційні спроможності та ефективні механізми управління для моніторингу та впровадження змін є ключовими факторами успіху, як і необхідність формувати спільні зобов'язання зацікавлених сторін економіки.

1. The Conference Board, 2014. Total Economy Database™. URL: <http://www.conference-board.org/data/economydatabase/>.

2. European Commission (EC), 2010. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels: EC.

3. World Economic Forum, 2013. The Global Competitiveness Report 2013-2014. Geneva: World Economic Forum.

4. OECD, Economic Outlook. May 2019. URL: <http://oecd.org/economic-outlook/may-2019>.

5. World Bank, 2019. State and Trends of Carbon Pricing 2019. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/191801559846379845/pdf/State-and-Trends-of-Carbon-Pricing-2019.pdf>.

6. World Economic Outlook. IMF. October 2019. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>.

7. European Round Table for industry. European Competitiveness and Industry: Benchmarking Report 2019. URL: https://ert.eu/wp-content/uploads/2019/12/ERT-Competitiveness-and-Industry-Benchmarking-Report-2019_II.pdf.

8. Горбаль Н.І., Хіндяк Р.В. Аналізування глобальної конкурентоспроможності країн Європейського Союзу / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2020. – Vol. 2, № 1. – С.87-96.

НАУКОВЕ ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
«Розвиток співробітництва
між Європейським Союзом та Україною»
(International Scientific and Practical Internet Conference
«EU-Ukraine cooperation»)

26 листопада 2020 р.
Львів, Україна

Режим доступу:
<https://lpnu.ua/jmm-circle/internet-konferentsiia>

Відповідальна за випуск М. В. Руда

Видавець і виготівник: Видавництво Львівської політехніки
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4459 від 27.12.2012 р.

вул. Ф. Колесси, 4, Львів, 79013
тел. +380 32 2582146, факс +380 32 2582136
vlp.com.ua, ел. пошта: vmr@vlp.com.ua